

Muhasebe ve Finans Öğretim Üyeleri
Bilim ve Araştırma Derneği (MUFAD)

Association of Accounting and Finance
Academics (AAFA)

Sayı / Issue : 91
Temmuz / July 2021

Muhasebe ve Finansman Dergisi

Sayı 91 | Temmuz 2021

Journal of Accounting and Finance

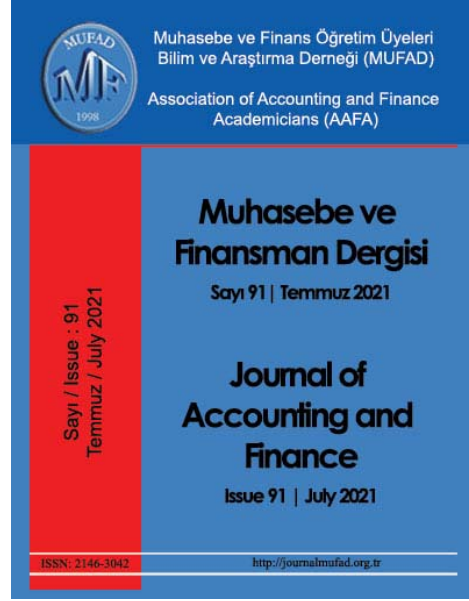
Issue 91 | July 2021

Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği (MUFAD) yayımlanan Muhasebe ve Finansman Dergisi (The Journal of Accounting and Finance) alan endeksleri kapsamında taranan ve üç ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Ocak 1999 tarihinde 3 aylık periyodlarla yayımlanmaya başlanan Dergimiz, 2005 Ocak sayısından itibaren TUBİTAK-ULAKBİM (Sosyal Bilimler Veri Tabanı), 2009 Ekim sayımızdan itibaren EBSCOhost (Business Source Complete) tarafından taranmaya başlanmış ve dergimiz 2011 yılı içinde index copernicus ve ASOS Index kapsamına alınmıştır. Dergimiz Şubat 2016'dan bu yana ProQuest, 27 Ocak 2017'den itibaren SOBİAD veri tabanı tarafından da taranmaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni ve Editör Prof. Dr. Ümit GÜCENME GENÇOĞLU	
Yayın Kurulu	Editör Kurulu Üyeleri
Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ	Prof. Dr. Batuhan GÜVEMLİ
Prof. Dr. Sema ÜLKER	Doç. Dr. Elif YÜCEL
Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU	Doç. Dr. Yasemin ERTAN
Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ	Dr. Tuba BORA KILINÇARSLAN
	Araş. Gör. Alp AYTAÇ

Muhasebe ve Finansman Dergisi

Sayı 91 | Temmuz 2021

Journal of Accounting and Finance

Issue 91 | July 2021

ISSN: 2146-3042

<http://journalmufad.org.tr>

91. Sayı Hakemlerimiz

Prof. Dr. ADNAN SEVİM – Anadolu Üniversitesi/ESKİŞEHİR
Prof. Dr. BAŞAK ATAMAN GÖKÇEN – Marmara Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. BATUHAN GÜVEMLİ – Trakya Üniversitesi/EDİRNE
Prof. Dr. Bilge Leyli DEMİREL - Yalova Üniversitesi/YALOVA
Prof. Dr. ENGİN DEMİREL – Trakya Üniversitesi/EDİRNE
Prof. Dr. FATİH COŞKUN ERTAŞ –y Atatürk Üniversitesi/ERZURUM
Prof. Dr. GANİTE KURT – Gazi Üniversitesi/ANKARA
Prof. Dr. GÜRBÜZ GÖKÇEN – Marmara Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. Hakan AYGÖREN - Pamukkale Üniversitesi/DENİZLİ
Prof. Dr. İBRAHİM HALİL EKŞİ – Gaziantep Üniversitesi/GAZİANTEP
Prof. Dr. İREM NUHOĞLU – Boğaziçi Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. LERZAN KAVUT – İstanbul Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. MEHMET BOLAK – Galatasaray Üniversitesi (Emekli)/İSTANBUL
Prof. Dr. MEHMET ÖZBİRECİKLİ – Mustafa Kemal Üniversitesi/HATAY
Prof. Dr. METİN SABAN – Bartın Üniversitesi/BARTIN
Prof. Dr. MUHAMMET BEZİRCİ – Selçuk Üniversitesi/KONYA
Prof. Dr. MURAT KIYILAR – İstanbul Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. MÜNEVVER YILANCI – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Emekli)/ESKİŞEHİR
Prof. Dr. MÜNİR ŞAKRAK – Marmara Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. NERGİS TEK – Dokuz Eylül Üniversitesi (Emekli)/İZMİR
Prof. Dr. NİLÜFER TETİK – Akdeniz Üniversitesi/ANTALYA
Prof. Dr. PEYAMİ ÇARIKÇIOĞLU – İstanbul Kültür Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. REŞAT KARCIOĞLU – Atatürk Üniversitesi/ERZURUM
Prof. Dr. SELÇUK KENDİRLİ – Hitit Üniversitesi/ÇORUM
Prof. Dr. SEMRA ÖNCÜ – Manisa Celal Bayar Üniversitesi/MANİSA
Prof. Dr. SERAP SEBAHA YANIK – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ANKARA
Prof. Dr. SEVAL SELİMOĞLU – Anadolu Üniversitesi/ESKİŞEHİR
Prof. Dr. SÜLEYMAN GÖKHAN GÜNAY – Trakya Üniversitesi/EDİRNE
Prof. Dr. SÜLEYMAN UYAR – Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi/ANTALYA
Prof. Dr. ŞABAN UZAY – Erciyes Üniversitesi/KAYSERİ
Prof. Dr. ŞEREF DEMİR – Maltepe Üniversitesi/İSTANBUL
Prof. Dr. TURHAN KORKMAZ – Mersin Üniversitesi/MERSİN
Prof. Dr. UĞUR KAYA – Karadeniz Teknik Üniversitesi/TRABZON
Prof. Dr. ÜMMÜHAN ASLAN – Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/BİLECİK
Prof. Dr. YASEMİN KÖSE – Bülent Ecevit Üniversitesi/ZONGULDAK
Prof. Dr. Yıldız AYANOĞLU – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ANKARA
Prof. Dr. YILDIZ ÖZERHAN – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ANKARA
Prof. Dr. YOSHİAKİ JINNAI – Tokyo Keizai Üniversitesi/JAPONYA
Prof. Dr. ZEYNEP HATUNOĞLU – Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/KAHRAMANMARAŞ
Doç. Dr. AHMET FETHİ DURMUŞ – İnönü Üniversitesi/MALATYA
Doç. Dr. FARUK DAYI – Kastamonu Üniversitesi/KASTAMONU
Doç. Dr. ADEM ANBAR – Bursa Uludağ Üniversitesi/BURSA
Doç. Dr. AHMET YANIK – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/RİZE
Doç. Dr. ALİ APALI – Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/BURDUR
Doç. Dr. ALİ APALI – Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/BURDUR
Doç. Dr. CAN ÖZTÜRK – Çankaya Üniversitesi/ANKARA
Doç. Dr. ELİF YÜCEL – Bursa Uludağ Üniversitesi/BURSA
Doç. Dr. EŞREF SAVAŞ BAŞCI – Hitit Üniversitesi/ÇORUM
Doç. Dr. FATİH BAYRAMOĞLU – Bülent Ecevit Üniversitesi/ZONGULDAK
Doç. Dr. FUNDA ACAR ÖZÇELİK – Bursa Uludağ Üniversitesi/BURSA
Doç. Dr. SUAT KARA – Balıkesir Üniversitesi/BALIKESİR
Doç. Dr. SÜLEYMAN SERDAR KARACA – Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi/TOKAT
Doç. Dr. ŞERİFE SUBAŞI – Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/BİLECİK
Doç. Dr. YASEMİN ERTAN – Bursa Uludağ Üniversitesi/BURSA
Dr. Öğr. Üyesi ALİ KABLAN – Trakya Üniversitesi/EDİRNE
Dr. Öğr. Üyesi AYDIN ŞENOL – Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi/SAKARYA
Dr. Öğr. Üyesi ERDAL YILMAZ – Marmara Üniversitesi/İSTANBUL
Dr. Öğr. Üyesi HAKAN ÖNER – Nişantaşı Üniversitesi/İSTANBUL
Dr. Öğr. Üyesi İLKER CALAYOĞLU – İstanbul Okan Üniversitesi/İSTANBUL
Dr. Öğr. Üyesi MELİH KULLU – University of Central Florida/A.B.D.
Dr. Öğr. Üyesi MURAT OCAK – Trakya Üniversitesi/EDİRNE
Dr. Öğr. Üyesi NAİME USUL – Çankaya Üniversitesi/ANKARA

İletişim: journal@mufad.org.tr

Dergideki yazılar Derneği başlıamaz. Görüşler yazarlarına aittir.

91. SAYI İÇİNDEKİLER

1. Stoklara İlişkin Hükümlerin KÜMİ FRS Kapsamında İncelenmesi ve Türkiye'deki Mevcut Uygulama ve Standartların Karşılaştırılması	Yusuf KAYA Mehmet UTKU	Nitel Araştırma (Qualitative Article)
2. Muhasebe Eğitiminde Sistem Düşüncesi ve Sistem Dinamiği Yaklaşımının Kullanımı: Finansal Muhasebe Dersleri için Bir Model Önerisi	Melek AKGÜN Merve KIYMAZ KIVRAKLAR	Nicel Araştırma (Quantitative Article)
3. Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme	İbrahim APAK	Nitel Araştırma (Qualitative Article)
4. Muhasebe Alanında Yayımlanan Seçilmiş Beş Dergide 2016-2020 Yılları Arasında Denetim Konusunda Yayımlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi	Erdoğan CEYLAN	Nitel Araştırma (Qualitative Article)
5. Teknoloji Odaklı Muhasebe Çalışmalarına Genel Bir Bakış: DergiPark Akademik Veri Tabanı ve Journal of Emerging Technologies Temelinde Sistematik Bir Literatür Taraması	Ümmügülsüm ZOR Tolga ALA	Nitel Araştırma (Qualitative Article)
6. Türkiye'de Ön Lisans Muhasebe Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (2004-2020)	Süleyman BAYRAKÇIOĞLU	Nitel Araştırma (Qualitative Article)
7. Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Dereceleri İle Firma Karlılığı Arasındaki İlişki: BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) Bankacılık Ve Sanayi Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Karşılaştırmalı Analizi	Ali ALAGÖZ Hüseyin Enes ERKOÇAK	Nicel Araştırma (Quantitative Article)
8. Yabancı Yatırımların Pay Piyasa Getirisine Etkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz	Erol KÖYÇÜ Mustafa Mesut KAYALI	Nicel Araştırma (Quantitative Article)
9. Temel Ekonomik Göstergelerin İşletme Maliyet Ve Giderlerine Etkisinin İncelenmesi: Bist Tekstil Sektöründe Bir Uygulama	Burak KAYIHAN Mehmet Ali EKİNCİ	Nicel Araştırma (Quantitative Article)
10. The Role of Sales Growth in Determining the Effect of Operating Leverage on Financial Performance: The Case of Turkey	İsmail KALASH Abdulkadir BİLEN	Nicel Araştırma (Quantitative Article)

Stoklara İlişkin Hükümlerin KÜMİ FRS Kapsamında İncelenmesi ve Türkiye’deki Mevcut Uygulama ve Standartların Karşılaştırılması*

Yusuf KAYA**
Mehmet UTKU***

ÖZET

12.07.2019 tarihinde yayınlanarak kamuoyu görüşüne sunulan Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (KÜMİ FRS) Taslağı, toplam 22 bölüm ve 105 sayfadan oluşmaktadır. Standardın uygulamaya başlanmasıyla birlikte, küçük ve mikro ölçekli işletmelerde de vergi temelli muhasebe yaklaşımından bilgi temelli muhasebe yaklaşımına geçilecektir. Uygulayacak işletme sayısı bakımından geniş kapsamlı olması sebebiyle KÜMİ FRS'nin anlaşılabilirliği büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmayla amaçlanan, işletme varlıkları içinde büyük paya sahip olan stoklar grubunun, KÜMİ FRS hükümleri çerçevesinde ele alınması ve VUK/MSUGT, TMS 2 Stoklar ve BOBİ FRS Stoklar bölümüyle karşılaştırılarak muhasebeleştirme işlemlerinin nasıl yapılacağıın gösterilmesidir. KÜMİ FRS stoklar bölümü incelendiğinde, TMS/TFRS ve BOBİ FRS'ye göre daha az detaya yer verildiği görülmektedir. Bu sayede stoklara ilişkin hükümler daha anlaşılabilir ve daha kolay uygulanabilir hale gelmiştir. KÜMİ FRS stokların satın alınmasında vade farkının ayrıştırılması ve stoklarda değer düşüklüğü gibi konularda diğer standartlardan ayrılmaktadır. VUK/MSUGT'a göre ise birçok konuda benzerlik gösterse de dönüştürme maliyetleri, hizmet işletmelerinde stok maliyeti, maliyet ölçüm teknikleri, gibi konularda yenilikler getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stoklar, KÜMİ FRS, BOBİ FRS, TMS 2.

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M48.

Analysis of Inventory Provisions within the Scope of SME FRS and Comparison of Current Practices and Standards in Turkey

ABSTRACT

The Financial Reporting Standards for Small and Micro Enterprises (SME FRS), which were published on 12.07.2019 and presented to the public, consists of 22 chapters and 105 pages in total. With the implementation of the standard, small and micro-size enterprises will switch from tax-based accounting approach to knowledge-based accounting. Understandability of SME FRS is of great importance since it is comprehensive in terms of the number of businesses to be implemented. The aim of this study is to handle the inventories, which has a large share in the business assets, within the framework of the provisions of SME FRS and to show how the accounting transactions will be made by comparing them with GCASA, TAS 2 Inventories and LMSE FRS Inventories. When the SME FRS inventories section is examined, it is seen that less details are included than TAS / TFRS and LMSE FRS. In this way, the provisions regarding the inventories became more understandable and easier to apply. KUMI FRS differs from other standards in terms of separation of late interest and depreciation in inventories. According to the GCASA provisions, although they are similar in many aspects, it has brought innovations in subjects such as conversion costs, inventory cost in service businesses, cost measurement techniques.

Keywords: Inventories, SME FRS, LMSE FRS, TAS 2.

Jel Classification: M40, M41, M48.

* Makale Gönderim Tarihi: 16.02.2021, Makale Kabul Tarihi: 20.06.2021, Makale Türü: Nitel Araştırma

** Dr.Öğr.Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Buldan Meslek Yüksekokulu, ykaya@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2076-9808.

*** Dr.Öğr.Üyesi Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mutku@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7076-6891.

1. GİRİŞ

Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin önemli bir kısmını oluşturan küçük ve mikro işletmeler, finansal raporlama ve muhasebe işlemlerinde Vergi Usul Kanunu (VUK) ve Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliği (MSUGT) düzenlemelerini esas almaktadır. İşletmelerde VUK hükümleri dikkate alınarak yapılan değerlemeler, MSUGT düzenlemeleri çerçevesinde muhasebeleştirilip raporlanmaktadır. Günümüzde küresel ölçekte artan ticari ve finansal ilişkiler, finansal tablo kullanıcılarının güvenilir ve karşılaştırılabilir finansal bilgiye olan ihtiyacını beraberinde getirmektedir. İşletmelerde vergi kanunları esas alınarak muhasebeleştirme yapılması ve VUK hükümlerinin gerçeğe uygun sunum noktasında yetersiz kalması, küçük ve mikro işletmelerde finansal tabloların uluslararası standartlara uyumunu zorlaştırmaktadır. KGK tarafından bu amaçla küçük ve mikro işletmeler için uluslararası standartlarla uyumlu muhasebe standartları hazırlanmış ve 12.07.2019 tarihinde taslak metin olarak yayımlanmıştır.

İşletmelerin varlıklarının büyük bir kısmını oluşturan ve faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli yer tutan stoklara ilişkin düzenlemeler, KÜMİ FRS Bölüm 8’de ele alınmaktadır. Bölüm 8’de, standardın kapsamı, stokların ölçümü, maliyet ölçüm teknikleri ve hesaplama yöntemleri, değer düşüklüğü ve finansal tablo dışı bırakma gibi düzenlemeler yer almaktadır.

KÜMİ FRS, ekonomideki birçok işletme için, finansal raporlama ve muhasebe alanında önemli değişiklikleri beraberinde getirecektir. Bu çalışmayla amaçlanan, işletmeler için önemli bir varlık kalemi olan stokların KÜMİ FRS kapsamında nasıl muhasebeleştirileceğini ortaya koymak ve KÜMİ FRS’nin stoklarla ilgili hükümlerini diğer standart ve uygulamalarla karşılaştırmaktır. Bu doğrultuda öncelikle literatürdeki stoklarla ilgili çalışmalar incelenmiştir. Ardından KÜMİ FRS ve içeriği aktarılmış ve KÜMİ FRS stoklar bölümü incelenerek VUK/MSUGT, TMS/TFRS, BOBİ FRS ile karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise, stokların KÜMİ FRS kapsamında muhasebeleştirilmesi üzerinde durulmuştur.

KÜMİ FRS henüz taslak aşamasında olan yeni bir standarttır. Bu alanda literatürde yapılan çalışmalar olsa da stoklara ilişkin hükümleri değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan özgün bir nitelik taşıyan çalışmanın standardın uygulanması noktasında ilgili kişi ve kurumlara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR

Literatür incelemesi yapılırken öncelikle KÜMİ FRS alanındaki çalışmalar taranmış, daha sonra TMS/TFRS ve BOBİ FRS’de, stoklar özelinde yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Akbulut ve Can (2020), KÜMİ FRS taslağını inceledikleri çalışmalarında, taslağın temel özellikleri ve kapsadığı işletmeler hakkında bilgi vermişlerdir. KÜMİ FRS’nin TFRS ve BOBİ FRS’den farklılıklarını belirtip, muhasebe uygulamalarına muhtemel etkilerini ortaya koymuşlardır.

Aytaç ve Gençoğlu (2020), maddi duran varlıkların TFRS, BOBİ FRS KÜMİ FRS taslağı ve MSUGT açısından muhasebe uygulamalarını, birbirleri arasındaki benzerlik ve

farklılıklarına göre incelemişlerdir. TFRS, BOBİ FRS ve KÜMİ FRS taslağı çerçevesinde çok sayıda benzerlik bulmuşlar, borçlanma maliyetleri ve vade farkı ayrıştırılması hususunda farklılıklar tespit etmişlerdir. Çalışmada, maddi duran varlıkların izleyen dönemlerdeki ölçümü ve amortismanlar konusunda da önemli farklılıklar olduğu belirtilmiştir.

Gençoğlu (2020), KÜMİ FRS taslağını, BOBİ FRS ve ülkedeki vergi uygulamalarıyla karşılaştırmıştır. Çalışmada, temel kavramlar, finansal tablolar, hasılatın raporlanması, stoklar ve satışların maliyetinin raporlanması, finansal varlık ve yükümlülüklerin raporlanması, maddi ve maddi olmayan duran varlıkların raporlanması, devlet teşvikleri ve yabancı para çevirim işlemleri konularında standartlar arası karşılaştırma yapılmıştır.

Kıymetli Şen ve Özbirecikli (2020), KÜMİ FRS taslağını, TMS/TFRS, BOBİ FRS ve MSUGT/VUK ile karşılaştırmışlar sağlayacağı faydaları ve olası etkilerini inceleme konusu yapmışlardır. Çalışmada KÜMİ FRS Stoklar bölümünün, ilk ölçüm, değer düşüklüğünün tespiti ve vade farkı ayrıştırılması konusundaki hükümlerinin VUK hükümleri ile, maliyet yöntemleri hükümlerinin ise BOBİ FRS ile paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Gökçen vd. (2019), KÜMİ FRS taslağı bölümlerini, BOBİ FRS ve TMS TFRS setleriyle temel konular açısından karşılaştırmışlar, uygulayıcılar için rehberlik edecek bir çerçeve sunmuşlardır. Çalışmada KÜMİ FRS seti taslağındaki stoklar bölümün, diğer standartlardaki stoklar bölümleriyle aralarındaki en büyük farkın stoklar üzerindeki finansman giderlerinin raporlanması hususunda olduğuna vurgu yapılmıştır.

Kılınç ve Badem (2020), çalışmalarında TMS 2 Stoklar standardına göre işletmelerin farklı kapasite seviyelerinde hangi maliyet yöntemini kullanacaklarını örnek uygulama üzerinden ortaya koymuşlardır. Buna göre normal kapasitenin fiili kapasiteden yüksek olması durumunda normal maliyet yöntemi, aksi durumda ise tam maliyet yönteminin uygulanması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Taştan vd. (2020), emtia alımlarında vade farklarının nasıl muhasebeleştirileceğini TMS 2 Stoklar Standardı ve VUK hükümlerine göre aralarındaki farkları incelemişler ve dönem karı üzerindeki etkilerini ortaya koymuşlardır.

Kurtlu ve Gobi (2020), konaklama işletmelerinde üretim süreci henüz bitmemiş ya da bitse bile satılıp gelir kaydedilmemiş hizmet üretim maliyetlerinin TMS 2 Stoklar standardına göre nasıl muhasebeleştirileceği konusunda önerilerde bulunmuşlardır.

Arısoy ve Tuğay (2019), stoklarla ilgili VUK, TMS ve BOBİ FRS kapsamındaki hükümleri karşılaştırarak stok maliyet yöntemleri üzerine bir uygulama çalışması yapmışlardır.

Yalçın (2019), stokların muhasebeleştirme, değerlendirme ve stok maliyetlerinin belirlenmesi açısından TFRS, BOBİ FRS ve MSUGT düzenlemeleri arasındaki farkları ortaya koymuştur.

Selvi ve Ercan (2018), BOBİ FRS Bölüm 6 da yer alan stoklara ilişkin muhasebe ilkelerini, TMS 2 stoklar standardı ve VUK hükümleri ile karşılaştırmalı analiz edip yorumlamışlardır.

Marşap ve Barışçı (2014), bir sanayi işletmesi üzerinde yaptıkları çalışmada TMS 2 Stoklar standardının önerdiği normal maliyet yöntemiyle VUK'un uygun bulunduğu tam maliyet yöntemi arasındaki farkları ürün bazında maliyet farklarını tespit ederek ortaya koymuşlardır.

Tuğay (2013), çalışmasında TMS 2 ve mevcut vergi uygulamalarına göre stoklarda değer düşüklüğü ve değer düşüklüğünün iptalinin karşılaştırmasını yapmıştır. Benzerlik ve farklılıkları ortaya konduğu çalışma örnek muhasebe uygulamalarıyla desteklenmiştir.

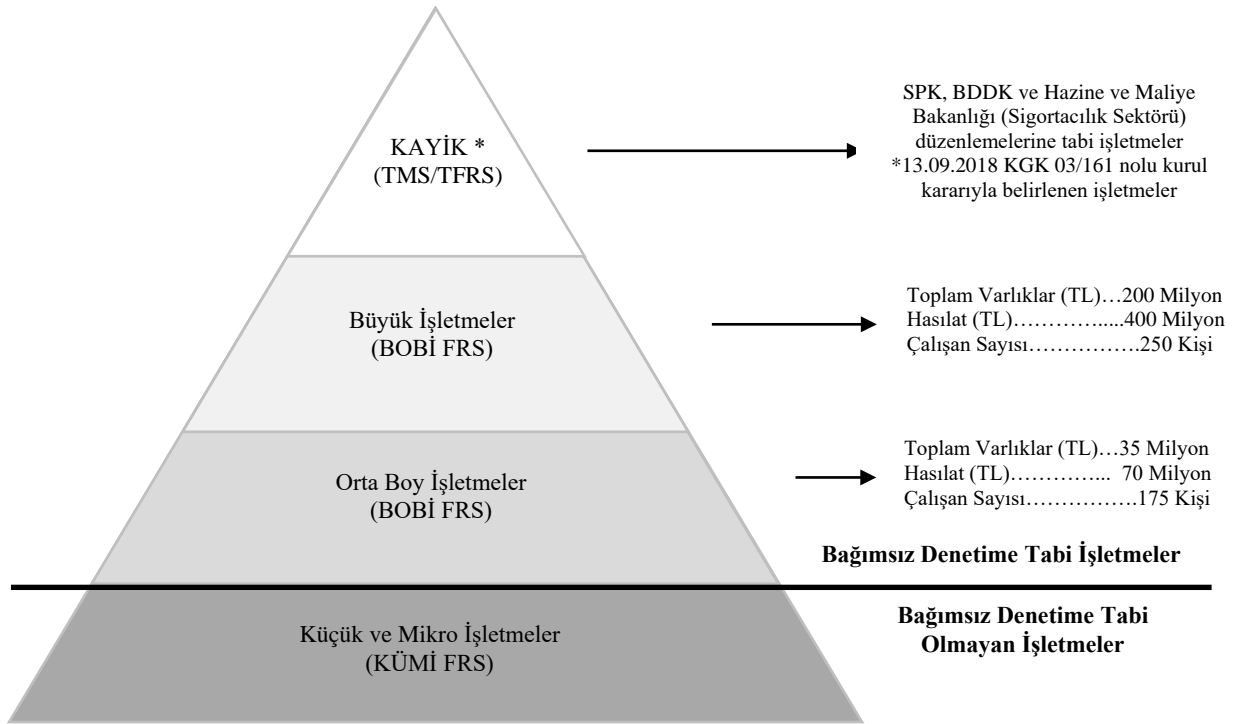
Akın ve Kurşunel (2010), TMS'ye göre stoklarda özellik arz eden durumları incelemişler ve TMS 2'yi SPK, TTK ve VUK düzenlemeleriyle karşılaştırmışlardır. Çalışmalarında özellikle stokların değerlemesinde maliyet unsuru, net gerçekleştirilebilir değer ve stokların gider kaydedilmesi konularında muhasebe örneklerine yer vermişlerdir.

Boyar ve Güngörmüş (2006), safha maliyet yöntemini uygulayan bir işletme için TMS 2 Stoklar standardında önerilen normal maliyet ile tam maliyet yöntemini karşılaştırmışlardır. Olumlu ve olumsuz sapmaları tespit etmişler, iki yöntem arasındaki birim maliyet düzeyinde farklılıkları hesaplamışlardır.

3. KÜMİ FRS VE BÖLÜM 8 STOKLAR

3.1. KÜMİ FRS

Türkiye'de uluslararası standartlara uyumlu, finansal raporlama ve muhasebe standartlarının oluşturulması sürecinde, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından 2017 yılında yayımlanan Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ile, Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar (KAYİK) ve büyük ve orta boy işletmeler için gerekli düzenlemeler tamamlanmıştır. Bağımsız denetime tabi olmayan küçük ve mikro işletmeler ise yürürlükteki VUK/MSUGT çerçevesinde işlemlerine devam etmektedirler. 2019 yılına gelindiğinde ise KGK, küçük ve mikro işletmeler için gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir mali tabloların oluşturulabilmesi amacıyla KÜMİ FRS'nin oluşturulmasına karar vermiş ve 22 bölüm 105 sayfadan oluşan taslak standart metnini kamuoyunun görüşüne sunmuştur. Bu standartların uygulanmaya başlanmasıyla birlikte vergi temelli muhasebe yaklaşımından bilgi temelli muhasebe yaklaşımına geçilerek, gerçeğe uygun sunum ve karşılaştırılabilirlik noktasında tabana yayılım sağlanmış olacaktır. Türkiye'de KÜMİ FRS taslağının yayınlanmasıyla birlikte oluşacak finansal raporlama çerçevesi Şekil 1'de gösterilmiştir;

Şekil 1. Türkiye'deki Finansal Raporlama Çerçevesi

Kaynak: www.kgk.gov.tr

Sade bir anlatım diline sahip olan KÜMİ FRS, uygulayıcılar için daha az maliyetli olacak şekilde tasarlanmıştır. Örneğin, bu doğrultuda TMS/TFRS ve BOBİ FRS'den farklı olarak işletmelerden sadece “Finansal Durum Tablosu” ve “Kar veya Zarar Tablosu” hazırlanması beklenmektedir. Ayrıca standarda ilk geçişte, daha önce TFRS veya BOBİ FRS'yi uygulayan işletmeler hariç olmak üzere, geçmiş dönemlere ait finansal tabloların karşılaştırmalı olarak sunulması istenmemektedir (KÜMİ FRS, 22/3).

Maliyet esaslı bir yaklaşım benimseyen KÜMİ FRS, işletmelerin karşılaşabileceği tüm muhasebe işlemleri ile ilgili bilgileri ve MSUGT'u tamamlayıcı uygulamaları içermektedir. Konsolidasyon ve ertelenmiş vergi gibi detaylardan arındırılarak hazırlanmıştır. Türkiye ekonomisinde yer alan çok sayıda küçük ve mikro işletme için gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir finansal bilginin hazırlanmasında önemli bir standart taslağıdır.

3.2. Bölüm 8 Stoklar

Çalışmanın bu bölümünde KÜMİ FRS'de sekizinci bölümde yer alan stoklara ilişkin hükümler, Türkiye'deki mevcut diğer uygulama ve standartlar dikkate alınarak incelenmiştir.

3.2.1 Kapsam

KÜMİ FRS'ye göre işletmelerin satmak amacıyla envanterinde bulundurduğu varlıklar (ticari mal, mamül), henüz üretimi tamamlanmamış yarı mamuller ve mal ve hizmet üretiminde kullanılacak ilk madde ve malzemeler, stok kapsamında değerlendirilir. Stokların

kapsamına inşaat sözleşmelerine göre tamamlanmamış işler ve tarımsal faaliyetlerle ilgili hasat zamanındaki tarımsal ürünler ve canlı varlıklar girmemektedir.

3.2.2. Satın Alma Maliyetleri

Satın alma maliyeti, stok kapsamındaki varlıkların alış bedeli ile geri alınamayan ithalat vergileri ve diğer tüm vergiler, lojistik giderleri ve stokların iktisap edilmesiyle alakalı tüm maliyetleri içerir. Ayrıca varsa bu maliyetlerden iskonto ve indirimler düşülür. Stokların satın alma maliyetlerinde vade farkları indirgenmeden stok maliyetine dahil edilir. Stoklar satın alma esas toplam tutar üzerinden ölçülür. Ayrıca ilgili stokların temin edilmesi sırasında ortaya çıkan borçlanma maliyetleri kar ya da zarar olarak gösterilir (KÜMİ FRS, 2019: 34).

Satın alma maliyetleri hususunda KÜMİ FRS hükümleri VUK/MSUGT, TMS/TFRS ve BOBİ FRS hükümleriyle paralellik göstermektedir. Ancak, KÜMİ FRS ve MSUGT'da vadeli alımlarda vade farkı ayrımı yapılmazken, TMS/TFRS'de satın alım sırasındaki vade farkları mutlaka ayrıştırılır. BOBİ FRS'de ise vade farkı ayrıştırması vadenin bir yıldan uzun olması durumunda gerçekleştirilir. Borçlanma maliyetleri konusunda ise KÜMİ FRS madde 15.3'e göre maliyetler oluştukları dönemde doğrudan kar ya da zarar olarak gösterilir. Borçlanma maliyetlerinin VUK kapsamında nasıl ele alınacağı ve raporlanacağı, 283 nolu VUK genel tebliğinde belirtilmiştir. Buna göre işletmeler, yurtiçi borçlanmalarından kaynaklanan faiz ve komisyon giderlerini, isterlerse doğrudan gider olarak gösterilebilecek, isterlerse stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmını maliyete dahil edebileceklerdir (VUK Tebliği, 1995). TMS/TFRS'de ise borçlanma maliyetleri, özellikli varlık statüsünde olan, üretimi veya satışı uzun vadede gerçekleşen stoklarda istenirse stok maliyetine ilave edilebilir. BOBİ FRS'de borçlanma maliyetleri, üretimi bir yıldan fazla süren stok kalemleri için stok maliyetlerine eklenir.

3.2.3. Dönüştürme Maliyetleri

KÜMİ FRS 8. Bölüm 10. paragrafta dönüştürme maliyetlerinin kapsamı açıklanmış, 11 ve 12. paragraflarda ise dönüştürme maliyetlerinin tespitinde kullanılacak yöntemler sıralanmıştır. Buna göre, dönüştürme maliyetleri üretim süreciyle direkt ilişkisi kurulabilen maliyetlerden oluşur. Faaliyet giderleri ise bu maliyetlerin içine dahil edilmez. Dönüştürme maliyetlerinin tespitinde KÜMİ'ler isteğe bağlı olarak tam maliyet ya da normal maliyet yöntemini tercih edebilirler. KÜMİ FRS madde 8.11'de de belirtildiği gibi "*Tam maliyet yönteminde, sabit ve değişken genel üretim giderlerinin tamamı dönüştürme maliyetine dâhil edilir. Ancak faaliyetleri geçici veya kalıcı olarak durdurulan ya da henüz faaliyete geçmemiş bölümlere ilişkin sabit genel üretim giderleri dönüştürme maliyetine dâhil edilmez, gider olarak "Satışların Maliyeti" kaleminde gösterilir*". Normal maliyet yönteminde ise, değişken genel üretim giderlerinin tamamı, sabit genel üretim giderlerinin ise kapasite kullanımına isabet eden kısmı dönüştürme maliyetine dahil edilir. Dağıtılmayan genel üretim gideri ise, gerçekleştiği dönemde "Satışların Maliyeti" kaleminde gösterilir. KÜMİ FRS'ye göre "*normal maliyet yönteminin kullanılması durumunda, değişken genel üretim giderleri de üretim tesislerinin fiili kullanımına bağlı olarak her bir üretim birimine dağıtılır*".

BOBİ FRS dönüştürme maliyetleri hususunda KÜMİ FRS ile birebir uyumludur. TMS/TFRS'de dönüştürme maliyetlerinde yöntem olarak sadece normal maliyet yöntemi esas alınmaktadır. VUK/MSUGT çerçevesinde üretim maliyetlerinin tespitinde tam maliyet

yöntemi kullanılır. Bu yöntemde üretimle ilgili bütün maliyetler mamulün maliyetine yüklenirken, genel üretim giderlerinin sabit ve değişken bölümlerini birbirinden ayırmaya gerek yoktur. Bu durum da yöntemin kullanımını oldukça basitleştirmektedir. VUK tam maliyet yöntemini önererek stokların dönüştürme maliyetinin hesaplanmasında mükelleflere kolaylık sağlamaktadır.

3.2.4. Hizmet İşletmelerinde Stok Maliyeti

KÜMİ FRS'ye göre hizmet üreten işletmelerde stok bulunması halinde, stok maliyetleri hizmetin sunulmasında doğrudan görev alan personel giderleriyle ve hizmetle doğrudan ilişkilendirilebilen giderlerden oluşur. Hizmet üretimiyle doğrudan ilişkilendirilemeyen satış ve yönetim giderleri gibi giderler oluştukları dönemde kar zarar hesaplarına aktarılır (KÜMİ FRS,8/14).

BOBİ FRS'nin hizmet işletmelerinde stok maliyetine ilişkin hükümleri KÜMİ FRS ile uyumludur. TMS/TFRS 2020 setinde ise TMS 2 Stoklar standardı kapsamında hizmet işletmelerinde stok maliyetine ilişkin hükümler silinmiş ve bu husus TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardıyla ilişkilendirilmiştir. Buna göre, maliyetlerin doğrudan bir sözleşmeyle ilişkili olması ve geri kazanılmasının beklenmesi durumunda işletme, söz konusu maliyetleri varlık olarak mali tablolara alacaktır. Dikkat edilmesi gereken husus hizmet maliyetlerinin geri kazanılabilir olmasıdır. Verilen hizmetle alakalı geri kazanılabilecek giderler aktifleştirilirken, diğerleri zarar olarak muhasebeleştirilir. KGK'nın finansal raporlama standartlarına uygun olarak yayınladığı taslak hesap planında ise, hizmet işletmelerinde üretim maliyetleri gerçekleşmiş ancak henüz üretimi tamamlanmamış hizmetlerin "154 Tamamlanmamış Hizmet Maliyeti" hesabında, üretimi tamamlanmış ancak henüz satılmadığı için gelir elde edilmemiş stok niteliğindeki hizmetlerin maliyetleri ise "155 Tamamlanmış Hizmet Maliyetleri" hesabında izleneceği belirtilmiştir. (KGK Taslak Hesap Planı, 2018: 19-20). VUK/MSUGT 'da ise hizmet işletmelerinde ortaya çıkan maliyetlere ilişkin aktifleştirme gibi bir hüküm bulunmamakta, oluşacak maliyetler doğrudan gider olarak muhasebeleştirilmektedir.

3.2.5. Maliyet Ölçüm Teknikleri

KÜMİ FRS'de mamul maliyetlerinin tespitinde dönemde ortaya çıkan fiili maliyetler esas alınır. Ancak standart maliyet yöntemi veya perakende yöntemi sonuçlarının fiili maliyet sonuçlarına yakın olduğu durumlarda bu iki yöntem de ölçüm tekniği olarak uygulanabilir. Standart maliyet yönteminde fiili sonuçlar beklenmeden maliyeti oluşturan giderlerin standart tutarları esas alınır. Perakende yönteminde ise maliyetler, stokların satış fiyatından tahmini kar tutarının indirilmesiyle hesaplanır (KÜMİ FRS, B8. 16).

Stok maliyetlerinin ölçümünde KÜMİ FRS, BOBİ FRS, TMS/TFRS hükümleri birbirleriyle uyumludur. TMS 2 Stoklar standardında perakende yönteminin kimler tarafından uygulanabileceği ve nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. VUK/MSUGT'da ise işletmeler maliyet ölçümünde istedikleri yöntemi kullanabilirler. Ancak maliyetlerin VUK md.275 'de belirtilen unsurları içermesi gerekir.

3.2.6. Stok Değerleme Yöntemleri

KÜMİ FRS'ye göre stokların maliyeti, Gerçek Parti Maliyet Yöntemi, İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) Yöntemi, Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemlerinden uygun olan birisi seçilerek hesaplanır. Son Giren İlk Çıkar (LIFO) yöntemi ise kullanılamaz. İşletmeler, cinsi ve kullanım yerleri farklı olan stok kalemlerini değerlerken farklı yöntemleri kullanabilirken tutarlılık ilkesi gereği aynı tür stoklar için aynı maliyet hesaplama yöntemini kullanmak zorundadırlar (KÜMİ FRS, B8. 17). Bu hükümler, VUK/MSUGT, BOBİ FRS ve TMS/TFRS ile uyumludur.

3.2.7. Stoklarda Değer Düşüklüğü

KÜMİ FRS'ye göre dönem sonu envanter işlemlerinde stokların değerlemesi yapılırken, stokların tahmini satış fiyatının maliyet bedelinden yüzde 10 veya daha fazla düşük olması durumunda oluşacak kayıp değer düşüklüğü zararı olarak finansal tablolara yansıtılır. Bu zarar, kar veya zarar tablosunda satışların maliyeti hesap grubunda muhasebeleştirilir. İzleyen dönemde daha önce değer düşüklüğüne uğramış olan stokların satış fiyatlarında oluşacak artış değer düşüklüğü zararının tamamının veya bir kısmının iptal edilmesini gerektirir (KÜMİ FRS, B8. 19).

VUK 274. maddesine göre stoklar maliyet bedeli ile değerlendirilir. Ancak stokların piyasa fiyatı maliyet bedeline göre %10 veya daha fazla bir oranda düşmesi durumunda stoklar maliyet bedeli yerine emsal bedel ile değerlendirilebilir. Değer kaybının %10'dan daha düşük olması durumunda maliyet bedeli esas alınır. Dolayısıyla KÜMİ FRS ile VUK hükümleri birbirleriyle uyumludur. BOBİ FRS ve TMS/TFRS 'de ise emsal bedel ya da tahmini satış fiyatı kavramı yerine, net gerçekleşebilir değer kavramı üzerinde durulmuştur. Buna göre net gerçekleşebilir değer tahmini satış fiyatından tahmini tamamlama maliyeti ve satış giderlerinin düşülmesiyle bulunur ve bu değer maliyet bedelinin altına düşmesi durumunda değer düşüklüğü zararı finansal tablolara yansıtılır.

3.2.8. Stokların Elden Çıkarılması

İşletme stokları satışa konu olduğunda, defter değerleri, satış hasılatının gerçekleştiği dönemde finansal tablolarda satışların maliyeti olarak gösterilir. İlgili stoklar işletmede kullanıldıklarında ise, maliyet ilgili varlığın maliyetine dahil edilir ve ekonomik ömrü boyunca itfa edilir (KÜMİ FRS, B8. 21). Stokların elden çıkarılmasına ilişkin bu hususlar, tüm standart ve uygulamalarda birbiriyle uyumludur.

3.3. Stoklara İlişkin Hükümlerin VUK/MSUGT, TMS/TFRS, BOBİ FRS ve KÜMİ FRS Çerçevesinde Karşılaştırılması

Çalışmanın bu kısmında toplu bir sunum sağlaması açısından stoklara ilişkin hükümler VUK/MSUGT, TMS/TFRS, BOBİ FRS ve KÜMİ FRS çerçevesinde incelenmiş, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar Tablo 1'de ortaya konmuştur.

Tablo 1. Stokların Mevcut Uygulama ve Standartlardaki Durumu

İçerik	TMS/TFRS	BOBİ FRS	KÜMİ FRS	VUK/MSGUT
Satın Alma Maliyetleri	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	Satın alma maliyeti, stok kapsamındaki varlıkların alış bedeli ile geri alınamayan ithalat vergileri ve diğer tüm vergiler, lojistik giderleri ve stokların iktisap edilmesiyle alakalı tüm maliyetleri içerir.
Vade Farkı	Bütün vade farkları ayrıştırılır.	1 yıldan uzun vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırılır.	VUK/MSUGT ile uyumludur	Stokların satın alma maliyetlerinde vade farkları ayrıştırılmaz.
Borçlanma Maliyetleri	Özellikli varlık statüsünde olan, üretimi veya satışı uzun vadede gerçekleşen stoklarda istenirse stok maliyetine ilave edilebilir	Üretimi bir yıldan fazla süren stok kalemleri için stoka eklenir	Doğrudan kar ya da zarar olarak gösterilir.	Borçlanmalardan kaynaklanan faiz ve komisyon giderleri, istenirse doğrudan gider olarak raporlanır, istenirse stokta bulunan emtia maliyetine dahil edilir.
Dönüştürme Maliyetleri	Normal maliyet yöntemi	Tam maliyet veya normal maliyet yöntemi	BOBİ FRS ile uyumludur.	Tam maliyet yöntemi
Hizmet İşletmelerinde Stok Maliyeti	Bir sözleşmeyle ilişkili ve geri kazanılabilir giderler aktifleştirilir. Diğer giderler zarar olarak muhasebeleştirilir.	Hizmet satışıyla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyet ve giderler stoklar grubunda aktifleştirilir. Diğer giderler zarar olarak muhasebeleştirilir	BOBİ FRS ile uyumludur.	Aktifleştirmeye yönelik bir hüküm bulunmamaktadır. Oluşacak maliyetler doğrudan gider olarak muhasebeleştirilir.
Maliyet Ölçüm Teknikleri	Dönemde ortaya çıkan fiili maliyetler esas alınır. Ancak standart maliyet yöntemi veya perakende yöntemi sonuçlarının fiili maliyet sonuçlarına yakın olduğu durumlarda bu iki yöntem de ölçüm tekniği	TMS/TFRS ile uyumludur.	TMS/TFRS ile uyumludur.	İşletmeler fiili maliyet yöntemi, standart maliyet yöntemi ve tahmini maliyet yöntemlerinden istedikleri yöntemi kullanabilirler.

	olarak uygulanabilir.			
Stok Değerleme Yöntemleri	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	Stokların maliyeti, Gerçek Parti Maliyet Yöntemi, İlk Giren İlk Çıkar (FIFO) Yöntemi, Ağırlıklı Ortalama Maliyet Yöntemlerinden uygun olan birisi seçilerek hesaplanır
Stoklarda Değer Düşüklüğü	Net gerçekleşebilir değer maliyet bedelinin altına düşmesi durumunda değer düşüklüğü zararı finansal tablolara yansıtılır.	TMS/FRS ile uyumludur.	VUK/MSUGT ile uyumludur	Stokların değerinde % 10 veya daha fazla düşüş olması durumunda oluşacak kayıp, değer düşüklüğü zararı olarak finansal tablolara yansıtılır.
Stokların Elden Çıkarılması	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	VUK/MSUGT ile uyumludur	Defter değerleri, satış hasılatının gerçekleştiği dönemde finansal tablolarda satışların maliyeti olarak gösterilir. İlgili stoklar işletmede kullanıldıklarında ise ekonomik ömrü boyunca itfa edilir

Kaynak: VUK/MSUGT, TMS/FRS, BOBİ FRS, KÜMİ FRS.

4. STOKLARIN KÜMİ FRS KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde stokların KÜMİ FRS kapsamında muhasebeleştirilmesine yönelik örnekler verilmiştir. Bu örneklerde KGK tarafından 13.12.2018 tarihinde kamuoyunun görüşüne sunulan finansal raporlama standartlarına uygun hesap planı taslağı kullanılmıştır. KGK, mevcut tekdüzen hesap planını, uluslararası finansal raporlama standartlarına uyumlu hale getirmek için bu taslağı hazırlamıştır. Hesap planının kullanılmaya başlanmasıyla, bilanço usulüne göre defter tutan işletmelerin finansal tablolarının gerçeğe ve ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olma nitelikleri artacaktır.

4.1. İlk Alım ve Satın Alma Maliyetleri

X Ticaret İşletmesi 01/06/2020 tarihinde yüzde 18 KDV hariç 50.000 TL'ye 3 ay vadeli senet düzenleyerek ticari mal satın almıştır. Malı depoya getirilmesi için yüzde 18 KDV hariç 1.000 TL Nakliye bedeli ve yüzde 18 KDV hariç 500 TL sigorta bedeli bankadan EFT ile ödenmiştir.

İşletme KÜMİ FRS kapsamında stok alımlarında vade farkı ayırıştırması yapmayacak ve alış giderlerini ilgili malın maliyetine ilave edecektir.

01/06/2020			
153 TİCARİ MALLAR		51.500	
153.001 Mal Bedeli.....	50.000		
153.002 Nakliye Bedeli.....	1.000		
153.003 Sigorta Bedeli.....	500		
191 İNDİRİLECEK KDV		9.270	
	321 BORÇ SENETLERİ		59.000
	102 BANKALAR		1.770
* Ticari Mal Alımı			

4.2. Stokların Dönüştürme Maliyetleri

Y Üretim İşletmesinin A mamulüne ilişkin yıllık üretim kapasitesi 5.000 adettir. İşletme 2019 yılında 3.000 adet mamul üretmiştir. Birim satış fiyatı 100 TL olup ilgili dönemde 2.500 adet mamul satışı yapılmıştır. Üretime ilişkin gerçekleşen giderler aşağıda gösterilmiştir.

D.İ.M.M. Gideri	: 120.000 TL
D.İ.G.	: 50.000 TL
Sabit G.Ü.G.	: 60.000 TL
Değişken G.Ü.G.	: 30.000 TL
Paz. Sat. Dağ. Giderleri	: 10.000 TL
Genel Yönetim Giderleri	: 15.000 TL

KÜMİ FRS kapsamında, stokların dönüştürülmesi noktasında işletmenin kar veya zarar tablosunda gösterilecek olan satışların maliyeti (620 Satılan Mamuller Maliyeti) ve brüt satış karı/zararı tutarları, tam maliyet ve normal maliyet yöntemlerine göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. İşletme bu yöntemlerden istediğini seçebilir. Faaliyet giderleri mamul maliyetine dahil edilmeyecektir.

Tam Maliyet Yöntemi:

Toplam Üretim Maliyeti	= DİMM+DİG+GÜG (Sbt+Değ.)=240.000TL
Birim Üretim Maliyeti	= 240.000TL / 3.000ad = 80 TL/ad
Satılan Mamul Maliyeti	= 2.500ad x 80 TL/ad = 200.000TL
Dönem Sonu Stok Maliyeti	= 240.000TL - 200.000TL=40.000TL
Brüt Satış Karı/Zararı	= (2.500ad x 100TL/ad)-200.000TL=50.000TL

Normal Maliyet Yöntemi:

Kapasite Kullanım Oranı	= 3.000 ad / 5.000 ad = yüzde 60
-------------------------	----------------------------------

$$\begin{aligned}
\text{Toplam Üretim Maliyeti} &= \text{DİMM} + \text{DİG} + \text{Değ. GÜG} + (\text{Sbt. GÜG} \times \text{KKO}) \\
&= 120.000 + 50.000 + 30.000 + (60.000 \times 0,6) \\
&= 216.000 \text{ TL} \\
\text{Birim Üretim Maliyeti} &= 216.000 \text{ TL} / 3.000 \text{ ad} = 72 \text{ TL/ad} \\
\text{Satılan Mamul Maliyeti} &= 2.500 \text{ ad} \times 72 \text{ TL/ad} = 180.000 \text{ TL} \\
\text{Dönem Sonu Stok Maliyeti} &= 216.000 \text{ TL} - 180.000 \text{ TL} = 36.000 \text{ TL} \\
\text{Brüt Satış Karı/Zararı} &= (2.500 \text{ ad} \times 100 \text{ TL/ad}) - 180.000 \text{ TL} = 70.000 \text{ TL}
\end{aligned}$$

Not: Kullanılmayan kapasiteye düşen Sabit G.Ü.G., KGK'nin yayınlamış olduğu Hesap planı Taslağına göre "62 Satışların Maliyetleri" hesap grubunda "624 Dağıtılmayan Sabit Genel Üretim Giderleri" hesabında muhasebeleştirilir (KÜMİ FRS, B8. 12).

4.3. Tamamlanmamış Hizmet Maliyetleri

ABC Yazılım Şirketi 01/09/2019 tarihinde Android tabanlı bir oyun yazılım işini üstlenmiş ve X işletmesine 15/02/2020 tarihinde teslim edeceğini belirtmiştir. X İşletmesi oyun için 20.000 TL ön ödeme yapmış kalan 30.000 TL'lik tutarı da teslim sırasında ödeyeceğini taahhüt etmiştir. ABC Yazılım Şirketi bu işle ilgili olarak toplam 25.000 TL maliyete katlanacağını hesaplamıştır. Dönem sonuna kadar oyun için 20.000 TL gider yapılmış ve banka aracılığıyla ödenmiştir. ABC Yazılım şirketinin tamamlanmamış hizmet maliyetlerine ilişkin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir.

xx/xx/2019	20.000	20.000
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ İLGİLİ AKTİF/PASİF HESAP * Hizmet Üretimi İçin Katlanılan Maliyetler		
31/12/2019	20.000	20.000
154 TAMAMLANMAMIŞ HİZMET MALİYETLERİ 741 HİZMET ÜRETİM. MAL. YANSITMA * Tamamlanmamış Maliyetlerin Stok Hs. Aktifleştirilmesi		
31/12/2019	20.000	20.000
741 HİZMET ÜRETİM MAL. YANSITMA 740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ * Maliyet Hs. Kapatılması		

Not: İzleyen dönemde hizmet tamamlandığında 154 Tamamlanmamış Hizmet Maliyetleri hesabı kapatılarak tutar 155 Tamamlanmış Hizmet Maliyetleri hesabına aktarılır.

4.4. Stoklarda Değer Düşüklüğü ve Stokların Elden Çıkarılması

Z Ticaret İşletmesi 2019 faaliyet dönemi sonunda ticari mal stoklarında bulunan ve maliyeti 100.000 TL olan ticari malın tahmini satış fiyatının,

- a) 95.000 TL olduğunu,
- b) 85.000 TL olduğunu

tespit etmiştir. İzleyen dönemde stokların yüzde 18 KDV hariç 120.000 TL'ye peşin satılmıştır. Buna göre yapılması gereken muhasebe işlemleri aşağıda gösterilmiştir.

- a) KÜMİ FRS'ye göre stoklardaki değer düşüklüğü maliyet bedeline göre yüzde 10'dan daha az değer kaybettiği için değer düşüklüğü karşılığı ayrılmayacaktır.
- b) Değer düşüklüğü yüzde 15 olduğu için aşağıdaki kayıtlar yapılmalıdır.

31/12/2019			
626 STOK DEĞER DÜŞ. KARŞILIK GİD.	15.000		
158 STOK DEĞER DÜŞ. KARŞ.		15.000	
* Stok Değer Düşüklüğü Karş. Ayrılması			
xx/xx/2020			
100 KASA	141.600		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		120.000	
391 HESAPLANAN KDV		21.600	
* Ticari Mal Satışı			
xx/xx/2020			
621 SATILAN TİCARİ MALIN MALİYETİ	100.000		
153 TİCARİ MALLAR		100.000	
* Maliyet Kaydı			
xx/xx/202			
0			
158 STOK DEĞER DÜŞ. KARŞILIKLARI	15.000		
627 STOKLARA İLİŞKİN KON. KALMAYAN KARŞILIKLAR		15.000	
* Karşılığın İptali			

Not: Stokların elden çıkarılması yerine işletme faaliyetlerinde kullanılması durumunda, ilgili stok unsuru “15 Stoklar” hesap grubundan çıkarılarak ilgili duran varlık hesabına aktarılır ve faydalı ömrü boyunca amortismanına tabi tutularak giderleştirilir (KÜMİ FRS, B8. 22).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

VUK ve MSUGT düzenlemelerinin, işletmelerin faaliyet sonuçlarını yansıtmada gerçeğe uygunluk ve karşılaştırılabilirlik noktasında yetersiz kalması, KGK'nın uluslararası standartlarla uyumlu düzenlemelerini beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda, KGK son olarak 12.07.2019 'da finansal raporlamada standartlaşmanın ekonominin geneline yayılması çerçevesinde küçük ve mikro işletmeler için KÜMİ FRS taslağını yayınlamıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan stoklara ilişkin hükümler KÜMİ FRS 8. bölümde düzenlenmiştir. Stoklar işletme ölçeğine bakılmaksızın faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir varlık unsurudur ve bunlara ilişkin ölçüm, değerlendirme, dönüştürme gibi özellikli durumların uluslararası standartlara uygun olarak yapılması faaliyet sonuçlarının gerçeğe yansıtması açısından son derece önemlidir.

KÜMİ FRS, stoklar açısından bakıldığında VUK ve MSUGT düzenlemelerine benzetmekle beraber, dönüştürme maliyetleri, hizmet işletmelerinde stok maliyeti, maliyet ölçüm teknikleri, gibi konularda farklılıklar içermektedir. Stokların dönüştürme maliyetlerinde, VUK/MSUGT tam maliyet yöntemini esas alırken KÜMİ FRS tam maliyet ya da normal maliyet yöntemlerinin kullanılabilmesini belirtmektedir. VUK/MSUGT'a göre hizmet işletmelerinde ortaya çıkan maliyetler doğrudan gider olarak muhasebeleştirilirken, KÜMİ FRS hükümlerine göre hizmet satışıyla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetler stoklar grubunda aktifleştirilir. Son olarak, stok maliyetlerinin ölçümünde VUK/MSUGT fiili maliyet, standart maliyet ve tahmini maliyet yöntemlerinden istenilenin kullanılabilmesini belirtirken, KÜMİ FRS fiili maliyetleri esas almaktadır.

KÜMİ FRS, TMS/TFRS ve BOBİ FRS ile karşılaştırıldığında ise stokların satın alınmasında vade farkının ayrıştırılması, borçlanma maliyetleri ve stoklarda değer düşüklüğü gibi konularda farklılıklar olduğu görülmektedir. KÜMİ FRS'de, TMS/TFRS ve BOBİ FRS'den farklı olarak stokların satın alınmasında ödenen vade farkları stok maliyetine dahil edilir. Borçlanma maliyetleri ise hiçbir zaman stok maliyetlerine ilave edilmemektedir. Ayrıca stoklardaki değer düşüklüklerinin KÜMİ FRS 'de gider olarak gösterilebilmesi için değer kaybının minimum %10 olması şartı aranırken, diğer standartlarda gerçekleşen değer düşüklükleri her koşulda giderleştirilecektir. Sonuç olarak, konsolidasyon ve ertelenmiş vergi gibi detaylardan da arındırılarak hazırlanan KÜMİ FRS, diğer standartlara göre daha yalın bir anlatıma sahip olduğu için işletmelere uygulama kolaylığı sağlayacaktır.

KÜMİ FRS'nin uygulanmaya başlamasıyla, Türkiye'de işletmelerin büyük bir kısmı uluslararası standartlarla uyumlu muhasebe işlemleri gerçekleştirecektir. Daha anlaşılabilir olması ve uygulama kolaylığı nedeniyle KÜMİ FRS'ye uyumun TMS/TFRS ve BOBİ FRS'ye göre daha kolay ve hızlı gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte mevcut vergi temelli muhasebe sisteminden standarda geçişin nasıl sağlanacağı, kontrol ve denetimin nasıl yapılacağı konularında ciddi belirsizlikler bulunduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Emre - Can, Mustafa Emir (2020), “Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (KÜMİ FRS) Taslağı Hakkında”, Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı 63, ss.85-93.
- Akın, Hale - Kurşunel, Fahri (2010), “TMS-2’ye Göre Stokların Değerlemesinde Özellik Arz Eden Durumlar”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, Sayı 13, ss.311-330.
- Arısoy, Kadriye - Tuğay, Osman (2019), “Stok Maliyetlerinin Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde İncelenmesi ve Bir Uygulama”, Atatürk University Journal of Economics & Administrative Sciences, Sayı 33, Cilt 1, ss.155-179.
- Aytaç, Alp - Gücenme Gençoğlu, Ümit (2020), “Maddi Duran Varlıklar ve Amortismanlar Açısından TFRS, BOBİ FRS, KÜMİ FRS Taslağı ve MSUGT'daki Uygulamaların Karşılaştırılması”, Business and Economics Research Journal, Vol 11, No 3, pp.753-767.
- Boyar, Ender - Güngörmüş, Ali Haydar (2006), “TMS-2 Stoklar Standardında Maliyet Yöntemi ve Bir Uygulama Önerisi”, Marmara Üniversitesi Analiz Dergisi, Cilt 7, Sayı 16, ss.83-91.
- Gücenme Gençoğlu, Ümit (2020), “Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Taslağı’nın BOBİ FRS ve Vergi Uygulamalarımız ile Karşılaştırılması ve Genel Değerlendirme”, Business and Economics Research Journal, Vol 11, No 1, pp.187-199.
- Gökçen, Gürbüz – Öztürk, Erkan - Güleç, Ömer Faruk (2019), “KÜMİ FRS Seti Taslağı, BOBİ FRS Seti ve Tam Set TMS/TFRS’nin Temel Konular Açısından Karşılaştırılması”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, ss.413-430.
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (2017), Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı, www.kgk.gov.tr/ (Erişim Tarihi:13.08.2020).
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (2019), Küçük ve Mikro İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Taslağı, www.kgk.gov.tr/ (Erişim Tarihi:09.09.2020).
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (2020), Türkiye Muhasebe ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları 2020 Seti, www.kgk.gov.tr/ (Erişim Tarihi:22.09.2020).
- Kılınç, Yavuz - Badem, Ahmet Cemkut (2020), “Atıl Kapasite, Tam Kapasite ve Kapasite Fazlası Üretim Düzeylerinde TMS-2 Stoklar Standardına Göre Maliyetleme: Bir Örnek Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 87, ss.53-64.

Kıymetli Şen, İlker - Özbirecikli, Mehmet (2020), “KÜMİ FRS'nin İş Dünyasına Sağlayabileceği Yararlar: BOBİ FRS, TMS/TFRS ve Mevcut Muhasebe Sistemi ile Mukayeseli Bir İnceleme”, World of Accounting Science, Sayı 22, ss.1-19.

Kurtlu, Ayşe ve Gobi, Koray (2020), “Konaklama İşletmelerinde Tamamlanmamış Hizmet Üretim Maliyetlerinin TMS 2 Açısından İncelenmesi”, Journal of Humanities and Tourism Research, Sayı 10, ss.313-325.

Marşap, Beyhan - Barışçı, Atilla (2014), “TMS-2 Stoklar Standardına Göre Dönüştürme Maliyetlerinin Ürün Maliyetlerine Etkisi”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, ss.1-16.

Selvi, Yakup - Ercan, Melis (2018), “BOBİ FRS Kapsamında Stoklar”, Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 59, ss.47-57.

Taştan, Hakan - Türedi, Ersu - Bayar, Erhan (2020), “Emtia Alımlarında Oluşan Vade Farklarının VUK ve TMS 2 Stoklar Standardı Kapsamında Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Uygulama”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı 159, ss.55-67.

Tuğay, Osman (2013), “Stok Değer Düşüklüklerinin TMS 2 Stoklar Standardına Göre İncelenmesi”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 13, Sayı 26, ss.207-230.

Vergi Usul Kanunu, 10.01.1961 tarihli ve 10703 sayılı Resmi Gazete, Sayı

Yalçın, Selçuk (2019), “Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerinde Stoklar: Muhasebeleştirme, Değerleme, Sunum ve Açıklamalar”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 60, ss.202-222.

1 Sıra Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 tarihli ve 21447 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

238 seri No'lu Vergi Usul Kanunu Tebliği, 02.03.1995 tarihli ve 22218. Sayılı Resmi Gazete,

Muhasebe Eğitiminde Sistem Düşüncesi ve Sistem Dinamiği Yaklaşımının Kullanımı: Finansal Muhasebe Dersleri için Bir Model Önerisi *

Melek AKGÜN**

Merve KIYMAZ KIVRAKLAR***

ÖZET

Muhasebe eğitiminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin çağın gereksinimlerine uygun olarak güncellenmesine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde muhasebe eğitiminde kullanılan önerilen öğretim yöntemlerinin, bilgisayar kullanımı, PowerPoint kullanımı, vaka analizi ve muhasebe paket programları ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu yöntemlerden farklı olarak muhasebe derslerinin öğretilmesinde sistem düşüncesi ve sistem dinamikleri yaklaşımı yeni bir öğretim yöntemi olarak kullanılabilir. Sistem dinamiği yaklaşımı ile hem işletmede gerçekleşen faaliyetlerin birbirine olan etkisi hem de muhasebede gerçekleşen olayların mali tablolara olan etkisi aynı anda izlenebilecektir. Böylelikle öğrenciler gerçekleşen işlemlerin bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve diğer finansal tabloların birbiri ile olan ilişkisini kolaylıkla görebileceklerdir. Bu çalışmanın amacı başta finansal muhasebe dersi olmak üzere muhasebe alanı derslerinde sistem düşüncesi ve sistem dinamikleri yaklaşımlarının kullanımını ortaya çıkarmaktır. Bu amaca yönelik olarak çalışmada muhasebe derslerinde kullanılan örneklerin sistem dinamiği ile nasıl öğretileceğine dair uygulamalar VENSİM PLE 8.2 programı kullanılarak oluşturulmuştur ve muhasebe derslerinin izlenmesinde muhtemel bir yöntem olarak tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe eğitimi, sistem düşüncesi, sistem dinamikleri.

JEL Sınıflandırması: I23, M10, M40.

The Usage of System Thinking And System Dynamics Approach in Accounting Courses: A Model Proposal For Financial Accounting Courses

ABSTRACT

The need to update the teaching methods and techniques used in accounting education in accordance with the requirements of the age is increasing. However, when the literature is examined, it is seen that the teaching methods recommended for use in accounting education are limited to computer use, PowerPoint use, case analysis and accounting package programs. Unlike these methods, system thinking and the system dynamics approach can be used as a new teaching method in teaching accounting courses. With the system dynamics approach, both the effects of the activities taking place in the business on each other and the effects of the events taking place in the accounting on the financial statements can be monitored simultaneously. Thus, students will be able to easily see the relation of real transactions to balance sheet, income statement, cash flow statement and other financial statements. The purpose of this study is to reveal the use of system thinking and system dynamics approaches in accounting field courses, in particular financial accounting course. For this purpose, the applications of how to teach the examples used in the accounting lessons with system dynamics are shown by using VENSİM PLE 8.2 programme and it is recommended as a possible method in the course of accounting lessons in the following periods.

Keywords: Accounting education, system thinking, system Dynamics.

* Makale Gönderim Tarihi: 29.03.2021, Makale Kabul Tarihi: 26.05.2021, Makale Türü: Nicel Araştırma

** Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Emekli Öğretim Üyesi melekakgun@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5261-0682.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mervekiymaz@ardahan.edu.tr ORCID: 0000-0002-4953-9555.

Jel Classification: I23, M10, M40.

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve online eğitimin yoğun bir şekilde kullanılması, eğitim anlayışının değişmesine neden olmuştur. Bu değişim bütün eğitim programlarını etkilediği gibi muhasebe eğitimi de etkilemektedir. Ortaya çıkan bu etkiye ve gelişmelere uyum sağlayabilmek için muhasebe eğitimi alanında; ders programlarının güncellenmesi, eğitim öğretim materyallerinin etkin bir şekilde kullanılması ve öğretim elemanlarının çağın gereklerini karşılayacak donanıma sahip olmaları gerekmektedir (Türegün ve Kaya, 2019: 340).

Lisans eğitimi sırasında genellikle iki yarıyıldan verilen Finansal Muhasebe dersi pek çok öğrenci için sıkıcı, karmaşık ve zor kabul edilir (Martinis ve Tidd, 2011: 432; Friedlan, 1995; Akpınar ve Yıldız, 2018: 96). Oysa özellikle işletme eğitimi alan öğrenciler için iş yaşamlarında oldukça önemli bir yer tutacak olan muhasebe konusunda yeterli nosyonu kazanmadan mezun olmaları önemli bir sorundur. Finansal muhasebenin temel amacının finansal tabloların hazırlanması (bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu) olduğu kabul edilirse bu tabloların nasıl oluştuğunun anlaşılması da büyük önem taşımaktadır.

İşletme bölümlerinde öğrencilere analitik yeterlilikler kazandırılmasında muhasebe alan derslerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir veya ikinci sınıflarında genel muhasebe dersi ile tanışan öğrencilerin birçoğu için muhasebenin temel prensiplerini anlamak zor ve zaman alıcıdır. Bunun önemli bir nedeni muhasebe dersinin işleniş biçimidir. İşletmelerde meydana gelebilecek finansal karakterdeki olayların örneğin; nakit hareketleri, stok hareketleri, yatırım hareketleri gibi gruplar altında toplanarak bunlara ilişkin işleyişin aktarılması da genellikle iki yarıyılı kapsamaktadır. Ayrıca dönem sonlarında bilanço gelir tablosu, nakit akım tablosu ve öz kaynak değişim tablosu gibi finansal tabloların öğrenci tarafından hazırlanabilir hale gelmesi bununda ötesinde analiz edilip yorumlanması oldukça uzun zaman almaktadır. Bununla beraber finansal muhasebe, maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi ve finansal tablolar analizi gibi işletme bölümü öğrencilerinin mezun olduklarında en çok yararlanacakları kritik önem taşıyan derslerin sistem yaklaşımı içinde, bütünsel olarak ve birbirleri ile etkileşimi de içerecek biçimde daha kısa sürede simülasyon tekniği ile aktarılması mümkündür. Bu amaçla sistem dinamiği yaklaşımından yararlanmak uygun olabilir. Sistem düşüncesi sistemin parçalarını ayrı ayrı anlamak yerine bu parçaların birbirleri ile olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak problemlere çözüm arayan bir yaklaşımdır. Sistem düşüncesinin odaklandığı nokta bütünü oluşturan parçaların birbirleri ile olan bağlantıları ve ilişkilerdir ve tüm yaşayan karmaşık sistemlerin, öncelikle birbiriyle bağlantılı yapısını açıklar. Bu çalışmanın amacı başta finansal muhasebe dersi olmak üzere muhasebe alanı derslerinde sistem düşüncesi ve sistem dinamikleri yaklaşımlarının kullanımının tartışılması ve önümüzdeki dönemlerde muhasebe derslerinin anlatımında alternatif bir yöntem olarak kullanılmasını önermektir. Bu kapsamda endüstriyel simülasyon yazılımı olan VENSİM PLE programı ile muhasebe dersleri için örnekler oluşturulmuştur. Örneklerin bir modelleme aracı vasıtasıyla sunulmasının sonucunda öğrenciler tarafından zor ve karmaşık olarak algılanan muhasebe derslerinin daha kolay anlaşılması ve muhasebe sisteminin bir bütün olarak görülmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Böylelikle hem muhasebe

derslerini anlamak öğrenciler açısından kolay bir hale gelmekte hem de ileriki çalışmalara yeni bir model önerisi olarak literatüre katkı sunulmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Sistem dinamiği ile ilgili literatür incelendiğinde Forrester’ın bu konuda öncü olduğu söylenebilir. Forrester’ın “Endüstri Dinamiği” kavramını ilk defa kullanıldığı çalışmasında; bir firmanın üretiminde meydana gelen değişiklikler ile iş döngüsü arasındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır (Forrester, 1961: 13-15). Şehir ekonomisi ve ev fiyatları arasındaki ilişkinin incelendiği “Şehir Dinamiği”; dünyadaki kaynakların yıllar içinde nüfus ve endüstrileşmeye bağlı olarak nasıl değiştiğini gösteren “Dünya Dinamiği” de Forrester’ın çalışmaları arasındadır (Forrester, 1969; Forrester, 1972).

Muhasebe sisteminin temel ilkelerinin sistem dinamiği ile açıklandığı çalışmada Yamaguchi finansal tabloları sistem dinamiğine uygun bir şekilde tasarlayarak, kullanıcıların sistemi bir bütün halinde görebilecekleri ve analiz edebilecekleri forma dönüştürmüştür. (Yamaguchi, 2003: 1). Schwarz ise çalışmasında çoğunlukla yönetim muhasebesi ve kontrol sistemlerine yönelmiştir. Bu kapsamda Schwarz yeni kurulan bir firmanın yönetim birimi için sistem dinamiği modeli oluşturmuş ve modelin simülasyon sonuçlarının firmanın finansal performansını tutarlı bir şekilde ortaya çıkardığını tespit etmiştir (Schwarz, 2002: 2). Schwarz ve Yamaguchi gibi Melse de finansal muhasebe ve yönetim muhasebesinin işletmenin gereksinimlerini karşılayacak şekilde sistem dinamiği ile modellenebileceğini çalışmasında aktarmıştır (Melse, 2006: 2). Sistem dinamiğinin işletme performansını ölçme, kar payı dağıtım politikalarının açıklanması, firma değerinin artırılması için gerekli yatırımların modellenmesi, sürdürülebilir büyüme yaklaşımlarının kurgulanması gibi işletmelerin ihtiyaç duyacağı pek çok alanda kullanımı mevcuttur (Moscardini, Loutfi ve Al-Quirem, 2005: 3; Qureshi, 2007: 24). Sistem dinamiği modeli muhasebe alanında sadece finansal muhasebe ve yönetim muhasebesi ile sınırlı kalmamış, stratejik maliyet yönetimi alanında da uygulaması bulunmaktadır. Aksu çalışmasında sistem dinamiğini sadece sabit ve değişken maliyet analizi değil aynı zamanda nedensel döngü ve stok akış diyagramları ile değişkenler arasındaki ilişkinin kolay ve etkili bir şekilde izlenebileceğini de belirtmiştir. Ayrıca sistem dinamiği modelinin stratejik maliyet yönetimi alanında kullanılmasıyla yöneticilerin faaliyetler başlamadan önce stratejik kararlarda ihtiyaç duyacağı bilgiyi elde edeceğini ve olası senaryoların sonuçlarının neler doğuracağını bir bütün halinde görmesine yardımcı olacağı da çalışma kapsamında belirtilmiştir (Aksu, 2013: 29). Üretim işletmelerinde sistem dinamiği modelinin kurgulandığı çalışmada Aksu ve arkadaşları farklı farklı üretim işletmesi modeli kurgulayarak sistem dinamiği modelinin üretim işletmelerine olan uygunluğunu ortaya çıkarmışlardır (Aksu, Söyler ve Eren, 2014: 97). Akgün ve Can ise pazarlama karmaşı unsurları için bir bütçe döneminde verilen kararların dönem kârı veya zararı ve nakit akışı üzerindeki muhtemel etkilerini sistem dinamiği yaklaşımı ile modellemiştir (Akgün ve Can, 2016: 1). Ayrıca Eren Şenaras sistem dinamiği modelinin su kaynakları yönetimi için kullanımını önerdiği çalışmasında, sistem dinamiğinin karmaşık ve birbiri ile entegre konuların anlaşılabilirliği ve öğrenmeyi hızlandıran yönünü ortaya çıkarmıştır (Eren Şenaras, 2017: 1).

Sistem dinamiği modeli sadece işletme ve muhasebe alanında değil işlem karmaşıklığının yaşandığı pek çok alanda kullanılabilir. Sistem dinamiği modelinin disiplinler arası çalışmalarda ön plana çıktığı görülmekle birlikte bu alanlardan bazıları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sistem Dinamiği Yaklaşımının Kullanıldığı Alanlar

Alan	Stoklar	Akışlar
Matematik, Fizik ve Mühendislik	İntegraller, Durumlar, Durum değişkenleri ve stoklar	Türevler, Değişim oranları, Akışlar
Kimya	Reaktifler ve Tepkime ürünleri	Reaksiyon hızları
İmalat	İç stoklar, Envanterler	Üretim hızı
Ekonomi	Seviyeler	Oranlar
Muhasebe	Stoklar, Bilanço Kalemleri	Nakit Akışları

Kaynak: (Eren Şenaras, 2017: 679)

Muhasebe eğitimi alanında literatür incelendiğinde, muhasebe eğitimi ile ilgili çalışmaların iki ayrı yönde toplandığını görmek mümkündür. Özellikle son yıllarda Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının yürürlüğe girmesi ile birlikte standartlara uygun eğitim verilmesi gerektiği konusu literatürde kendini göstermektedir. Diğer bir yanda ise teknolojik gelişmeler ve bilişim çağının etkisi de göz önünde bulundurularak muhasebe eğitiminin nasıl olması gerektiği ve muhasebe eğitiminde öğrenme stilleri, muhasebe eğitimi ile ilgili öne çıkan başlıklar arasındadır.

Eren ve arkadaşları bilgi teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin muhasebe bilgi sistemini de etkilediğini vurguladığı çalışmasında, Türkiye’deki üniversitelerde ders müfredatları oluşturulurken teorik derslerin yanı sıra bilgi teknolojilerinin kullanıldığı derslere de yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Eren, Salur ve İyibildiren, 2020: 645).

Duman ve arkadaşlarının Türkiye’de yürürlüğe giren Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)’ye göre muhasebe eğitiminde yapılması gereken değişiklikleri ele aldıkları çalışmalarında; Türk Vergi Kanunlarında gerekli düzenlemenin yapılması ve KGK’nın TMS/TFRS’ye uygun Tek Düzen Hesap Planı’nı hazırlayarak literatürde ve uygulamada birliği sağlaması gerektiği sonucuna varmışlardır (Duman, Bezirci, Yücenurşen, & Apak, 2016: 371-372). Sürekli eğitim kapsamında muhasebe eğitiminin önemine değindiği çalışmasında (Şengel, 2010: 91) eğitimin sadece eğitim kurumları ile sınırlı olmadığı ve yaşam boyu öğrenme zorunluluğunun insanların kendilerini geliştirme ihtiyacı içerisine girmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Apak ve arkadaşları 2005-2015 yılları arasında Türkiye’de düzenlenen Muhasebe Eğitim Sempozyumu’nda sunulan bildirimleri incelediği çalışmalarında, muhasebe eğitiminin teknolojik gelişmelere, uluslararası standartlara ve çağın

gereklerine uygun olarak yapılandırılması gerektiği sonucuna varmışlardır (Apak, Duman, Özpeynirci, & Karakışla, 2016: 186).

Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin beklenenlerine yer verdikleri çalışmalarında (Yücel, Saraç ve Çabuk, 2012: 103) geleneksel muhasebe eğitiminde çağın gereklerine uygun şekilde bazı değişikliklerin yapılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Ayrıca Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören öğrenciler ile yapılan öğrenci beklentilerinin değerlendirildiği anket çalışmasında verilen muhasebe eğitiminin yeterli olmadığı ve daha kaliteli bir eğitim için neler yapılması gerektiği çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin bakış açılarının değerlendirildiği bir diğer çalışmada Çelenk ve arkadaşları öğrencilerin muhasebeye, muhasebe eğitimine ve muhasebe eğitimi aldıktan sonra meslekle ilgili bakış açılarını değerlendirdiği çalışmanın sonuçlarında muhasebe mesleğine yönelen öğrencilerin çoğunun bu kararı üniversitede verdikleri tespit edilirken, büyük bir kısmı ise muhasebe alanında çalışan tanıdıklarının etkisi olduğu tespit edilmiştir (Çelenk, Atmaca ve Horasan, 2010: 170).

Polat ve arkadaşları öğrenme stillerinin doğuştan olduğu ve insanların öğrenme sürecini etkilediğini savunmaktadır. Bu kapsamda çalışmada öğrenme stiline etkisini muhasebe eğitimi alan öğrenciler üzerinden açıklamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine anket uygulanarak öğrencilerin öğrenme stilleri ile performans arasındaki ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Polat, Peker, Özpeynirci ve Duman, 2015: 1841). Muhasebe eğitimi ile ilgili uluslararası alanda yapılan çalışmalar kısaca şöyledir: Muhasebe eğitiminin kalıcı olması için sadece ders programlarının değil eğitimcilerin, öğrencilerin beklentilerini göz önünde bulundurarak motive edilmesine vurgu yapılmıştır (Byrne ve Flood, 2005: 120). Muhasebe ders programlarının incelendiği çalışmada Cheng muhasebe eğitimi alanlar ile muhasebe eğitimcilerinin beklentileri arasında büyük bir fark olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca muhasebe eğitiminin çağın gereklerine uyum sağlaması gerektiği belirtilmiştir (Cheng, 2007: 581). Hurt muhasebe eğitiminde yeni eğitim anlayışına vurgu yapmış; Friedlan ise farklı öğretim yaklaşımlarının öğrencilerin muhasebe derslerindeki başarısına olan etkisini çalışmasında değinmiştir (Hurt, 2007: 295; Friedlan, 1995: 13).

3. MUHASEBE EĞİTİMİ

Muhasebe eğitiminin gelişimine kısaca bakıldığında; ilk olarak 1868 yılında “Mektebi Mülkiyeyi Şahane” okulunda verilmeye başladığı görülmektedir. İlerleyen yıllarda muhasebe eğitiminin kapsamı gelişmeye başlamış ve 1883 yılında kurulan “Hamidiye Yüksek Ticaret Mektebi”nde muhasebe eğitimi verilmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise üniversitelere muhasebe eğitimi veren kürsüler oluşturulmuş ve 1960 yılından itibaren muhasebe eğitimi gerek üniversitelerde gerek liselerde gerekse özel eğitim kurumlarında verilmeye devam etmektedir (Özdoğan, 1978: 12; Beyazıtılı, 2000: 40; Demirci, Kıymaz ve Ağsakal, 2015: 265).

Muhasebede üretilen bilgilerin karar alma süreçlerinde kullanılması için öğrencilerin muhasebe sürecini çok iyi kavramaları gerekmektedir. Muhasebe meslek eğitiminin kalitesi, öğrencilerin mesleğin gerektirdiği teknik becerilerle birlikte meslek ahlakını da kazanmalarını sağlayabilir. Bu bağlamda muhasebe eğitiminin kalitesi; öğretim elemanı, öğrenci, ders programlarının eş zamanlı olarak iş birliğine bağlıdır. Ders programları ve içerikler

belirlenirken öğrenciler tarafından en iyi anlaşılacak yöntemler kullanılması kalıcı öğrenmenin sağlanması için önemli bir faktördür (Zaif ve Ayanoğlu, 2007: 118).

Muhasebe biliminin gelişmesi muhasebe eğitiminde de yeni bakış açıları ve yöntemlerin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Etkili bir muhasebe eğitimi; öğrenme ve öğretme sürecinde gerekli olan bilgilerin aktarılmasının yanı sıra öğrencilerin aldıkları bilgiyi kullanabilme becerisinin de geliştirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda iyi bir muhasebe eğitimi sadece teorik bilginin verilmesi ile sağlanamaz. Teorik bilginin yanı sıra öğrencilerin problem çözme, zamanı etkili kullanma, takım çalışması ve iletişim gibi yeteneklerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır (Kaymazbalsarı ve Aslantürk, 2007: 245).

Muhasebe eğitiminde amaç, gerek duyulan bilgi ve becerinin uygulamalı olarak öğrenciye aktarılmasıdır. Bilginin öğrenciye başarılı bir şekilde aktarılması ise öğrencilerin konuyu kolaylıkla kavrayabilecekleri yöntemlerin tespit edilip kullanılmasıyla mümkün olacaktır (Gönen, 2016: 67). Muhasebe eğitiminde sistem dinamiğinin kullanılması tam da bu noktada ortaya çıkmakta ve bilginin öğrenciye aktarılması aşamasında kullanılması beklenen bir yöntemdir.

Ülkemizde muhasebe eğitiminde teorik ve pratik bilgi bir bütün olarak öğretilmektedir. Ancak sadece teorik ve pratik bilgi günümüz koşullarında yeterli değildir. Tam doğru ve güvenilir muhasebe bilgisine ulaşmak ise işbirlikçi öğrenme, tartışma ve vaka analizleri içeren kaliteli bir muhasebe eğitiminden geçmektedir (Polat, Peker, Özpeynirci ve Duman, 2015: 1841; Gönen, 2016: 68). Ayrıca muhasebe eğitimi verilirken teknolojik ve ekonomik gelişmeler, uluslararası standartlar, yasal düzenlemeler de dikkate alınmalıdır. Verilen eğitim sonrasında bireylere sadece bilgi üretme becerisi değil, üretilen bilgiyi analiz edip yorumlama kabiliyeti de verilmelidir (Alkan, 2015: 155). Muhasebe eğitimi esnasında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da etik kurallara ve toplumsal değerlere uygun şekilde davranılması gerektiğini içeren eğitimlerin de muhasebe eğitimi içerisinde yer alması gerektiğidir (Daştan ve Bellikli, 2016: 46).

Öğrenme malzemesi muhasebe eğitiminde öğrenmeyi etkileyen önemli unsurlardan bir tanesidir. Dolayısı ile öğrenme malzemesinin kolay, anlaşılabilir ve bütünü gösteren bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Tazegül, Kutlu ve Elyıldırım, 2014: 35; Gönen, 2016: 69). Sistem dinamiği ise muhasebe eğitiminde olması gereken bu özelliklerin hepsini bir arada barındırması nedeniyle muhasebe eğitiminde kullanılması tavsiye edilen bir modeldir.

Muhasebe eğitimde öğrencilerin kazanması gereken yetkinlikler aşağıda sıralanmıştır (Kızıllı, 2003: 6; Gönen, 2016: 69):

- Bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması,
- Karar alma becerisi,
- Finansal bilgi ve raporlama,
- İletişim yeteneği ve grup çalışması,
- Mesleğe dair ahlaki sorumluluk,

- Sosyal sorumluluk bilinci,
- Kültürel ve entelektüel birikim

Yapısı gereği eğitim sürekli değişen ve yenilenen faaliyetleri içermektedir. Eğitim faaliyetleri sonucunda ise hedeflenen çıktılara ulaşılmaya çalışılır. Muhasebe eğitiminde de işletmelerin ihtiyaç duyduğu nitelikte eleman yetiştirilmesi ise mesleki eğitime bağlıdır. Mesleki eğitimi alan birey ise sadece bilgi aktarımı becerisine değil, analiz ve yorum kabiliyetine de sahip olmalıdır. Dolayısı ile muhasebe eğitiminin bireysel farklılıkları gözetin, değişen şartlara uyum sağlayabilen ve “öğrenmeyi öğreten” bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Tazegül, Kutlu ve Elyıldırım, 2014: 34).

4. SİSTEM DÜŞÜNCESİ VE SİSTEM DİNAMIĞI

Sistem, sınırları belli olan ve birbiri ile ilişkili elemanların kümesi olarak tanımlanmaktadır (Sezen, 2009: 13). Sistem düşüncesi ise sisteminin bütününe açık bir şekilde görünmesine olanak sağlar ve sistem üzerinde yapılacak değişikliklerin izlenmesine yardımcı olur (Eren Şenaras, 2017: 674).

Sistem düşüncesi; “Organizasyonel karar ve davranışları içeren sistemleri oluşturan güçlerin, birbiri arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik ve onları ortak bir işlevin parçası olarak algılayan metotlar, araçlar ve prensipler topluluğu” olarak ifade edilebilir (Eren Şenaras, 2017: 671). Sistem düşüncesinin temelinde; bütün sistemlerin davranış olarak ortak prensipleri izlediği yatmaktadır.

Sistem düşüncesi ve sistem dinamiği; iş, politika, ekonomi ve çevresel sistemlerin oluşturduğu karmaşa ve değişikliklerin altında yatan dinamiklerin açıklanmasında etkin olan kavramsal ve sayısal modelleme tekniğidir (Abdalbari, Elsayah ve Sahafi, 2015: 1; Maani ve Cavana, 2007: 18; Eren Şenaras, 2017: 672).

Sistem Dinamiği alanındaki çalışmalar son yıllarda oldukça artmıştır. Ülkelerin uzun dönemli ekonomi planlarından, firmaların satış stratejisi belirleme alanına kadar sistem dinamiği yaklaşımı kullanılmaktadır. Sistem Dinamiğinin bu denli yaygınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri içinde bulunduğumuz yüzyılda “Sistem Yaklaşımı” kavramının hemen bütün alanlarda benimsenerek, sistem analizine olan ihtiyacın artmasıdır.

Sistem dinamiğinde model oluşturmak için, matematiksel denklemler ve bilgisayar yazılımları kullanılır. Model üzerindeki değişkenlerin yapısı bilgisayarda benzetim yapılarak elde edilir (Eren Şenaras, 2017: 673).

Sistem dinamiği, “sistemlerin anlatılması ve anlaşılmasını sağlama amaçlı, kalitatif ve kantitatif modelleri kullanan, davranışı oluşturan enformasyon geri bildirim tipini belirleyen, simülasyon ve optimizasyonla sağlam enformasyon geri bildirim yapısı ve kontrol politikasını belirleyen teknik” olarak tanımlanmaktadır (Aksu, Söyler, & Eren, 2014: 74). Bu yaklaşım sayesinde işletmelerde alınan kararların değişkenler üzerindeki etkisini hem görsel olarak hem de simülasyon aracı vasıtasıyla bir bütün olarak görmek mümkündür (Akgün ve Can, 2016: 27).

Sistem dinamiği sistem teorisinin bir alanıdır. Bu bağlamda sistem dinamiği karmaşık sistemlerin dinamik davranışlarının incelendiği bir yöntemdir. Bu yöntemin temel prensibi ise sistemin davranışlarının yine sistemin kendi yapısından kaynaklandığı ve bileşenler arasındaki ilişkinin bileşenler kadar önemli olduğudur. Çünkü sistemin davranışı sadece bileşenlerin tek başına ele alınması ile açıklanamadığı gibi, tekil bileşenlerin davranışlarından farklı olabilmektedir (Ögüt ve Şahin, 2012: 5; Eren Şenaras, 2017: 671).

Sistem dinamiğinde sistemin alt yapısını oluşturan birtakım araçlar vardır. Bunlardan en önemlileri nedensel döngü diyagramı ve stok akış diyagramıdır. Nedensel döngü diyagramı nedenler ile ilgili hipotezlerin ve bunlara ilişkin geri bildirimlerin izlenmesinde kullanılmaktadır. Ancak nedensel döngü diyagramı tek başına sistemi açıklamada yeterli olmamakta; sistemde bulunan birikimlerin ve akışların gösterilmesinde yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden istenilen yapıyı ortaya çıkarmak için seviye değişim diyagramları kullanılmaktadır (Aksu, Söyler ve Eren, 2014: 75).

Sistem dinamiği modelinin belli aşamaları vardır. Bunlar (Yunna, Kaifeng, Yisheng ve FengTiantian, 2015: 236):

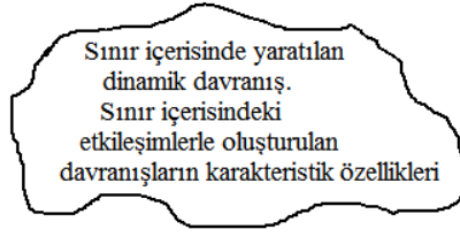
- Sistemin yapısını unsurlarını ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için analiz yapmak. Bu analiz sayesinde sistemin sınırları, özellikleri ve yapısı açıkça ortaya konulmuş olur.
- Sistemin mantıksal yapısının anlaşılabilmesi için akış diyagramları oluşturmak. Bu diyagramlar oluşturulurken seviye değişkenleri, oran değişkenleri ve yardımcı değişkenler gibi değişkenler kullanılır. Bu değişkenler ile analiz edilen nesnelerin doğası standart sembollerle belirtilmiş olur.
- Akış diyagramındaki değişkenler için denklem oluşturmak ve bunlar arasındaki niceliksel ilişkileri öğrenmek.
- Akış diyagramları ve denklemleri bilgisayar simülasyon ortamına girerek modeldeki değişkenlerin sistem üzerindeki etkisini incelemek.

5. SİSTEM DİNAMİĞİNİN YAPISI

Sistem dinamiğinin yapısı dört faktörden oluşur (Forrester, 1969: 11-12). Bunlar:

- Sistem çevresindeki kapalı sınırın oluşturulması,
- Kapalı sınırlar içerisindeki temel yapısal elemanlar ve bunlara ilişkin geri bildirim döngüleri,
- Geri bildirim döngüleri içerisinde yer alan stok seviye (durum) değişkenleri,
- Geri bildirim döngülerindeki oluşumları gösteren akış (oran) değişkenleri.

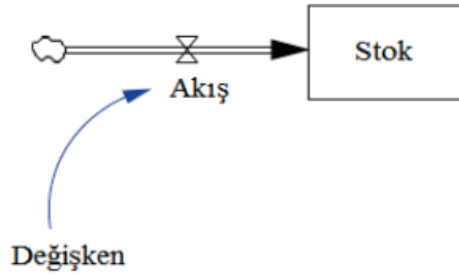
Sistem döngüsünde “bütün” kavramını geliştirmek için sistemin davranışlarını oluşturan etkileşimlerin bulunduğu sınırlar oluşturulmalıdır (Forrester, 1969: 12; Eren Şenaras, 2017: 677). Şekil 1’de dinamik bir sistemi tanımlayan kapalı sınır örneği gösterilmektedir.

Şekil 1. Dinamik bir sistemi tanımlayan kapalı sınır

Kaynak: (Forrester, 1969: 12; Eren Şenaras, 2017: 677; Eren Şenaras ve Sezen, 2017: 43)

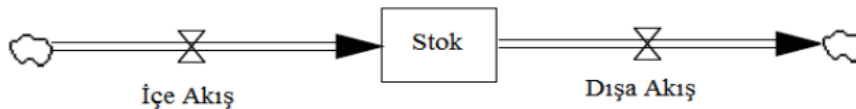
Sistem davranışını tanımlamak ve anlamlandırmak için Sistem Dinamiği dilini bilmek gerekmektedir. Sistem dinamiği dili Forrester tarafından yaratılmış olup Şekil’2 de gösterilmiştir. Sistem dinamiği dili; stoklar, akışlar, karar fonksiyonu ve bilgi akışları olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Sistemi ne kadar karmaşık olursa olsun yukarıda belirtilen dört faktör sayesinde söz konusu sistemi anlamlandırmak mümkün olacaktır (Forrester, 1969; Eren Şenaras, 2017: 677; Eren Şenaras & Sezen, 2017: 43).

Şekil 2. Sistem Dinamiği Dili

Kaynak: Yamaguchi, 2020: 4; Eren Şenaras, 2017: 677

Sistem dinamiğini oluşturan dört faktörden en önemlisi stoklardır. Stoklar olmadan sistem tanımlanamaz. Çünkü sistem dinamiğinde model oluşturmak stokların birleşimi ile mümkün olmaktadır. Buradaki stok kavramını muhasebedeki stok kavramı ile karıştırmamak gerekir. Stok kavramı sistem dinamiğinde birikimleri temsil etmektedir. Örnek vermek gerekirse bir işletmenin istihdam ettiği personeller sistem dinamiği açısından bir stoktur. Aynı şekilde bir şehirde yaşayan insanlar da stoktur. Stoklar doğrudan değiştirilemezler, sadece akışlarla değişirler. Kısaca belirtmek gerekirse sistem dinamiğinde “stok” belli bir zamanda var olan nesnelere toplamı olarak tanımlanır (Yamaguchi, 2020: 23). Stok yapısı Şekil 3’te gösterilmiştir.

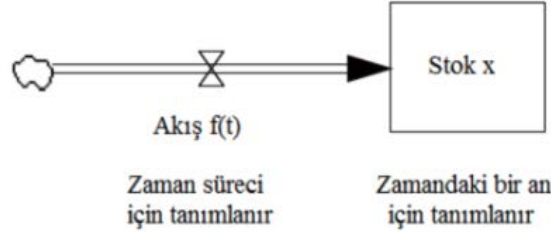

Şekil 3. Sistem Dinamiğinde Stok Yapısı

Kaynak: Yamaguchi, 2020: 23; Eren Şenaras, 2017: 678

Akış ise birim zamanda stoktaki artış veya azalış olarak tanımlanır. Akış, zamanın iki nokta arasındaki miktar ile tanımlanırken; stoklar zamanın belli bir noktasındaki miktar olarak

tanımlanmaktadır. Kısaca akış, stoğun değişim oranıdır ve stoktaki değişimleri gösterir (Eren Şenaras, 2017: 678). Şekil 4'te stok ve akış arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Şekil 4. Stok, Akış İlişkisi

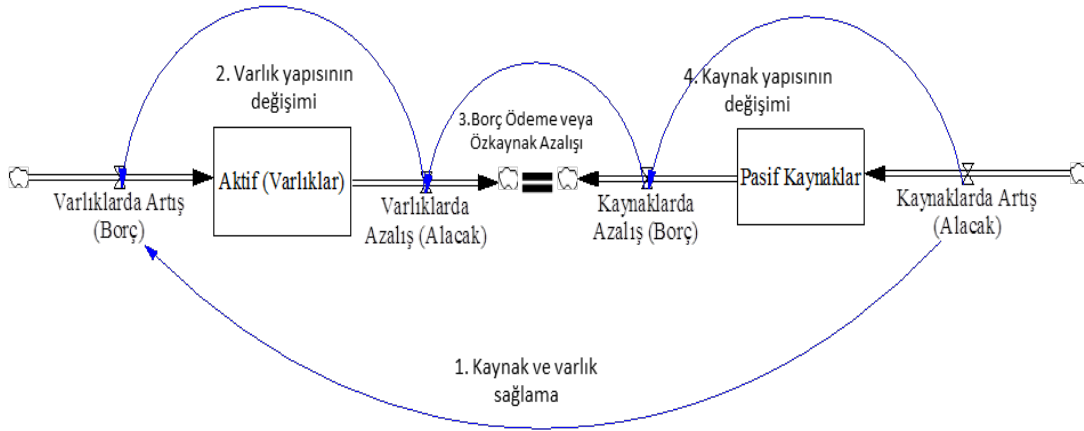
Kaynak: Yamaguchi, 2020: 7; Eren Şenaras, 2017: 679

Sistem dinamiği dilinin diğer iki faktörü karar fonksiyonları ve bilgi akışlarıdır. Karar fonksiyonları ile stoklardaki bilgilerin karara dönüşümünü belirleyen politikalar belirlenir. Dinamik içerisinde verilen tüm kararlar bir eylem üretir ve akış oranı olarak da ifade edilir. Karar fonksiyonları ise stoklardaki bilgiye göre şekillenir.

6. FİNANSAL MUHASEBE DERSLERİ İÇİN SİSTEM DİNAMİĞİ MODELİ

Muhasebe eğitime yönelik öğrenci algılarının araştırıldığı çalışmalar göstermektedir ki muhasebe dersleri öğrenciler için anlaşılması zor ve sıkıcıdır (Akpınar ve Yıldız, 2018: 91; Friedlan, 1995: 47; Martinis ve Tidd, 2011: 432; Demirel Utku ve Erol, 2015: 91). Bu algının oluşmasında öğrencilerin muhasebe sistemini ve muhasebe sürecini bir bütün olarak algılayamamaları olabilir. Sistem dinamiği öğrencilere muhasebe sürecini bir bütün olarak göstermeye yardımcı olma noktasında etkin bir yöntemdir. Muhasebe derslerinde özellikle varlık ve kaynak hesaplarının birbirini nasıl etkilediği, maliyet yansıtma hesaplarının işleyişi ve devamında gelir-gider hesaplarının oluşumuna yönelik işleyiş sistem dinamiği modeli ile bir bütün olarak oluşturulabilir.

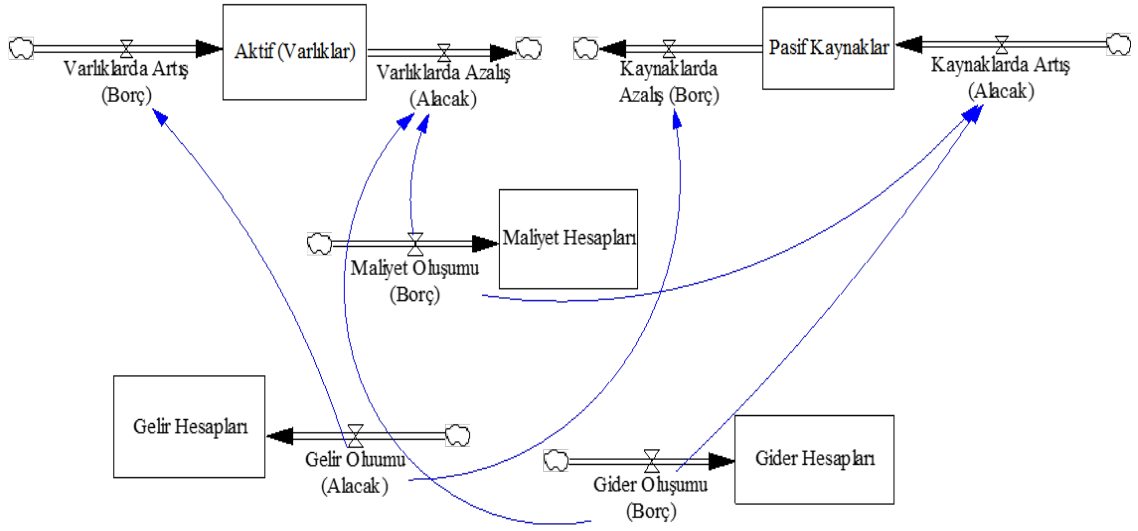
Çalışma kapsamında ortaya çıkarılan modellerin oluşturulmasında VENSİM PLE 8.2 programı kullanılmıştır. Şekil 5'te bilanço hesaplarının işleyiş mantığını açıklayan bir stok-seviye diyagramı yer almaktadır.

Şekil 5. Bilanço hesaplarının stok-seviye diyagramı

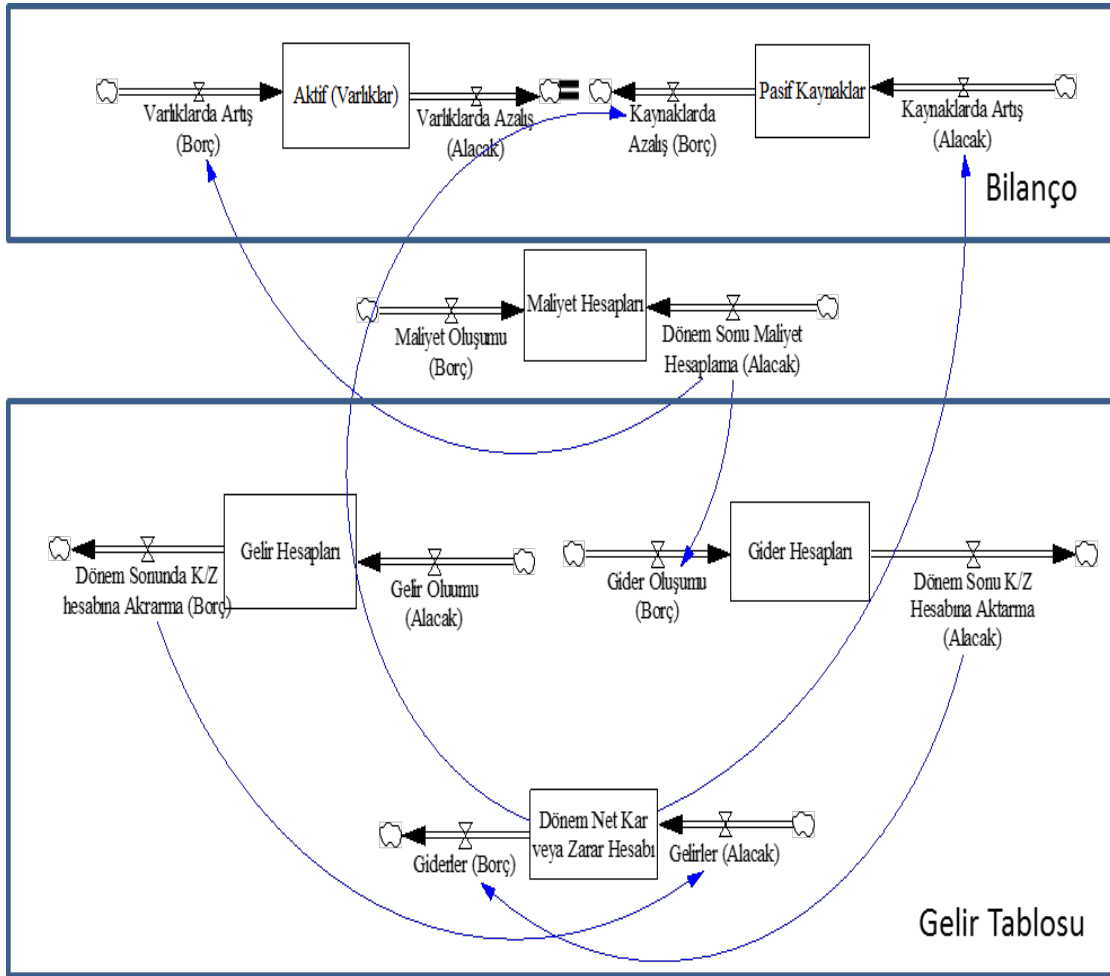
Şekil 5'te gösterilen modelde dikdörtgenler (stok) aktif ve pasif hesapların toplu olarak seviyesini göstermektedir. Çift çizgili oklar (akış) ise bu seviyelerdeki artış ve azalışları temsil eder. Dikdörtgenin içine doğru yönelmiş oklar seviyeyi artırırken dışına yönelen oklar seviyeyi azaltmaktadır. Aktif hesapları artıran işlemler bu hesapları borçlandırırken pasif hesapları artıran işlemler ise alacaklandırmaktadır. Sistem dinamiği taksonomisinde bu artış veya azalışları oranlar (rate) temsil etmektedir. Bu oranlar muhasebe sistemi için finansal karakterdeki olayları ifade etmektedir. Çift taraflı muhasebe sisteminde finansal karakterdeki bir olayın kaydedilmesi sırasında işlemin niteliğine uygun olarak en az iki hesabın kullanılması ve bu hesaplardan birinin borçlandırılırken diğerinin de alacaklandırılması gerekir.

Şekil 5 incelendiğinde bilanço hesaplarını ilgilendirilen işlemler diyagramında dört farklı başlık altında toplanmıştır. 1 nolu işlemde işletmeye tahsis edilen veya sağlanan kaynağın bir varlık olarak karşılığı bulunduğu ve kaynak hesabının işlemin özelliğine göre alacaklanırken varlık hesabının da aynı tutarda borçlanması gerektiği görselleştirilmiştir. 2 nolu işlem varlıkların kendi içinde nitelik değiştirmesini, 3 nolu işlem varlıklarda ve aynı anda kaynaklarda meydana gelebilecek azalışı, 4 nolu işlem ise kaynakların kendi içinde nitelik değiştirmesini ifade etmektedir. Bu işlemlerin tamamı bilanço hesaplarını ilgilendirir ve bu işlemlerin hiçbiri işletmede varlık ve kaynakların toplamında bir değişime neden olmaz. Diğer taraftan muhasebeyi ilgilendiren işlemlerin bir bölümü işletmelerde kar veya zarara neden olabilecek nitelik taşır ve bu işlemler gelir hesapları ile gider ve/veya maliyet hesaplarının da kullanılmasını gerektirir. Bunlar maliyet hesapları ve gelir tablosu hesaplarıdır.

Şekil 6. Gelir, gider ve maliyet hesaplarının stok-seviye diyagramı

Şekil 6 gelir tablosu ve maliyet hesaplarının işleyişi sistem dinamiği stok-seviye diyagramında gösterilmiştir. Bu işleyiş dönem içinde gelir, maliyet ve giderlerin oluşumu sırasında yapılması gereken muhtemel kayıtların mantığını açıklamaktadır. Dolayısıyla varlık ve kaynaklardaki değişimin hem maliyet hesaplarını hem de gelir gider hesaplarını nasıl etkilediği şematik olarak izlenebilmektedir. Örneğin Şekil 6 incelendiğinde gelir oluşumunu etkileyen faktörlerin varlıklarda artış ya da kaynaklarda azalıştan meydana geldiği açıkça görülmektedir. Yine varlıklardaki azalışın nedeninin maliyet ya da gider oluşumundan kaynaklandığı görülmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse Şekil 6 varlık hesapları, kaynak hesapları, maliyet ve gider hesaplarındaki artış ve azalışların kaynağını göstermektedir.

Şekil 7. Dönem sonu kapanış kayıtları stok-seviye diyagramı

Şekil 7’de ise muhasebe sistemi içerisinde gerekli olan bilanço hesaplarının gelir tablosu hesaplarını etkileme mantığı sistem dinamiği modellenmesi ile gösterilmeye çalışılmıştır. Şekil incelendiğinde gelir oluşumunun alacak kaydıyla mümkün olduğu, dönem sonunda ise gelir hesaplarının borçlandırılarak Dönem Karı veya Zararı Hesabına aktarıldığı, devamında ise ortaya çıkan Dönem Net Kar veya Zararının kaynaklarda artış ya da azalışa neden olduğu görülmektedir. Aynı şekilde gider oluşumunun borç kaydıyla gerçekleştiği, dönem sonlarında alacak kaydı yapılarak gider hesaplarının Dönem Karı/Zararı hesabına aktarıldığı devamında ise ortaya çıkan Dönem Net Kar veya Zararının kaynaklarda artış veya azalışa neden olduğu görülmektedir.

Yukarıda gösterilen diyagramlar işlemin türüne göre farklılaştırılabilir ve çoğaltılabilir. Söz konusu diyagramların muhasebe derslerinin anlatımında kullanılmasıyla uzun bir dönem süren muhasebe süreci kolaylıkla izlenebilir. Daha en başta muhasebe sisteminin mantığını öğrenen öğrenciler ise diğer muhasebe alan derslerini daha kolay anlaması sağlanabilir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Muhasebe eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar teknolojik gelişmelerle birlikte muhasebe eğitiminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerin de çağın gereklerine uyum sağlaması gerektiğini göstermektedir. Özellikle online eğitimin ön plana çıktığı günümüzde sadece muhasebe eğitimi değil tüm eğitim öğretim programlarında bilgisayar teknolojilerinin ve simülasyon yöntemlerinin kullanılması oldukça artmıştır. Bu bağlamda sistem dinamiği yöntemi öğrencilerin muhasebe sürecini bir bütün olarak görmelerine olanak sağlayan bir model olarak kullanılması tavsiye edilmektedir.

Muhasebe derslerinde konular çoğu zaman parça parça anlatılmakta ve öğrenciler gerçekleşen işlemlerin bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve diğer finansal tabloların birbiri ile ilişkisini bir bütün olarak görememektedir. Sistem dinamiği yaklaşımında ise daha en başta gerçekleşen işlemin mali tabloların hangisinde ve ne yönde bir etki yaratacağını görebilmek mümkündür. Çünkü sistem düşüncesi sistemin parçalarını ayrı ayrı anlamak yerine bu parçaların birbirleri ile olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak problemlere çözüm arayan bir yaklaşımdır. Bu düşünce yaklaşımı ile öğrencilere bütüncül bir bakış açısı sunulmakta, bu sayede daha hızlı ve kolay öğrenmeleri sağlanmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse sistem dinamiği yaklaşımının muhasebe derslerinde kullanılması ile birlikte; bilanço hesaplarının işleyiş mantığı, gelir tablosu ve maliyet hesaplarının işleyişi, dönem sonu hesaplarının kapatılması ve döneme ilişkin net kar zararın oluşumunun bir bütün olarak ortaya çıkarılması mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda sistem dinamiği yaklaşımı muhasebe derslerinde kullanılması tavsiye edilen alternatif bir yaklaşımdır. Bu çalışma kapsamında sistem dinamiği modeli oluşturulurken sadece temel kavramlar kullanılmış oranlar ve formüller dahil edilmemiştir. Çalışmada sunulan modeller üzerinde değişiklik yapılabilir daha fazla girdinin olduğu karmaşık modeller oluşturulabilir. İlerleyen çalışmalarda ise sistem dinamiği modelinin işletme faaliyetlerinde kullanımı; yönetim muhasebesi, maliyet muhasebesi derslerinin anlatımı için tasarlanması ve bu konudaki çalışmaların literatüre eklenmesi tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdalbari, Hassan - Elsayah, Sondoss - Sahafi, Kamran (2015), "Model Learning Using Genetic Programming Under Full And Partial System Information Conditions", 33rd International Conference of the System Dynamics Society, Cambridge, Massachusetts, USA.
- Akgün, Melek - Can, Ahmet Vecdi (2016), "Pazarlama Karması Stratejilerinin Etkileşimli Yapısı ve Finansal Performans Üzerindeki Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi CİEP Özel Sayısı, ss.12-29.
- Akpınar, Sema - Yıldız, Şule (2018), "Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Algılarına Yönelik Metaforlar, Muhasebe ve Finansman Dergisi, ss.91-114.
- Aksu, İbrahim (2013), " System Dynamics Approach As a Tool of Strategic Cost Management", The International Journal of Social Sciences, 15(1), ss.18-30.
- Aksu, İbrahim - Söyler, Hasan - Eren, Miraç (2014), "Üretim İşletmesi Sistem Dinamiği Modeli", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(28), ss.69-104.

- Alkan, Gönül (2015), “İşletmelerin Ön Lisans Muhasebe Eğitiminden Beklentileri: İzmir’de Bir Araştırma”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 17(1), ss.137-158.
- Apak, İbrahim - Duman, Haluk - Özpeynirci, Rabia - Karakışla, Enver (2016), “Türkiyede Muhasebe Eğitimi: Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Örneği”, International Journal of Human Sciences, 13(1), ss.169-197.
- Beyazıtli, Ercan (2000), “Türkiye’de Muhasebe Eğitimi”, Uluslararası Muhasebe Eğitimi Konferansı, Gelecek Yüzyılda Muhasebe Eğitimi, Ankara: TÜRMOB Yayınları, Yayın No 139, ss.39-59.
- Byrne, Marann - Flood, Barbara (2005), “Study of Accounting Students’ Motives, Expectations And Preparedness For Higher Education”, Journal of Further and Higher Education, 29(2), pp.111-124.
- Cheng, Kai-Wen (2007), “The Curriculum Design In Universities From The Perspective Of Providers In Accounting Education”, Education, 127(4), pp.581-590.
- Coyle, Geoff (1996), System Dynamics Modelling: A Practical Approach, Chapman &Hall, First Edition.
- Çelenk, Hakan - Atmaca, Metin - Horasan, Emre (2010), “Marmara Üniversitesi'nde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Alanına Bakış Açılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma”, Öneri Dergisi, 9(33), ss.159-171.
- Daştan, Abdulkerim - Bellikli, Uğur (2016), “Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Eğitiminde İdeal Arayış: Türkiye’de Bir Araştırma”, 35. Türkiye Muhasebe Eğitim Sempozyumu, Gazimagusa, Kıbrıs, 27 Nisan - 01 Mayıs 2016, ss.45-84.
- Demirci, Şuayyip Doğuş - Kıymaz, Merve - Ağsakal, Ahmet (2015), “Yüksek Öğretimde Verilen Muhasebe Eğitiminin Muhasebe Mesleğine Giriş Sınavlarına Katkısı : Devlet Üniversiteleri İşletme ve Muhasebe Bölümleri Üzerine Bir Araştırma”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 6(13), ss.264-280.
- Demirel Utku, Burcu - Erol, İbrahim (2015), “Lisans Öğrencilerinin Muhasebeye Giriş Dersine Yönelik Algılamalarının Belirlenmesi”, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 1(3), ss.91-104.
- Duman, Haluk - Bezirci, Muhammet - Yücenurşen, Mehmet - Apak, İbrahim (2016), “Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına Göre Günümüz Muhasebe Eğitiminden Beklentiler”, International Journal of Human Sciences,13(1), ss.364-374.
- Eren, Tevfik - Salur, Mehmet Nuri - İyibildiren, Mustafa (2020), “Muhasebe Eğitiminde Bilgi Teknolojisi Kullanımı: Türkiye'deki Üniveristeler Üzerine Bir Araştırma”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 22(4), ss.668-668.
- Eren Şenaras, Arzu (2017), “Su Kaynakları Yönetimi İçin Bir Öneri: Sistem Dinamiği”, İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(3), ss.668-692.

- Eren Şenaras, Arzu - Sezen, H. Kemal (2017), “Sistem Düşüncesi”, Journal of Life Economics, 4(1), ss.39-58.
- Forrester, Jay Wright (1961), Industrial Dynamics, Cambridge: MIT Press. http://www.lapropective.fr/dyn/francais/memoire/autres_textes_de_la_propective/autres_ouvrages_numerises/industrial-dynamics-forrester-1961.pdf Erişim Tarihi: 24.05.2021
- Forrester, Jay Wright (1969), Urban Dynamics, Cambridge MA: Productivity Press.
- Forrester, Jay Wright (1972), World Dynamics, Massachussets: Wright-Allen Press.
- Friedlan, John (1995), “The Effects Of Different Teaching Approaches On Students’ Perceptions Of The Skills Needed For Success In Accounting Courses And By Practicing Accountants”, Issues in Accounting Educational Technology, 10(1), pp.47-63.
- Gönen, Seçkin (2016), “Önlisans Düzeyinde Eğitim Gören Öğrencilerin Muhasebe Eğitiminden Beklentilere Yönelik İzmir Ve Denizli İllerinde Bir Araştırma”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 8(2), ss.67-78.
- Hurt, Bob (2007), “Teaching What Matters: A New Conception of Accounting Education”, Journal of Education for Business, 82(5), pp.295-299.
- Kaytmaz Balsarı, Çağnur - Aslantürk, Banu Esra (2007), “KavramHaritaları ve Muhasebe Eğitimi, Yönetim Muhasebesi Uygulaması”, XXVI.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya.
- Kızıl, Ahmet (2003). “Muhasebe Eğitiminde Son. Gelişmeler”, XXII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya, ss.3-20.
- Maani, Kambız - Cavana, Robert (2007), Systems Thinking And Modelling Understanding Change and Complexity, Pearson Education: NewZealand.
- Martinis, Karen - Tidd, Ronald (2011), “Does Performing Additional Work Improve A Student’s Accounting Principles Grade? First Analysis”, ASBBS Annual Conferance.
- Melse, Eric (2006), “The Financial Accounting Model from a System Dynamics Perspective. MPRA Paper”, 7624, University Library of Munich, Germany. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/7624/1/MPRA_paper_7624.pdf adresinden alındı, Erişim Tarihi: 26.05.2021
- Moscardini, Alfredo - Loutfi, Mohamed - Al-Quirem, Raed (2005), “The Use of System Dynamics Models to Evaluate the Credit Worthiness Of Firms”, 23rd International Conference of The System Dynamics Society, Boston.
- Ögüt, Kaan - Şahin, Sercin (2012), “Türkiye’de Finansal İstikrar Sorununa Sistem Dinamiği Yaklaşımı”, Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı, İzmir.

- Turanlı Özdoğan, Seher (1978), Muhasebe Öğretimi Metotları El Kitabı, Ankara: Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayınları.
- Polat, Yusuf - Peker, Ali Aykut - Özpeynirci, Rabia - Duman, Haluk (2015), “The Effect Of Learning Styles Od Accountng Eduction Students On Their Performance: A Field Study”, Procedia - Social and Behavioral Sciences (174), pp.1841-1848.
- Qureshi, Muhammad Azeem (2007), “System Dynamics Modelling Of Firm Value”. Journal of Modelling in Management, 2(1), pp.24-39.
- Schwarz, Rainer (2002), “An Elementary Dynamic Model Of A Small Start-Up Firm”, 20th International Conference of the System Dynamics Society, Palermo, Italy.
- Sezen, Hayrettin Kemal (2009), Yöneylem Araştırmasında Benzetim. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sterman, John D. (2000), Business Dynamics Systems Thinking And Modelling In A Complex World, Mcgraw-Hill, New York.
- Şengel, Salim (2010), “Sürekli Muhasebe Meslek Eğitiminin Önemi ve Bir Değerlendirme”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, ss.81-94.
- Tazegül, Alper - Kutlu, Hüseyin Ali - Elyıldırım, Ümit Yaşar (2014), “Yeni Yaklaşımlar ve Öğrenme-Öğretme Etkinlikleri- Muhasebe Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yöntemler ve Araçlar”, 33.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya: Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, ss.31-53.
- Türegün, Nida - Kaya, Can Tansel (2019), “Küreselleşmenin Türkiyedeki Yükseköğretim ve Muhasebe Eğitimi Üzerindeki Etkileri”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, ss.335-341.
- Yamaguchi, Kaoru (2003), “Principle of Accounting System Dynamics-Modeling Corporate Financial Statements”, 21st International Conference of the System Dynamics Society.
- Yamaguchi, Kaoru (2020), Money and Macroeconomic Dynamics-Accounting System Dynamics Approach, Edition 5, Awaji Island, Japan: Japan Futures Research Center. <http://www.muratopia.org/Yamaguchi/macrodynamics/Macro%20Dynamics.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 26.05.2021
- Yunna, Wu - Kaifeng, Chen - Yisheng, Yong - Feng Tiantian (2015), “A System Dynamics Analysis Of Technology, Cost And Policy That Affect The Market Competition Of Shale Gas İn China”, Renewable and Sustainable Energy Reviews, pp.235-243.
- Yücel, Elif - Saraç, Mehlika - Çabuk, Adem (2012), “Accounting Education in Turkey and Professional Accountant Candidates Expectations from Accounting Education: Uludag University Application”, Business and Economics Research Journal, 3(1), pp.91-108.
- Zaif, Figen - Ayanoglu, Yıldız (2007), “Muhasebe Eğitiminde Kalitenin Artırılmasında Ders Programlarının Önemi: Türkiye'de Bir İnceleme”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, ss.115-136.

Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme*

İbrahim Apak**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, finansal piyasalara şeffaflık, hesap verebilirlik ve verimlilik getirmesi amacıyla geliştirilen Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) araştırmalarının incelenmesidir. Bu kapsamda çeşitli ülkelerde gerçekleştirilen araştırmalar UFRS'ye yönelik algı, geçiş öncesi-sonrası ve UFRS'nin ekonomik sonuçları olmak üzere üç kategori altında incelenmiştir. Çalışmada UFRS'ye yönelik birincil ve ikincil veri kaynaklarında elde edilen verilerle gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmaların bulgularına göre UFRS ile elde edilen sonuçlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Araştırmalarda UFRS öncesinde tespit edilen (olumlu-olumsuz) öngörülerin büyük ölçüde gerçekleştiği ve UFRS'nin karşılaştırılabilirlik dışında diğer getirilerinin bazı ülkeler için sınırlı düzeyde kaldığı bulgulanmıştır. Bazı ülkeler içinse bulgular UFRS'nin faydadan çok zarara neden olduğu yönündedir. UFRS özellikle denetim ve denetim dışı ücretlerde artışa neden olarak işletmelerde maliyetlere yol açmıştır. Bu maliyetlerin gelecekte artarak ilerleyeceği düşünülmektedir. UFRS'nin fayda/maliyet dengesinin işletme aleyhine bozulduğunu gösteren araştırmalar lehine olduğunu gösteren araştırmalardan daha fazladır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe; Finansal Raporlama; UFRS.

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M49

A Review on International Accounting and Financial Reporting Standards Researches

ABSTRACT

This study aims to examine researches that realized on International Financial Reporting Standards (IFRS) that were developed to bring transparency, accountability, and efficiency to financial markets. In this context, researches conducted in various countries are examined under three categories: perception towards IFRS, pre-post transition and economic consequences of IFRS. In the study, the findings obtained from the researches conducted with the data obtained from primary and secondary data sources for IFRS are discussed comparatively. According to the findings of the researches, IFRS results differ from country to country. In the researches that IFRS (positive-negative) perceptions are determined before the IFRS, results show that the benefits of the IFRS remain limited for some countries except for comparability. Beyond that, for some countries, IFRS causes more harm than good. IFRS causes costs to businesses, especially by causing an increase in audit and non-audit fees. It is thought that these costs will increase in the future. Most of the researches show that the benefit/cost balance of IFRS is not in favor of the company.

Keywords: Accounting; Financial Reporting; IFRS.

Jel Classification: M40, M41, M49.

* Makale Gönderim Tarihi: 01.02.2021, Makale Kabul Tarihi: 13.04.2021, Makale Türü: Nitel Araştırma

** Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, apakibrahim@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5404-0361.

1. GİRİŞ

Dünya genelinde uluslararası sermaye piyasalarının şeffaflık ve karşılaştırılabilirliğin artırılması konusunda yol açtığı baskı muhasebe süreçleri ve raporlama konusunda bir takım ortak standartların kullanılmasını gerektirmiştir (Mikova, 2014: 2571). Bu kapsamda geliştirilen UFRS başta Avrupa Birliği olmak üzere 2018 yılında 144 ülkede (veya bölgede) kullanılabilir hale gelmiştir (IASB, 2018: 2). 1 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Birliği ülkelerinde halka açık işletmelerde UFRS uygulama zorunluluğu¹ 1 Ocak 2021 itibarıyla 16 yılı geride bırakmıştır.

UFRS'nin küresel ölçekte ilgi çekmesi ve kabul görmesi aynı zamanda dikkatleri üzerine çekmiş ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Atwood vd., 2011: 104). UFRS'nin kullanımı her geçen gün artarken literatürde UFRS'nin getirisine yönelik bulgular içeren sınırlı sayıdaki araştırmada UFRS'nin getirisine yönelik farklı bulgular yer almaktadır.

Bu çalışmada UFRS üzerine gerçekleştirilmiş araştırmalar üç kategori altında ele alınmaktadır. Birincisini UFRS uygulaması öncesinde yapılan UFRS'nin getirileri, olası faydaları ve ekonomik sonuçlarına yönelik araştırmalar oluşturmaktadır. İkincisi UFRS sonrasında gerçekleştirilen ve UFRS'ye geçiş öncesi ve sonrasında incelendiği araştırmalardır. Üçüncüsü ise UFRS'nin yol açtığı güçlükler ve ekonomik sonuçlarını inceleyen araştırmalardır. Çalışmada üç kategori altında sınıflandırılan UFRS araştırmalarında elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak ele alınmakta ve yorumlanmaktadır. Bu sayede UFRS'nin öncesinde gerek UFRS kurucuları ve gerekse de kullanıcılarının beklediği yararlar ve ekonomik sonuçlarının literatürdeki araştırmalar ışığında bir değerlendirmesi gerçekleştirilmektedir.

2. MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GEÇİŞ

UFRS şüphesiz muhasebe tarihi içerisindeki önemli yasal düzenlemelerden birisi olmuştur. Düzenleyiciler UFRS'nin finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini, kurumsal şeffaflığı ve finansal raporlama kalitesini artırması ile yatırımcılara ve işletmelere fayda sağlamasını beklemektedirler (Daske vd., 2008: 1086). Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu²na (IASB) göre UFRS ile küresel ölçekte kabul edilebilir muhasebe standartları seti sağlanarak uluslararası finansal raporlama farklılıklarının azaltılması amaçlanmaktadır (Jones ve Finley, 2011: 22).

UFRS'yi oluşturan IASB misyonunu, “dünya genelindeki finans piyasalarına şeffaflık, hesap verebilirlik ve verimlilik getiren UFRS Standartları geliştirmektir. Çalışmamız, küresel ekonomide güveni, büyümeyi ve uzun vadeli finansal istikrarı teşvik ederek kamu yararına hizmet etmektedir” şeklinde belirtmektedir. Ayrıca UFRS'nin dünya ekonomisine katkısını şeffaflık, hesap verebilirlik ve verimlilik vurgusuyla aşağıdaki şekilde açıklamaktadır (IASB, 2018: 7):

¹ İlgili karar için bakınız: Regulation (EC) No. 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002

² International Accounting Standards Board

- *UFRS Standartları, uluslararası karşılaştırılabilirliği ve finansal bilginin kalitesini artırarak şeffaflık getirir, yatırımcıların ve diğer piyasa katılımcılarının bilgiye dayalı ekonomik kararlar almasını sağlar.*
- *UFRS Standartları, sermaye sağlayıcıları ile paralarını emanet ettikleri kişiler arasındaki bilgi uçurumunu azaltarak hesap verebilirliği güçlendirir. Standartlarımız, yönetimi sorumlu tutmak için gereken bilgileri sağlar. Küresel olarak karşılaştırılabilir bilgi kaynağı olarak, UFRS Standartları aynı zamanda dünyanın her yerindeki düzenleyiciler için hayati önem taşımaktadır.*
- *UFRS Standartları, yatırımcıların dünya çapındaki fırsatları ve riskleri belirlemelerine yardımcı olarak ekonomik verimliliğe katkıda bulunur ve böylece sermaye dağılımını iyileştirir. İşletmeler için, tek ve güvenilir bir muhasebe dilinin kullanılması sermaye maliyetini düşürür ve uluslararası raporlama maliyetlerini düşürür.*

UFRS'nin bu varsayılan beklenti ve faydaları hakkındaki bulgular genellikle çelişkili ve tartışmalıdır (Dayanandan vd., 2016: 297). Çünkü UFRS gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı sonuçlar verebilmektedir (Tyrrall vd., 2007: 8; Moscariello, Skerratt ve Pizzo, 2004: 64) ve UFRS'nin bir ülke veya bölgede beklenen yararları sağlayabilmesi için UFRS tek başına yeterli değildir. Ülkedeki hukuki yapı ve geleneği, kurumsal yönetim düzeyi, hissedar korumaya yönelik düzenlemeler gibi hâlihazırda mevcut yapı UFRS uygulaması ve sonuçlarını etkileyebilmektedir (Karampinis ve Hevas, 2011: 305). Örneğin Avrupa'da kazanç yönetimi işletmeler arasında artış göstermiş olsa da ülkeler arasında tek tip bir yapıya dönüşmemiştir (Ugrin vd., 2017: 140). Ayrıca Doan vd. (2020) yönetim faktörlerinin ve sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların UFRS uygulanabilirliği üzerinde belirsiz bir etkiye sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

UFRS'ye yönelik araştırmalar çoğunlukla UFRS'ye geçiş biçimleri olan zorunlu ve gönüllü (mandatory, voluntary) geçiş biçimleri üzerine odaklanmaktadır (Daske vd., 2008: 1086). UFRS'ye geçiş biçimi ve elde edilecek sonuçlara ilişkin bir genelleme yapılacak olursa; UFRS'ye zorunlu geçişte, yürürlükte olan yerel muhasebe standartları³, UFRS'den düşük kalitedeyse zorunlu UFRS'nin fayda sağlaması beklentisi yerinde olacaktır. Öte yandan, hâlihazırda kullanılmakta olan yerel muhasebe standartları UFRS'den yüksek kalitedeyse, zorunlu UFRS geçişi muhasebe ve finansal raporlama kalitesinde düşüşe yol açması beklenebilir (Ahmed vd., 2013: 1344).

Clements vd., (2010) UFRS'ye geçiş kararında kültürel çeşitlilik ve ülke büyüklüğünü ele aldıkları araştırmalarında kültürel çeşitlilik ve ülke büyüklüğünün UFRS'ye geçiş kararında etkili olduğunu bulgulamışlardır. Ayrıca büyük ülkelerin UFRS'ye geçme olasılığının küçük ülkelere göre daha düşük olduğunu belirtmektedirler. Bunun nedenini ise büyük ülkelerin çoğunlukla iyi düzenlenmiş finansal muhasebe ve raporlama standartları geliştirmiş oldukları ve uluslararası standartlara geçerek değişimin yol açacağı maliyete katlanma konusunda isteksiz davranabilecekleri şeklinde açıklamışlardır. (Clements vd., 2010: 124).

UFRS'ye geçişte bir diğer konu ise pek çok ülkenin kendi yerel muhasebe standartlarını oluşturmada yeterli düzeyde olmamalarıdır. Kaya ve Koch (2015) 128 ülke

³ Çalışma içerisinde yerel muhasebe standartları ifadesi, ilgili ülke (veya bölge) için yürürlükte olan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, kuralları ve prensipleri anlamında kullanılmaktadır.

üzerinde yaptıkları araştırmalarında kendi yerel standartlarını oluşturabilecek kapasiteden yoksun olan ülkelerin UFRS'ye geçtiklerini bulgulamışlardır. Bu durum ülkelerin kendi standartlarını oluşturmak yerine UFRS'yi benimsemeleri noktasında önemli bir faktördür.

3. UFRS ARAŞTIRMALARI

UFRS'ye yönelik belirli ülke ve/veya birden çok ülkede UFRS'ye geçiş öncesinde algılanan ve sonrasında gerçekleşen fayda, getiri, maliyet araştırmalarına bu kısımda üç kategori altında yer verilmektedir. Bunlar, UFRS'ye geçiş öncesinde UFRS'nin algılanan faydaları-sakıncalarına yönelik araştırmalar, UFRS'ye geçiş öncesi-sonrası (pre-post) araştırmaları ve UFRS'nin işletmelerde yol açtığı güçlükler ve ekonomik sonuçları üzerine araştırmalardır. Çeşitli ülkelerde birincil ve ikincil veri kullanılarak UFRS'ye yönelik gerçekleştirilmiş araştırmalar incelenerek elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen UFRS araştırmalarına, ScienceDirect, JSTOR, EBSCO ve Emerald Insight üzerinden UFRS'ye geçiş (transition to IFRS), UFRS ve maliyet (cost of IFRS), UFRS öncesi-sonrası (Pre-Post IFRS), UFRS'nin algılanan etkileri (perceived effects of IFRS), UFRS'nin etkileri (impact of UFRS) ve UFRS'nin sonuçları (results of IFRS) anahtar kelimeleriyle aramalar gerçekleştirilerek ulaşılmıştır. İlgili aramalar sırasında yayın yılı aralığı 2000-2020 yılları ile sınırlandırılmıştır. Arama sonuçlarında ulaşılan makaleler üç kategoriye ayrılarak incelenmiştir.

3.1. UFRS'ye Geçiş Öncesinde Algılanan Fayda-Sakıncalar

UFRS'ye geçiş öncesinde UFRS'nin işletmeler ve diğer çeşitli çevrelerce algılanan faydaları-sakıncaları üzerine gerçekleştirilen araştırmalara Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1. UFRS'ye Geçiş Öncesinde Algılanan Fayda-Sakıncalar

Araştırma(lar)	Ülke(ler)	Araştırma Kapsamı ve Kullanılan Veri	Araştırma Bulguları ve Sonuçları
(Jermakowicz, 2004)	Belçika	UFRS'ye geçiş ile birlikte UFRS'nin işletmelerin örgüt yapısı, muhasebe ve finans stratejileri üzerinde ortaya çıkacak etkileri. UFRS'nin yararları ve ortaya çıkardığı güçlükler, UFRS'nin algılanan kalitesinin analizi. 2003 yılında halka açık işletmelerle (n=20) anket ve mülakatlar aracılığıyla veri toplama	İşletmeler UFRS'nin içsel ve dışsal finansal raporlama dizaynını kökten değiştireceğini belirtmektedir. UFRS'nin karşılaştırılabilirlik, şeffaflık ve gerçeğe uygun değer noktasında katkı sağlayacağını ifade etmektedirler. Öte yandan işletmeler UFRS'nin uygulamasının bilinmediğini ve anlamadığını vurgulamaktadır. Gerçeğe uygun değer raporlanan kalemlerde önemli ölçüde oynaklığa yol açacağı ve UFRS'nin kompleks yapısının işletmelere maliyet yükü getireceği düşünülmektedir. Uygulama rehberlerinin eksikliği, vergi odaklı muhasebe sistemi ile uyumsuzluk UFRS uygulamaları açısından karşılaşılabilecek güçlükler olarak belirtilse de muhasebe sisteminde meydana gelecek değişim karşılaştırılabilirlik ve büyüme noktasında

			işletmelere olumlu etki sağlayacağı beklenmektedir.
(Jermakowicz ve Gornik-Tomaszewski, 2006)	Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Hollanda, Birleşik Krallık	Avrupa Birliği'nde UFRS'ye geçiş öncesi görüşler. 2004 yılında Avrupa Birliği'nde yer alan, halka açık işletmelerden (n=112) anket verisi.	Katılımcıların büyük çoğunluğu UFRS'yi konsolidasyon amacından daha fazlası için benimsediklerini ifade etmektedirler. Ayrıca katılımcılar UFRS sürecinin maliyetli, kompleks, külfetli olduğunu ve UFRS ile sermaye maliyetlerinin düşmesini beklemediklerini belirtmektedirler. Katılımcılar UFRS ile birlikte finansal sonuçlarda oynaklığın artış göstereceğini, UFRS'nin kompleks yapısı, uygulama rehberinin eksikliği ve standart yorumların temel güçlükler olduğunu ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcıların büyük çoğunluğu Avrupa Birliği'nin yasal düzenlemesi olmasa UFRS'yi işletmelerinde uygulamayacaklarını belirtmişlerdir.
(Jones ve Higgins, 2006)	Avustralya	UFRS'ye zorunlu geçişe işletmelerin hazırlıklı olup olmadıkları, UFRS'nin olası etkileri/sonuçları ve fayda/maliyet beklentisi. 2003 yılında borsada işlem gören Top 200'de yer alan işletmelerin (n=60) üst yöneticileri ile telefonda anket uygulaması	Bulgulara göre büyük ölçekli işletmeler UFRS'ye geçişe hazır olma ve beklenen sonuçları noktasında küçük ölçekli işletmelere göre daha kapsamlı bilgiye sahip. UFRS ile ortaya çıkacak iş yükü ile işletme büyüklüğü arasında korelasyon tespit edilmiş. Araştırma bulgularına göre katılımcılar UFRS'ye geçişin işletmelere maliyet yükü getireceğini öngörmekte ancak UFRS'nin sağlayacağı faydanın belirsiz olduğunu düşünmektedir.
(Nurunnabi, 2018)	Suudi Arabistan	UFRS öncesinde UFRS'ye geçişin getireceği maliyet ve sağlayacağı fayda incelenmektedir. Bu kapsamda borsada işlem göre şirketlerde muhasebeciler, Big Four ⁴ 'den denetçiler, yerel muhasebe firmaları ve üniversitelerden akademisyenlerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.	Bulgulara göre UFRS'nin getireceği faydalar, yol açacağı maliyetlere göre daha yüksek olacaktır. Öte yandan, kalifiye muhasebeci eksikliği, Big Four muhasebe firmalarına önemli düzeyde bağımlılık, üniversite eğitiminde ve araştırmalarında UFRS'nin eksikliği, UFRS'nin etkinliğinin önündeki engeller olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 1'de yer alan araştırmalar incelendiğinde UFRS öncesinde gerçekleştirilen araştırmalarda UFRS'nin işletmelere karşılaştırılabilirlik, şeffaflık, konsolidasyon ve gerçeğe uygun değer açısından katkı sağlayacağı beklentisi yer almaktadır. Benzer şekilde UFRS ile işletmelere konsolidasyon dışında büyüme, düşük maliyetli sermayeye erişim gibi faydalar sağlayacağı öngörülmektedir. Fayda/maliyet açısından bakıldığında ise faydanın yüksek olacağı ve maliyetin yüksek olacağı yönünde farklı görüşler bulunmaktadır.

UFRS'nin neden olacağı sakıncalara ilişkin algılar ise gerçeğe uygun değer ve finansal sonuçlarda oynaklığın olumsuz sonuçlara neden olacağı, UFRS'nin işletmelere maliyet yükü getireceği, UFRS'nin kompleks yapısı ve uygulama rehberlerinin eksikliğinin güçlükler yol açacağı şeklindedir. Ayrıca araştırmalarda büyük ölçekli işletmelerin işlem hacmi nedeniyle;

⁴ Dört büyük denetim firması

küçük ölçekli işletmelerin rehber eksikliği ve kaynakların sınırlılığı nedeniyle dezavantajlı olacağı belirtilmektedir. UFRS ile başta Big Four olmak üzere denetim firmalarına bağımlılık artışı, kalifiye muhasebe elemanı eksikliği ve standartlara ilişkin yorumlamaların güçlükler ortaya çıkaracağı ve tüm bunların karşılığında UFRS'nin getireceği faydanın belirsiz olduğuna ilişkin görüşler UFRS öncesinde yapılan araştırmalarda belirlenen görüşlerdendir.

3.2. UFRS'ye Geçiş Öncesi-Sonrası (Pre-Post) Araştırmaları

UFRS'ye zorunlu veya gönüllü geçiş gerçekleştirmiş ülkelerde gerçekleştirilen ve UFRS öncesi ve sonrasına ait veri setleri üzerinden yapılan analizler sonrasında UFRS'nin farklı açılardan fayda veya zararlarına ilişkin bulgular içeren araştırmalara Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 2. UFRS'ye Geçiş Öncesi-Sonrası Araştırmaları

Araştırma(lar)	Ülke(ler)	Araştırma Kapsamı ve Kullanılan Veri	Araştırma Bulguları ve Sonuçları
(Mikova, 2014)	Fransa, Birleşik Krallık	Kazanç yönetimi üzerinden UFRS'nin raporlama kalitesi üzerine etkisi. 2000-2013 yılları arasında 526 şirket (6822 firma yılı gözlemi)	UFRS muhasebe kalitesi üzerinde düşük-orta düzeyde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
(Shah vd., 2013)	Birleşik Krallık	UFRS öncesi ve sonrası Ar-Ge harcamalarının değer ilişkisi (value relevance). 2001-2011 yılları arasında borsada işlem gören 1.415 şirket (15,565 firma yılı gözlemi)	Gider yazılan Ar-Ge harcamalarında UFRS öncesi ve sonrasında değer ilişkisinde farklılık olmadığı ve aktifleştirilen Ar-Ge harcamalarında değer ilişkisi (UFRS öncesine göre) UFRS sonrasında düşüş gösterdiği bulgulanmıştır.
(Jones ve Finley, 2011)	Avustralya, Birleşik Krallık, Almanya, Avusturya, Fransa, İspanya, İrlanda, Macaristan, Yunanistan, İsveç, Portekiz, Belçika, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Danimarka, Norveç, Polonya, Finlandiya, Lüksemburg	Avrupa Birliği ve Avustralya'da zorunlu UFRS'ye geçişin finansal raporlama farklılıklarını azaltıp azaltmadığı incelenmektedir. 1994-2004 ve 2006 yıllarına ilişkin Thomson Reuter's One Banker ve Worldscope üzerinden veri.	UFRS sonrasında Avrupa Birliği ve Avustralya'da faaliyet gösteren işletmelerin (81,560 firma yılı gözlemi) finansal raporlarında farklılıkların azalması noktasında istatistiki olarak anlamlı bazı düşüşlerin olduğu bulgulanmıştır.
(Dayanandan vd., 2016)	35 Ülke	UFRS'ye geçiş sonrasında Avrupa'da ve dünyada çeşitli ülkelerde finansal raporlama kalitesinin artıp artmadığını incelenmesi. 2002-2008	Bulgulara göre UFRS finansal raporlama kalitesini artırmıştır. UFRS'ye geçiş yüksek düzeyde finansal bildirim olan ülkelerde kazanç yönetimini düşürdüğü yönünde bulgular sağlamaktadır.

		arasında işletmelere ait (n=3.030) OSIRIS ve Dünya Bankası üzerinden veri.	
(Ahmed vd., 2013)	Yunanistan, İtalya, Filipinler, Portekiz, Güney Afrika, İspanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hong Kong, İrlanda, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık, Arjantin, Brezilya, Şili, Hindistan, İsrail, Kore Cumhuriyeti, Malezya, Meksika, Pakistan, Tayvan, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, Birleşik Devletler	UFRS'ye geçişin muhasebe kalitesi üzerine etkisi. 2002-2007 yılları arasında 20 ülkeden 3.262 firma (16.310 firma yılı gözlemi). COMPUSTAT üzerinden veri.	Kazanç yönetimi, kârın istikrarlı hale getirilmesi (income smoothing) ve manipülatif raporlama (reporting aggressiveness) üzerinden UFRS'ye zorunlu geçişin muhasebe kalitesi üzerine etkisi ele alınmaktadır. Zorunlu UFRS'ye geçiş sonrasında muhasebe kalitesinde düşüş meydana geldiği bulgusuna ulaşılmıştır.
(Atwood vd., 2011)	Avustralya, Avusturya, Belçika, Brezilya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, Endonezya, İtalya, Kore, Malezya, Meksika, Hollanda, Norveç, Filipinler, Singapur, Güney Afrika, İspanya, İsveç,	UFRS ve US GAAP kıyaslaması. 2002-2008 arasında 33 ülkeden 58.832 firma yılı gözlemi. COMPUSTAT üzerinden veri.	Raporlanmış kazanç ve gelecek nakit akışları üzerinden Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri (US GAAP), UFRS ve domestik DAS muhasebe standartları kıyaslaması ele alınmaktadır. UFRS altında raporlanan pozitif kazancın sürekliliği US GAAP altında raporlanandan farklı değil. US GAAP altında hazırlanan raporlardaki kazançlar UFRS'ye göre gelecek nakit akışlarıyla daha ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

	İsviçre, Tayland, Birleşik Krallık, Kanada, Şili, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda, Tayvan, Birleşik Devletler		
(Trimble, 2018)	46 Ülke	UFRS'ye zorunlu geçişin kâr dağıtımları üzerinden muhasebe kalitesine etkisi. UFRS'ye geçiş yapmış 46 ülkeden 5.691 firma verisi.	Bulgulara göre, UFRS'ye geçişle birlikte muhasebe kalitesinde artış meydana gelmiştir. Bu bulgu hem gelişmekte olan ülkeler için hem de gelişmiş ülkeler için geçerli olduğu ifade edilmiştir.
(Downes vd., 2018)	Avusturya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık	Finansal raporlamada meydana gelen değişim ve halka açık işletmelerin pazar payı. 2000-2010 yılları arasında Avrupa Birliği'ndeki ülkelerinde yer alan işletmelerin verileri. Bureau Van Dijk's Orbis veritabanı üzerinden.	Bulgulara göre UFRS ile gelen finansal raporlama düzenlemesi halka açık işletmelerin pazar payı ve ürün piyasasındaki rekabet ile ilişki vardır. Zorunlu UFRS uygulayıcılarının, uygulamayanlara göre daha yüksek finansal raporlama kalitesini elde ederek düşük maliyetli finansmana ulaşma imkânını artırabildiği için firmanın pazar payını artırmasını sağlamaktadır.
(Zor ve Korga, 2020)	Türkiye	UFRS'ye geçiş sonrasında kazanç yönetimi uygulamaları incelenmektedir. 2000-2008 yılları arasında borsaya kayıtlı imalat sektöründeki işletmelerin (n=37) finansal verileri ve Bloomberg veri tabanı üzerinden.	Bulgulara göre UFRS sonrasında işletmelerin kazanç yönetimi uygulamaları azalmıştır.
(Tsalavoutas vd., 2012)	Yunanistan	UFRS'ye zorunlu geçişin öz sermayenin defter değeri ve net gelir değer ilişkisi. 2001-2008 arasında halka açık işletmelerden UFRS öncesi ve sonrasına ait veri DataStream üzerinden ve finansal rapor dipnotlarından.	Bulgulara göre UFRS öncesi ve sonrası karşılaştırıldığında öz sermaye defter değeri ve net gelir arasında önemli bir değişim yoktur. Bu bulgu ile UFRS'nin muhasebe kalitesinde meydana getireceği artış öngörülerini desteklememektedir.
(Kousenidis vd., 2010)	Yunanistan	UFRS öncesi ve sonrası dönemde muhasebe bilgisinin değer ilişkisi. 2003-2006 yılları arasında borsada işlem gören işletmelerden (n=159) Profile veri tabanı üzerinden veri.	Bulgulara göre UFRS hisse senedi fiyatları için öz sermaye defter değerlerinin artan bilgi içeriğini azalttığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle UFRS mevcut bilgiye yapılacak ilave bilgileri azaltarak bilgi kullanıcılarına hisse senedi fiyatları için öz sermaye defter değeri konusunda daha az bilgi sunulmasına neden olmuştur. UFRS gerçek değer prensibiyle defter değerleri üzerinde önemli değişimlere neden olurken kazançlar üzerinde etkili olmamıştır. UFRS sonrası dönemde kazançlar

			üzerinden ilave bilgiler sunulmasını sağlamıştır.
(Beneish vd., 2015)	47 Ülke	Makroekonomik veriler üzerinden zorunlu UFRS'ye geçişin ülkelerin yabancı borç ve sermaye piyasası yatırımlarını artırıp artırmadığı incelenmektedir. 2004-2007 yılları arasında UFRS'ye geçiş yapmış ve yapmamış ülkelerden veriler.	Bulgulara göre UFRS'ye geçiş yabancı borç piyasası akışlarında sermaye piyasası yatırım akışlarına göre daha büyük etki etmiştir. UFRS'ye zorunlu geçişin yararı finansal tablo karşılaştırılabilirliğinden çok raporlama kalitesindeki artış olarak belirtilmiştir.
(Sellami ve Slimi, 2016)	Güney Afrika	UFRS'ye zorunlu geçişin kazanç yönetimi üzerinden muhasebe kalitesine katkısının incelenmesi. 2002-2012 arasında 46 Güney Afrika halka açık işletme verisi (276 firma yılı gözlemi).	Bulgulara göre UFRS'ye geçiş düşük kazanç yönetimini ve dolayısıyla muhasebe bilgisinde ve finansal raporlama kalitesinde artış sağlamıştır.
(Jeanjean ve Stolowy, 2008)	Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık	UFRS'ye zorunlu geçişin kazanç yönetimi üzerinde etkileri ele alınmaktadır. 2003-2006 yılları arasında UFRS'yi ilk defa uygulayan işletme (n=1146) verileri.	Kazanç yönetiminin yaygınlığının UFRS'nin uygulanmaya başlamasında sonra azalmadığını ve hatta Fransa'da arttığı bulgulanmıştır. Araştırmada standartların işletmeler arasında ortak bir iş dili oluşturmak için yeterli olmadığı ve yönetim teşviklerinin ve ulusal kurumsal faktörlerin finansal raporlama özelliklerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığını vurgulanmaktadır.
(Erin vd., 2017)	Nijerya	UFRS öncesi ve sonrası dönemde muhasebe verilerinin fiyat ve getiri değerleri üzerinden değer ilişkisi. 2008-2015 yılları arasında ilişkin işletme (n=52) verisi.	Bulgulara göre fiyat ve getiri regresyon modelleri üzerinden UFRS sonrasında, öncesine göre artış tespit edilmiştir. Ayrıca UFRS kazanç, nakit akış, defter değeri ve net gelir gibi muhasebe verilerinde değer ilişkisini geliştirmiştir.
(Humeedat, 2019)	Ürdün	UFRS öncesi ve sonrası dönemde muhasebe muhafazakârlığında (ihtiyatlılık, accounting conservatism) değişim. 2000-2017 yılları arasında borsada işlem gören banka (n=13) verisi.	Bulgulara göre ilgili süreç içerisinde UFRS'ye geçiş sonrasında muhasebe muhafazakârlığında artış tespit edilmiştir. Ayrıca muhasebe kazançlarındaki muhasebe muhafazakârlığında UFRS sonrasında önemli farklılık tespit edilmiştir.
(Alhadi vd., 2018)	Malezya	UFRS'ye geçiş sonrasında kazanç kalitesinde artış meydana gelip gelmediğinin incelenmesi. 2007-2016 arasında işletme (n=196) verisi (1960 firma yılı gözlemi)	Bulgulara göre UFRS'ye geçiş sonrasında kazanç kalitesi önemli ölçüde artmıştır.
(Lin vd., 2012)	Almanya	U.S. GAAP'tan UFRS'ye geçiş ile muhasebe kalitesinde değişim olup olmadığı incelenmektedir. 2000-2010 yılları arasında U.S. GAAP'tan UFRS'ye geçen 63 Alman yüksek teknoloji işletmesi verisi (582 firma yılı gözlemi).	Bulgulara göre U.S. GAAP'ın uygulaması UFRS'ye daha yüksek muhasebe kalitesi sunmaktadır ve U.S. GAAP'tan UFRS'ye geçiş muhasebe kalitesini düşürmüştür.

		Worldscope üzerinden.	
(Chalmers vd., 2011)	Avustralya	UFRS'ye geçişin muhasebe bilgilerinin değer ilişkisini artırıp artırmadığı incelenmektedir. 1990-2008 yılları arasında borsada işlem göre işletmelerin verileri (20,025 firma yılı gözlemi).	Bulgulara göre kazançların UFRS sonrasında değer ilişkisi daha yüksek hale gelmiştir. Ayrıca kazançlar UFRS sonrasında daha kalıcı (sürekli) hale gelmiştir. Güçlü yatırımcı koruması, yüksek kalitede finansal raporlama ve uygulama olan ülkelerde UFRS'ye geçiş muhasebe bilgisi ve piyasa değeri arasındaki ilişkiyi etkilediği bulgulanmıştır.
(Neel, 2017)	23 Ülke	UFRS'ye zorunlu geçişin işletmeler (n=1861) için ekonomik sonuçları, muhasebe karşılaştırılabilirliği ve raporlama kalitesini incelenmektedir.	Bulgulara göre UFRS'ye geçiş sonrasında karşılaştırılabilirlik artışı olan işletmelerde Tobin's Q, likidite, tahmin doğruluğu ve tahmin tutarlılığında büyük artışlar tespit edilmiştir. Diğer yandan muhasebe kalitesinde kısıtlı kalmıştır. Ülkeler arası muhasebe karşılaştırılabilirliğindeki gelişmeler UFRS'ye geçişte önemli rol oynadığı ifade edilmiştir.
(Kaya vd., 2015)	Türkiye	Tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin öncesi ve sonrasında verimlilik değerlerinin karşılaştırılması ele alınmaktadır. 1998-2011 yılları arasında borsada işlem gören işletmelerin (n=13) verileri üzerinden.	Bulgulara göre işletmelerin UFRS öncesi ve sonrası dönem için hesaplanan verimlilikleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.
(Fuad vd., 2019)	Endonezya	UFRS'ye geçiş sonrasında muhasebe kalitesinde artış olup olmadığı incelenmektedir. 2008-2014 yılları arasında işletme verisi (3.861 firma yılı gözlemi).	Bulgulara göre UFRS sonrasında muhasebe kalitesinde artış olduğuna dair kesin kanıtlar bulunmamaktadır.
(Nechita, 2018)	Romanya	UFRS'ye geçiş sonrasında finansal raporlama kalitesinde artış olup olmadığı incelenmektedir. Borsada işlem gören işletmelerin (n=16) verisi.	Bulgulara göre UFRS sonrasında tahakkuk kalitesinde artış ve kazanç yönetiminde düşüş tespit edilmiştir. Bu durum UFRS'nin finansal raporlama kalitesini artırdığı yönünde yorumlanabilir.
(Kim O. , 2016)	Rusya	UFRS'ye geçişin halka açık işletmelerde finansal raporlama kaliteleri üzerine etkisi incelenmektedir. 2009-2021 yılları arasında borsada işlem gören işletme (n=119) verisi.	Bulgulara göre UFRS'ye geçen işletmeler raporlama kalitesinde önemli gelişmeler yaşamıştır.
(Oral ve Bekci, 2019)	Türkiye	UFRS'ye geçiş sonrasında muhasebe verilerinin değer ilişkisi incelenmektedir. 1999-2016 yılları arasında borsada işlem gören ve imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin (n=40) verisi üzerinden.	Bulgulara göre işletmelerin öz kaynak defter değeri ile piyasa değeri arasındaki ilişki UFRS sonrasında artmıştır.
(Moura ve	Arjantin,	UFRS'ye zorunlu geçişin	Bulgulara göre UFRS'nin zorunlu geçiş ve

Gupta, 2019)	Brezilya, Şili, Meksika, Peru	analistlerin bilgi ortamını iyileştirip iyileştirmediğini ve UFRS'den sonra kamu, özel ve mutabakat bilgilerinin doğruluğunun iyileşip iyileşmediği incelenmektedir. 2003-2015 yılları arasında Latin Amerika ülkelerinden işletme (n=97) verileri. I/B/E/S ve Datastream üzerinden.	firma düzeyinde raporlama teşvikleri analistlerin bilgi ortamını iyileştirmiştir. Kamuoyu ve mutabakat bilgisinin doğruluğu artırılmış olduğu için UFRS'nin olumlu etkilerinden söz etmek mümkündür.
(Castro ve Santana, 2018)	Brezilya	UFRS'ye geçişin sermaye piyasasında fiyat bilgilendiriciliği (price informativeness) üzerindeki etkisi incelenmektedir. 2004-2013 yılları arasında borsada işlem gören işletmelerin (n=458) verisi Economatica ve Bloomberg üzerinden.	Bulgulara göre UFRS'ye geçiş sonrasında firma özelinde bilginin kalitesinin artmıştır ve hisse senedi fiyatlarının hareketlerinde piyasadaki firmaların kendisinden kaynaklı etkinin arttığı tespit edilmiştir.
(Key ve Kim, 2020)	Güney Kore	2011 yılında UFRS'ye geçiş sonrasında muhasebe kalitesinde artış olup olmadığı incelenmektedir. 2006-2015 yılları arasında işletme (n=439) verisi. KIS VALUE üzerinden.	Bulgulara göre UFRS'ye geçişten sonra muhasebe kalitesinde artış tespit edilmiştir. Ayrıca UFRS'nin Kore sermaye piyasasına ve muhasebe sistemine pozitif etki yaptığı belirtilmiştir.
(DeFond vd., 2019)	Çin	UFRS'ye geçişin etkinliği finansal tablo kullanıcıları ve yabancı kurumsal yatırımcılar açısından incelenmektedir. 2005-2008 yılları arasında işletme verileri (5518 firma yılı gözlemi).	Bulgulara göre, UFRS'ye geçiş sonrasında yabancı kurumsal yatırımlar artmazken tam aksine UFRS'yi başarılı biçimde uygulayabilecek teşviği olmayan işletmeler ve/veya gerçeğe uygun değeri manipüle edebilecek büyüklükte olan işletmeler için azalmıştır.
(Köse vd., 2020)	Türkiye, Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İngiltere, İsveç, İtalya, Norveç, Polonya, Portekiz, Yunanistan, ABD, Güney Kore, Hong Kong, İsrail, Japonya, Kanada, Singapur, Yeni Zelanda, Arjantin, Brezilya, Filipinler, Güney Afrika,	UFRS'ye geçiş sonrasında ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkukları üzerinden muhasebe kalitesinin artıp artmadığı incelenmektedir.	UFRS'ye gönüllü ve zorunlu geçiş göz önünde bulundurularak elde edilen bulgulara göre UFRS'ye geçiş genel olarak muhasebe kalitesinin pozitif yönde etkilemiştir. Muhasebe kalitesinde artış ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde muhasebe kalitesinde değişim tespit edilememiştir.

	Şili		
(Cameran vd., 2014)	İtalya	UFRS uygulayan halka açık olmayan işletmelerle domestik GAAP kullanan işletmelerin finansal raporlama kalitesi karşılaştırılması ele alınmaktadır. 2005-2008 yılları arasında UFRS uygulayan ve uygulamayan işletme (n=270) verisi.	Bulgulara göre UFRS işletmelerinde finansal raporlama kalitesini artırmamış tam aksine azaltmıştır.
(Ahmed vd., 2013)	-	UFRS'ye geçişin sonuçları üzerine Meta-analiz.	Öz kaynak defter değerinin değer ilişkisinin UFRS sonrasında artmadığı buna karşın kazançların değer ilişkisi genel olarak arttığını tespit etmişlerdir. Ayrıca araştırmada ihtiyari (isteğe bağlı) tahakkukların UFRS sonrasında azalmadığı ancak tahmin analistlerin tahmin doğruluğunun UFRS sonrasında büyük ölçüde arttığı bulgulanmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde UFRS'ye ilişkin geçiş araştırmalarında zorunlu ve gönüllü geçiş, muhasebe ve finansal raporlama kalitesi, değer ilişkisi, karşılaştırılabilirlik, UFRS'nin çeşitli faydaları, kazanç yönetimi, sermaye yatırımları, kazanç kalitesi, verimlilik gibi konular üzerinde durulduğu görülmektedir. UFRS'ye ilişkin öncesi-sonrası araştırmalarında elde edilen bulgular ülkelere göre farklılık göstermektedir.

UFRS'nin Avrupa Birliği'nde (Li, 2010) sermaye maliyetini düşürdüğü, raporlama kalitesini (Daske ve Gebhardt, 2006) ve muhasebe kalitesini (Chen vd., 2010) arttırdığı bulgulanmıştır. Öte yandan UFRS'nin muhasebe kalitesini Almanya (Lin, Riccardi ve Wang, 2012) ve İtalya'da (Cameran vd., 2014) düşürdüğü; Güney Afrika (Sellami ve Slimi, 2016) ve Güney Kore'de (Keya ve Kim, 2020) arttırdığı yönünde bulguların yanı sıra Endonezya'daki etkisinin ise belirsiz (Fuad vd., 2019) olduğu bulgulanmıştır.

UFRS'nin değer ilişkisini, Birleşik Krallık (Shah vd., 2013) ve Yunanistan'da (Tsalavoutas vd., 2012; Kousenidis vd., 2010) düşürdüğü; Avusturya (Chalmers vd., 2011) ve Türkiye'de (Oral ve Bekci, 2019) arttırdığı bulgulanmıştır. Benzer şekilde UFRS'nin çeşitli araştırmalarda raporlama kalitesini (Mikova, 2014; Dayanandan vd., 2016; Kim vd., 2012; Nechita, 2018) muhasebe kalitesini (Ahmed vd., 2013; Trimble, 2018) ve kazanç kalitesini (Alhadi vd., 2018) arttırdığı; sermaye maliyetini (Mihai vd., 2012) düşürdüğü yönünde bulgular vardır.

UFRS'nin etki ve sonuçlarının ele alındığı araştırmalarda elde edilen bulgular UFRS'nin ülke, bölge ve hatta işletme özelinde farklı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Hatta araştırmalarda UFRS'nin aynı değişkenler için farklı sonuçlar verdiği bulgulara da rastlanmaktadır. Örneğin, UFRS kazanç yönetimi uygulamaları üzerinde Türkiye'de (Zor ve Korga, 2020) olumlu etki yaparken; Avustralya, Fransa, Birleşik Krallık'ta (Jeanjean ve Stolowy, 2008) olumsuz etki yapmaktadır. Bu durum standartların farklı ülkelerde, farklı yönetsel ve örgütsel dinamiklere sahip işletmelerde aynı sonuçları verebildiğini göstermektedir. Jeanjean ve Stolowy (2008) araştırmalarında standartların işletmeler arasında ortak bir iş dili oluşturmak için yeterli olmadığı; yönetim teşviklerinin ve ulusal kurumsal

faktörlerin finansal raporlama özelliklerinin çerçevesinde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Genel olarak UFRS, yatırımcı korumasının düşük olduğu ülkelerde UFRS bilgi kalitesini artırmıştır (Houqe vd., 2014). Ülkedeki kültür, muhasebe sistemi, hukuki yapı, yatırımcıyı korumaya yönelik düzenlemeler UFRS'den elde edilen sonuçlarda etkili olmaktadır (Karampinis ve Hevas, 2011). UFRS karşılaştırılabilirlik anlamında önemli katkılar sağlarken; UFRS kurucularının (IASB, 2018) UFRS'nin sağlayacağı faydaların her ülke için aynı düzeyde gerçekleştiği yönünde belirsizlikler bulunmaktadır. Ortaya çıkan tablo sonucunda, UFRS'nin görece düşük kalitede yerel muhasebe standartlarına sahip ülkelere, görece yüksek kalitede yerel muhasebe standartlarına sahip ülkelere göre daha iyi sonuçlar verdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

3.3. UFRS'nin İşletmelerde Yol Açtığı Güçlükler Ve Ekonomik Sonuçları

UFRS'ye geçiş sürecinde ve geçiş sonrasında işletmelerin, üst yöneticilerin, çalışanların, muhasebe ve iç denetim biriminin karşılaştığı güçlükler, UFRS'nin denetim ücretlerinde ve denetim dışı ücretlerde yol açtığı artış ve diğer ilave maliyetlere yönelik gerçekleştirilen araştırmalara Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 3. UFRS'nin İşletmelerde Yol Açtığı Güçlükler ve Ekonomik Sonuçları

Araştırma(lar)	Ülke(ler)	Araştırma Kapsamı ve Kullanılan Veri	Araştırma Bulguları ve Sonuçları
(Griffin vd., 2009)	Yeni Zelanda	Denetim ücretleri, denetim dışı ücretlerin UFRS'ye geçiş ile gösterdiği değişim. 2002-2007 yılları arasında (653 firma yılı gözlemi) firma verisi. OSIRIS üzerinden veri.	2002-2006 yılları arasında UFRS'ye geçişle birlikte denetim ücretleri (özellikle Big Four) önemli ölçüde artmıştır.
(Navarro-García ve Bastida, 2010)	İspanya	UFRS'ye geçişin sonuçlarının analiz edilmesi. Halka açık işletmelerden (n=63) anket verisi.	Elde edilen verilere göre Finans ve Muhasebe yöneticileri UFRS'yi karar verme süreçleri için yüksek standartlara sahip bir düzenleme olarak görmektedir. Ancak aynı zamanda katılımcılar UFRS'yi yerel muhasebe standartlarından önemli ölçüde farklı, zahmetli ve bazı durumlarda fayda/maliyet dengesini karşılamada başarısız olarak görmektedirler. Ayrıca katılımcılar UFRS'nin yerel muhasebe standartlarından daha kabul edilebilir olduğunu da düşünmemektedir.
(Pawsey, 2017)	Avustralya	UFRS'ye geçiş ve UFRS altında faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin maliyeti. Çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden anket verisi (n=166,	UFRS'ye geçiş, muhasebe bilgi sistemi, personel eğitimi ve geliştirme, finansal tablo kullanıcı eğitimi ve finansal tabloların düzenlenmesinde maliyetlere neden olmuştur. Pek çok işletme UFRS'ye geçişin devam eden süreçte yıllık %20 ve üzerinde muhasebe ve uyum maliyetlerine yol açacağını

		N=801)	belirtmektedir.
(Vieru ve Schadewitz, 2010)	Finlandiya	UFRS'nin denetim ve denetim dışı ücretler üzerinde etkisi. 2004-2005 yılları halka açık işletme (n=73) verisi üzerinden.	UFRS ile denetim ve denetim dışı ücretleri pozitif yönde önemli düzeyde etkilemiştir.
(George vd., 2013)	Avustralya	Halka açık işletmelerin UFRS'ye geçişinin denetim ücretlerinde yol açtığı artış. 2002-2006 yılları arasında 907 halka açık işletmenin (4.535 firma yılı gözlemi) finansal raporları üzerinden elde edilen veriler.	UFRS'ye geçiş yapıldığı yılda denetim ücretlerinde %23'lük bir artış gözlemlenmiştir. Bu artışın %8'i doğrudan UFRS ile ilgili olduğu tahmin edilmektedir.
(Kim vd., 2012)	Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık	UFRS'ye geçişin denetim ücretleri üzerine etkisi. 2004-2008 yılları arasında 11 Avrupa birliği ülkesindeki (3.693 firma yılı gözlemi) işletme verisi. Worldscope üzerinden.	UFRS'nin getirmiş olduğu kompleks yapı nedeniyle denetim ücretleri önemli ölçüde artmıştır.
(Morris vd., 2014)	Avustralya	2006 yılında borsada işlem gören işletmelerin (n=305) UFRS'ye geçiş sonrasında karşılaştıkları zorluklar, maliyet ve elde ettikleri faydanın ölçülmesi.	Bulgulara göre katılımcıların en az %40'ı karşılaştıkları güçlüklerin standartların getirmiş olduğu kompleks yapı, belirsizlik, teknik bilgi gereğinden ve personel sorunlarından (UFRS üzerine harcanan zaman) kaynaklandığını belirtmişlerdir. UFRS ile birlikte ortaya çıkan bir defaya mahsus ve devam eden maliyetlerin ise 500.000\$ dolara ulaşabileceği ve gelecekte UFRS altında finansal raporları hazırlamanın ilave maliyetlere yol açarak UFRS'nin işletmeler üzerindeki maliyet yükünü artıracığını ifade etmişlerdir.
(Taylor, 2009)	Birleşik Krallık, Hong Kong, Singapur	Finansal tablo hazırlayıcılarına UFRS'ye geçişin maliyeti ve UFRS'nin getirdiği faydanın incelenmesi. UFRS'ye geçiş aşamaları birbirinden farklı olan üç ülkede faaliyet gösteren işletmenin (n=150) verisi üzerinden.	Bulgulara göre Birleşik Krallık'ta UFRS'ye ilk geçişte gerçekleştirilecek düzenlemelerin boyutu ve maliyeti, Hong Kong ve Singapur'daki işletmelere kıyasla daha fazladır. Ancak, üç ülkenin her birinde, UFRS altında hazırlanan mali tablolar, yerel genel kabul görmüş raporlama uygulamaları kapsamında hazırlanan mali tablolara göre daha fazla değerle alakalı bilgi sağlama açısından kullanıcılara önemsiz faydalar sağlamaktadır. Birleşik Krallık'ın UFRS'ye geçiş stratejisi,

			Hong Kong ve Singapur'dan daha yüksek fayda maliyetlerine maruz kalmasına neden olmuştur.
(Cameran ve Perotti, 2014)	İtalya	UFRS'nin denetim ücretleri üzerine etkisi incelenmektedir. 1999-2006 yılları arasında bankacılık sektöründe (n=136) anket uygulaması ve finansal veriler üzerinden.	Bulgulara göre UFRS'ye geçişten sonra denetim ücretleri %19.29 oranında artmıştır. Ayrıca UFRS sonrasında finansal raporlama kalitesinde artış olduğuna dair bulgu tespit edilememiştir. Denetim ücretlerindeki artış UFRS'nin yol açtığı iş yükünden kaynaklandığı ifade edilmektedir.

Tablo 3'te yer alan bulgulara göre, UFRS denetim (Griffin vd., 2009; Kim vd., 2012) ve denetim dışı (Vieru ve Schadewitz, 2010) ücretlerde artışa neden olmuştur. Özellikle geçişin yapıldığı yılda %23'lük artışın %8'inin doğrudan UFRS ile ilgili olduğu tahmin edilmektedir (Vieru ve Schadewitz, 2010).

UFRS'ye geçiş, muhasebe bilgi sistemi, personel eğitimi ve geliştirme, finansal tablo kullanıcı eğitimi ve finansal tabloların düzenlenmesinde ek maliyetlere neden olmuştur (Pawsey, 2017; Morris vd., 2014). Bu maliyet artışlarına kıyasla UFRS'nin getirisi göz önünde bulundurulduğunda işletmeler açısından olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle UFRS'ye geçiş fayda/maliyet dengesi açısından işletmenin aleyhine sonuçlar verdiği araştırmalar bulunmaktadır (Taylor, 2009; Cameran ve Perotti, 2014; Navarro-García ve Bastida, 2010).

4. SONUÇ

Muhasebe tarihindeki önemli gelişmelerden birisi olan UFRS, 1 Ocak 2005'te Avrupa Birliği'nde zorunlu olarak uygulanmaya başlamış, 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla 16 yılı geride bırakmıştır. Zorunlu uygulama başladıktan sonra dünya genelinde ilgi görmeye başlamış ve zorunlu-gönüllü geçişlerle birlikte 2018 yılında 144 ülkede kullanılır hale gelmiştir. UFRS'ye yönelik artan ilgi UFRS'nin faydaları-sakıncaları tartışmalarını da beraberinde getirmiş ve çeşitli ülkelerde UFRS üzerine araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu bu araştırmalar incelendiğinde, UFRS öncesinde UFRS'ye yönelik algının tespit edildiği araştırmalardaki maliyet, güçlükler, denetim firmalarına bağımlılık gibi öngörülerin büyük ölçüde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. UFRS'ye zorunlu geçişin ilk dönemlerinde kalifiye personel eksikliği ve uygulama rehberinin olmayışı UFRS kullanıcılarının denetim firmalarına bağımlılıklarını artırmıştır. Bu durum ise başta Big Four olmak üzere denetim firmalarının ücretlerinde artışa neden olmuştur. Denetim ücretlerindeki artışın yanı sıra denetim dışı ücretlerde de ek maliyetlere yol açan UFRS'nin gelecekte de işletmelere ek maliyetler getireceği düşünülmektedir.

Araştırmalarda işletmelerin UFRS'ye geçişte karşılaştığı güçlükler, geçiş ve gelecekte ortaya çıkacak maliyetler ile UFRS'nin getirisi kıyaslandığında fiyat/maliyet dengesinin işletme aleyhine ve/veya lehine olduğunu gösteren farklı bulgulara rastlanmaktadır. Ancak bu araştırmalarda işletme aleyhine olduğu bulguları daha fazladır. Başka bir ifadeyle bazı ülkelerde gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen bulgulara göre UFRS'nin kompleks yapısı nedeniyle işletmelere getirdiği iş yükü ve yol açtığı maliyetlere kıyasla işletmelere katkısı düşük düzeyde kalmıştır.

Araştırmalardaki bir diğer bulgu, UFRS'nin ülkeden ülkeye farklı sonuçlar verdiğidir. Çünkü ülkedeki kültür, muhasebe sistemi, hukuki yapı, yatırımcıyı korumaya yönelik düzenlemeler UFRS'den elde edilen sonuçlarda etkili olmaktadır. Örneğin bazı ülkelerde UFRS sonrasında karşılaştırılabilirlik, muhasebe ve finansal raporlama kalitesi ve değer ilişkisinde artış olduğunu gösteren bulgular elde edilirken bazı ülkelerde tam tersi sonuçlar elde edildiği belirtilmektedir. Hatta bazı ülkelerde UFRS'nin getirisi belirsizdir. Ayrıca UFRS'ye zorunlu veya gönüllü geçiş biçimleriyle de elde edilen sonuçların farklılaştığını gösteren bulgular da vardır.

UFRS'ye geçişte, muhasebe bilgi sistemine önceden yatırımlar yapmış, iç kontrol ve iç denetim bileşenlerini oluşturmuş olan büyük ölçekli işletmelerin küçük ölçekli işletmelere göre daha avantajlı olduğu araştırmalarda elde edilen bir diğer bulgudur. UFRS'nin özellikle ilk yıllarında nasıl uygulanacağı noktasında yaşanan zorluklarla mücadele noktasında büyük ölçekli işletmeler kalifiye personel ve bilgiye erişim noktasında avantajlı durumdayken işlem hacmi ve iş yükünde dezavantajlı durumda olduğu tespit edilmiştir.

2018 yılında 144 ülkeye ulaşan UFRS uygulaması ile işletmelerde ortak bir raporlama dilinin oluşturulması çabaları giderek yaygınlaşmıştır. UFRS'ye getirilebilecek eleştirilerin başında tekipleşmenin gelecekte daha yüksek muhasebe ve finansal raporlama kalitesi sağlayabilecek uygulamaların (standartların) önüne set çekmesidir. Çünkü UFRS zorunlu ve/veya gönüllü geçiş ile uluslararası raporlama dilini tekipleştirmekte ve alternatiflerini ortadan kaldırmaktadır. Örneğin bir ülkede belirlenmiş yerel raporlama standartları muhasebe ve finansal raporlama kalitesi noktasında daha iyi sonuçlar verebilir ve bu yerel standartlar belirli bir süre sonra yaygınlaşabilir. UFRS ile bu durum ihtimal dâhilinden çıkmaktadır.

Araştırmalarda UFRS'ye getirilen bir diğer eleştiri zorunlu geçiş ile ilgilidir. Örneğin Atwood vd. (2011) tarafından gerçekleştirilen ve 33 ülkeyi kapsayan araştırmada elde edilen bulgulara göre UFRS, US GAAP ve yerel DAS kıyaslamasında UFRS'nin diğerlerinden farklı sonuçlar vermediği hatta US GAAP ile hazırlanan finansal tabloların değer ilişkisi UFRS'ye göre daha yüksektir. Benzer şekilde Lin vd., (2012) tarafından Almanya'da gerçekleştirilen araştırmada US GAAP'ın UFRS'ye göre daha yüksek muhasebe kalitesi sağladığı; UFRS'ye geçişin muhasebe kalitesini düşürdüğü bulgulanmıştır.

UFRS, karşılaştırılabilirliğin artırılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Yatırımcı korumasına ilişkin düzenlemelerin kısıtlı olduğu ülkelerde UFRS daha iyi sonuçlar verirken hâlihazırda yüksek kalitede muhasebe ve finansal raporlamasına sahip ülkelerde etkisi sınırlı kalmış ve hatta bazı ülkelerde kayıplara neden olmuştur. Başka bir ifadeyle UFRS uygulamasına geçen bir ülkede yürürlükte olan yerel muhasebe standartlarının UFRS standartlarından daha düşük kalitede olması durumunda UFRS'nin katkı sağladığını; tersi durumda ise UFRS'nin katkısının belirsiz olduğunu söylemek mümkündür.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda ülke odaklı araştırmalar gerçekleştirilerek UFRS'nin faydaları-sakıncaları konusunda literatüre katkılar sağlanabilir. Benzer şekilde UFRS'nin başta denetim maliyetleri olmak üzere yol açtığı ekonomik sonuçlar üzerine araştırmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca işletmeler, muhasebeciler, denetim şirketleri, yatırımcılar gibi UFRS paydaşları ile nitel araştırmalar gerçekleştirilerek UFRS öncesinde algının ölçüldüğü araştırmalar gibi UFRS sonrasındaki güncel durum tespit edilebilir.

Bu çalışmada yer verilen UFRS'ye yönelik araştırma bulguları üzerinden gerçekleştirilen yorumlar UFRS'nin faydaları-sakıncaları konusunda genelleme yapılamaz. UFRS'ye gönüllü veya zorunlu geçiş ve ülkelerin farklı tarihlerde UFRS'ye geçmiş olmaları nedeniyle UFRS'den elde edilen fayda/sakınca gelecekte farklılık gösterebilir. Bazı ülkeler 2005 yılında UFRS'ye geçiş yapmışken bazı ülkeler 2018 yılında geçmiştir. Dolayısıyla araştırmalarda elde edilen bulgular kullanılan veri setleri ile sınırlılığının etkisi altındadır.

KAYNAKLAR

- Ahmed, Anwer - Neel, Michael - Wang, Dechun (2013), "Does mandatory adoption of IFRS improve accounting quality? Preliminary evidence", *Contemporary Accounting Research*, 30(4), pp.1344-1372.
- Ahmed, Kamran - Chalmers, Keryn - Khelif, Hichem (2013), "A Meta-analysis of IFRS Adoption Effects", *The International Journal of Accounting*, 48, pp.173-217.
- Alhadi, Salah, Abd - Senik, Rosmila - Johari, Jalila (2018), "Institutional Ownership and Earnings Quality pre- and post-IFRS", *Int. Journal of Economics and Management*, 12(2), pp.747-757.
- Atwood, TJ - Drake, Michael - Myers, James, - Myers, Linda (2011), "Do earnings reported under IFRS tell us more about future earnings and cash flows", *Journal of Accounting and Public Policy*, 30(2), pp.103-121.
- Beneish, Messod - Miller, Brain - Yohn, Teri Lombardi (2015), "Macroeconomic evidence on the impact of mandatory IFRS adoption on equity and debt markets", *Journal of Accounting and Public Policy*, 34(1), pp.1-27.
- Cameran, Mara - Perotti, Pietro (2014), "Audit Fees and IAS/IFRS Adoption: Evidence from the Banking Industry", *International Journal of Auditing*, 18, pp.155–169.
- Cameran, Mara - Campa, Domenico - Pettinicchio, Angela (2014), "IFRS Adoption Among Private Companies: Impact on Earnings Quality", *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 29(3), pp.278–305.
- Castro, Henrique - Santana, Veronica (2018), "Informativeness of stock prices after IFRS adoption in Brazil", *Journal of Multinational Financial Management*, 47(48), pp.46-59.
- Chalmers, Keryn - Clinch, Greg - Godfrey, Jayne (2011), "Changes in value relevance of accounting information upon IFRS adoption: Evidence from Australia", *Australian Journal of Management*, 36(2), pp.151–173.
- Chen, Huifa - Tang, Qingliang - Jiang, Yihong - Lin, Zhijun (2010), "The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence from the European Union", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 21(3), pp.220-278

- Clements, Curtis - Neill, John D - Stovall, O. Scott (2010), "Cultural Diversity, Country Size, And The IFRS Adoption Decision", *The Journal of Applied Business Research*, 26(2), pp.115-126.
- Daske, Holger - Gebhardt, Günther (2006), "International Financial Reporting Standards and Experts' Perceptions of Disclosure Quality", *Abacus*, 42(3/4), pp.461-498
- Daske, Holger - Hail, Luzi - Leuz, Christian - Verdi, Rodrigo (2008), "Mandatory IFRS Reporting around the World: Early Evidence", *Journal of Accounting Research*, 46(5), pp.1085-1142.
- Dayanandan, Ajit - Donker, Han - Ivanof, Mike - Karahan, Gökhan (2016), "IFRS and accounting quality: legal origin, regional, and disclosure impacts", *International Journal of Accounting and Information Management*, 24(3), pp.296-316.
- DeFond, Mark - Gao, Xinzi - Li, Oliver Zhen - Xia, Lijun (2019), "IFRS adoption in China and foreign institutional investments", *China Journal of Accounting Research*, 12, pp.1-32.
- Doan, Dung Thi - Nguyen, Lan Ngoc Thi, - Phan, Hai Thanh (2020), "Factors affecting the application of IFRS through the perceptions of business managers and auditors in Vietnam", *Problems and Perspectives in Management*, 18(1), pp.371-384.
- Downes, Jimmy F. - Flagmeier, Vanessa - Godsell, David (2018), "Product market effects of IFRS adoption", *Journal of Accounting and Public Policy*, 37(5), pp.376-401.
- Erin, Olayinka - Olojede, Paul - Ogundele, Olaoye (2017), "Value Relevance of Accounting Data in the Pre and Post IFRS Era: Evidence from Nigeria", *International Journal of Finance and Accounting*, 6(4), pp.95-103.
- Fuad, Fuad - Juliarto, Agung - Harto, Puji (2019), "Does IFRS convergence really increase accounting qualities? Emerging market evidence", *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 24(48), pp.205-220.
- George, Emmanuel - Ferguson, Colin - Spear, Nasser (2013), "How Much Does IFRS Cost? IFRS Adoption and Audit Fees", *American Accounting Association*, 88(2), pp.429-462.
- Griffin, Paul - Lont, David H - Sun, Yuan (2009), "Governance regulatory changes, International Financial Reporting Standards adoption, and New Zealand audit and non-audit fees: empirical evidence", *Accounting and Finance*, 49, pp.697-724.
- Houqe, Muhammad Nurul - Easton, Samuel - Zijl, Tony van (2014), "Does mandatory IFRS adoption improve information quality in low investor protection countries?", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 23, pp.87-97.
- Humeedat, Mohammad (2019), "Changes in Accounting Conservatism in Pre- and Post- IFRS Adoption in Jordan", *Research Journal of Finance and Accounting*, 10(4), pp.9-14.

- International Accounting Standards Board (2020), Use of IFRS Standards around the world. <https://cdn.ifrs.org/-/media/feature/around-the-world/adoption/use-of-ifrs-around-the-world-overview-sept-2018.pdf> Erişim tarihi: 30.10.2020
- Jeanjean, Thomas - Stolowy, Herve (2008), "Do accounting standards matter? An exploratory analysis of earnings management before and after IFRS adoption", *Journal of Accounting and Public Policy*, 27, pp.480-494.
- Jermakowicz, Eva (2004), "Effects of Adoption of International Financial Reporting Standards in Belgium: The Evidence from BEL-20 Companies", *Accounting in Europe*, 1(1), pp.51-70.
- Jermakowicz, Eva - Gornik-Tomaszewski, Sylwia (2006), "Implementing IFRS from the perspective of EU publicly traded companies", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 15(2), pp.170–196.
- Jones, Stewart - Finley, Aimee (2011), "Have IFRS made a difference to intra-country financial reporting diversity?", *The British Accounting Review*, 43, pp.22-38.
- Jones, Stewart - Higgins, Alison (2006), "Australia's switch to international financial reporting standards: a perspective from account preparers", *Accounting and Finance*, 46, pp.629–652.
- Karampinis, Nikolaos - Hevas, Dimosthenis (2011), "Mandating IFRS in an Unfavorable Environment: The Greek Experience", *International Journal of Accounting*, 46(3), pp.304-332.
- Kaya, Ahmet - Hatunoğlu, Zeynep - Özçalıcı, Mehmet (2015), "Türkiye'deki Tekstil Firmalarının Verimlilik Değerlerinin TFRS Öncesi ve Sonrası Dönemler için Karşılaştırılması", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(3), ss.79-90.
- Kaya, Devrimi - Koch, Maximilian (2015), "Countries' adoption of the International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs) – early empirical evidence", *Accounting and Business Research*, 45(1), pp.93-120.
- Key, Kimberly G - Kim, Jeong Youn (2020), "IFRS and accounting quality: Additional evidence from Korea", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 39, pp.1-12.
- Kim, Jeong-Bon - Liu, Xiaohong - Zheng, Liu (2012), "The Impact of Mandatory IFRS Adoption on Audit Fees: Theory and Evidence", *American Accounting Association*, 87(6), pp.2061–2094.
- Kim, Oksana (2016), "The IFRS Adoption Reform through the Lens of Neoinstitutionalism: The Case of the Russian Federation", *The International Journal of Accounting*, 51(3), pp.345-362.

- Kousenidis, Dimitros V - Ladas, Anestis. C - Negakis, Christos I (2010), "Value Relevance of Accounting Information in the Pre- and Post-IFRS Accounting Periods", *European Research Studies*, 13(1), pp.145-154.
- Köse, Eda - Bekçi, İsmail - Çetenak, Hüseyin Emin (2020), "Finansal Raporlama Standartlarının Muhasebe Kalitesine Etkisi Üzerine Bir Araştırma", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(1), ss.1-23.
- Li, Siqi (2010), "Does Mandatory Adoption of International Financial Reporting", *The Accounting Review*, 85(2), pp.607–636.
- Lin, Steve - Riccardi, William - Wang, Changjiang (2012), "Does accounting quality change following a switch from U.S. GAAP to IFRS? Evidence from Germany", *Journal of Accounting and Public Policy*, 31(6), pp.641-657.
- Mihai, Stere - Ionascu, Mihaela - Ionascu, Ion (2012), "Economic benefits of International Financial Reporting Standards (IFRS) adoption in Romania: Has the cost of equity capital decreased?", *African Journal of Business Management*, 6(1), pp.200-205.
- Mikova, T (2014), "Pre and Post IFRS Loss Avoidance in France and the United Kingdom", *International Journal of Economics and Management Engineering*, 8(8), pp.2571-2578.
- Morris, Richard D - Gray, Sidney J - Pickering, Joanne - Aisbitt, Sally (2014), "Preparers' perceptions of the costs and benefits of IFRS: Evidence from Australia's Implementation Experience", *Accounting Horizons*, 28(1), pp.143–173.
- Moscariello, Nicola - Skerratt, Len - Pizzo, Michele (2004), "Mandatory IFRS adoption and the cost of debt in Italy and UK", *Accounting and Business Research*, 44(1), pp.63-82.
- Moura, André Aroldo Freitas de - Gupta, Jairaj (2019), "Mandatory adoption of IFRS in Latin America: A boon or a bias", *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 60, pp.111-133.
- Navarro-García, Juan Carlos - Bastida, Francisco (2010), "An empirical insight on Spanish listed companies' perceptions of International Financial Reporting Standards", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 19(2), pp.110-120.
- Nechita, Elena (2018), "A pre-post IFRS analysis on the quality of financial reporting. Evidence from an emerging economy", *Accounting and Management Information Systems*, pp.202-216. Budapeşte.
- Neel, Michael (2017), "Accounting Comparability and Economic Outcomes of Mandatory IFRS Adoption", *Contemporary Accounting Research*, 34(1), pp.658–690.
- Nurunnabi, Mohammad (2018), "Perceived costs and benefits of IFRS adoption in Saudi Arabia: An exploratory study", *Research in Accounting Regulation*, 30, pp.166–175.

- Oral, İnci Çisil - Bekci, İsmail (2019), "TFRS'nin Finansal Raporlara Etkisinin Değer İlgisi ile Tespiti: Bist İmalat Sanayi Sektöründe Bir Uygulama", Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 10(23), ss.99-107.
- Pawsey, Nicholas L (2017), "IFRS adoption: A costly change that keeps on costing", Accounting Forum, 41(2), pp.116-131.
- Sellami, Yosra Mnif - Slimi, Imen (2016), "The effect of the mandatory adoption of IAS/IFRS on earnings management: Empirical evidence from South Africa", International Journal of Accounting and Economics Studies, 4(2), pp.87-95.
- Shah, Syed Zulfiqar Ali - Liang, Shuang - Akbar, Saeed (2013), "International Financial Reporting Standards and the value relevance of R&D expenditures: Pre and post IFRS analysis", International Review of Financial Analysis, 30, pp.158-169.
- Taylor, Dennis W (2009), "Costs-benefits of adoption of IFRSs in countries with different harmonization histories", Asian Review of Accounting, 17(1), pp.40-58.
- Trimble, Madeline (2018), "A Reinvestigation into Accounting Quality Following Global IFRS Adoption: Evidence via Earnings Distributions", Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 33, pp.18-39.
- Tsalavoutas, Ioannis - André, Paul - Evans, Lisa (2012), "The transition to IFRS and the value relevance of financial statements in Greece", The British Accounting Review, 44, pp.262–277.
- Tyrrall, David - Woodward, David - Rakhimbekova, Almagoul (2007), "The relevance of International Financial Reporting Standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan", International Journal of Accounting, 42, pp.82-110.
- Ugrin, Joseph C - Mason, Terry W - Emley, Anna (2017), "Culture's consequence: The relationship between income-increasing earnings management and IAS/IFRS adoption across cultures", Advances in Accounting, 37, pp.140-151.
- Vieru, Markku - Schadewitz, Hannu (2010), "Impact of IFRS transition on audit and non-audit fees: evidence from small and medium-sized listed companies in Finland", The Finnish Journal of Business Economics, 59(1), pp.11-41.
- Zor, İsrafil - Korga, Selda (2020), "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının Kazanç Yönetimi Uygulamalarına Etkisi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 86, ss.1-24.

ISSN: 2146-3042

DOI: 10.25095/mufad.899318

Muhasebe Alanında Yayımlanan Seçilmiş Beş Dergide 2016-2020 Yılları Arasında Denetim Konusunda Yayımlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi*

Erdoğan CEYLAN**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de muhasebe alanında yayımlanmakta olan seçilmiş beş dergide 2016-2020 yılları arasında denetim konusunda yayımlanmış makalelerin bibliyometrik analizinin yapılmasıdır. Araştırma kapsamında, seçilen dergilerin elektronik basımlarından 143 makaleye ulaşılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Ulaşılan makaleler içerik analizi yöntemiyle sayısal verilere dönüştürülmüş, Microsoft Excel programına aktarılmış ve bu program aracılığı ile analize tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda tespit edilen temel bulgular şöyledir: En fazla yayının Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi’nde ve en fazla çalışmanın 2018 yılında yayımlandığı, en çok nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, erkek yazarların çalışmalara daha çok katkı yaptığı, iki yazarlı çalışmaların daha çok olduğu, en sık çalışılan denetim alt konusunun “iç denetim” olduğu, çalışmalarda yabancı kaynaklara daha fazla başvurulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Muhasebe ve Finansman Dergisi’ndeki yayınların, teorik çalışmaların, tek yazarlı çalışmaların ve kilit denetim konusunun yayın başına en fazla atıf alan çalışmalar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Alan Dergileri, Denetim, Bibliyometrik Analiz, Atıf Analizi.

JEL Sınıflandırması: M40, M42, I20.

Bibliometric Analysis of Articles Published on Audit Between 2016-2020 in Five Selected Journals Published in the Field of Accounting

ABSTRACT

The aim of this study is to conduct a bibliometric analysis of the articles published on auditing between 2016-2020 in five selected journals in the field of accounting. Within the scope of the research, 143 articles were reached from the electronic editions of selected journals. In the study was used the bibliometric analysis method that one of the qualitative research methods. The obtained articles were transformed into numerical data with the method of content analysis, transferred to Microsoft Excel and analyzed by means of this program. The basic findings determined as a result of the study are as follows: It has been determined that the highest number of publications were published in the Journal of Accounting Science World and the most studies were published in 2018, the most quantitative research methods were used, male authors contributed more to the studies, and there were more studies with two authors, the most studied audit sub-topic is “internal audit” and foreign sources are used more frequently in the studies. In addition, it has been determined that in the the publications Journal of Accounting and Finance theoretical studies, single author studies and key audit subject are the most cited studies per publication.

Keywords: Accounting Field Journals, Auditing, Bibliometric Analysis, Citation Analysis.

Jel Classification: M40, M42, I20.

* Makale Gönderim Tarihi: 20.03.2021, Makale Kabul Tarihi: 27.04.2021 , Makale Türü: Nitel Araştırma

** Öğr. Gör. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gölpaazarı Meslek Yüksekokulu
erdogan.ceylan@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6890-9673.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze değin hata, hile ve suistimale bağılı birçok finansal yolsuzluk meydana gelmiş ve denetim düşüncesi bu olaylarla birlikte önem kazanmış ve gelişmiştir. Denetçi deyimi ilk olarak 1289 yılında kullanılmaya başlanmış, muhasebe denetçilerinin ilk örgütlenmesi 1581’de Venedik’te oluşmuş, ilk denetim firması 1845’te W. Deloitte tarafından Londra’da kurulmuş, şirketlerde ilk zorunlu denetim 1900 yılında İngiltere’de başlamış ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) denetlenmiş ilk mali tablo 1901 yılında yayımlanmıştır (Uzay vd. 2009: 128). Dünyada sanayi ve ticaret alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak muhasebe denetimi anlayışında da değişiklikler yaşanmış denetime ilişkin taraflar zamanla genişlemiş ve farklılaşmıştır (Güredin, 2010: 14). Bu günkü anlamda muhasebe denetimi, 1930’lu yıllardan itibaren, mali tablolara bir bütün olarak genel bir güvenilirlik görüşü oluşturma amacıyla gözlem, örnekleme ve matematiksel hesaplamalara dayalı denetim şeklinde başlamış (Bozkurt, 2012: 18) ve bugün yerini çeşitli bilgi teknolojileri aracılığı yapılan denetimlere bırakmıştır. Ayrıca, 2000’li yılların başında Enron, Worldcom ve Parmalat’ın da aralarında bulunduğu birçok global şirkette yaşanan finansal skandallar, Sarbanes- Oxley Yasası, Statements on Auditing Standarts (SAS) No: 99, International Standards on Auditing (ISA) No: 240, Avrupa Birliği 2006/43/EC Sayılı Yönerge ve Türkiye’de Seri: X No: 22 sayılı Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği olmak üzere, denetim alanında ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerin başlıca temelinin oluşturmuştur. Bu düzenlemeler hata ve hileyi ortaya çıkarmaya ve hileli işlemlerin varlığını dikkate almaya yönelik anlayış ortaya koymuş ve/veya var olan anlayışı geliştirmiştir.

Tarih boyunca yaşanan tecrübelerle bağılı olarak, finansal tablo kullanıcılarının, işletme yönetimi tarafından hazırlanan ve yanıltıcı bilgi olma olasılığı bulunan finansal ve finansal olmayan verilere güvenmesi ve karar alması oldukça zordur (Fidan, 2019: 1). Finansal raporlardaki bilgilerin güvenilirlikten uzak olması ekonomik yapı için de son derece önemli olup güvenilir olmayan finansal bilgiler sermaye piyasalarının gelişimine engel olmaktadır (Başpınar, 2005: 37). Bu bakımdan finansal bilgilerin tam ve doğru raporlanmasının yanı sıra bu bilgilerin güvenilirliğini ortaya koyan denetim de her daim önemli görülmüştür. Bu sebeple denetim faaliyetleri ve denetimin raporlanması üzerine ihtiyaca uygun olarak sürekli yenilikler ve güncellemeler yapılmış ve bundan sonra da sıkça yapılmaya devam edileceği şüphesizdir. Bu bağlamda, sürekli güncellenmekte olan konular denetim alanında yapılan bilimsel çalışmalara da yön vermekte ve bu çalışmalarla uygulayıcılara rehber olunmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada temel olarak denetim alanında güncel konuların belirlenmesi ve bu çalışmaların içeriklerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR

Araştırma bibliyometrik analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Literatürde bu yöntemle yapılan ilk çalışmanın kim tarafından yapıldığı konusunda iki farklı bilgi bulunmaktadır. Al (2008)’e göre bu yöntemle yapılan ilk çalışma 1896’da Campbell tarafından bibliyografi alanında yapılan araştırmadır. Akgün ve Karataş (2017)’a göre ise Cole ve Eales tarafından 1917 yılında anatomi alanında yapılan araştırma bibliyometrik analiz yöntemiyle yapılan ilk çalışma olup literatürde de bu analiz yöntemiyle yapılmış ilk çalışma olduğu konusunda genel kabul bulunmaktadır. Bu çalışma dışında uluslararası alanda,

Hulme'nin (1923) tarih bilimi alanında yaptığı araştırma (Akgün ve Karataş, 2017: 21), Gross ve Gross'un (1927) ABD'de bir kimya dergisinin kaynakçalarını değerlendirdiği ve atıf analizlerini yaptığı çalışma bibliyometrik analiz çalışmalarının öncülerindedir (Polat vd., 2013: 275). Türkiye'de bu yöntemle yapılan ilk çalışma ise Kemal Özinönü tarafından 1970 yılında yayımlanan 1933-1966 yılları arasında temel bilimlerdeki bilimsel verimliliği ölçen "Growth in Turkish Positive Basic Sciences" adlı çalışmadır. Türkiye'de bu analiz kullanılarak yapılan çalışmaların yakın geçmişte oldukça önem kazandığı yapılan çalışma sayısının artmasıyla anlaşılmaktadır. Muhasebe alanında da son yıllarda bu araştırmaların arttığı görülmekte olup yapılan çalışmaların bazıları şöyledir: Sakin (2008) İşletme Fakültesi Dergisi'nde 1972-2007 yılları arasında yayımlanan muhasebe alanındaki çalışmaları, Uysal (2009) Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi'nde 2004-2006 yılları arasında yayımlanan makaleleri, Önce ve Başar (2010) 2000-2008 yılları arasında muhasebe alanında yazılmış çalışmaları, Hotamışlı ve Erem (2014) Muhasebe ve Finansman Dergisi'nde 2005-2013 yılları arasında yayımlanan makaleleri, Apak, Erol ve Öztürk (2016) Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi'nde 2011-2016 yılları arasında yayımlanan makaleleri, Akgün ve Karataş (2017) Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi'nde 2000- 2016 yılları arasında yayımlanan makaleleri inceleyerek analiz etmişlerdir.

Türkiye'de denetim alanında yapılmış olan bibliyometrik araştırmaların bazıları ise şöyledir: Selimoğlu ve Uzay (2007)'de Türkiye'de denetim alanında 1995-2005 yılları arasında yapılan akademik çalışmaları, Kuruçay ve Serçemeli (2018)'de Türkiye'de hile denetimi alanında 2008-2017 yılları arasında bilimsel dergilerde yayımlanmış makaleleri, Ceylan (2019)'da Türkiye'de hile denetimi alanında 2009-2018 yılları arasında yayımlanmış çalışmaları, Kaya (2019)'da Türkiye'de denetim alanında 1995-2018 yılları arasında tamamlanmış olan doktora tezlerini ve Parlak (2020)'de Türkiye'de denetim alanında 1984-2019 yılları arasında tamamlanmış olan lisansüstü tezleri incelemiştir.

3. METODOLOJİ

3.1. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada, Türkiye'de muhasebe alanında yayımlanmakta olan dergilerde 2016-2020 yılları arasında denetim konusunda yayımlanmış makalelerin bibliyometrik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamı için öncelikle muhasebe alanında TR Dizin'de yer alan ve 2016 yılından bu yana yayımlanmakta olan dergiler incelenmiştir. Bu kapsamda "Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)", "Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi (MODAV)", "Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi (MDB)" ve "Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)" olmak üzere toplam dört derginin bu şartlara uygun olduğu görülmüştür. Sayılan dergiler dışında Türkiye'de muhasebe meslek odaları tarafından yayımlanan dergiler araştırılmıştır. Bu dergiler arasında İstanbul, İzmir ve Balıkesir Mali Müşavirler Odaları ile İzmir Yeminli Mali Müşavirler Odası'nın yayımladığı dergiler arasında yalnızca İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın yayımladığı "Mali Çözüm Dergisi (MÇ)" nin 2016 yılından buyana yayımlanmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple TR Dizin'de yer alan dört dergi dışında Mali Çözüm Dergisi de araştırma kapsamına dahil edilerek çalışmada toplam beş dergi incelenmiştir.

Araştırma kapsamındaki dergilerin tamamı uluslararası hakemli dergi olma özelliğini taşımaktadır. MUFAD, "Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği" bünyesinde,

MODAV ise, “Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı” bünyesinde, 1999 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Her iki dergi üçer aylık periyotlarla yılda dört sayı yayımlamaktadır. MDB, “Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği” bünyesinde 2000 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Dergi dörder aylık periyotlarla yılda üç sayı yayımlamaktadır. MUVU, “Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası” bünyesinde 2008 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Dergi dörder aylık periyotlarla yılda üç sayı yayımlamaktadır. MÇ, “İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası” bünyesinde 1991 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Dergi ikişer aylık periyotlarla yılda altı sayı yayımlamaktadır. Araştırma “denetim” konusunda yapılan çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Bu kapsamda sayılan dergilerin elektronik basımlarından denetim konusunda yayımlanmış 143 makaleye ulaşılmıştır.

3.2. Araştırma Problemi

Bu araştırma ile, muhasebe alanında son yıllarda denetim konusu ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların durumu, hangi alt konuların daha çok ele alınarak incelendiği, denetim alanına ilişkin çalışmaların hangi dergilerde daha sık yayımlandığı, hangi araştırma yöntemlerinin tercih edildiği, çalışmalarda cinsiyet ve yazar sayısı ilişkisinin ne olduğu gibi soruların yanı sıra yayımlanan makalelerde hangi kriterlerin atıf sayısında etkili olduğu diğer bir ifadeyle hangi çalışmaların daha çok atıf aldığı sorularının yanıtı bulunmaya çalışılmıştır.

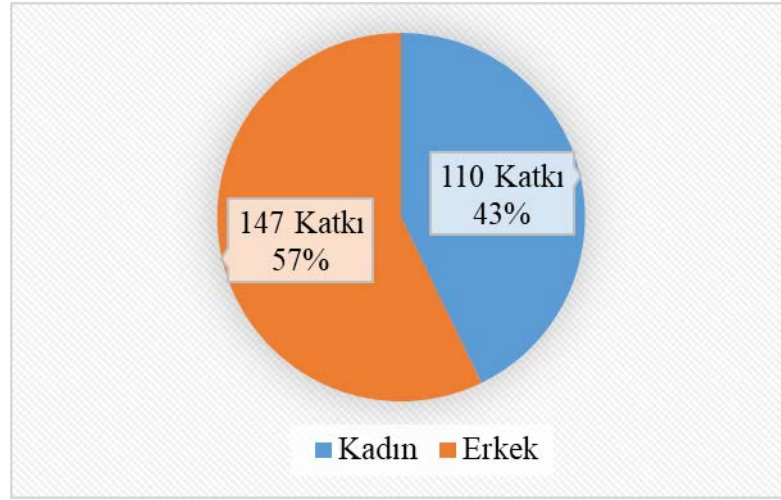
3.3. Yöntem

Araştırma yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz yöntemidir. Bibliyometrik analiz, “matematiksel ve istatistiksel tekniklerle, çeşitli dergi, kitap ve benzeri organlarda yayımlanmış bilimsel çalışmaların incelenmesi tekniğidir (Pritchard, 1969: 348). Bu analiz yöntemi bilimsel amaçla yayımlanan dergilerin içeriklerinin analiz edilmesi için başvurulan en yaygın tekniktir (Akgün ve Karataş, 2017: 20). Bibliyometrik analiz, tanımlayıcı istatistiksel nitelikte (örneğin, yıl/makale sayısı) veya bir eserin etkinliğinin değerlendirilmesi (atıfların analiz edilmesi) gibi farklı biçimde olabilir (McBurney ve Novak, 2002: 109). Araştırma kapsamında ulaşılan 143 makale içerik analizi yöntemiyle sayısal verilere dönüştürülmüş, Microsoft Excel programına aktarılmış ve bu program aracılığı ile tanımlayıcı istatistiksel analizler ve atıf etkinlik analizi yapılmıştır.

3.4. Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında ulaşılan 143 makale, yayımlandığı yıl, yayımlandığı dergi, yazar(lar), yayın başlığı, yayın türü, araştırma türü ve yöntemi, çalışmanın ana teması ve konusu, araştırma kapsamı, araştırma sonucu, kaynak sayısı ve atıf sayısı dikkate alınarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamı, araştırma teknik ve yöntemleri ile araştırma sonuçlarına ilişkin verilerin uzun olması ve tabloya sığmaması nedeniyle bu bilgiler dışındaki sayılan diğer veriler EK 1’de yer alan tabloda gösterilmiştir.

EK 1’de yer alan tablo yardımıyla yapılan içerik analizinden elde edilen bilgilerle öncelikle tanımlayıcı istatistiksel nitelikteki analizlere, devamında yayınların atıf verimliliğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Sonuçlar öncelikle şekil/tablo halinde verilmiş daha sonra verilere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Şekil 1. Yayınlar Katkı Sunan Yazarların Cinsiyet Dağılımı

Şekil 1’de yayımlanan dergilere katkı sağlayan yazarların cinsiyet dağılımı yer almaktadır. Şekilden de görüleceği üzere çalışmalara katkı sunan toplam 257 yazardan 110’unun (%43) kadın, 147’sinin (%57) erkek yazarlardan oluştuğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Yayınların Yıllara ve Yayımlandığı Dergilere Göre Dağılımı

YIL	MUFAD		MODAV		MDB		MUVU		MÇ		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
2016	1	4	5	10	8	21	1	11	4	18	19	13
2017	5	20	6	12,5	2	5	1	11	3	14	17	12
2018	4	16	24	50	8	21	1	11	4	18	41	29
2019	9	36	6	12,5	12	30	2	22	4	18	33	23
2020	6	24	7	15	9	23	4	45	7	32	33	23
Toplam	25	100	48	100	39	100	9	100	22	100	143	100

Tablo 1’de yayınların yıllara ve yayımlandığı dergilere göre dağılımı ve frekansları bulunmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere, denetim konusunda en fazla yayının 48 adet ile (%34) MODAV’da yayımlandığı, daha sonra sırasıyla, 39 adet (%27) MDB’de, 25 adet (%17) MUFAD’da, 22 adet (%15) MÇ’de ve 9 adet (%6) MUVU’da yayımlandığı belirlenmiştir. Yıl bazında yayımlanan makale sayısının sırasıyla; 2016 yılında 19 adet (%13), 2017 yılında 17 adet (%12), 2018 yılında 41 adet (%29), 2019 ve 2020 yıllarında ise 33’er (%23) adet olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yayınlarda Kullanılan Araştırma Yönteminin Dergilere Göre Dağılımı

DERGİ	Teorik		Nicel Araştırma		Nitel Araştırma		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
MUFAD	7	5	15	10	3	2	25	17
MODAV	14	10	22	15	12	8	48	34
MDB	14	10	11	8	14	10	39	27
MUVU	1	1	5	3	3	2	9	6
MÇ	9	6	6	4	7	5	22	15
Toplam	45	31	59	41	39	27	143	100

Tablo 2’de yayınlarda kullanılan araştırma yönteminin dergilere göre dağılımı yer almaktadır. Araştırma yöntemi açısından bakıldığında 45 çalışmanın (%31) teorik olarak, 59 çalışmanın (%41) nicel araştırma ve 39 çalışmanın (%27) nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapıldığı belirlenmiştir. Dergi bazında bakıldığında MUFAD’da 15 çalışma (%60), MODAV’da 22 çalışma (%48), MUVU’da 5 çalışma (%56) ile en çok nicel araştırma yöntemlerinin kullanılmış olduğu, MDB’de 14 çalışma (%36) ve MÇ’de 9 çalışma (%41) ile en çok teorik/derleme şeklinde çalışmaların olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde nicel ve nitel yöntem kullanılarak yapılan çalışmaların en çok MUFAD’da yayımlandığı (18/25=%72) onu MODAV’ın izlediği (34/48=%71), en fazla teorik çalışmanın yayımlandığı derginin ise (9/22=%41) MÇ dergisi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Yayınların Yazar Sayısına Göre Dağılımı

YAZAR SAYISI	MUFAD		MODAV		MDB		MUVU		MÇ		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tek Yazarlı	10	40	21	44	9	23	2	22	13	59	55	38
İki Yazarlı	11	44	21	44	23	59	6	67	7	32	68	48
Çok Yazarlı	4	16	6	12	7	18	1	11	2	9	20	14
Toplam	25	100	48	100	39	100	9	100	22	100	143	100

Tablo 3’te yayınların yazar sayısına göre dağılımı yer almaktadır. Yazar sayılarına bakıldığında; 55 çalışmanın (%38) tek yazarlı, 68 çalışmanın (%48) iki yazarlı, 16 çalışmanın ise üç ve daha fazla yazarlı (%14) olarak yayımlandığı belirlenmiştir. Dergi bazında bakıldığında ise MUFAD’da 11 (%44), MDB’de 23 (%59) ve MUVU’da 6 (%67) çalışma olmak üzere en çok iki yazarlı eserler yayımlanmıştır. MÇ’de 13 (%59) çalışma ile en çok tek yazarlı eserler yayımlanmıştır. MODAV’da 21’er (%44) çalışma tek yazarlı ve iki yazarlı eser olarak yayımlanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde yayınlanan çalışmaların yarısına yakınının iki yazarlı çalışmalardan oluştuğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Yararlanılan Kaynak Sayılarının Dergilere Göre Dağılımı

KAYNAKLAR	MUFAD		MODAV		MDB		MUVU		MÇ		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yabancı Kaynak	331	42	1.064	61	407	40	203	63	404	56	2.409	53
Yerli Kaynak	451	58	681	39	600	60	120	37	321	44	2.173	47
Toplam	782	100	1.745	100	1.007	100	323	100	725	100	4.582	100

Tablo 4'te yararlanılan kaynak sayılarının dergilere göre dağılımı yer almaktadır. Yayınlarda 2.173 (%47) yerli 2.409 (%53) yabancı kaynak olmak üzere toplam 4.582 kaynaktan faydalanılmıştır. Dergi bazında yerli ve yabancı kaynak kullanımı, MUFAD %58 yerli, %42 yabancı, MODAV %39 yerli, %61 yabancı, MDB %60 yerli, %40 yabancı, MUVU %37 yerli, %63 yabancı ve MÇ %44 yerli, %56 yabancı kaynak olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Denetim Alt Konularının Yayımlandığı Dergilere Göre Dağılımı

Denetim Alt Konusu	MUFAD		MODAV		MDB		MUVU		MÇ		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İç Denetim	1	4	7	15	9	23	2	22	4	18	23	16
Denetimin Geleceği	2	8	8	17	1	3	1	11	3	14	15	10
Denetim Kalitesi	6	24	1	2	3	8	1	11	1	5	12	8
Denetçi Görüşü	1	4	4	8	4	10	0	0	3	14	12	8
Kilit Denetim	3	12	3	6	3	8	1	11	2	9	12	8
Denetçi Karakteristiği	0	0	7	15	1	3	0	0	0	0	8	6
Denetim Raporları	1	4	0	0	4	10	0	0	3	14	8	6
Güvence Denetimi	1	4	3	6	4	10	0	0	0	0	8	6
Etik	1	4	5	10	0	0	1	11	0	0	7	5
Risk Odaklı Denetim	1	4	2	4	2	5	0	0	1	5	6	4
Benford Yasası	1	4	2	4	0	0	1	11	0	0	4	3
Hile Denetimi	3	12	0	0	1	3	0	0	0	0	4	3
Bağımsız denetim (Genel)	4	16	6	13	7	18	2	22	5	23	24	17
Toplam	25	100	48	100	39	100	9	100	22	100	143	100

Tablo 5’te denetim alt konularının yayımlandığı dergilere göre dağılımı yer almaktadır. Yapılan çalışmalar denetim alt konuları bazında incelendiğinde en az 4 kez çalışılmış 12 farklı konu tespit edilmiştir. Bir kez veya iki kez çalışılan konular genel denetim konuları başlığı altında toplanmıştır. Üç kez çalışılan konuya rastlanmamıştır. En çok çalışılan ilk beş alanın 23 adet ile (%16) iç denetim, 15 adet ile (%10) denetimin geleceğine ilişkin konular ve 12’şer adet ile (%8) kilit denetim, denetim kalitesi ve denetçi görüşleri konuları üzerine olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, bilimsel çalışmalarda iç denetim çalışmalarına verilen öneminin en az bağımsız denetim çalışmalarına verilen kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Tanımlayıcı istatistiksel analizler dışında yayımlanan eserlerin atıf sayılarının değerlendirilmesine yönelik incelemeler sonucunda aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir.

Tablo 6. Atıfların Yayımlandığı Dergilere Göre Dağılımı¹

DERGİ	Yayın Sayısı		Atıf Sayısı		Yayın Başına Atıf Sayısı
	n	%	n	%	\bar{x}
MUFAD	25	17	107	33	4,3
MÇ	22	15	59	18	2,7
MODAV	48	34	92	28	1,9
MDB	39	27	63	19	1,6
MUVU	9	6	5	2	0,6
Toplam	143	100	326	100	2,3

Tablo 6’da atıfların yayımlandığı dergilere göre dağılımı yer almaktadır. Dergiler bazında en çok atıf alan yayınlar incelendiğinde, 107 alıntının (%33) MUFAD, 92 alıntının (%28) MODAV, 63 alıntının (%19) MDB, 59 alıntının (%18) MÇ ve 5 alıntının (%2) MUVU’da yayımlanan çalışmalara yapıldığı tespit edilmiştir. Dergi bazında yayımlanan eser başına atıf sayısına bakıldığında ise MUFAD’da yayımlanan çalışmalar yayın başına 4,3, MÇ’de 2,7, MODAV’da 1,9, MDB’de 1,6 ve MUVU’da 0,6 atıf almıştır. Sonuçlara göre atıf alma bakımından en verimli yayınların MUFAD’da yayımlandığı görülmektedir.

¹ Atıf sayılarının belirlenmesinde “Google Akademik” internet arama motorundan, 10.03.2021 tarihi itibarıyla elde edilen veriler esas alınmış ve yazarların kendisine yaptığı atıflar da tabloya dahil edilmiştir.

Tablo 7. Atıf Sayılarının Denetim Alt Konularına Göre Dağılımı

Denetim Alt Konusu	Yayın Sayısı		Atıf Sayısı		Ortalama Atıf Sayısı
	n	%	n	%	\bar{x}
Kilit Denetim	12	8	71	22	5,9
Denetimin Geleceği	15	10	67	21	4,5
Hile Denetimi	4	3	13	4	3,3
Denetim Raporları	8	6	24	7	3,0
Denetçi Görüşü	12	8	32	10	2,7
Denetçi Karakteristiği	8	6	21	6	2,6
Benford Yasası	4	3	9	3	2,3
İç Denetim	23	16	35	11	1,5
Risk Odaklı Denetim	6	4	7	2	1,2
Etik	7	5	7	2	1,0
Bağımsız Denetim (Genel)	24	17	25	8	1,0
Denetim Kalitesi	12	8	10	3	0,8
Güvence Denetimi	8	6	5	2	0,6
Toplam	143	100	326	100	2,3

Tablo 7’de atıf sayılarının denetim alt konularına göre dağılımı yer almaktadır. Denetim alt konusu bakımından en çok atıf alan ilk beş çalışmanın, 71 atıf ile (%22) kilit denetim, 67 atıf ile (%21) denetimin geleceği, 35 atıf ile (%11) iç denetim, 32 atıf ile (%10) denetçi görüşü ve 24 atıf ile (%7) denetim raporu konulu çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Ortalama atıf sayısı en yüksek olan ilk beş çalışmanın ise sırasıyla 5,9 ortalama atıf sayısı ile kilit denetim, 4,5 ortalama atıf sayısı ile denetimin geleceği, 3,3 ortalama atıf sayısı ile hile denetimi, 3,0 ortalama atıf sayısı ile denetim raporları ve 2,7 ortalama atıf sayısı ile denetim görüşü konularına ait çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, denetim alanında oldukça yeni sayılabilecek konulardan olan kilit denetim konusunun en çok ortalama atıf alma sayısına sahip olmasını araştırmanın son beş yıllık dönem için yapılmasına bağlamak mümkün olabilir.

Tablo 8. Atıfların Yayınlarında Kullanılan Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

YAYIN TÜRÜ	Yayın Sayısı		Atıf Sayısı		Yayın Başına Atıf Sayısı
	n	%	n	%	\bar{x}
Teorik	45	31	177	54	3,9
Nicel Araştırma	59	41	90	28	1,5
Nitel Araştırma	39	27	59	18	1,5
Toplam	143	100	326	100	2,3

Tablo 8’de atıfların yayınlarda kullanılan araştırma yöntemine göre dağılımı yer almaktadır. Araştırma yöntemine göre, teorik çalışmalar 177 (%54), nicel yöntemli çalışmalar 90 (%28), nitel yöntemli çalışmalar ise 59 (%18) atıf almış ve yayın başına atıf sayısına bakıldığında teorik çalışmalar eser başına 3,9 nicel çalışmalar ve nitel çalışmalar ise 1,5 atıf almıştır. Sonuçlar incelendiğinde, teorik çalışmalara yayın başına yapılan atıf sayısının nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle yapılan çalışmaların yayın başına yapılan atıf sayısı toplamından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun, bilimsel çalışmalarda teorik kısımların yazılmasında ampirik araştırmalardan ziyade teorik çalışmalardan faydalanılmasından kaynaklı olabileceği düşünülebilir.

Tablo 9. Atıfların Yayınlardaki Yazar Sayısına Göre Dağılımı

YAZAR SAYISI	Yayın Sayısı		Atıf Sayısı		Yayın Başına Atıf Sayısı
	n	%	n	%	\bar{x}
Tek Yazarlı	56	39	162	50	2,9
İki Yazarlı	67	47	132	40	2,0
Çok Yazarlı	20	14	32	10	1,6
Toplam	143	100	326	100	2,3

Tablo 9’da atıfların yayınlardaki yazar sayısına göre dağılımı yer almaktadır. Yazar sayısına göre atıf sayıları ele alındığında, tek yazarlı çalışmalara 162 atıf (%50), iki yazarlı çalışmalara 132 (%40) ve çok yazarlı çalışmalara 32 atıf (%10) yapıldığı tespit edilmiştir. Yayın başına atıf sayısına bakıldığında tek yazarlı çalışmaların ortalama 2,9, iki yazarlı çalışmaların ortalama 2 ve çok yazarlı çalışmaların ortalama 1,6 atıf aldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre en çok atıf alan çalışmaların tek yazarlı yayınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Burada dikkat çeken bir husus, kapsam dahilindeki çalışmaların yarısına yakınının iki yazarlı olmasına karşın tek yazarlı çalışmaların daha fazla sayıda atıf almasıdır.

Tablo 10. Atıf Almayan Yayınların Dergilere Göre Dağılımı

Dergi Adı	Atıf Almayan Yayınlar	
	n	%
MODAV	26	34
MDB	22	29
MÇ	11	14
MUFAD	11	14
MUVU	7	9
Toplam	77	100

Tablo10 incelendiğinde, analize tabi tutulan 77 yayının henüz atıf almadığı görülmektedir. Bu yayınlardan 26'sı (%34) MODAV, 22'si (%29) MDB, 11'i (%14) MUFAD, 11'i (%14) MÇ ve 7'si (%9) MUVU'da yayımlandığı belirlenmiştir. Dergilerin kendi içinde atıf almayan yayınlar karşılaştırıldığında, MUFAD'da yayımlanan makalelerin %44'ü ($11/25=0,44$), MÇ'de %50'si ($11/22=0,50$), MODAV'da %54'ü ($26/48=0,54$), MDB'de %56'sı ($22/39=0,56$) ve MUVU'da %78'inin ($7/9=0,78$) henüz atıf almadığı tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuç MUFAD'da yayımlanan dergilerin atıf verimliliğinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Atıfların Faydalanılan Kaynak Türüne Göre Dağılımı

KAYNAK TÜRÜ	Henüz Atıf Almamış Yayınlar		Atıf Almış Yayınlar		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Yabancı Kaynak	1.331	52	1.078	53	2.409	53
Yerli Kaynak	1.209	48	964	47	2.173	47
Toplam	2.540	100	2.042	100	4.582	100

Tablo 11 incelendiğinde, yayınlarda kullanılan yerli ve yabancı kaynak sayılarına göre atıf sayılarına bakıldığında, henüz atıf almayan yayınlar ile atıf alan yayınlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Henüz atıf almayan yayınların %48'i yerli, %52'si yabancı, atıf alan yayınların ise %47'si yerli, %53'ü yabancı kaynaklardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu durum yayınlarda kullanılan kaynak türünün atıf sayısında etkili olmadığını göstermektedir.

4. SONUÇ

Muhasebe alanında yayımlanan seçilmiş beş dergi kapsamında 2016-2020 yılları arasında denetim konuları üzerine yapılan 143 yayının bibliyometrik analizi sonucunda, en fazla yayının MODAV’da yayımlandığı, en fazla çalışmanın 41 adet ile 2018 yılında yayımlandığı, çalışmalarda 59 adet ile en fazla nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, çalışmalara yazar cinsiyeti olarak en fazla katkının 147 katkı sayısı ile erkek yazarlar tarafından yapıldığı, yazar sayısı bakımından en fazla yayının 68 adet ile iki yazarlı çalışmalarda olduğu, en fazla çalışılan denetim alt konusunun 23 adet ile iç denetim konusu olduğu ve çalışmalarda yabancı kaynaklara daha fazla başvurulduğu tespit edilmiştir. Yayın başına en fazla atıf alan çalışmalar incelendiğinde; dergi bazında 4,3 atıf ortalaması ile MUFAD, yayın türü olarak 3,9 atıf ortalaması ile teorik çalışmalar, yazar sayısı olarak 2,9 atıf ortalaması ile tek yazarlı çalışmalar, çalışma alt konusu olarak ise 5,9 atıf ortalaması ile kilit denetim konusu olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, denetim alanında son yıllarda yayımlanmış bilimsel çalışmaların durumu ve güncel konular belirlenmiş ve ayrıca bu çalışmaların verimliliği ortaya konmuştur. Muhasebe bilimi çok geniş bir alana sahip olduğundan denetim konusu gibi; finansal raporlama, muhasebe ve denetim standartları, vergi uygulamaları, maliyet ve yönetim muhasebesi gibi alt konular bazında yapılan çalışmaların da bibliyometrik olarak incelenmesinin bu alt alanlarda bundan sonraki yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı ve araştırmalara yön verebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgün, Melek - Karataş, Bekir (2017), “Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisinde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2000-2016)”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 17(52), ss. 19-34.
- Al, Umut (2008), Türkiye’nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Apak, Sudi - Erol, Mikail - Öztürk, Seçil (2016), “Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisinde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi”, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (11), ss. 111-124.
- Başpınar, Ahmet (2005), Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. Maliye Dergisi, 148, ss. 35-62.
- Bozkurt, Nejat (2012), “Muhasebe Denetimi”, 6. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Ceylan, Erdoğan (2019), Muhasebe ve Denetimde Güncel Konular, Ed. Erol Fidan, Meral, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.
- Erol Fidan, Meral (2019), Muhasebe ve Denetimde Güncel Konular, Ed. Erol Fidan, Meral, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.

- Güredin, Ersin (2010), “Denetim ve Güvence Hizmetleri”, 13. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Hotamışlı, Mustafa - Erem, Işıl (2014), "Muhasebe Ve Finansman Dergisi'nde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi", Muhasebe ve finansman dergisi, 63, ss. 1-20.
- Kaya, H. Pınar (2019), “Türkiye’de Denetim Alanında Yazılmış Olan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), ss. 556-576.
- Kozak, Nazmi (2003), “Türkiye’de Yayımlanan Akademik Dergilerin Niteliklerindeki Zaman İçerisindeki Değişim Nedenleri: Sağlık, Sosyal ve Teknik Bilim Alanlarında Yayımlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme”, Bilgi Dünyası Dergisi, 4(2), ss. 146-174.
- Kuruçay, Çiğdem - Serçemeli, Murat (2018), “Hile Alanında Bilimsel Dergilerde Yer Alan Ulusal Makaleler: (2008-2017 Literatür Taraması)”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 18(55), ss. 161-174.
- Mcburney, Melissa K. - Novak, Pamela L. (2002), “What Is Bibliometrics And Why Should You Care? Professional Communication Conference, IPCC. Proceedings, pp. 108-114. <https://ieeexplore.ieee.org/Stamp/Stamp.jsp?Tp=&Arnumber=1049094>, (Erişim: 10.03.2020)
- Önce, Saime - Başar, Banu (2010), “Türkiye’deki Akademik Araştırma Dergilerinde Muhasebe Alanında Yazılmış Makalelerin Analizi: 2000-2008”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 45, ss. 55-68.
- Özbek, Cevdet Yiğit - Badem, Ahmet Cemkut (2018), Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi Yayımlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2008-2017), Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 11(2), ss. 216-247.
- Özinönü, Ahmet Kemal (1970), “Growth In Turkish Positive Basic Sciences, 1933-1966”, Middle East Technical University, Faculty Of Arts And Sciences (No. 17).
- Parlak, Neşegül (2020), “Muhasebe Denetimine İlişkin Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi”, Mali Çözüm Dergisi, 30(160), ss. 195-210.
- Pritchard, Alan (1969), “Statistical Bibliography Or Bibliometrics”, Journal of Documentation, 25, pp. 348-349.
- Polat, Coşkun - Sağlam Mukaddes - Sarı, Tuğba (2013), “Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(2), ss. 273-288.
- Sakin, Turgay (2008), “İşletme Fakültesi Dergisi'nde 1972-2007 Yılları Arasında Yayımlanan Muhasebe Finansman Makalelerinin İncelenmesi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 37(1), ss. 13-21.

Selimoğlu, Seval Kardeş - Uzay, şaban (2007), “Türkiye’de Denetim Alanında Yapılan Araştırmalar (1995-2005) ve Seğme Yazılar”, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayını, Yayın No. 82. İstanbul.

Uysal, Özgür Özmen (2009), “Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi (2004-2006) Üzerinden Muhasebe Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi”, XXVIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, İzmir, ss. 181-198.

Uzay, şaban - Tanę, Ahmet - Erciyes, Mehmet (2009), “Türkiye’de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe-1”, Mali Çözüm Dergisi, 95, ss. 125-140.

EK 1: Yayınların İçerik Analizi

Sıra No	Yıl	Yayın Yeri	Yazar(lar)	Yayın Başlığı	Yayın Türü	Ana Tema	Atıf	Yerli Kaynak	Yabancı Kaynak
1	2016	MUFAD	Suphi ASLANOĞLU Selim CENGİZ Yusuf DİNÇ M. Şükrü DİLSİZ	Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Bağımsız Denetim Kalitesi Üzerine Etkisi: BİST’de Bir Uygulama	Nitel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	6	10	9
2	2017	MUFAD	Serap YANIK Muharrem KARATAŞ	Denetim Raporlarının Geleceği: Yeni Düzenlemeler Ve Ülke Uygulamaları	Derleme	Kilit Denetim	24	12	6
3	2017	MUFAD	H. Pınar KAYA	Bağımsız Denetçilerin Açılış Bakıyeleri Denetimlerine İlişkin Görüşleri: Ankara İlinde Nitel Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Genel	0	13	14
4	2017	MUFAD	Kıvanç ERTİKİN	Hile Denetimi: Kırmızı Bayrakların Tespiti için Kullanılan Proaktif Yaklaşımlar	Derleme	Hile Denetimi	13	22	17
5	2017	MUFAD	İlkay Ejder ERTURAN Emre ERGİN	Muhasebe Denetiminde Nesnelerin İnterneti: Stok Döngüsü	Derleme	Denetimin Geleceği	30	13	19
6	2017	MUFAD	Mihriban COŞKUN ARSLAN Serkan DEMİRKAN	Auditing And Assurance Services	Derleme	Güvence Denetimi	0	6	17
7	2018	MUFAD	Ahmet ÖZCAN	Analyzing Determinants of Auditor Choice: Evidence from Borsa İstanbul	Nitel Araştırma	Genel	4	0	52
8	2018	MUFAD	Hasan TÜREDİ Tolga ALA Şükrü Mete TEPEGÖZ	Uluslararası Denetim Standartları Açısından Kurumsal Yönetim Sürecinin Değerlendirilmesi	Derleme	Genel	0	12	5
9	2018	MUFAD	Mehmet Akif ÖNCÜ Rahmi YÜCEL Onur ÖZEVİN	Benford Analizi İle Muhasebe Denetimi: Kamu Hastaneleri Üzerine Bir Uygulama	Nitel Araştırma	Benford Yasası	3	12	11
10	2018	MUFAD	Bilge SEKİZSU Fatih Coşkun ERTAŞ	Şirketlerin Bağımsız Denetim Raporlarının Analizi: Borsa İstanbul’da Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	5	12	0
11	2019	MUFAD	Yasin KARADENİZ	Türkiye’de Bağımsız Denetim Sistemindeki Gelişmeler: Denetim Kuruluşlarında Çalışan Denetçilere Yönelik Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Denetimin Geleceği	3	19	2
12	2019	MUFAD	İlker CALAYOĞLU	Elektronik Vergi Denetimindeki Teknolojik Gelişmeler ve Tam Denetime Geçiş Adımları	Derleme	Risk Odaklı Denetim	4	38	7
13	2019	MUFAD	Mehmet DEMİR M. Mustafa KISAKÜREK Öznur ARSLAN	İç Denetim Sisteminin Hileli Finansal Raporlamayı Önlemedeki Rolüne Yönelik Bağımsız Denetçiler Üzerinde Bir Araştırma	Nitel Araştırma	İç Denetim	3	32	12
14	2019	MUFAD	Aysel ÖZTÜRKÇÜ AKÇAY Abdulkadir BİLEN	Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: Bist-100 Firmaları Üzerine Bir Uygulama	Nitel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	1	4	47
15	2019	MUFAD	Gülsün İŞSEVEROĞLU	Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konuları: BİST Sigorta Şirketlerinin 2017-2018 Yılları Analizi	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	2	16	0
16	2019	MUFAD	Fatma TEKÜFEKÇİ	An Examination On The Interaction Between Concordat, The Concordat Commissariat, And The Independent Audit Report:An Example Of The Independent Reasonable Assurance Report For A Preliminary Concordat Project	Kuramsal	Denetim Raporu	0	8	8
17	2019	MUFAD	Seval SELİMOĞLU Mehtap ALTUNEL	Master/Phd Theses Prepared About Financial Statement Fraud And Fraud Audit: Academic Literature Between 2008 And 2018 In Turkey	Nitel Araştırma	Hile Denetimi	0	12	4

18	2019	MUFAD	Murat ATİK	Davranışsal Denetim: Finansal Tablo Hilelerin Hüristik Bir Yaklaşımla İncelenmesi	Nicel Araştırma	Hile Denetimi	0	10	3
19	2019	MUFAD	Yasemin ERTAN Ekinç KIZIK	Kilit Denetim Konuları: BİST İmalat Sektöründe Faliyette Bulunan İşletmelerin 2017 Yılı Denetim Raporlarının İncelenmesi	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	6	12	2
20	2020	MUFAD	Merve ACAR	Finansal Raporlama Kalitesi İle Denetim Kalitesi Arasındaki İlişkinin Türk Bankacılık Sektörü Çerçevesinde İncelenmesi	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	129	4
21	2020	MUFAD	Arzu MERİÇ	Hile Denetiminde Whistleblowing ve Whistleblowing Niyetini Etkileyen Faktörler: Kayseri’de Faaliyet Gösteren Muhasebeciler İle Amprik Bir Çalışma	Nicel Araştırma	Etik	0	17	22
22	2020	MUFAD	Şerife ÖNDER İ.Emet İRKÖRÜCÜ	Bağımsız Denetim Kalitesi İle Finansal Performans Arasındaki İlişki: BIST 100 Endeksinde Yer Alan Şirketler Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	8	14
23	2020	MUFAD	Seden ÖZGER Osman TUĞAY	Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyonun Denetçi Bağımsızlığı ve Denetim Kalitesine Etkisi ve Rotasyon ile Denetim Kalitesi Arasındaki İlişkide Denetçi Bağımsızlığının Aracılık Rolü: Bağımsız Denetçilerin Algılarına Yönelik Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	18	22
24	2020	MUFAD	Reyhan SARIÇİÇEK Mehmet AYTEKİN	Türkiye’deki Bağımsız Denetçilerin Denetim Kalitesini Azaltan Davranışlarının Analizi	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	11	26
25	2020	MUFAD	Necdet SAĞLAM Abdullah ORHAN	Audit Market Concentration in Turkey: An Empirical Study of the Relationship between the Audit Firm Characteristics	Nicel Araştırma	Genel	3	5	8
26	2016	MÖDAV	Hakan BAYRAKTAROĞLU	İşletmelerde Muhasebe Hata Ve Hilelerinin Önlenmesinde Etkin İç Denetimin Rolü Ve Önemi Üzerine Bir Alan Araştırması	Nicel Araştırma	İç Denetim	7	25	3
27	2016	MÖDAV	Koray TUAN	Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan İşletmelerde Etkin İç Kontrol ve Bağımsız Denetim Göstergeleri	Nicel Araştırma	Denetçi Karakteristiği	6	21	33
28	2016	MÖDAV	Mehmet ÖZBİRECİKLİ Joshiaki JINNAI Nertila CIKA	Can Types Of Wrongdoings And The Corruption Perception Scores Be Criteria To Define Audit Thresholds For Non-Listed Companies? The Cases Of Turkey, Japan And Albania	Nitel Araştırma	Genel	1	12	13
29	2016	MÖDAV	Yasin ŞEKER Engin DİNÇ	Bağımsız Denetim Şirketlerinde Kalite Kontrol Standartlarının Uygulanma Etkinliğini Ölçmeye Yönelik Bir Çalışma: Türkiye Örneği	Nicel Araştırma	Genel	2	18	22
30	2016	MÖDAV	S. Serap YANIK Can ÖZTÜRK	Türkiye Denetim ve Güvence Standartları Kapsamında İleriye Yönelik Finansal Bilgiye İlişkin Güvence Raporlarının GDS 3400 Açısından İncelenmesi	Nitel Araştırma	Güvence Denetimi	0	8	1
31	2017	MÖDAV	Özgecan ÖZER	Geleceğin Denetimi – İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi	Derleme	Güvence Denetimi	0	1	12
32	2017	MÖDAV	Neslihan ÇETİNKAYA	Risk Odaklı Denetimde Denetim Kanıtının Kalitesinin Önemi ve Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	6	12	3

33	2017	MÖDAV	Alpaslan YAŞA	İşletmenin Sürekliliğinde Ortaya Çıkan Belirsizliğin Bağımsız Denetim Raporlarındaki Denetçi Görüşleri Açısından İncelenmesi: Bist’de İşlem Gören Smaî Şirketlerine Yönelik Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Denetçi Görüşü	6	26	40
34	2017	MÖDAV	İklim Elif UMUT	Yatırım Fonlarının Mali Tablolarına İlişkin Denetçi Görüşleri İle Denetçi Rotasyonu Arasındaki İlişki	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	0	36	2
35	2017	MÖDAV	Kıvanç ERTİKİN	Hile Denetimi: Benford Yasası’nın Bilgisayar Destekli Kullanımına Yönelik Bir Hizmet İşletmesi Örneği	Nicel Araştırma	Benford Yasası	4	9	13
36	2017	MÖDAV	Naz SAYARI	Contemporary Issues In Behavioral Auditing: A Review Of Behavioral Audit Research	Nitel Araştırma	Denetçi Karakteris tiği	6	0	76
37	2018	MÖDAV	Mehmet ÖZBİRECİKLİ İlker KIYMETLİ ŞEN	Ethics Education And Vocational Training Process Of Accounting And Auditing Professions In Turkey: A Historical Perspective	Derleme	Etik	4	21	10
38	2018	MÖDAV	İlkay ERTURAN Emre ERGİN	Dijital Denetim ve Dijital İkiz Yöntemi	Kuramsal	Denetimin Geleceği	5	6	23
39	2018	MÖDAV	Aziz DOĞAN	Bağımsız Denetimde Yeni Bir Yaklaşım: Kilit Denetim Konuları	Derleme	Kilit Denetim	20	3	21
40	2018	MÖDAV	Gökberk CAN	A Descriptive Research On Turkish Listed Manufacturing Companies’ Independent Audit Characteristics	Nicel Araştırma	Denetçi Karakteris tiği	0	0	101
41	2018	MÖDAV	Ayşegül CİĞER Bülent KINAY	Bağımsız Denetim Firmalarının Bulut Bilişim Uygulamalarını Benimseme Düzeylerine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Antalya İli Örneği	Nitel Araştırma	Denetimin Geleceği	0	4	23
42	2018	MÖDAV	Elda HOXHAI	IT Audit – Introduction Of The IT Audit In An Organization	Derleme	Denetimin Geleceği	1	0	47
43	2018	MÖDAV	İlker CALAYOĞLU	Muhasebe Ve Denetim Çevresinin Değişimi Ve Bu Alanların Öğretiminde Mesleki Yazılım Kullanımının Tespit Edilmesi	Nitel Araştırma	Genel	2	48	26
44	2018	MÖDAV	Medine TÜRKCAN Nalan AKDOĞAN	Uluslararası Değerleme Standartlarında Etik İlkeler Ve Uluslararası Denetim Standartları İle Karşılaştırmalı İncelenmesi	Teorik	Etik	0	7	1
45	2018	MÖDAV	Erdal YILMAZ	Bağımsız Denetimde Mesleki Şüphencilik, Mesleki Şüphencilik Ölçülmesi Ve Meslek Mensupları Üzerinde Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Denetçi Karakteris tiği	0	8	31
46	2018	MÖDAV	Özlem ÖNER Metin UYAR	Vekâlet Teorisi Bağlamında Denetim Faaliyetlerinin Ve Kontrol Sistemlerinin Yönetim Riskine Etkisi: Küçük Ve Orta Boy İşletmelerde Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Risk Odaklı Denetim	1	12	15
47	2018	MÖDAV	Osman Nuri ŞAHİN Şaban UZAY	Bağımsız Denetimde Duygusal Zeka: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Denetçi Karakteris tiği	0	35	107
48	2018	MÖDAV	Gökhan ÖZER Mehmet GÜNLÜK Kübra OKUTAN	İç Ve Bağımsız Denetçiler Arasındaki İlişkilerin, Üst Yönetim Desteğinin Ve İç Denetimin Bağımsızlığının İç Denetimin Etkinliği Üzerindeki Etkileri	Nicel Araştırma	İç Denetim	0	31	50
49	2018	MÖDAV	Birsel SABUNCU	İç Denetim Anlayışındaki Değişiklikler ve Gelişmeler	Derleme	İç Denetim	5	16	5
50	2018	MÖDAV	Fatma TEKTÜFEKÇİ	Muhasebe ve Denetim Ontolojisinde E-Dönüşüm Süreci Kapsamındaki Dijital Paradigmalara Teorik ve Felsefi Açından Pragmatik Yaklaşım	Nitel Araştırma	Denetimin Geleceği	4	37	4

51	2018	MÖDAV	Recep GÜNEŞ Hande KAYGUSUZUOĞLU	Şirketlerdeki İç Kontrol Ve İç Denetim Faaliyetlerine Ait Rollerin Yöneticilerin Algıları Üzerine Etkilerinin İncelenmesi: Gaziantep, Kahramanmaraş Ve Malatya İlleri Örneği	Nicel Araştırma	İç Denetim	0	10	3
52	2018	MÖDAV	Azize ESMERAY	Bilişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Denetimine Katkısı	Derleme	Denetimin Geleceği	6	16	16
53	2018	MÖDAV	Gönül İpek ALKAN	Etik Teoriler Işığında Bağımsız Denetim ve Bist'de Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Etik	1	34	14
54	2018	MÖDAV	Beyhan MARŞAP Bilge Leyli ELİTAŞ Zeki YANIK Ayşenur ALTINAY	Denetime Ahlak Felsefesi Penceresinden Bir Bakış, Etik Değerler Ve Faydacılık Çatışması Üzerine Bir İnceleme	Nicel Araştırma	Etik	1	12	1
55	2018	MÖDAV	Seval SELİMOĞLU Gül YEŞİLÇELEBİ	Denetim Kültürünün Yeni Yol Haritası: İş Dünyasındaki Yeni Sistemlerle Bütünleşme	Teorik	Denetimin Geleceği	0	12	8
56	2018	MÖDAV	Kadir GÖKOĞLAN Ahmet TANÇ	Denetçi Bağımsızlığının Denetimin Katma Değeri Üzerine Etkisi	Nicel Araştırma	Genel	0	6	25
57	2018	MÖDAV	H. Pınar KAYA Şaban UZAY	Hileli Finansal Raporlama Ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu	Teorik	Etik	1	36	3
58	2018	MÖDAV	Alexandru TRİFU	The Audit Philosophy, Determinant For Firm Philosophy	Derleme	Denetimin Geleceği	0	0	15
59	2018	MÖDAV	Tuğçe BAYRAK	İç Denetim Felsefesi	Derleme	İç Denetim	1	12	13
60	2018	MÖDAV	Engin ERGÜDEN A. Fatih DALKILIÇ Can Tansel KAYA A. R. Zafer SAYAR	Finansal Raporlama Ve Denetim Uygulamaları Kapsamında Davranışsal Muhasebe Teorisine Bakış	Derleme	Denetçi Karakteris tiği	2	11	37
61	2019	MÖDAV	Nurten ERDOĞAN Nurcan AZGIN	Denetçinin Mesleki Şüpheçiliğinin Denetim Kalitesine Etkisi	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	7	21
62	2019	MÖDAV	Fatih Coşkun ERTAŞ İbrahim ÇİDEM Oktay ÖZKAN	The Applicability Of Mandatory Rotation Subjected By Independent Auditors For Members Of Accounting Profession: A Research On Certified Public Accountants In Tokat	Nicel Araştırma	Genel	0	8	14
63	2019	MÖDAV	Nalan AKDOĞAN F.Zehra MULUK	Bağımsız Denetim Standartları Kapsamında Grup Şirketlerinin Önemlilik Düzeylerinin Belirlenmesi, Kullanılan Yöntemlerin İncelenmesi ve Bayesian Modeli Uygulamasının Değerlendirilmesi	Nicel Araştırma	Risk Odaklı Denetim	0	14	1
64	2019	MÖDAV	Murat MAT Servet ÖNAL	Bağımsız Denetim Raporlarında Denetim Görüşünü Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Borsa İstanbul İmalat Sanayi Sektörü Şirketleri Üzerine Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Denetçi Görüşü	0	11	28
65	2019	MÖDAV	Esra ATABAY	Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporları ve Güvence Denetimi: Türkiye'de GRI Rehberine Göre Raporlama Yapan Firmalar Üzerinde Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Güvence Denetimi	0	8	20
66	2019	MÖDAV	Semra AKSOYLU Onur TOK	Muhasebe Denetiminde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Denetimin Geleceği	0	12	6
67	2020	MÖDAV	Onur ÖZEVİN Rahmi YÜCEL Mehmet Akif ÖNCÜ	Fraud Detecting With Benford's Law: An Alternative Approach With Bds And Critic Values	Nicel Araştırma	Benford Yasası	0	8	41
68	2020	MÖDAV	Ahmet ONAY	Büyük Veri Çağında İç Denetimin Dönüşümü	Derleme	İç Denetim	0	2	21
69	2020	MÖDAV	Yusuf TEPELİ Burak KAYIHAN	Firma Karakteristiklerinin Denetim Firması Tercih Üzerindeki Etkisinin Analizi: Bist Şirketleri Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Genel	0	24	24

70	2020	MÖDAV	Alp AYTAÇ Ümit GÜCENME GENÇOĞLU	Key Audit Matters: A Perspective Based On Bibliometric Analysis	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	0	18	33
71	2020	MÖDAV	Seçil ÖZTÜRK Sevim TASASIZ	Türkiye’de Entegre Raporlama Sürecinde İç Denetimin Rolü Üzerine Bir Araştırma	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	5	9
72	2020	MÖDAV	Aydın KARAPINAR Tuğba DÖLEN	Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konusu Açıklamaları: Türkiye Örneği	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	0	10	14
73	2020	MÖDAV	Gökhan ÖZER A.Kürşat MERTER	Denetim Komitesi Özelliklerinin Finansal Raporlama Zamanlılığına Etkisi: Bist’te Bir Uygulama	Nitel Araştırma	Denetçi Karakteristiği	0	9	15
74	2016	MDB	Seval SELİMOĞLU Arzu ÖZSÖZGÜN ÇALIŞKAN	Sürdürülebilirlik Bağlamında Uluslararası Güvence Denetimi Standardı Gds (Isae) 3410-Sera Gazı Beyanları-I	Derleme	Güvence Denetimi	0	22	14
75	2016	MDB	Murat KİRACI Şafak AĞDENİZ	İç Denetimde Örneklem Kullanımı: Kamu Sektöründe Satın Alma Sürecinde Bir Uygulama	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	7	2
76	2016	MDB	Koray TUAN	Denetim Komitesi Özellikleri Ve İhtiyatlılık Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Örneği	Nitel Araştırma	Denetçi Karakteristiği	7	12	46
77	2016	MDB	Burcu GÜROL Tayfun TÜYSÜZOĞLU	Türkiye’de Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar Nezdinde Bağımsız Denetim Yapan Denetim Kuruluşlarının Şeffaflık Raporları Üzerinde Bir İnceleme	Nitel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	10	2
78	2016	MDB	Seval SELİMOĞLU Arzu ÖZSÖZGÜN ÇALIŞKAN	Sürdürülebilirlik Bağlamında: Uluslararası Güvence Denetimi Standardı Gds (Isae) 3410-Sera Gazı Beyanları -II	Derleme	Güvence Denetimi	3	16	5
79	2016	MDB	Suphi ASLANOĞLU T.Derya BASKAN	Denetçilerin Bağımsızlığının Denetim Kalitesine Etkisi: Bist’de Yapılan Bir Uygulama	Nitel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	27	6
80	2016	MDB	Zafer SAYAR A. Engin ERGÜDEN	Son Düzenleme Ve Gelişmeler Kapsamında Değişecek Ve Yenilenecek Bağımsız Denetçi Raporları	Derleme	Denetim Raporu	10	7	5
81	2016	MDB	Dursun ARIKBOĞA Elçin ŞİŞMANOĞLU	Türkiye’de Bağımsız Denetimde Mesleki Yargı Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	3	15	15
82	2017	MDB	Sezen ULUDAĞ	Değişen Risk Algısı ve İç Denetim	Derleme	İç Denetim	2	9	3
83	2017	MDB	Reşat KARCIOĞLU Ersin KURNAZ	Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) Üyelik Süreci Kapsamında Kamu Sektöründe İç Denetim Kültürü: Kamu İç Denetçilerine Yönelik Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Risk Odaklı Denetim	0	8	4
84	2018	MDB	Yıldız ÖZERHAN Banu SULTANOĞLU	Sürdürülebilirlik Raporu Kapsamında Çevresel Bilgilerin Raporlanması ve Güvence Denetimi	Nitel Araştırma	Güvence Denetimi	2	15	21
85	2018	MDB	Engin DİNÇ Esra ATABAY	Türkiye’deki Denetim Literatürünün İçerik Analizi (2007–2016)	Nitel Araştırma	Genel	2	5	2
86	2018	MDB	Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT Şükran GÜNGÖR TANÇ Bilge Leyli ELİTAŞ	İşletmenin Sürekliliği ve Bağımsız Denetçi Raporlarının Türkiye Bağımsız Denetim Standartları (BDS570 ve BDS700) Açısından İncelenmesi	Nitel Araştırma	Denetim Raporu	4	20	1
87	2018	MDB	Nalan AKDOĞAN, Elif Senem GÜDÜ, Ayşe İŞİK, İrem SEVİNDİK, Derya ŞAHİN, Gülşen ÖZKAN	2014-2016 Yılları Arasında Bist Şirketleri İle İlgili Denetim Görüşleri	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	5	4	0
88	2018	MDB	Burcu ÖZGÜL Banu TARHAN MENGE	İşletme Körlüğü Ve Çözüm Önerisi Olarak Güvenilir Danışman “İç Denetim”	Derleme	İç Denetim	3	34	15

89	2018	MDB	Murat GÖRMEN Mustafa SAVCI Barış AYDEMİR	Kamuda İç Denetim Performansının Ölçümünde Dengeli Başarı Göstergesi (DBG) Yaklaşımının Değerlendirilmesi	Derleme	İç Denetim	1	11	36
90	2018	MDB	Masum TÜRKER	İşletmelerin Büyüme Stratejilerinde Muhasebe-Denetim Ekseninde Mali Kontrol ve Yönetim	Derleme	Genel	0	54	25
91	2018	MDB	Gözde BİRCAN	İç Denetimde Kurumsal Kültür Denetimi	Derleme	İç Denetim	3	4	15
92	2019	MDB	Nalan AKDOĞAN Samet BÜLBÜL	Bağımsız Denetçi Raporlarında Kilit Denetim Konularının Bildirilmesinde Bist 100 Şirketlerindeki İlk Uygulama Sonuçlarının Değerlendirmesine Yönelik Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	11	11	4
93	2019	MDB	Nurten ERDOĞAN Nurcan AZGIN	Denetçilerin Denetim Kalitesine İlişkin Teorik Algıları ve Pratikteki Uygulamalarının Karşılaştırılması	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	3	4	5
94	2019	MDB	Mahmut Sami ÖZTÜRK Nazar Abdullah SALEH	Uluslararası İç Denetim Standartları Kapsamında İç Denetim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi: Elektrik Enerjisi Üretimi Yapan Bir İşletmede Uygulama	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	1	9
95	2019	MDB	Seval SELİMOĞLU M.Hakan SALDI	İşletmelerde Siber Risklerin Analizinde, Haritalanmasında ve Değerlendirilmesinde İç Denetimin Rolü	Derleme	İç Denetim	0	7	9
96	2019	MDB	Esra ATABAY Engin DİNÇ	Türkiye Denetim Standartlarında Adı Geçen Denetim Türlerinin Genel Yapı Açısından Karşılaştırılması	Derleme	Genel	0	27	0
97	2019	MDB	Mehmet DEMİR Öznur ARSLAN	Bağımsız Denetim Standartları Açısından Hileye Karşı Denetçinin ve Tarafların Sorumluluklarının Bağımsız Denetçiler Yönünden Değerlendirilmesi: Türkiye'deki Bağımsız Denetçilere Yönelik Bir Anket Çalışması	Nicel Araştırma	Hile Denetimi	0	27	2
98	2019	MDB	Günay Deniz DURSUN Rasim HACIOĞLU	Sigorta Şirketlerinin İç Kontrol Süreçlerinde İç Denetim Faaliyetlerinin Etkinliğine Yönelik Bir Model Önerisi	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	13	4
99	2019	MDB	Hüseyin MERT Memet GÜNER Göktaş DUYAR	İşletmenin Sürekliliği Standartının Denetim Raporlarına Etkilerinin Bist Kapsamındaki Şirketler Üzerinde Araştırılması	Nitel Araştırma	Denetim Raporu	2	7	8
100	2019	MDB	Gulnur SULTANKHANOVA Serap YANIK Yıldız AYANOĞLU	Sürdürülebilirlik Raporlarına Verilen Güvence Beyanlarının İçerik Analizi	Nitel Araştırma	Güvence Denetimi	0	10	34
101	2019	MDB	Birol YILDIZ Şafak AĞDENİZ	Denetim 4.0'ın Teknolojik Altyapısı	Derleme	Denetimin Geleceği	0	16	13
102	2019	MDB	Duygu KESKİN Ebubekir MOLLAHMETOĞLU Güneri GÖZÜAÇIK	Kalite Güvence Mekanizması Olarak Şeffaflık Raporları: Türkiye'deki Bağımsız Denetim Kuruluşlarına Yönelik Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Genel	0	10	4
103	2019	MDB	Merve ACAR Hüseyin TEMİZ	Denetçi Görüşlerinin Pay Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisi	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	0	2	44
104	2020	MDB	Nalan AKDOĞAN	Borsa İstanbul(Bist) Şirketlerinin 2017 ve 2018 Yıllarındaki Denetim Görüşleri İle Bağımsız Denetçi Raporlarında Verilen Görüşün Dayanağının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	1	12	0

105	2020	MDB	Hüseyin MERT	Muhasebe Ve Denetim Tezsiz Yüksek Lisans Programlarının Mesleki Gelişmeye Katkısı: Aday Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Genel	0	12	0
106	2020	MDB	Ömer Faruk GÜLEÇ	Muhasebe Meslek Mensupları Perspektifinden Bağımsız Denetimde Kilit Denetim Konuları	Nicel Araştırma	Kilit Denetim	0	11	10
107	2020	MDB	S.Burak ARZOVA Bertaç Şakir ŞAHİN	İsa 701 (Bds 701) Kilit Denetim Konuları: Bıst 30, Bıst 50 Ve Bıst 100 Endekslerinde Yer Alan Finans Kurumlarına Yönelik Analiz	Nicel Araştırma	Kilit Denetim	1	14	10
108	2020	MDB	Selçuk BAKAN Adem DURSUN	Bilgisayar Destekli Denetim Tekniklerinin Denetim Riskine Etkileri: İstanbul'da Faaliyet Gösteren Bağımsız Denetim Kuruluşlarında Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Risk Odaklı Denetim	0	14	11
109	2020	MDB	Abdulaziz ERTAŞ Tuğrul KANDEMİR	Bağımsız Denetim Kapsamında Türkiye'de Yapılan Yasal Düzenlemelerin Bağımsız Denetim Üzerine Etkileri	Nicel Araştırma	Genel	0	13	0
110	2020	MDB	Banu Tarhan MENGI Sibel DOĞAN Bengi AYRANCI	Değişim Yönetiminde İç Denetimin Rolü	Derleme	İç Denetim	0	27	18
111	2020	MDB	Zekeriya DEMİR	Covid-19'un TFRS Kapsamındaki Finansal Raporlamaya Olan Etkileri ve TMS Kapsamında Denetimin Dikkate Alması Gereken Hususların Değerlendirilmesi	Derleme	Denetim Raporu	0	48	2
112	2020	MDB	Pınar DALOĞLU	1950'lerden 1980'lere Türk Girişimcisinin Muhasebe Bilgisine Verdikleri Önem ve Değişen Dürüstlük Algısı Çerçevesinde Denetim İlişkileri	Derleme	Genel	0	34	3
113	2016	MUVU	Haluk BENGÜ Ece BERBER	Kamu İç Denetim Faaliyetlerinin Yönetilmesi, Plan Program Hazırlama Aşamaları ve Uygulaması	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	16	0
114	2017	MUVU	Ekrem YILDIZ Selim CENGİZ Erdem BULUT	Bağımsız Denetimde Beklenti Boşluğu: Türkiye Araştırması	Nicel Araştırma	Genel	0	4	16
115	2018	MUVU	Cenk KIRITOĞLU Mehmet ÖZBİRECİKLİ	Bağımsız Denetçilere Yönelik Etik Eğitiminin Bağımsız Denetçilerin Muhasebe Hilelerini Algılamalarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Etik	0	8	11
116	2019	MUVU	Merve KIYMAZ KIVRAKLAR Ş.Doğuş DEMİRCİ	Benford Yasası'nın Mali Denetim Alanında Kullanımı Üzerine Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Benford Yasası	2	18	14
117	2019	MUVU	Melih ERDOĞAN	Denetim 4.0 Ve Ötesi	Teorik	Denetimin Geleceği	3	1	14
118	2020	MUVU	Züleyha YILMAZ SOĞUKSU	Muhasebe Denetiminde Dijital Dönüşüm: Denetim Yazılımları	Nitel Araştırma	Genel	0	27	19
119	2020	MUVU	Zeynep HATUNOĞLU Nurettin KOCA	Denetim Firması Faaliyet Alanına Göre Bağımsız Denetçinin, Mesleki Bağlılık Ve Denetimde Kalite Algı Düzeyi	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	16	12
120	2020	MUVU	Mahmut CAN Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT	BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi Standardı Uygulaması Üzerine Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Kilit Denetim	0	11	6
121	2020	MUVU	Burak ÖZDOĞAN Batuhan Fatih MOLLAOĞULLARI	Türkiye'de İç Denetim Ve Bağımsız Denetim İlişkisine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	19	111
122	2016	MÇ	Sedat ERDOĞAN	Bağımsız Denetçilerin Üçüncü Kişilere Karşı İhmal Kapsamındaki Sorumluluğu	Derleme	Genel	0	13	18

123	2016	MÇ	Alpaslan YAŞAR	Olumlu Görüş Dışındaki Denetim Görüşlerinin Veri Madenciliği Yöntemleriyle Tahminine İlişkin Karar Ve Birliklilik Kuralları	Nicel Araştırma	Denetçi Görüşü	6	12	33
124	2016	MÇ	Tuba ŞAVLI	Türkiye’de Bağımsız Denetimde Rotasyon: Düzenlemeler, Uygulamalar ve Öneriler	Derleme	Denetimin Geleceği	8	22	14
125	2016	MÇ	Selim CENGİZ Yusuf GÖR	Kurumsal Yönetim Uygulamaları ve Denetim Kalitesi Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Bir Araştırma	Nicel Araştırma	Bağımsız Denetim Kalitesi	0	21	17
126	2017	MÇ	Zafer SAYAR Muharrem KARATAŞ	Muhasebe ve Denetim Alanında Yaşanan Son Gelişmeler İle Muhasebe Mesleğinde Yeni Trendler	Derleme	Denetimin Geleceği	7	9	4
127	2017	MÇ	Selim CENGİZ	Denetim Komitesi Etkinliğinin Denetim Raporlarının Yayınlanma Süresi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Denetim Raporu	8	3	68
128	2017	MÇ	Kıvanç ERTİKİN	Bağımsız Denetimde Bir Dönüm Noktası: Enron Olayı ve Sarbanes - Oxley Yasası	Derleme	Genel	10	22	4
129	2018	MÇ	Zeliha YILMAZ Alpaslan YAŞAR	Bağımsız Denetim Raporlarının İşletmenin Sürekliliği Denetim Standardı 570 Çerçevesinde İncelenmesi: Bist İmalat Sanayi Şirketleri Üzerine Bir Araştırma	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	0	13	12
130	2018	MÇ	Tamer AKSOY	Risk Odaklı İç Denetim Sürecinde Operasyonel Risklerin Belirlenip Ölçülmesine Yönelik Uygulamalı Bir 3x5 Risk Matrisi Ve Risk Analiz Anket Formu Önerisi	Nitel Araştırma	İç Denetim	1	44	28
131	2018	MÇ	Şafak AĞDENİZ	Entegre Raporlamada İç Denetimin Rolü	Derleme	İç Denetim	9	10	12
132	2018	MÇ	Salih KAYIKÇIOĞLU	Şirketlerin İç Denetim Birimlerinde Hile Denetimi ve Bir Vaka İncelemesi	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	24	16
133	2019	MÇ	Özkan SARISOY Nazlı KEPÇE	Bağımsız Denetim Raporunda Kilit Denetim Konularına Yer Verilmesi ve Beklenti Farkları	Nicel Araştırma	Kilit Denetim	3	4	29
134	2019	MÇ	Ayşegül CİĞER Gizem ÇOPUR VARDAR Bülent KINAY	Bağımsız Denetçi Raporlarında Yer Alan Kilit Denetim Konularının Analizi: Borsa İstanbul Örneği	Nitel Araştırma	Kilit Denetim	4	6	34
135	2019	MÇ	Hülya BOYDAŞ HAZAR	Bilgisayar Destekli Denetim Araç ve Tekniklerinin Uygulanması	Teorik	Genel	0	3	19
136	2019	MÇ	M.Tevfik KARTAL Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR	İç Denetim Bölümlerinin Organizasyonel Konumu: Ulusal Ve Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme	Nitel Araştırma	İç Denetim	0	30	4
137	2020	MÇ	Ömer Faruk GÜLEÇ Aysun AKTAŞ MOZEİKÇİ	Denetim Raporlarının Yayınlanma Süresinin İncelenmesi: Bist Şirketleri İçin Bir Uygulama	Nicel Araştırma	Denetim Raporu	0	5	23
138	2020	MÇ	Özkan SARISOY	21. Yüzyılın Başında Bağımsız Denetimdeki Gelişmeler: Yeni Bağımsız Denetçi Raporunun Ortaya Çıkışı	Derleme	Denetim Raporu	0	15	34
139	2020	MÇ	Başak ERDEM	Bağımsız Denetim Muafiyet Eşiklerinin Yolsuzluk Endeksi Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Ülkelerinde Bir Analiz	Nicel Araştırma	Genel	0	15	20
140	2020	MÇ	Cengiz GÜNEY Ahmet İÇÖZ	Borsa İstanbul’da İşlem Gören Şirketlere Yönelik “Şartlı Görüş” İçeren Bağımsız Denetçi Raporları Üzerine Bir İnceleme	Nitel Araştırma	Denetçi Görüşü	0	15	0

141	2020	MÇ	Neşegül PARLAK	Muhasebe Denetimine İlişkin Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi	Nitel Araştırma	Genel	1	11	0
142	2020	MÇ	Süleyman YÜKÇÜ Ömer AYDIN Özlem KOÇAKOĞLU	Bağımsız Denetimde Dijital İkiz Uygulaması	Derleme	Denetimin Geleceği	0	16	12
143	2020	MÇ	N. Gözde BİRCAN	Belirsizlik ve Kriz Durumlarında Çevik Denetim Anlayışı ve Denetim Mesleği Üzerine Etkileri: Covid-19 Vakası Üzerine Bir Değerlendirme	Derleme	Risk Odaklı Denetim	2	8	3

Teknoloji Odaklı Muhasebe Çalışmalarına Genel Bir Bakış: DergiPark Akademik Veri Tabanı ve Journal of Emerging Technologies Temelinde Sistematik Bir Literatür Taraması*

Ümmügülsüm ZOR**

Tolga ALA***

ÖZET

Bu çalışma, Journal of Emerging Technologies in Accounting ve Dergi Park veri tabanına dayalı sistematik bir literatür taraması yaparak muhasebe alanında teknolojik yeniliklerin adaptasyonunu içeren çalışmaların eğilimlerini ve öne çıkan anahtar kelimelerin hem İngilizce hem de Türkçe literatüre dayalı bir karşılaştırma sunmak suretiyle incelemeyi amaçlamıştır. Sistematik literatür taramasından elde edilen sonuçlara göre, incelenen çalışmalarda en çok kullanılan konuların başında teknolojik açıdan XBRL, yapay zeka, veri analitiği ve blok zinciri ile muhasebe açısından denetimin geldiği söylenebilir. Ayrıca, ilgili Türkçe literatürde yapılan çalışmaların sayısının İngilizce çalışmaların gerisinde kaldığı söylenebilir. Öte yandan sınırlı sayıda Türkçe çalışmalar, konu, içerik ve kapsam bakımından İngilizce literatür ile uyumlu görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Teknoloji, Muhasebe Literatürü.

JEL Sınıflandırması: M40, N70.

A Review of Technology Focused Accounting Studies: A Systematic Literature Review Based on DergiPark Academic Database and the Journal of Emerging Technologies and

ABSTRACT

This study aims to conduct a systematic literature review based on the Journal of Emerging Technologies in Accounting and Dergi Park database to see the trends and keywords of studies in the respective fields in both English and Turkish via providing a comparison. According to the systematic review, it might be said that the most used topics are XBRL, artificial intelligence, data analytics, and blockchain in the technological aspect and audit in the accounting aspect of the studies reviewed. The number of studies in Turkish lags the English studies in the respective field. The limited number of Turkish studies seems to be consistent with the English literature in terms of the topic, content, and scope.

Keywords: Accounting, Technology, Accounting Literature.

Jel Classification: M40, N70.

* Makale Gönderim Tarihi: 05.02.2021, Makale Kabul Tarihi: 19.06.2021, Makale Türü: Nitel Araştırma

** Dr. Öğr. Üyesi, Altınbaş Üniversitesi, İşletme Fakültesi, ummugulsum.zor@altinbas.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5590-8292.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, tala@erzincan.edu.tr, ORCID:0000-0002-5879-9201.

1. GİRİŞ

Muhasebe, teknolojik gelişimin en hızlı yansıma bulduğu alanlardan biridir (Kotb vd., 2019: 445). Öyle ki, işletme departmanları arasında bilgisayar teknolojilerine ilk geçişi sağlayan ve kullanan muhasebe departmanı olmuştur. Son yarım asırda tüm sektör ve iş alanları ile birlikte muhasebe mesleği de teknolojiye bağlı bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm süreci, yevmiye kayıtlarının kalem ve kâğıtla tutulduğu yılların çok hızlı bir şekilde geride bırakılarak özet muhasebe bilgisinin bir gösterge panelinde (dashboard) birçok kullanıcıya görünür hale geldiği bir gelişim serüvenidir. Öte yandan bu yaşanan değişime bir şekilde ayak uyduramama durumu muhasebenin eğitim sürecinden söz gelimi mutfağından başlayarak operasyonel süreçlere ve nihai muhasebe raporlarına kadar geçen her aşamada teknoloji adaptasyonuna karşı bir direnç olduğu da görülmektedir (Qasim ve Kharbat, 2018: 107). Direnişin nedenleri arasında mevcut sistemden memnuniyet, kaynak yetersizliği ve değişime karşı yetersiz bilgi olduğu söylenebilir (Walley vd.,1994: 23). Teknoloji adaptasyonuna karşı gösterilen direncin en büyük nedenlerinden biri olarak muhasebenin hali hazırda teknik bir alt yapı gerektiren bir alan olması ile ilişkilidir. Teknoloji adaptasyonu günümüzde yalnızca bilgisayar kullanmayı bilmek ve belirli standartları olan muhasebe yazılımlarını kullanmaktan çok daha ileri düzeyde örneğin kodlama gibi mühendislik kökenli beceriler gerektirmektedir.

Günümüzde yapay zeka teknolojileri tüm sektörlerin işleyiş biçimini önemli ölçüde değiştirmiş durumdadır. Yaşadığımız dijital çağda sektörden bağımsız dijital olarak üretilen bilgiye yapılan atıflar örneğin ilk iş zekası önerilerine kadar geri gidildiğinde (Luhn, 1958: 314) muhasebe artık büyük veri (big data) çağında sadece muhasebe bilgisi değil aynı zamanda teknolojik donanım da gerektiren bir alana dönüşmüştür (Moffitt ve Vasarhelyi, 2013: 1). Bilimin toplum için olduğundan yola çıkarak muhasebe literatürünün de bu değişimi yakalaması, mevcut gelişmeleri gerek teorik olarak açıklayabilmesi gerekse ampirik olarak derinlemesine incelemeler veyahut çeşitli dinamik ve faktörler arasındaki ilişkileri ortaya koyması beklenmektedir. Öte yandan yukarıda bahsi geçen direncin yalnızca iş yaşamında değil akademik olarak da yaşanıyor olması kuvvetle muhtemeldir. Zira muhasebe derslerinin müfredatları açısından da bir direncin mevcut oldu ve teknoloji adaptasyonunun henüz muhasebe müfredatında hak ettiği yeri alamadığı da yapılan çalışmalarda belirtilmektedir (bkz. Sledgianowski vd., 2017: 81).

Mevcut literatürün yıllar içinde teknolojik değişime ve bu değişime duyulan ihtiyaca ne şekilde karşılık verdiğinin anlaşılması ve literatürde giderilmesi gereken boşlukların belirlenmesi amacıyla, bu çalışmada iki aşamalı sistematik literatür taraması yapılması amaçlanmıştır. İlk aşamada teknoloji odaklı anahtar kelimeler seçilmiştir. Bu seçimde sistematik bir yöntem olarak frekans analizi kullanılmıştır. Teknoloji odaklı anahtar kelimeler ile konu edildikleri yayınlardaki muhasebe odaklı anahtar kelimeler sınıflandırılmıştır. Böylece teknoloji- muhasebe odaklı anahtar kelimeler çift taraflı olarak sınıflandırılmıştır. İkinci aşamada ise yapılan sınıflandırma ile elde edilen ve sistematik taramaya temel oluşturacak anahtar kelimelerin Türkçe karşılıkları ile Dergi Park veri tabanında sistematik bir tarama yapılmıştır. Böylece, Türkçe literatür ile İngilizce literatürün örtüşme dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma bulgularına göre Türkçe literatürde çok az sayıda çalışma bulunmasına karşın işlenen konular ve teorik/ampirik önermeler bakımından büyük ölçüde İngilizce literatürle örtüştüğü ve öne çıkan teknolojik yeniliklerle ilişkin kapsamlı bilgi sunulduğu görülmektedir.

Çalışmanın devamında ikinci bölümde sistematik literatür taramasında izlenen protokoller detaylıca aktarılmış böylece mevcut çalışmanın ilerleyen yıllarda tekrarının yapılması için bir yol haritası belirlenmiştir. Üçüncü bölümde sistematik olarak incelenen konular JETA ve Dergi Park veri tabanında listelendiği hali ile olarak sunulmuştur. Devamında, ilgili konuların çeşitli alanlara göre dağılımına yıllar itibari ile yer verilmiş ve muhasebenin diğer sosyal bilimlere kıyasla literatürde teknolojiye yönelik durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise öne çıkan konu başlıklarına göre gerek JETA gerekse Dergi Park çalışmalarının kapsamlarına yer verilmiş ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

2. SİSTEMATİK LİTERATÜR TARAMASINDA İZLENEN PROTOKOLLER VE ÇIKTILARI

Bu çalışmanın temel amacı Türkçe literatürün uluslararası literatüre ne ölçüde yaklaştığını ve/veya işlenen konuların teknoloji-muhasebe ilişkisi ekseninde ne derecede örtüştüğünün tespit edilmesidir. Bu nedenle ilk olarak anahtar kelimeler özelinde teknoloji ve muhasebe odaklı konulara ilişkin ifadelerin tespiti gerekmektedir.

2.1. Anahtar Kelime Seçimi

Muhasebe literatüründe teknoloji adaptasyonuna ilişkin anahtar kelimeleri yakalamak amacıyla öncelikle bu alanda yayın yapan bir referans akademik dergi incelenmiştir. Dünyadaki en prestijli muhasebe örgütlerinden birisi olan Amerikan Muhasebeciler Birliği'nin (American Accounting Association [AAA]) gelişen teknolojilerin ve yapay zeka uygulamalarının geniş bir skalada muhasebe sorunlarını çözmesine imkan sağlayacak şekilde geliştirilmesi, bunların desteklenmesi ve sunulması amacıyla ilk olarak 2004 yılında yayınladığı ve halen yayınlanmaya devam eden "*Journal of Emerging Technologies in Accounting (JETA)*" adlı akademik dergi referans olarak seçilmiştir. EBSCO veri tabanından JETA'da yayınlanan tüm akademik çalışmalar yıl, yazar, makale başlığı, anahtar kelimeler ve özet bölümleri elde edilecek şekilde derlenmiştir. 2014-2020 (dahil) yıllarında listelenen 194 yayından Editör Notları ve yayın çağrılarını çıkartıldığında geriye 173 akademik çalışma kalmaktadır. Bunlardan bir bölümünde JETA'nın tamamen sistematik bir yapıya sahip olmaması sebebiyle anahtar kelimeler listelenmemiştir. İncelendiğinde bu tip yayınların daha ziyade örneğin atıf değerlendirmesi (örneğin; O'Leary, D.E., 2009: 1, 2010: 89, 2011: 1) gibi incelemeler olduğu görülmüştür. Geriye kalan toplam 165 çalışmada, birbirinden farklı yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler de dahil olmak üzere toplam 620 anahtar kelime kullanılmıştır. Anahtar kelimelerin listelendiği muhasebe konuları ve konu edilen anahtar kelimeler kategorize edilmiştir. Anahtar kelimelerde örneğin "data mining (veri madenciliği)" gibi kelime gruplarının geçmesi halinde bir grup oluşturulmuştur. Örneğin, "data mining", "data analytics" gibi ifadelerin frekansının yüksek çıkması halinde bir üst grup olarak "data (veri)" kelimesi seçilmiştir. Benzer şekilde "management information system (yönetim bilgi sistemi)" veya "accounting information system (muhasebe bilgi sistemi)" ifadelerinde her iki grubu da temsil etmesi ve her iki gruptan çalışmayı da sistematik taramada listeleyebilmek

için “bilgi sistemi” ifadesi kullanılmıştır. İlâveten incelenen çalışmalarda yer alan muhasebenin konusuna giren anahtar kelimeler için ayrıca bir listeleme yapılmıştır.

Frekanslarına göre teknoloji konulu anahtar kelimelerden en az iki kez kullanılmış olanlar aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Teknoloji Konulu Anahtar Kelimeler ve Frekansları

Anahtar Kelime	Türkçe Karşılığı (varsa)	Frekans
technology	teknoloji	20
XBRL	XBRL	17
artificial intelligence	yapay zeka	14
data analytics	veri analitiği	13
blockchain	blockchain	9
sentiment/text mining	duygu analizi/ metin madenciliği	9
Big Data	büyük veri	6
neural networks	sinir ağları	4
content analysis	içerik analizi	4
expert system	uzman sistem	4
fuzzy logic	bulanık mantık	3
REA (Resources, Events, Agents)	REA	3
smart contracts	akıllı sözleşme	3
data mining	veri madenciliği	2
deep learning	derin öğrenme	2
open data	açık veri	2
process mining	süreç madenciliği	2
robotic	robotik	2

Tablo 2. Muhasebe Konulu Anahtar Kelimeler ve Frekansları

Anahtar Kelime	Türkçe Karşılığı (varsa)	Frekans
audit	denetim	63
reporting	raporlama	19
ERP	ERP (kurumsal kaynak planlaması)	14
fraud	hile	11
internal control	iç kontrol	11
decision making	karar verme	9
information	bilgi	9
accounting education	muhasebe eğitimi	7
earning	gelir/kazanç	7

information system	bilgi sistemi	7
business process	iş süreçleri	6
risk management	risk yönetimi	6
accounting information system	muhasebe bilgi sistemi	4
management accounting	yönetim muhasebesi	4
corporate governance	kurumsal yönetim/yönetişim	3

2.2. Dergi Park Sistemik Literatür Taraması

Dergi Park veri tabanında yer alan gelişmiş arama seçenekleri çok sayıda kelime ve/veya kelime grubunun belirli disiplinler altında listelendiği oldukça kullanışlı bir arama motoru sunmaktadır. Bu sayede, yukarıda listelenen anahtar kelimelere ilişkin toplu bir tarama yapmak mümkün olmuştur. Türkiye’deki akademik dergilerde listelenen çalışmalarda İngilizce özet ve anahtar kelimelerin de yer alıyor olması sayesinde tercüme sebebiyle karşılaşılabilecek hataların önüne geçilebilmektedir. Buna uygun olarak Dergi Park arama alanında “*technology*” OR “*XBRL*” OR “*artificial intelligence*” OR “*data analytics*” OR “*blockchain*” OR “*sentiment*” OR “*text mining*” OR “*big data*” OR “*neural networks*” OR “*content analysis*” OR “*expert system*” OR “*fuzzy logic*” OR “*REA*” OR “*Resources, Events, Agents*” OR “*smart contracts*” OR “*data mining*” OR “*deep learning*” OR “*open data*” OR “*process mining*” OR “*robotic*” şeklinde ifadeleri sistemik bir tarama yapılmıştır. Anahtar kelimelerin taranması sırasında tüm kelimeler ya da ifadeler arasında “OR (veya)” kelimesinin kullanılması ile listelenen anahtar kelimelerden her hangi birinin geçtiği tüm çalışmaların tek seferde listelenmesini sağlamaktadır.

İlgili ifadelerle yapılan aramada listelenen toplam 139.404 araştırma makalesinden 3.396¹ tanesi muhasebenin de kapsamına girdiği işletme ana başlığı altında toplanmaktadır. Listelenen bu çalışmalar da ikinci adım da muhasebeye ilişkin terimler aranmıştır. İlgili terimlere ilaveten “muhasebe (accounting)” ve “finans* (finance*)” ifadeleri ile de arama yapılmıştır.

Yapılan aramalarda ilgili tüm çalışmaların tespit edilmesi için hem Türkçe hem de İngilizce terimler kullanılmıştır. İlgili terimlerin başlık veya anahtar kelimelerde geçmesi bir filtre olarak belirlenmiştir. Listelenen çalışmalardan ikinci aşamada muhasebe alanında toplam 31 çalışma listelenmiştir. 31 çalışmadan iki tanesi İngilizce olarak diğerleri ise Türkçe olarak yayınlanmıştır.

3. METODOLOJİ

Çalışma verilerinin yapılandırılması, kısıtları ve analiz yöntemleri hakkındaki bilgilere bu bölümde yer verilmiştir.

¹ Son sorgu ekranı 22.01.2021 tarihinde alınmıştır ve sonuçlar bu tarihe göre sunulmuştur.

3.1. Veri Yapılandırması

Elde edilen Türkçe sonuçlarda benzer anlamlar için farklı terimler kullanılması literatürde oldukça yaygındır. Bu nedenle sağlıklı bir analiz yapabilmek için ilk olarak anahtar kelime standardizasyonu yapılmıştır. Buna göre, Türkçe çalışmalardan elde edilen veri her bir anahtar kelime için sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Örneğin; “*finansal rapor*” ve *finansal tablo*” ifadeleri temelde aynı bilgiyi temsil ettiğinden tek bir grupta ele alınmıştır. Benzer şekilde “*finansal raporlama hilesi*” ve “*hile denetimi*” ifadelerinde örtüşen ifade “*finansal rapor*” ve ayrışan ifadeler de “*hile*” ve “*denetim*” olduğundan bu iki anahtar kelime grubu üç ifadeyi temsil edecek şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Yine benzer şekilde bir çalışmada “*çok kriterli karar verme*” ve bir başka çalışmada bu ifadenin kısaltması olarak kullanılan “*ÇKKV*” geçiyorsa bunlar tek bir terim olarak yapılandırılmıştır.

3.2. Analiz Yöntemi

Çalışmanın amacına uygun olarak nitel içerik analizi ve nicel içerik analizi birlikte yapılmıştır. Anahtar kelime incelemesi için gerek İngilizce gerekse Türkçe anahtar kelimeler listelenmiş, ana başlıklar altında kategorize edilmiş ve yıllar bazında frekans analizi yapılmıştır.

Çalışmanın devamında ise nitel içerik incelemesi yapılması suretiyle incelenen literatürün en yaygın konular özelinde bulgularına ve JETA yayınları ile Türkçe yayınların karşılaştırmasına yer verilmiştir.

3.3. Çalışmanın Kısıtları

JETA 2004 yılından itibaren yayınlanan akademik bir dergi olması sebebiyle bu yıldan önce muhasebe ve teknoloji alanında yapılan yayınlar çalışma kapsamı dışında kalmıştır. Öte yandan Türkçe literatürün ilgili alanda çok sınırlı olması doğru bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılabilmesi açısından dar bir kapsama ihtiyaç duyulmuştur ve tek konuya özgü akademik dergi özelinde inceleme yapılmıştır. Ayrıca JETA’da genel olarak günün koşullarında öne çıkan teknolojik başlıklara yönelik düzenli olarak araştırma çağrısı yapıldığı ve editör notları ile ilgili teknolojik konuların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu da alanda çalışan araştırmacıların hali hazırda bir gündeme uygun çalışmalar yapmasını kolaylaştırmaktadır. Öte yandan Türkçe dizinde bu anlamda spesifik bir dergi yer almadığından muhasebe araştırmacılarının böyle bir şansı bulunmamaktadır. Bu durum Türkçe dizin açısından bir dezavantaj olarak görülebilir ve ilgili alandaki spesifik çalışmaların neden az sayıda olduğuna dair bir ip ucu verebilir.

4. ANALİZ BULGULARI

Araştırmadan elde edilen verilerin analizleri sonucunda ulaşılan bulgulara ve bu bulguların ilişkilendirildiği literatüre yer verilmiştir.

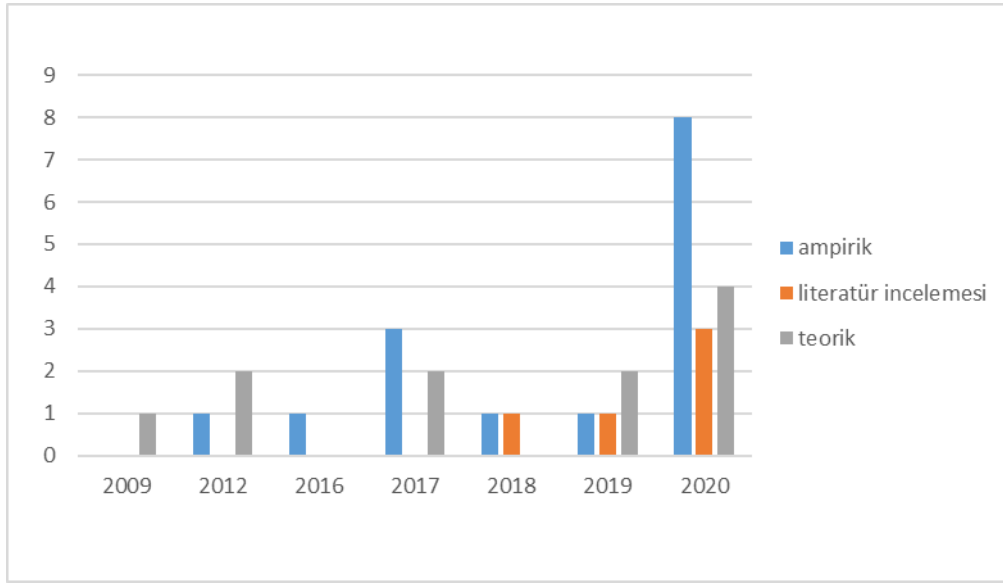
4.1. Yıllara Göre Çalışmaların Dağılımları

Yapılan literatür incelemesinin en çarpıcı sonucu Türkçe literatürde muhasebe alanında teknolojiye yönelik incelemelerin uluslararası çalışmalara kıyasla oldukça geç

araştırılmaya başlanmasıdır. Nitekim JETA'nın muhasebe alanında teknoloji kullanımına odaklanmış bir dergi olarak kuruluşunun 2004 yılı olduğu düşünüldüğünde bu tip çalışmaların esasında çok daha öncesinde başladığı düşünüldüğünde yoğunlaşan çalışmalar neticesinde bu alanda akademik bir dergi fikrinin ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dergi Park veri tabanında yapılan sistematik taramadan elde edilen 31 çalışmanın yıllara ve yayın çeşidine göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

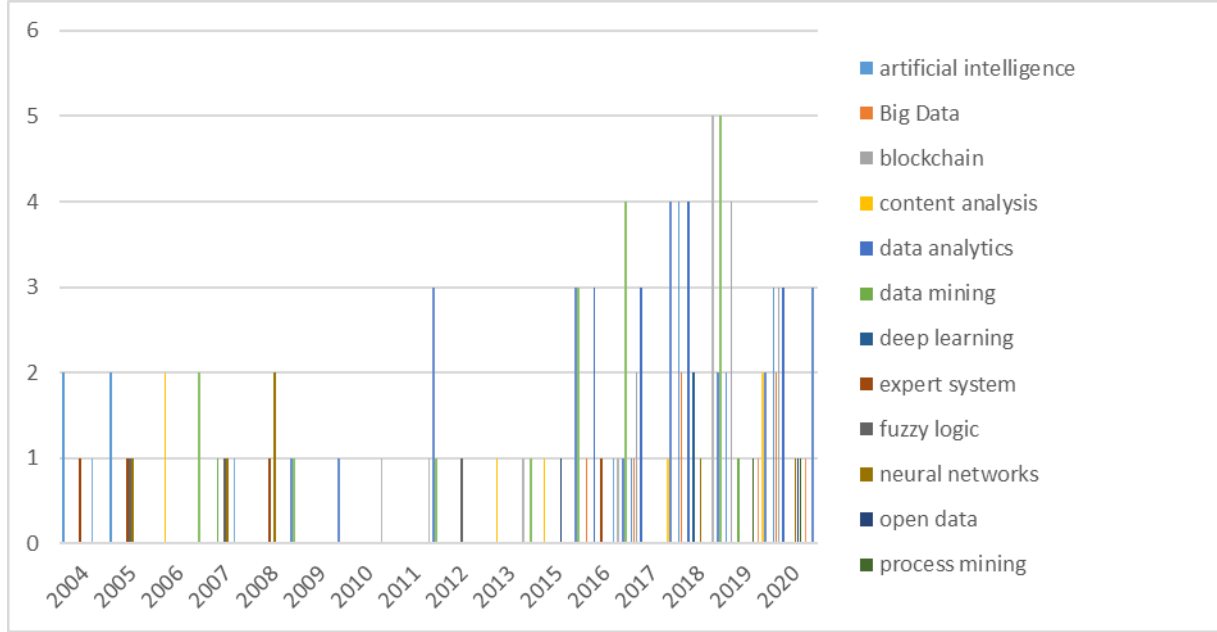
Grafik 1. Yıllara Göre Akademik Çalışma Türleri- Dergi Park

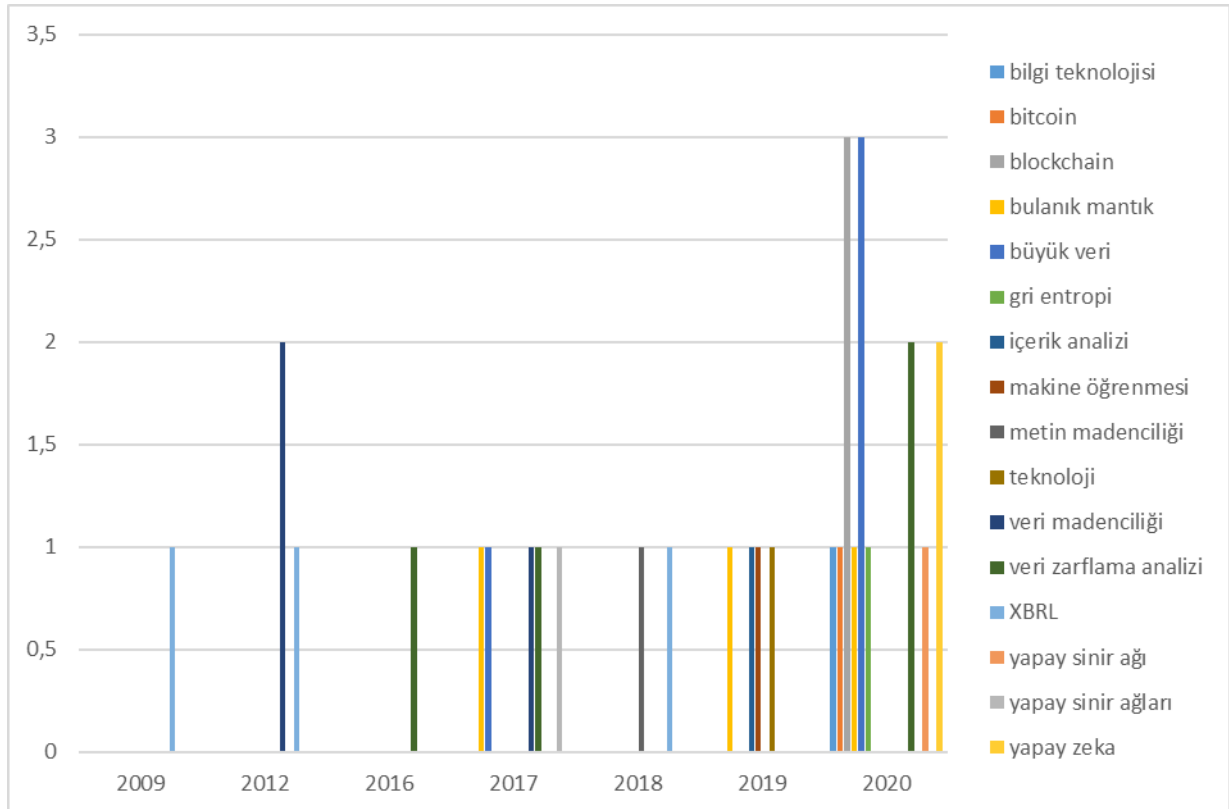
Görüldüğü gibi muhasebe alanında teknoloji kullanımına yönelik ilk çalışma 2009 yılında yapılmış teorik bir çalışmadır (Çıtak, 2009: 1). İzleyen yıllarda her ne kadar istikrarlı bir artış görülmesine de 2020 yılında yapılan çalışmalardaki ciddi artış göze çarpmaktadır.

Çalışma türleri kadar incelenen konulara ilişkin bir analiz de sunmak gerekirse bu amaçla yıllar bazında işlenen konular gerek JETA gerekse Dergi Park veri tabanı için aşağıda bir arada sunulmuştur.

Grafik 2. Yıllara Göre Teknoloji Anahtar Kelimeleri- JETA

Grafik 3. Yıllara Göre Teknoloji Anahtar Kelimeleri- Dergi Park

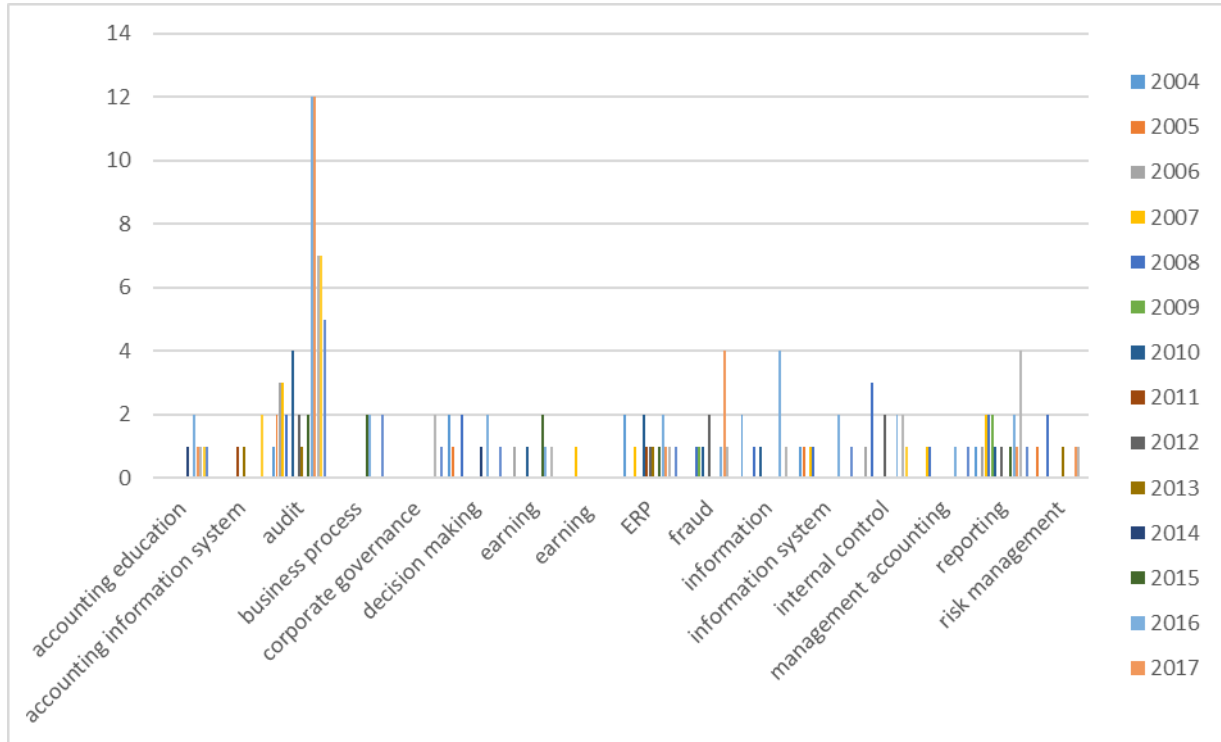

Yukarıda teknoloji odaklı anahtar kelimelerin her iki grupta farklı yıllar itibari ile başlanmış olsa da benze şekillerde değişim yaşandığı görülmektedir. Gerek JETA’da yer alan gerekse Türkçe çalışmalarda yer alan anahtar kelimeler ilgili literatürün geliştiği ilk yıllarda daha teknoloji, yapay zeka gibi genel ifadelerin yer aldığı daha çok ilgili alana yönelik teorik çalışmalardan oluşmaktadır (Geerts, 2004:73; Smeedley vd., 2004: 41; Vasarhelyi vd., 2004: 1; Çıtak, 2009: 1; Karabınar ve Yılmaz, 2012: 1).

Türkçe dizin her ne kadar erken dönemde uluslararası literatürün gerisinde kalmış gibi görünse de adaptasyonun gayet hızlı bir şekilde gerçekleştiği ve 2020’ye yaklaşırken çalışma sayılarının da arttığı görülmektedir. İncelenen konu çeşitliliğinin ise son yıllarda arttığı gözlenmektedir.

İlgili çalışmaların muhasebede hangi alanlara odaklandığını görmek için yıllar bazında muhasebeye ilişkin anahtar kelimeler incelendiğinde gerek JETA’da yayınlanan gerekse Dergi Park veri tabanında listelenen çalışmaların büyük bölümünün denetim alanında yapıldığı görülmektedir.

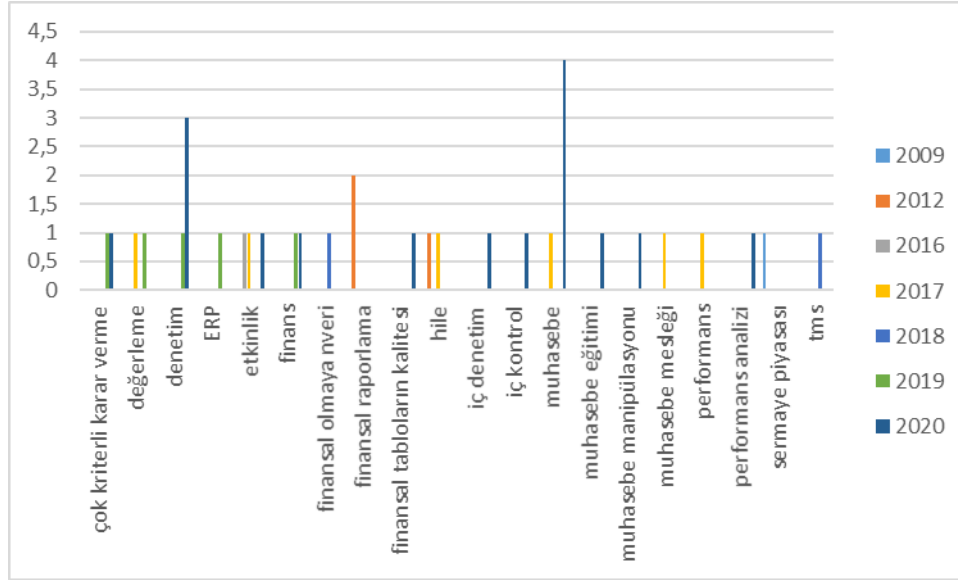
Grafik 4. Yıllara Göre Muhasebe Anahtar Kelimeleri- JETA

Çalışmalar incelendiğinde muhasebe alanında kullanılmış toplam 180 anahtar kelimedenden 63 tanesinin denetimle ilgili olduğu görülmektedir. Çalışmaların detayına bakıldığında denetimin yapısal bir süreç olması sebebiyle denetim süreçlerinin teknoloji desteği ile daha düşük maliyetlerle gerçekleştirilmesi ve gerçek zamanlı ve/veya sürekli

denetim gibi motivasyonlar öne çıkmaktadır (Teeter vd., 2010: 73; Santos vd., 2008: 37; Nigrini vd., 2008: 65).

Grafik 5. Yıllara Göre Muhasebe Anahtar Kelimeleri- Dergi Park

Dergi Park veri tabanında listelenen ilgili çalışmalara bakıldığında her ne kadar uluslararası dizinle uyumlu bir şekilde denetim konusunun öne çıktığı görülse de genel olarak muhasebe ifadesi öne çıkmaktadır. Bunun nedeni de yeni gelişen literatürün öncelikle teorik olarak ele alınması ve muhasebe gibi kapsamında pek çok alt uzmanlık barındıran bir mesleğin tüm yönlerine ilişkin genel değerlendirmesinin yapılması gösterilebilir.

4.2. En Yaygın İşlenen Teknolojik Konular

JETA'da listelenen çalışmalara bakıldığında teorik çalışmalarda muhasebe alanına yönelik ilk kez kullanılan yöntemlerin fayda/maliyet analizleri öne çıkmaktadır. Örneğin XBRL (Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili [Extensible Business Reporting Language] zorunlu hale geldiğinde ilgili yöntemin kullanımında yaşanacak sıkıntılar ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunulması (Henselmann vd.,2015: 117) veya muhasebenin örneğin denetim gibi bir alt uzmanlığında ne şekilde kullanılacağına ilişkin öneriler sunulması (Pinsker ve Felden, 2016:95; Fisher, IE; Nehmer, 2016:129; Boritz ve No, 2016:53) şeklinde çalışmalar olduğu görülmektedir. Öte yandan, gelişen teknolojinin muhasebeciler özelinde hızla uyum sağlayamayacağı ön görüşü, açık veri kaynaklarından finansal verinin ne şekilde elde edileceğinin detaylıca açıklandığı çalışmaların öne çıkmasında etkili olmuştur (Krotov ve Tennyson, 2018:169). Aynı konu özelinde çeşitli veri setlerinin incelenmesi ya da vaka incelemeleri yoluyla ampirik bulgulara yer verildiği görülmektedir (Du ve Wu, 2018:57; Pinsker ve Felden, 2015:95; Hsieh ve Bedard, 2018: 45; Hao vd., 2013:41).

XBRL özelinde belirtmek gerekirse 2014 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Dijital Hesap verebilirlik ve Şeffaflık Yasası'nın (Digital Accountability and Transparency Act of 2014 [DATA Act]) yürürlüğe girmesinin hemen ardından (Errichetti ve Roohani,

2018:107) muhasebe literatüründe çok daha yaygın biçimde gündeme geldiği, fayda ve maliyetinin, kısıtlarının teorik olarak değerlendirildiği, devam eden süreçte de ampirik bulgularla uygulamadaki çeşitli dinamikler arasındaki sebep-sonuç ilişkilerinin incelendiği görülmektedir. Muhasebe araştırmaları açısından bakılacak olursa bu süreç teknoloji gibi hızla değişen bir fenomen özelinde herhangi bir olgunun ya da uygulamanın akademik araştırmalar açısından yaşam evresine iyi bir örnek olarak sunulabilir.

Türkçe literatürde elde edilen sınırlı sayıdaki çalışma esasen benzer bir süreçten geçmiş ve uluslararası literatürün tarihler itibari ile gerisinde kalmamıştır. İncelenen Türkçe çalışmalardan üç tanesi muhasebe ve XBRL konusunu işlemiştir. Çıtak (2009), İngilizce literatürü incelemiş ve dünyada XBRL'nin muhasebe alanındaki uygulamalarına yönelik zengin bir dizin sunmuştur. Akabinde Karabınar (2012) kapsamlı bir çalışma ile ilgili konunun önemini, finansal raporlamada yaratacağı etkileri detaylı biçimde ele almıştır. (Poroy ve diğerleri (2018) ise kullanıcı görüşlerine yer vermek suretiyle sistemsal fayda ve aksaklıklara ışık tutacak ampirik bilgiler sunmuştur.

Bir diğer popüler konu olan büyük veri sıklıkla denetim konusu ile birlikte işlenmiştir. Teorik çalışmalarda büyük verinin veri güvenilirliği açısından kısıtları (Appelbaum, 2016:17), büyük verinin veri analizinde ne şekilde kullanılabilceği (Razae vd.,2018:183) açıklanmıştır. Teknolojideki hızlı gelişim ve değişimin muhasebe gibi standartlar ve sistematik yapılar çerçevesinde şekillenmiş bir disipline entegrasyonu muhasebe meslek mensubu ve uzmanların mühendislik kökenli olması çok beklenemeyeceğinden ancak muhasebe eğitimlerine entegrasyon ile mümkün olabilir. Buna uygun olarak literatürde büyük verinin muhasebe alanında kullanımına yönelik öğretim vakaları (teaching case) akademik çalışma şeklinde sunulmuştur (Flasher, 2019:57; Weirich vd., 2018:137).

Aslan ve Özerhan (2017) büyük verinin gelecekte muhasebe mesleğinde kullanımına ilişkin olarak meslek mensuplarının görüşleri incelendikleri çalışma ile meslek mensuplarının konuya ilişkin vizyonuna ışık tutmuştur. Uçoğlu (2020) AACSB akredite üniversitelerin muhasebe programlarını incelemiş ve muhasebe alanına da sirayet eden çeşitli teknolojilerin muhasebe eğitimine ne şekilde adapte edildiğine yönelik ampirik bilgiler sunmuştur. Ağdeniz ve Yıldız (2018) büyük verinin büyük oranda yapısal olmayan veriden oluşması nedeniyle istatistiksel analizlerde nasıl hatalı sonuçlar doğurabileceğine işaret etmişlerdir. Onay (2020) ve Yılmaz (2020) ise büyük verinin iç denetim/denetim faaliyetlerinde ne şekilde kullanılabilceğini teorik ve kavramsal olarak açıklamıştır. Şener vd. (2020) büyük verinin işletmelerdeki kullanımına yönelik gerçekleştirdikleri ampirik çalışmada işletmelerin ilgili teknolojinin adaptasyonunda buldukları evreyi tespit etmeye çalışmıştır.

En fazla işlenen teknolojik konulardan bir diğeri olan yapay zeka gerek JETA gerekse Dergi Park çalışmalarında genel olarak ele alındığı gibi yapay sinir ağları ya da uzman sistemler gibi alt dalları ile de ele alınmıştır. JETA çalışmalarına bakıldığında yapay zekanın muhasebe ve denetim alanında ne şekilde kullanılabilceğine yönelik kavramsal açıklamaların ve önermelerin yapıldığı teorik çalışmalar öne çıkmaktadır (Boritz vd.,2016:145; Harris vd., 2019:71; Tapis ve Priya, 2018:133; Smedley vd., 2004:41).

Muhasebe işlemlerinde görev otomasyonu sağlayan sistem önerileri (Eliot vd., 2018:51); denetimde ilgili uygulamalara yönelik öneriler (Alawadi ve Byrnes, 2019:65),

yönetimsel kararlarda makine öğrenmesi gibi yapay zeka uzmanlıklarının ne şekilde kullanılabileceğine dair önermeler (Chou vd., 2020:1) öne çıkmaktadır.

Spesifik uygulamalarda yapay zekanın en öne çıktığı alan ise yapay sinir ağları yöntemidir. Yapay sinir ağları yöntemi makine öğrenmesine dayalı bir şekilde muhasebenin denetim, yönetim, finansal analiz gibi her türlü alt uzmanlığına ilişkin en önemli faaliyetlerden biri olan tahmin yürütmede bir sistematik olarak karşımıza çıkmaktadır. Teorik olarak incelenen çalışmalarda finansal tablo hilelerinin tespiti (McKee, 2009:5), geçmiş yıl verisinin tahminlerde bir öğrenme modeli olarak ne şekilde tasarlanabileceği (Koskivaara ve Back, 2007:29) konuları öne çıkmaktadır.

Ampirik çalışmalarda ise sinir ağları yöntemiyle denetim sürecinde karar ağaçları oluşturulması (Garnsey, 2006:21; Geerts, 2007:161), kazanç tahminlerinde manuel tahminlerle yapay sinir ağı modelleriyle tahminleme arasındaki farkın tespiti ve yapay zekaya dayalı yöntemin daha doğru tahminlerde bulunduğu ispatı (Shawver, 2005:61; Ragothaman vd., 2008:129; O'Brien ve Stone, 2018:21) yer almaktadır.

Türkçe literatüre bakıldığında yapay zeka ve ilgili uygulamaların yapay zeka teknolojisinin geçmişten günümüze muhasebe alanında gelişiminin literatüre dayalı olarak değerlendirilmesi (Kütük ve Zor, 2020:193), denetim alanında yapay zeka ve spesifik olarak makine öğrenmesi konularına yönelik ayrıntılı literatür incelemesi (Taş ve Mert, 2019:65), Finansal başarı/başarısızlık tahminlerinde yapay sinir ağları yönteminin ne şekilde kullanılabileceğine ilişkin yol haritası sunulması (Söylemez ve Yılmaz Türkmen, 2017:270) çalışmaları öne çıkmaktadır.

Ampirik çalışmalara bakıldığında manipülatif şirketlerin sınıflandırmasında kullanılması (Kara ve Özcan, 2020: 156), muhasebe eğitiminde yapay zeka teknolojisine yer verildiği eğitim programlarının incelenmesi (Ucoğlu, 2020:16) ve yapay sinir ağları yöntemi ile etkinlik tahmini yapılan (Demirkol vd., 2020:500) çalışmaları göze çarpmaktadır.

Son yılların en popüler konularından birisi haline gelen ve çokça tartışmaya konu olan blockchain teknolojisi de bir diğer popüler teknolojik konu olarak muhasebe literatüründe yerini almıştır. JETA çalışmalarına bakıldığında denetim alanında blockchain teknolojisi ile otomasyona dayalı iş süreçleri oluşturulması ve harici denetim blok zincirleri ile denetimde tüm paydaşların beklentilerinin optimum düzeyde karşılanacağı bir denetim modeli yaratmanın mümkün olacağı önerilmekte (Byrnes, 2019:65; Rozario ve Thomas, 2019:21), ilgili teknolojinin muhasebe alanında kullanımından sağlanacak faydaların ve kısıtların ele alındığı teorik önermeler yapılmakta (Appelbaum, 2017:99; Lombardi ve Dull, 2016:37), en üst düzey veri güvenliği sağlamak için blok zincir teknolojisinden ne şekilde faydalanılabileceği teorik olarak açıklanmakta (Dai vd., 2019:1), muhasebe eğitiminde blok zincir teknolojisinin ne şekilde müfredata eklenmesi gerektiği belirtilmekte (Marshall ve Lambert, 2020:37), muhasebe alanında ilgili teknolojinin potansiyeli kavramsal olarak açıklanmaktadır (Kokina vd., 2017:91; Coyne ve McMickle, 2017:101). Öte yandan henüz ampirik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Türkçe literatüre bakıldığında blok zincir teknolojisinin ne şekilde uygulanacağına dair net bir öneri ya da örnek bulunmaması motivasyonu ile denetim alanında ilgili teknolojinin ele alındığı akademik çalışmaların uluslararası literatür esas alınarak derlenmiş

(Cagle, 2020:695), ticari birliklerin işletmelerin blok zincir teknolojisi uygulamalarındaki rolüne değinilmiştir (Uzun, 2020:88). Ayrıca blok zincir teknolojisine dayalı gelişen kripto paraların ne şekilde muhasebeleşeceği ve raporlanabileceği standartlar ve ilgili mevzuat çerçevesinde kavramsal olarak değerlendirilmiş (Özkul ve Baş, 2020:218), blok zincir teknolojisinin muhasebe ve denetim alanında nasıl bir etki yaratacağı kavramsal olarak tartışılmıştır (Kılınç, 2020:989).

Son olarak öne çıkan bir diğer teknolojik konu veri madenciliği yöntemidir. Veri madenciliği yapısal olmayan ya da yapısal olmasına karşın içerdiği farklı faktörler bir şekilde birbiriyle ilişkilendirilmiş olmayan büyük ölçekli veri setlerinde saklı kalmış ilişki ağlarını ortaya çıkartması bakımından sıklıkla denetim alanında ön plana çıkmıştır (Jans, 2019:59; Zhang, 2019:69; Byrnes, 2019:65). Öte yandan veri madenciliğinin muhasebenin geleceğini ne şekilde şekillendireceği ve muhasebe eğitimdeki yeri tartışılmıştır (Palmer ve Gupta, 2011:65). Ampirik çalışmalara bakıldığında kalitatif ve kantitatif bilgilerinin birbiri ile ne kadar tutarlı olduğunu ölçmek için veri madenciliği yöntemine başvurulduğu (Chou vd., 2018:93), ilgili yöntem ile şirket final pozisyonu ve iflas tahminlerinin (Shirata, 2011:31) ve şirket süreklilik tahminlerinin (Shirata vd., 2008:1) yapıldığı, tahmin algoritmaları geliştirmek suretiyle yazılı şirket bilgilendirmelerinden kazanç tahminleri yapıldığı (Henry, 2006:1) görülmektedir.

Türkçe literatüre bakıldığında hile denetiminde veri madenciliği ve diğer teknolojik yeniliklerin kullanımına ilişkin teorik bilgiler sunulduğu (Ertikin, 2017:71), metin madenciliği yönteminin muhasebe alanında ne şekilde kullanılabileceğine ilişkin teorik bilgilerin sunulduğu (Ağdeniz ve Yıldız, 2018:286), çalışmalar göze çarpmaktadır.

Ampirik çalışmalara bakıldığında; hile riski bulunan firmaların tespitinde (Terzi ve Şen, 2017:25) ve hile denetiminde (Akyel ve Seçkin, 2012:21) veri madenciliğinin kullanıldığı, karar ağacı yöntemi ile firmaların etkinlik düzeylerine etki eden finansal değişkenlerin belirlendiği (Dayı ve Sezgin Alp, 2020:185), içerik analizi ile finansal tabloların incelenmesi suretiyle gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanım boyutunun incelendiği (Cebeci ve Gökçen, 2019:196) görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda genel olarak en öne çıkan teknoloji odaklı konular ile bu konuların işlendiği JETA ve DergiPark yayınları çalışma kapsamı ve yöntemine göre sunulmuştur.

Tablo 3. JETA ve DergiPark’da Öne Çıkan Teknoloji Konuları ve İlgili Yayınlar

Teknoloji Odağı	Kaynak	Muhasebe Konusu	Araştırma Yöntemi
XBRL Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (Extensible Business Reporting Language)	JETA	Zorunlu XBRL kullanımında karşılaşılabilecek sorunların tespiti ve çözüm önerileri (Henselmann vd.,2015)	Teorik
		Denetim gibi muhasebe alt uzmanlıklarında XBRL'nin ne şekilde kullanılacağına ilişkin öneriler Pinsker ve Felden, 2016; Fisher, IE; Nehmer, 2016; Boritz ve No, 2016)	Teorik
		Açık veri kaynaklarından muhasebe verisinin elde edilmesi (Krotov ve Tennyson, 2018)	Teorik
		Zorunlu XBRL kullanımının finansal raporlama sürecine etkisi (Du ve	

		Wu, 2018)	Ampirik
		Global bilgi teknolojilerinin gönüllü adaptasyon sürecinin analizi (Pinsker ve Felden, 2015; Hsieh ve Bedard, 2018; Hao vd., 2013).	Ampirik
	DergiPark	XBRL kullanımının finansal raporlama ilişkisine ilişkin literatür incelemesi (Çıtak, 2009)	Teorik
		XBRL kullanımının finansal raporlamaya etkisi (Karabınar, 2012)	Teorik
		XBRL kullanımı ile sağlanacak sistemsel fayda ve yaşanabilecek aksaklıkların incelenmesi (Poroy, 2018)	Ampirik
Büyük Veri (Big Data)	JETA	Büyük verinin veri güvenilirliği açısından kısıtları (Appelbaum, 2016)	Teorik
		Büyük verinin veri analizinde kullanılması (Razaee vd., 2018)	Teorik
		Büyük verinin muhasebe eğitiminde kullanım şekli (Flasher, 2019; Weirich vd., 2018).	Teorik
	DergiPark	Büyük veri kullanımının istatistiksel analizlerde neden olacağı sorunlar (Ağdeniz ve Yıldız, 2018)	Teorik
		Büyük verinin iç denetim ve/veya bağımsız denetim süreçlerine etkisi (Onay, 2020; Yılmaz, 2020)	Teorik
		Büyük verinin işletmelerde kullanımının incelenmesi (Şener vd., 2020)	Ampirik
		Muhasebe meslek mensuplarının büyük veri kullanımına ilişkin görüşleri (Aslan ve Özerhan, 2017)	Ampirik
		Büyük veri de dahil teknolojik gelişmelerin muhasebe ders içeriklerine entegrasyonu (Uçoğlu, 2020)	Ampirik
Yapay Zeka (Artificial Intelligence)	JETA	Yapay zekanın muhasebe ve denetimde kullanım şekli (Boritz vd., 2016; Harris vd., 2019; Tapis ve Priya, 2018; Smedley vd., 2004)	Teorik
		Yapay zeka ile görev otomasyonu sağlanması (Eliot vd., 2018)	Teorik
		Yapay zekanın denetim alanında kullanımına ilişkin öneriler (Alawadi ve Byrnes, 2019)	Teorik
		Yönetim kararlarında makime öğrenmesinin kullanımına ilişkin öneriler (Chou vd., 2020)	Teorik
		Yapay sinir ağlarının finansal tablo hilelerinin tespitinde kullanılmasına ilişkin öneriler (Mckee, 2009)	Teorik
		Geçmiş dönem verisinin yapay sinir ağları ile gelecek tahminlerinde kullanılması (Koskivaara ve Back, 2007)	Teorik
		Yapay sinir ağları ile denetim karar ağaçları oluşturulması (Garnsey, 2006; Geerts, 2007)	Ampirik
		Kazanç tahminlerinde klasik tahmin yöntemleriyle yapay sinir ağı modelleriyle tahmin yönteminin karşılaştırılması (Shawver, 2005; Ragothaman vd., 2008; O'Brien ve Stone, 2018)	Ampirik
DergiPark	Yapay zekanın muhasebe dizininde gelişimi (Kütük ve Zor, 2020)	Teorik	
		Teorik	

		Makine öğrenmesinin denetim alanında gelişimi (Taş ve Mert, 2019)	
		Finansal başarı/başarısızlık tahminlerinde yapay sinir ağlarının kullanımına ilişkin öneriler (Söylemez ve Yılmaz Türkmen, 2017)	Teorik
		Muhasebe manipülasyonlarının yapay sinir ağlarıyla tahmini (Kara ve Özcan, 2020)	Ampirik
		Yapay sinir ağları ile etkinlik tahmini yapılması	Ampirik
Blockchain	JETA	Blockchain teknolojisinin denetimde otomasyon sağlaması ve harici denetim modelleri yaratma (Byrnes, 2019; Rozario ve Thomas, 2019)	Teorik
		Blockchain teknolojisinin genel olarak muhasebe alanında sağlayacağı etkiye ilişkin önermeler (Appelbaum, 2017; Lombardi ve Dull, 2016; Kokina vd., 2017; Coyne ve McMickle, 2017)	Teorik
		Muhasebe veri güvenliği için blockchain teknolojisinin kullanımı (Dai vd., 2019)	Teorik
		Muhasebe eğitimine blockchain teknolojisinin dahil edilmesi (Marshall ve Lambert, 2020)	Teorik
Blockchain	DergiPark	Denetim alanında blockchain kullanımına ilişkin literatürün incelenmesi (Cagle, 2020)	Teorik
		Ticari birliklerin işletmelerin blok zincir teknolojisi uygulamalarındaki rolü (Uzun, 2020)	Teorik
		Kripto paraların muhasebeleştirilmesi (Özkul ve Baş, 2020)	Teorik
		Blockchain teknolojisinin genel olarak muhasebe alanında sağlayacağı etkiye ilişkin önermeler (Kılınç, 2020)	Teorik
Veri Madenciliği (Data Mining)	JETA	Denetim alanında veri madenciliğinin kullanımına ilişkin önermeler (Jans, 2019; Zhang, 2019; Byrnes, 2019)	Teorik
		Veri madenciliğinin muhasebenin geleceğini ne şekilde şekillendireceği ve muhasebe eğitimdeki yeri (Palmer ve Gupta, 2011)	Teorik
		Veri tutarlılığının veri madenciliği ile ölçülmesi (Chou vd., 2018)	Ampirik

		Final pozisyonu, işletme sürekliliği ve iflas tahminlerinde veri madenciliği kullanımı (Shirata, 2011)	Ampirik
		Tahmin algoritmalarıyla yazılı şirket bilgilendirmelerinden kazanç tahminleri yapılması (Henry, 2006)	Ampirik
	DergiPark	Hile denetiminde veri madenciliği kullanımı (Ertikin, 2017)	Teorik
		Metin madenciliği yönteminin muhasebe alanında kullanılması (Ağdeniz ve Yıldız, 2018)	Teorik
		Hile riski bulunan firmaların veri madenciliği ile tespit edilmesi (Terzi ve Şen, 2017)	Ampirik
		Hile denetiminde veri madenciliğinin kullanılması (Akyel ve Seçkin, 2012)	Ampirik
		Karar ağacı yönteminin etkinlik düzeyine etki eden finansal değişkenlerin belirlenmesinde kullanılması (Dayı ve Sezgin Alp, 2020)	Ampirik
		İçerik analizi ile finansal tabloların incelenmesi (Cebeci ve Gökçen, 2019)	Ampirik

Türkçe literatürde incelenen diğer konular ise genel olarak bilgi teknolojilerinin ele alındığı (Demirel ve Eris, 2019:226), bulanık çok kriterli karar verme yönteminin literatür incelemesi şeklinde (Koca ve Yıldırım, 2020:257), kurumsal kaynak planlaması (ERP) gibi sofistike uygulamalara entegre edilmesinin teorik olarak tartışılması (Sağnak ve Kazancıoğlu, 2019:75) şeklinde değerlendirildiği çalışmalar ile ilgili yöntemi kullanmak suretiyle marka değerlemesi yapılan ampirik bulguların sunulması (Karataş Aracı ve Bekçi, 2017:31) şeklinde çalışmalar göze çarpmaktadır.

JETA ve Dergi Parkta veri tabanında yapılan sistematik literatür taramasında öne çıkan önemli bir bulgu olarak Türkçe dizinde henüz hiç işlenmemiş teknolojik konular gösterilebilir. Özellikle JETA'da çok sayıda çalışmada konu edilmesine karşın Türkçe dizinde rastlanmayan veri analitiği konusunun gerek teorik olarak gerek muhasebe eğitimindeki yeri bakımından gerekse örnek teşkil etmesi açısından örneğin finansal analiz, denetim gibi alanlarda ampirik olarak sunulması Türkçe dizine katkı sağlayacaktır.

Bir diğer göze çarpan husus ise pek çok teknolojik yenilik için İngilizce literatürde muhasebe eğitime ilgili konunun entegrasyonu gündeme gelirken ve ilgili alanda muhasebe derslerinde işlenebilecek vaka örnekleri sunulurken Türkçe dizinin bundan istifade etmesi beklenmektedir.

5. SONUÇ

İnsan faktörünün değişime karşı önemli bir etkisi olduğu için, teknolojik değişimlerin etkileri, değişimin gerçekleştiği organizasyonel ve kültürel bağlamlar içinde düşünülmelidir. Teknoloji ve muhasebe disiplininin uyumu esasen en baştan tartışmalı olabilir zira muhasebe sosyal bir bilim alanı olarak alandaki uzmanların ayrıca bir mühendislik bilgi ve becerisine

sahip olması elbette ki beklenemez. Öte yandan, günümüzden 50 yıl kadar önce tamamı kağıt kalemle yapılan muhasebe işlemlerinin bugün bilgisayar ortamına taşınmış olması ve günümüzde muhasebeye ilişkin her türlü teorik bilgiye sahip olan bir meslek mensubunun bilgisayar becerisine sahip olmaksızın neredeyse hiçbir şey yapamayacak olması gelecekte muhasebecilerin karşılaşması olası senaryoya da ışık tutabilir. Dolayısıyla muhasebenin bir sosyal bilim olması teknolojik yeniliklerin adapte edilmemesi için bir gerekçe olamaz.

Elbette muhasebe alanında uzmanların teknolojik yenilikleri adapte edebilir hale gelmesi alacakları eğitimle doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan ilgili teknolojik yeniliklerin ilk olarak muhasebe eğitimine adapte edilmesi gerekir. Bunun için ise alandaki akademisyenlerin ilgili alanlara yönelik kendilerini geliştirmelerine, araştırma yapmalarına, eğitim programları tasarlamalarına ve öncü adımlar atmasına ihtiyaç vardır.

Bir diğer göze çarpan husus JETA hali hazırda teknoloji-muhasebe odaklı bir dergi olmasına karşın rutin bir şekilde konu spesifik araştırma çağruları yapmaktadır. Türkçe literatürde alana özel bir muhasebe dergisi bulunmasa dahi mevcut muhasebe dergilerinde konu spesifik araştırma çağruları açılması alanda çalışan akademisyenler için bir motivasyon unsuru ve literatürün geliştirilmesinde tetikleyici bir etki yaratabilir.

Bu çalışmanın amacı uluslararası literatür ve Türkçe literatürün karşılıklı incelenmesi suretiyle teknoloji-muhasebe ilişkisine sistematik bir ışık tutmaktır. Amacına uygun olarak elde edilen bulgular göstermektedir ki alana ilişkin literatür büyük ölçüde teorik çalışmadan oluşmaktadır. Yeni bir fenomenin ilk olarak teorik olarak ele alınması ve sonra çeşitli uygulamalarla ampirik bulgulara yer verilmesi, akabinde ilgili konunun alana yönelik eğitim açısından değerlendirilmesi ve gelecek uygulamalara yönelik önerilerde bulunması teknoloji-muhasebe literatürünün yaşam evresini oluşturmaktadır. Bu bakımdan bundan sonra ortaya çıkabilecek teknolojik yeniliklerde ve/veya veri analitiği gibi Türkçe muhasebe literatüründe henüz konu edilmemiş uygulamaların akademik araştırmalara konu edilmesinde izlenecek yol haritası bakımından önemli bir ışık tutmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ağdeniz, Şafak - Yıldız, Birol (2018), “Muhasebede Analiz Yöntemi Olarak Metin Madenciliği”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 20 (2), ss. 286-315.
- Akyel, Nermin – Seçkin, Keziban (2012), “K-En Yakın Komşuluk Algoritmasının Hile Denetiminde Kullanımı”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, (1), ss. 21-40.
- Alawadhi, Abdullah - Byrnes, Paul (2019), “Clustering University Programs in Accounting to Enhance Selection Productivity: Precursor to Recommendation System Development” Journal of Emerging Technologies in Accounting, 16 (1), pp. 65–79.
- Appelbaum, Deniz (2016), “Securing Big Data Provenance for Auditors: The Big Data Provenance Black Box as Reliable Evidence”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 13 (1), pp. 17–36.
- Appelbaum, Deniz – Nehmer, Robert (2017), “Using Drones in Internal and External Audits: An Exploratory Framework” , Journal of Emerging Technologies in Accounting, 14 (1), pp. 99–113.
- Aslan, Ümmühan – Özerhan, Yıldız (2017), “Big Data, Muhasebe Ve Muhasebe Mesleği”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Aralık,19(4), ss. 862-883

- Boritz, J. Efrim - No, Won, Gyun (2016), “Computer-Assisted Functions for Auditing XBRL-Related Documents”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 13 (1), pp. 53–83.
- Boritz, J. Efrim - Hayes, Louise - Timoshenko Lev M. (2016), “Determinants of the Readability of SOX 404 Reports”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 13 (2), pp. 145–168.
- Cagle, Melisa (2020), “A Mapping Analysis of Blockchain Applications Within The Field of Auditing”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22 (4), ss. 695-724.
- Cebeci, Yasin - Gökçen, Gürbüz (2019), “Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisine İlişkin Borsa İstanbul’da İçerik Analizi”, *Journal of Research in Business*, 4 (2), ss. 196-215. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jrb/issue/50165/630873>
- Chou, Chi-Chun – Chang, Janie – Chin, Chen-Lung – Chiang, Wei-Ta (2018), “Measuring the Consistency of Quantitative and Qualitative Information in Financial Reports: A Design Science Approach”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (2), pp. 93–109.
- Coyne, Joshua, G. – McMickle, Peter, L. (2017), “Can Blockchains Serve an Accounting Purpose?” *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 14 (2), pp. 101–111.
- Çıtak, Nermin (2009), “Güvenilir Finansal Raporlama Açısından Genişletilebilir İşletme Raporlama Dilinin (XBRL) Önemi Ve Dünya Ülkelerindeki Uygulaması”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2009-2, ss.1.-19.
- Dayı, Faruk- Sezgin Alp, Özge (2020), “Havayolu Şirketlerinde Etkinlik Tahmini: Asya Pasifik Şirketlerinde Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 86, ss. 185-204.
- Demirel, Demokaan - Eris, Vedat (2019), “Bankacılık ve Finansal Hizmetlerde Yenilikçilik Ve Teknoloji Uygulamaları: Türkiye İş Bankası Örneği”, *PressAcademia Procedia*, 9 (1), ss. 226-230.
- Demirkol, İsa – Köksal, İmdat - Çiçek, Ali (2020), “Türkiye Şeker Fabrikalarının Üretim Ve Nakit Yönetimi Süreçlerinin Veri Zarflama Analizi İle Araştırılması”, *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3 (2), ss. 500-516.
- Du, Hui - Wu, Kean (2018), “XBRL Mandate and Timeliness of Financial Reporting: Do XBRL Filings Take Longer?”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (1), pp. 57–75.
- Eliot, Victor - Paananen, Mari – Staron, Mirosław (2019), “Artificial Intelligence for Decision-Makers”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17 (1), pp. 51–55.
- Errichetti, Jacob - Roohani, Saeed, J. (2018), “The Merit of the DATA Act to Enhance the Governmental Reporting Process: A Corporate Governance Perspective”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (1), pp. 107–120.
- Ertikin, Kıvanç (2017), “Hile Denetimi: Kırmızı Bayrakların Tespiti için Kullanılan Proaktif Yaklaşımlar”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (75), ss. 71-94.
- Fisher, Ingrid, E. -. Nehmer, Robert A. (2016), “Using Language Processing to Evaluate the Equivalency of the FASB and IASB Standards”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 13 (2). Pp. 129–144.
- Flasher, Renee (2019), “Sunshine to Government-Opportunities for Engagement with Government Data” *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17 (1), pp. 57–62.

- Garnsey, Margaret, R. (2006), “Automatic Classification of Financial Accounting Concepts”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 3 (1), pp. 21–39.
- Geerts, Guido, L. (2004), “An XML Architecture for Operational Enterprise Ontologies”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting* 1(1), pp. 73-90.
- Geerts, Guido, L. – Wang, Harry, Jiannan (2007), “The Timeless Way of Building REA Enterprise Systems.”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 4 (1), pp. 161–182.
- Hao, Lizhong – Kohlbeck, Mark J. (2013), “The Market Impact of Mandatory Interactive Data: Evidence from Bank Regulatory XBRL Filings”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 10 (1), pp. 41–62.
- Harris, Megan – Riley, Jennifer – Venkatesh, Roopa (2019), “Psychological Capital and Robotic Process Automation: Good, Bad, or Somewhere In-Between?”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17 (1), pp. 71–76.
- Henry, Elaine (2006), “Market Reaction to Verbal Components of Earnings Press Releases: Event Study Using a Predictive Algorithm” *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 3 (1), pp. 1–19.
- Henselmann, Klaus - Ditter, Dominik – Scherr, Elisabeth (2015), “Irregularities in Accounting Numbers and Earnings Management—A Novel Approach Based on SEC XBRL Filings”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting* (2015) 12 (1): i–vii, pp. 117-152.
- Hopwood, Anthony, G. (1990), “Accounting and Organisation Change”. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*. Vol. 3, No. 1.
- Hsieh, Tienshih - Bedard, Jean (2018), “Impact of XBRL on Voluntary Adopters' Financial Reporting Quality and Cost of Equity Capital”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (2), pp. 45–65.
- Jans, Mieke (2019), “Auditor Choices during Event Log Building for Process Mining”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 16 (2), pp. 59–67.
- Kara, Suat - Özcan, Pelin (2020), “Muhasebe Manipülasyonlarında Yapay Sinir Ağlarının Önemi ve Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20 (60), 155-176.
- Koskivaara, Eija – Back, Barbro (2007), “Artificial Neural Network Assistant (ANNA) for Continuous Auditing and Monitoring of Financial Data.”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 4 (1), pp. 29–45.
- Kotb, Amr - Abdel-Kader, Magdy - Allam, Amir - Halabi, Hussein- Franklin, Ellie (2019), “Information Technology In The British And Irish Undergraduate Accounting Degrees”. *Accounting Education*, 28(5), pp. 445-464.
- Krotov, Vlad – Tennyson, Matthew (2018), “Research Note: Scraping Financial Data from the Web Using the R Language”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (1), pp. 169–181.
- Luhn, Hans, Peter (1958), “A Business Intelligence System”. *IBM Journal*, pp. 314-319.
- Moffitt, Kevin - Vasarhelyi, Miklos, A. (2013), “AIS In An Age Of Big Data”, *Journal of Information Systems*. 27 (2), pp. 1-19.
- Qasim, Amer - Kharbat, Faten, F. (2019), “Blockchain Technology, Business Data Analytics, And Artificial Intelligence: Use In The Accounting Profession And Ideas For Inclusion Into The Accounting Curriculum”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17 (1), pp. 107-117.

- Karabınar, Selahattin – Yılmaz, Erdal (2012), “Xbrl (Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili) Ve Geleneksel Finansal Raporlama Sistemlerindeki Sorunların Çözümüne Katkıları”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt 5-2, ss. 1-24.
- Karataş Aracı, Özlem Nilüfer - Bekçi, İsmail (2017), “Bulanık AHP Yöntemi İle Finansal Marka Değerleme Modellerinin Tespiti: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi (75), ss. 31-54.
- Kılınç, Yavuz (2020), “Blockchain Teknolojisi: Muhasebe Ve Denetim Mesleği Açısından Bir İnceleme”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 13 (3), ss. 989-1011.
- Koca, Gözde -Yıldırım, Seda (2020), “Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Çalışmalarına Yönelik Bibliyometrik Analiz: 2005-2019”, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (2), s s.257-272.
- Kokina, Julia - Mancha,Ruben – Pachamanova, Dessislava (2017), “Blockchain: Emergent Industry Adoption and Implications for Accounting”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 14 (2), pp. 91–100.
- Kütük, Yasin - Zor, Ümmügülsüm (2020), “Muhasebe Alanında Geliştirilen Uzman Sistemler”, Muhasebe ve Denetim Bakış, 61, ss.193-208.
- Lombardi, Danielle – Dull, B. Richard (2016), “The Development of AudEx: An Audit Data Assessment System”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 13 (1), pp. 37–52.
- Mckee, Thomas, E. (2009), “A Meta-Learning Approach to Predicting Financial Statement Fraud”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 6 (1), pp. 5–26.
- Nigrini, Mark, J.- Johnson, Arlo (2008), “Using Key Performance Indicators and Risk Measures in Continuous Monitoring”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 5 (1), pp. 65–80.
- O'brien, Ann, D. – Stone, Dan, (2020), “Yes, You Can Import, Analyze, and Create Dashboards and Storyboards in Tableau! The GBI Case”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 17 (1), pp. 21–31.
- O'leary, Daniel Edmund (2009), “The Ten Most-Cited Papers in Journal of Emerging Technologies in Accounting: The First Five Years”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 6(1), pp.1.
- O'leary, Daniel Edmund (2010), “On the Number of ISI Citations to JETA, JIS, IJAIS, and ISAFM”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 7(1), pp. 89.
- O'leary, Daniel, Edmund (2011), “The ten most-cited papers in Journal of Emerging Technologies in Accounting: 2009 versus 2011”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 8 (1), pp.1.
- Onay, Ahmet (2020), “Büyük Veri Çağında İç Denetimin Dönüşümü” . Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 22 (1), ss. 127-163.
- Özkul, Fatma- Baş, Ece (2020), “Dijital Çağda Muhasebenin Dönüşümü: “Blockchain” Teknolojisinde Muhasebe ve Mali Kontroller”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 22 (2) , ss. 218-236 .
- Palmer, Richard, J. - Gupta, Mahendra, R. (2012), “Technology-Driven Convergence of Business Processes İn The Acquisition Cycle: Implications For Accountants And Educators” Journal of Emerging Technologies in Accounting, 8 (1), pp. 65–87.
- Pinsker, Robert E. - Felden, Carsten (2015), “Professional Role and Normative Pressure: The Case of Voluntary XBRL Adoption in Germany”, Journal of Emerging Technologies in Accounting, 13 (1), pp. 95–118.

- Poroy Arsoy, Aylin – Ertan, Yasemin – Bora Kılınçarslan, Tuba (2018), “Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili'nin (XBRL) Finansal Raporlama Gelişimine Katkısı ve TMS Taksonomisi Uygulaması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 79, ss. 1-12.
- Ragothaman, Srinivasan – Lavin, Angeline (2008), “Restatements Due to Improper Revenue Recognition: A Neural Networks Perspective”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 5 (1), pp. 129–142.
- Rezaee, Zabihollah - Dorestani, Alireza – Aliabadi, Sara (2017), “Application of Time Series Analyses in Big Data: Practical, Research, and Education Implications”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (1), pp. 183–197.
- Rozario, Andrea – Thomas, Chanta (2019), “Reengineering the Audit with Blockchain and Smart Contracts”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 16 (1), pp. 21–35.
- Sağnak, Muhittin - Kazancoglu, Yiğit (2019), “IntegraFuzzy Analytic Network Process And 0-1 Goal Programming Technique For Enterprise Resource Planning (ERP) Software Selection”, *Ege Academic Review*, 19 (1), pp. 75-88.
- Santos, Carlos - Sousa, Pedro - Ferreira, Carla; Tribolet, José (2008), “Conceptual Model for Continuous Organizational Auditing with Real Time Analysis and Modern Control Theory”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 5 (1), pp. 37–63.
- Shawver, Tara, J. (2005), “Merger Premium Predictions Using a Neural Network Approach”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 2 (1), pp. 61–72.
- Shirata, Cindy, Yoshiko - Takeuchi, Hironori - Ogino, Shiho – Watanabe, Hideo (2011), “Extracting key phrases as predictors of corporate bankruptcy: Empirical analysis of annual reports by text mining”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 8 (1), pp. 31–44.
- Shirata, Cindy, Yoshiko – Sakagami, Manabu (2008), “An Analysis of the “Going Concern Assumption”: Text Mining from Japanese Financial Reports”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 5 (1), pp. 1–16.
- Sledgianowski, Deb - Gomaa, Mohammed – Tan, Christine (2017). “ Toward Integration of Big Data, Technology and Information Systems Comptencies Into The Accounting Curriculum”, *Journal of Accounting Education*, 38 (2017), pp. 81-93.
- Smedley, Georgia A - Sutton, Steve, G. (2004), “Explanation Provision in Knowledge-Based Systems: A Theory-Driven Approach for Knowledge Transfer Designs”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 1 (1), PP. 41-61.
- Söylemez, Yakup - Türkmen, Yılmaz, Sibel (2017), “Yapay Sinir Ağları Modeli İle Finansal Başarısızlık Tahmini”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (4), ss. 270-284 .
- Şener, İlge - Erman, Halil - Uzuner, Candan (2020), “Big Data of Big Companies: A Content Analysis For How ISO-500 Listed Firms Use Big-Data”, *Enstitüsü Dergisi*, 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Özel Sayısı, ss. 130-145.
- Tapis, Gregory – Priya, Kanu (2019), “Developing and Assessing Data Analytics Courses: A Continuous Proposal for Responding to AACSB Standard A5”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17 (1), pp. 133–141.
- Taş, Oktay - Mert, Haluk (2019), “Denetimde Yapay Zeka Uygulaması”, *PressAcademia Procedia*, 9 (1), ss. 65-68.
- Teeter, Ryan - Alles, Michael - Vasarhelyi, Miklos A. (2010), “The Remote Audit”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 7 (1), 73-88.

- Terzi, Serkan - Şen, Kıymet, İlker (2012), “Finansal Tablo Hilelerinin Veri Madenciliği Yardımıyla Tespit Edilmesi: Üretim Sektöründe Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 5 (2), ss. 25-40.
- Uçoğlu, Derya (2020), “Yapay Zeka Teknolojisinin Muhasebe Mesleğine Ve Eğitimine Etkileri”, *PressAcademia Procedia (PAP)*, V.11, ss. 16-21.
- Uzun, Hülya (2020), “İşletmelerin Blok Zinciri (Blockchain) Uygulamalarında Ticari Birliklerin Rolü”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), ss. 88-109.
- Vasarhelyi, Miklos, A - Alles, Michael - Kogan, Alexander (2004), “Principles of Analytic Monitoring For Continuous Assurance” *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 1 (1), pp. 1-21.
- Yılmaz, Züleyha (2020), “Muhasebe Denetiminde Dijital Dönüşüm: Denetim Yazılımları”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13 (2), ss. 281-308.
- Walley, Paul – Blenkinsop, S. - Duberley, Joanne (1994), “The Adoption and Non--Adoption of Modern Cost Accounting Practices: A Study of 20 Manufacturing Firms”. *International Journal of Production Economics*. Vol. 36, pp. 19-27.
- Weirich, Thomas R. - Tschakert, Norbert – Kozlowski, Stephen (2018), “Teaching Data Analytics Skills in Auditing Classes Using Tableau”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15 (2), pp. 137–150.
- Zhang, Chanyuan, Abigail (2019), “Intelligent Process Automation in Audit”, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 16 (2), pp. 69–88.

ISSN: 2146-3042

DOI: 10.25095/mufad.882769

Türkiye’de Ön Lisans Muhasebe Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (2004-2020)*

Süleyman BAYRAKÇIOĞLU**

ÖZET

Araştırmanın amacı Türkiye’de ön lisans muhasebe eğitimi üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizidir. Araştırma kapsamında 2004-2020 yılları arasında yayımlanan ön lisans muhasebe eğitimi ve ön lisans muhasebe öğrencilerini konu alan 102 makale incelenmiştir. Makaleler yayın yılı, yayınlandığı dergiler, anahtar kelimelerin kavram yoğunluğu, yazar sayısı, yazarların makale sayıları, yazarların kurumları, yazarlar arası sosyal ağ ilişkilerine göre bibliyometrik yöntemle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yıllar itibarıyla muhasebe eğitimi alanında yayımlanan makale sayısı artmaktadır. Makalelerin %30’luk kısmı 3 dergide yayımlanmıştır. Geri kalan dergilerin büyük çoğunluğunda yalnızca 1 makale yayımlanmıştır. İlgili çalışmalarda anahtar kelimelerin seçiminde bir standardizasyon yoktur. İlgili dönemde yayımlanan makalelerin %76’sı çok yazarlıdır ve yazarların %82’sinin tek bir makalesi yayımlanmıştır. Çok yazarlı çalışmalarda yazarların genellikle aynı kurumda çalıştığı ve yazarlar arası işbirliğinin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Meslek Yüksekokulu, Bibliyometrik Analiz.

JEL Sınıflandırması: A22, M41.

Bibliometric Analysis of Studies on Accounting Education Associate Degree in Turkey (2004-2020)

ABSTRACT

The aim of the research is bibliometric analysis of studies on associate degree accounting education in Turkey. Within the scope of the research, 102 articles on associate degree accounting education and associate degree accounting students published between 2004-2020 were examined. The articles were analyzed by bibliometric method according to the year of publication, the journals they were published in, the concept density of the keywords, the number of authors and their articles, the institutions of the authors, and the social network relations between the authors. According to the results, the number of articles published in the field of accounting education has been increasing over the years. 30% of the articles were published in 3 journals. Only 1 article was published in the majority of the remaining journals. There is no standardization in the selection of keywords in related studies. 76% of the articles published were multi-author and 82% of the authors have only one article published. In studies with multiple authors, it has been found that the authors generally work in the same institution and that cooperation between authors is weak.

Keywords: Accounting Education, Vocational School, Bibliometric Analysis.

Jel Classification: A22, M41.

* Makale Gönderim Tarihi: 18.02.2021, Makale Kabul Tarihi: 17.03.2021, Makale Türü: Nitel Araştırma

** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, suleymanbayrakcioglu@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3993-6696.

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleği dünyanın en eski mesleklerinden biri olmakla birlikte ticari ve teknolojik anlamda meydana gelen gelişmelere ayak uyduran dinamik bir özelliğe sahiptir (Altunay ve Bayraktıoğlu, 2020: 1). Doğası itibarıyla muhasebe mesleğinin içinde bulunan ekonomik, sosyal ve hukuki koşulların gereksinimlerini karşılamaya yönelik sunulan yeni çözümlerin eğitim alanında da yansımaları olmaktadır.

Muhasebe mesleğine yönelik değişimlerin söz konusu olduğu dönemlerde bu değişimin etkilerinin muhasebe yayınlarındaki sayısal artışta gözlemlemek mümkündür. Gerek son yıllarda uluslararası muhasebe standartlarına bağlı işlemlerin yürütülmesi ve gerek muhasebe eğitimi veren yükseköğrenim kurumlarındaki artış muhasebe yayınlarındaki sayısal artışı tetiklemiştir (Keseroğlu ve Mengüler, 2009: 5). Muhasebe yayınlarındaki bu artış bibliyometrik çalışmalara olan ihtiyacı artırmıştır.

Bibliyometri, *“belirli bir alanda belirli bir dönemde ve belirli bir bölgede kişiler ya da kurumlar tarafından üretilmiş yayınların ve bu yayınlar arasındaki ilişkilerin sayısal olarak analizidir”* (CABİM 2021). Bibliyometrik araştırmalar aracılığıyla bilim dallarının alanlarındaki yayın yeterliliğinin; yayın sayısı, yayın niteliği, dergilerin endekslerinin seçimi gibi kriterlere göre değerlendirilmesi sağlanmaktadır (Alkan, 2014: 42). Türkiye’de makalelere yönelik bibliyometrik denetim Milli Kütüphane’nin 1952 yılında yayımlanmaya başladığı Türkiye Makaleler Bibliyografyası ile başlamaktadır (Keseroğlu ve Mengüler, 2008: 7).

Günümüzde teknolojik gelişmeler bilimsel yayınların niceliğini arttırmış ve bu yayınlara erişimi oldukça kolaylaştırmıştır. Bu durum farklı disiplinlerde ve birçok alanda yazının gidişatını ortaya koyabilmek adına bibliyometrik analizlere olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu ihtiyaca cevap verebilme adına son yıllarda muhasebe alanında da farklı konularda bibliyometrik çalışmalar yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmada Türkiye’de ön lisans muhasebe eğitimini konu alan makalelerin bibliyometrik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için 2004-2020 yılları arasında yayınlanmış makaleler analiz edilmiştir. Bunun için; ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Sonra, ilgili dönemde ön lisans muhasebe eğitimini ve ön lisans muhasebe öğrencilerini konu alan makaleler belirlenmiştir. Son olarak da ilgili makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye’de makalelere yönelik bibliyometrik çalışmaların 1950’li yıllarda başladığı belirtilmiş olsa da bazı kaynaklara göre, Türkiye’de bibliyometrik anlamda yapılan ilk çalışmanın 1970 yılında Özinönü tarafından yayınlanan “Growth in Turkish Positive Basic Sciences” olduğu kabul edilmektedir (Durmuş ve Kaya, 2018: 132; Hotamışlı ve Erem, 2014: 3). Bu bölümde Türkiye’de muhasebe ve muhasebe eğitimi konulu bibliyografik çalışmalara ilişkin literatür incelenmiştir.

Sakin (2008) çalışmasında 1972-2007 yılları arasında muhasebe ve finans konularında İşletme Fakültesi Dergisi’nde yayımlanmış 152 makaleyi incelemiştir. Yıllar içerisinde muhasebe makalelerinin sayısı azalırken finans makalelerinin sayısının arttığı tespit etmiştir.

Keseroğlu ve Mengüler (2008, 2009) Türkiye’de Muhasebecilik Bibliyografyası üst başlıklı iki çalışmalarında; 1729-2007 yılları arasında muhasebe alanında yayınlanan 3671

kitabın ve 1886-2008 yılları arasında muhasebe alanında yayınlanan 4758 makalenin yıllara bağlı olarak dizinlerini oluşturmuşlardır.

Dönmez, Ağyar ve Ersoy (2010) çalışmalarında 2000-2008 yılları arasında “Accounting Education: an International Journal, Global Perspectives on Accounting Education, Journal of Accounting Education ve Issues in Accounting Education” dergilerinde muhasebe eğitimi konu alan 610 makaleyi incelemişlerdir. İlgili yıllarda yayınlanan makalelerin, müfredat ve ders içerikleri, öğretme ve öğretim teknolojileri, öğrenciler üzerine yoğunlaştığını tespit etmişlerdir. Önce ve Başar (2010) çalışmalarında 2000-2008 yılları arasında muhasebe konusunda Türkiye’deki akademik araştırma dergilerinde yayınlanmış olan 1363 makalenin analizini yapmışlardır. En fazla makalenin sırasıyla finansal muhasebe, maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi ve muhasebe standartları, denetim kategorilerinde yayınlandığını ve ilgili yıllarda 306 makalenin Mali Çözüm Dergisinde, 242 makalenin Muhasebe Bilim Dünyası Dergisinde, 200 makalenin Muhasebe ve Finansman Dergisinde ve 191 makalenin de Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisinde yayınlandığını tespit etmişlerdir. Yereli, Kayalı, Özdoğan, Gacar ve Ata (2010) çalışmalarında 1997-2008 yılları arasında muhasebe eğitimi konulu “Journal of Accounting, Issues in Accounting Education, Accounting Education. Advances in Accounting Education and Global Perspectives of Accounting Education” dergilerinde yayınlanan 789 makaleyi incelemişlerdir. İlgili dönemde ampirik çalışmaların teorik çalışmalara göre daha fazla yer aldığını tespit etmişlerdir.

Kurt ve Uçma (2011) çalışmalarında 1999-2011 arasında “Muhasebe Bilim Dünyası” ve “Muhasebe ve Denetime Bakış” dergilerinde yayınlanan 612 makalenin içerik analizini yapmışlardır. 1999-2003 yılları arasında normatif temelli finansal muhasebe çalışmalarının; 2002 yılından itibaren pozitif temelli çalışmaların arttığını tespit etmişlerdir.

Alkan (2014) çalışmışında 1984-2012 yılları arasında muhasebe alanında kabul edilmiş 656 lisansüstü tezinin içerik analizini yapmıştır. İlgili yıllarda muhasebe eğitimi ile ilgili tezlerin muhasebe alanında yazılan tezlerin %4’ünü oluşturduğunu tespit etmiştir. Hotamışlı ve Erem (2014) çalışmalarında 2005-2013 yılları arasında Muhasebe ve Finansman Dergisi’nde yayınlanmış olan 562 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. İlgili çalışmalarda atıf yapılan kaynaklar bakımından sırasıyla dergiler, diğer kaynaklar, kitaplar ve bildiriler yer almıştır.

Şentürk ve Fındık (2015) çalışmalarında 2005-2014 yılları arasında muhasebe, finans, işletme, iktisat, maliye vb. alanlarda akademik araştırma dergilerinde yayınlanmış 1.040 makalenin içerik analizini yapmışlardır. Muhasebe alanında; muhasebe standartları, denetim ve denetim standartları, maliyet muhasebesi konularının ağırlıklı olarak çalışıldığını tespit etmişlerdir.

Apak, Erol ve Öztürk (2016) çalışmalarında 2011-2016 yılları arasında Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisinde yayınlanmış 107 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. İlgili çalışmalarda atıf yapılan kaynaklar bakımından sırasıyla dergiler, kitaplar, diğer kaynaklar ve bildiriler yer almıştır. Arıcı, Aktaş ve Karğın (2016) çalışmalarında 2011-2015 yılları arasında Muhasebe ve Finansman Dergisi, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Mali Çözüm Dergisi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi ve Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisinde yayınlanmış 692 makalenin içerik analizi yöntemiyle; yıl, dergi, kullanılan araştırma yöntemleri, veri toplama yöntemleri, analiz teknikleri, ele alınan örneklem, tercih edilen paket programlar ve dil açısından tasnifini yapmışlardır.

Akgün ve Karataş (2017) çalışmalarında 2000-2016 yılları arasında Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi'nin 49 sayısında yayınlanmış 380 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi ve denetim konularının ilgili dönemde ağırlıklı olarak çalışıldığını tespit etmişlerdir. Şen, Hatunoğlu ve Terzi (2017) çalışmalarında 2009-2015 yılları arasında “Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi ve Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisinde” muhasebe eğitimi konu alan 52 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Muhasebe eğitimi konu alan çalışmaların toplam çalışmaların %6'sını oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Gündüz (2018) çalışmasında 2014-2016 yılları aralığında muhasebe alanındaki dergilerde yayımlanan 635 makalenin bibliyometrik analizini yapmıştır. En fazla muhasebe denetimi, denetim standartları ve genel muhasebe konuları üzerine çalışmaların yapıldığını belirtmiştir. Özbek ve Badem (2018) çalışmalarında 2008-2017 yılları arasında Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi'nde yayınlanmış 149 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Temelli ve Karcıoğlu (2018) çalışmalarında Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi'nde 2010-2017 yılları arasında yayınlanan 24 sayıda yer alan toplam 123 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Yeşil ve Akyüz (2018) çalışmalarında muhasebe alanında kabul edilmiş 320 doktora tezinin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Doktora tezlerinde en fazla çalışılan konuların muhasebe standartları, faaliyet tabanlı maliyetleme ve adli muhasebecilik ile ilgili olduğunu tespit etmişlerdir.

Çarıkçı ve Yaman (2019) çalışmalarında Türkiye'de muhasebe veya finans öğrencilerini konu alan, muhasebe ve finans alanındaki akademik araştırma dergilerinde 2009-2018 yılları arasında yayınlanmış 54 makalenin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Doğan ve Altınkaynak (2019) çalışmalarında Sakarya Üniversitesinde 1995-2017 yılları arasında muhasebe alanında kabul edilmiş 247 adet lisansüstü tezinin içerik analizini yapmışlardır. Güleç ve Öztürk (2019) çalışmalarında 2013-2017 yılları arasında tamamlanan lisansüstü tez çalışmaları ile aynı tarih aralığında yazılan uluslararası makaleleri konuları bakımından karşılaştırmıştır. Çalışmada alanda prestiji olan dergilerde yayınlanan ve en yüksek atıf alan 150 makaleyi incelemişler ve aynı dönemde muhasebe alanında tamamlanan 613 lisansüstü tezini karşılaştırmışlardır. Lisansüstü tez konuları ile uluslararası muhasebe dergilerinde yayımlanan makale konularının farklılık gösterdiği sonucuna varmışlardır. Tosunoğlu, Cengiz ve Anadolu (2019) çalışmalarında muhasebe eğitimi konusunda ulusal ve uluslararası dergilerde 2017 yılında yayınlanan 79 çalışmanın bibliyometrik analizini yapmışlardır. Muhasebe eğitimi konu alan makalelerin büyük çoğunluğunun yurtdışındaki dergilerde yayımlandığı, anket yönteminin birincil veri kaynağı olarak kullanıldığı ve analiz yöntemi olarak da regresyon analizinin kullanıldığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Koç ve Yüncü (2020) çalışmalarında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Alanında 2004-2018 yılları arasında kabul edilmiş 106 lisansüstü tezinin bibliyometrik analizini yapmışlardır. Sonuçları bakımından en çok çalışmanın Uluslararası Finansal Raporlama Standartları üzerine olduğu ve yüksek lisans tezlerinde en çok vak'a yöntemine başvurulduğu tespit etmişlerdir.

Çavlak, Cebeci, Güneş ve Tan (2021) çalışmalarında muhasebe eğitimi ile ilgili 1991-2019 yılları arası kabul edilmiş olan 98 tezin içerik analizi yöntemi ile analizini yapmışlardır. İlgili tezlerin yıllara göre dağılımı, üniversite, bölge, enstitü, vb. genel özellikleri yanı sıra; dizin ve anahtar kelimeleri ile araştırmaların kaynakları ve yöntemlerine dair bulguları ortaya koymuşlardır.

Muhasebe alanında son yıllarda bibliyometrik araştırmalara yönelik bir artışın olduğu söylemek mümkündür. Bu araştırmalarda belirli bir dergi veya dergilerde yayınlanmış çalışmalar; belirli konularda yayınlanmış makaleler, kitaplar ya da tezler; belirli bir enstitüde tamamlanmış tezlerin bibliyometrik analizleri yapılmıştır. Literatür taramasının sonuçlarına göre muhasebe eğitimi konu alan bibliyometrik çalışmalar olmakla birlikte ön lisans muhasebe eğitimi konu alan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu husus çalışmanın önemini artırmaktadır. Bununla birlikte muhasebe eğitiminin çeşitli eğitim kademelerindeki durumunu konu alan bibliyometrik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Amaç ve Kapsam

Araştırmanın amacı Türkiye’de ön lisans muhasebe eğitimi üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizini yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda konu ile ilgili yayınlanmış makaleler incelenmiştir.

Araştırma kapsamında erişilebilirlik koşulları gözetilerek 2004-2020 yılları arasında yayımlanan ön lisans muhasebe eğitimi ve ön lisans muhasebe öğrencilerini konu 102 yayınlanmış makale incelenmiştir.

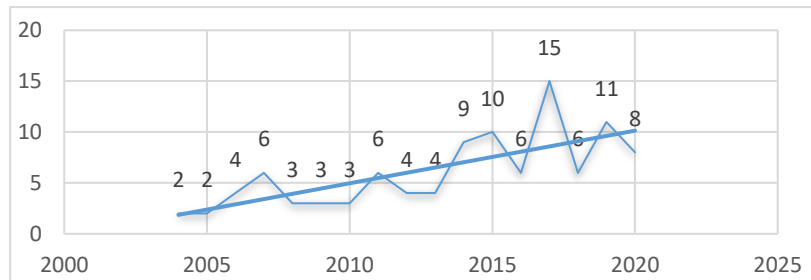
3.2. Yöntem ve Sınırlılıklar

Araştırma kapsamında incelenen makalelere Dergipark, Google Scholar, vb. çeşitli veri tabanlarında aramalar yapılarak ulaşılmıştır. Ulaşılan bu makalelerin de ayrıca kaynakçaları kartopu örnekleme ile taranmış ve analiz kapsamına alınmıştır. Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenen makaleler yayın yılı, yayımlandığı dergiler, anahtar kelimelerin kavram yoğunluğu, yazar sayısı, yazarların makale sayıları (Lotka ve Price Yasalarına göre makale sayılarının dağılımı), yazarların kurumları, yazarlar arası sosyal ağ ilişkilerine göre analiz edilmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları bakımından sadece ilgili yıllardaki makalelerin incelenip; konu ile alakalı kitap, bildiri, tez, rapor vb. diğer çalışmaların analize dâhil edilmemiş olması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

3.3. Bulgular

Araştırma kapsamında 2004-2020 yılları arasında yayımlanan tüm dergiler taranarak Türkiye’de ön lisans muhasebe eğitimi üzerine yapılan 102 makaleye ulaşılmıştır. Makalelerin yıllara göre dağılımı ve eğilimi Şekil 1’de ele alınmıştır. Ortalama her yıl 6 makale yayımlanmıştır. En çok makale 2017(15) , 2019(11) ve 2015(10) yıllarında; en az makale ise 2004(2), 2005(2) ve 2008, 2009, 2010(3) yıllarında yayımlanmıştır.

Şekil 1: Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı ve Eğilimi

Araştırma kapsamında incelenen makaleler 61 farklı dergide yayımlanmıştır. Makalelerin yayımlandığı dergiler ve her bir dergide yayımlanan makale sayıları Tablo 1’de ele alınmıştır. Buna göre %19,61 gibi bir oranla en fazla makale Muhasebe ve Finansman Dergisi’nde yayımlanmış; bunu %4,90 ile “Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi” ve “Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi” takip etmiştir. İki veya daha fazla yayının yapıldığı ilk 14 dergide çalışmaların %53,92’lik kısmı yayımlanmıştır. Tek bir makalenin yayımlandığı geriye kalan %46,08’lik kısım ise 47 farklı dergide yayımlanmıştır.

Tablo 1: Makalelerin Yayımlandığı Dergiler

Dergi	Makale Sayısı	Yüzde
“Muhasebe ve Finansman Dergisi	20	19,61%
Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi	5	4,90%
Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	5	4,90%
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	3	2,94%
Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	3	2,94%
Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi	3	2,94%
BMJI	2	1,96%
Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	2	1,96%
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	2	1,96%
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi	2	1,96%
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	2	1,96%
Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)	2	1,96%
Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi	2	1,96%
Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	2	1,96%
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	0,98%
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)	1	0,98%
Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi	1	0,98%
Alphanumeric Journal	1	0,98%
Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi	1	0,98%
Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1	0,98%
Başkent University Journal of Education	1	0,98%
Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	0,98%
Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	0,98%
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	1	0,98%
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi	1	0,98%
Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
International Journal of Business and Social Science	1	0,98%
International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)	1	0,98%
ISGUC, The Journal of Industrial Relations and Human Resources	1	0,98%
İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
İşletme Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi	1	0,98%
Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi	1	0,98%
Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Mali Çözüm Dergisi	1	0,98%
Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi	1	0,98%
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi	1	0,98%

Dergi	Makale Sayısı	Yüzde
Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	1	0,98%
Öneri Dergisi	1	0,98%
Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi	1	0,98%
Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi	1	0,98%
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi	1	0,98%
Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi	1	0,98%
Teknik Bilimler Dergisi	1	0,98%
Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi	1	0,98%
Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi	1	0,98%
Uluslararası Hakemli Pazarlama ve Pazar Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi	1	0,98%
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi	1	0,98%
Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	1	0,98%
Vocational Schools and Accounting Education	1	0,98%
Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi”	1	0,98%

Araştırma kapsamında incelenen makalelerde 150 farklı (toplam 335) anahtar kelime kullanılmıştır. Anahtar kelimelerin dağılımı Tablo 2’te ele alınmıştır. Buna göre en fazla sırasıyla muhasebe eğitimi, meslek yüksekokulu, muhasebe ve muhasebe mesleği anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Anahtar kelimelerden 38’i (%66,57) iki veya daha fazla kez kullanılmıştır. Geriye kalan 112 anahtar kelime ise (%33,43) bir kez kullanılmıştır. Bu noktada anahtar kelimelerin seçiminde bir standardizasyonun olmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 2: Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	Sayı	%
Muhasebe Eğitimi	65	19,40%
MYO	30	8,96%
Muhasebe	22	6,57%
Muhasebe Mesleği	17	5,07%
Eğitim	6	1,79%
Mesleki Eğitim	6	1,79%
Muhasebe Öğrencileri	5	1,49%
Tutum	5	1,49%
Muhasebecilik Mesleği	4	1,19%
Staj	4	1,19%
Etik	3	0,90%
Muhasebe ve Vergi Bölümü	3	0,90%
Öğrenci Profili	3	0,90%
Açık Öğretim	2	0,60%
Bilgi Teknolojileri	2	0,60%
Durum Çalışması	2	0,60%
Genel Muhasebe	2	0,60%
Ki-Kare Testi	2	0,60%
Meslek Etiği	2	0,60%
Meslek Seçimi	2	0,60%
Motivasyon	2	0,60%
Muhasebe Alanı	2	0,60%
Muhasebe Bölümü	2	0,60%
Muhasebe Dersleri	2	0,60%

Anahtar Kelime	Sayı	%
Muhasebe Eğitimi Alan Öğrenciler	2	0,60%
Muhasebe Etiği	2	0,60%
Muhasebe Meslek Etiği	2	0,60%
Muhasebe Programı	2	0,60%
Muhasebe Standartları	2	0,60%
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü	2	0,60%
Muhasebecilik	2	0,60%
Nitel Araştırma	2	0,60%
Ön Lisans	2	0,60%
Önlisans	2	0,60%
Snavsız Geçiş	2	0,60%
TFRS	2	0,60%
Ticaret Meslek Lisesi	2	0,60%
TMS	2	0,60%
Akademisyen	1	0,30%
Anket	1	0,30%
Anlama Zorlukları	1	0,30%
Araştırma	1	0,30%
Başarı Düzeyi	1	0,30%
Beklenti	1	0,30%
Beş Faktör Kişilik Ölçeği	1	0,30%
Betimsel İstatistik	1	0,30%
Bilgi Çağı	1	0,30%
Bilgi Teknolojileri Kullanımı	1	0,30%

Anahtar Kelime	Sayı	%
Bilgisayarlı Muhasebe	1	0,30%
Burdur	1	0,30%
Cinsiyet	1	0,30%
Değerlendirme	1	0,30%
Denetim Standartları	1	0,30%
Derin Öğrenme	1	0,30%
Ders Anlatımı	1	0,30%
Ders Değerlendirme Anketi	1	0,30%
Ders Planı	1	0,30%
Ders Verme Yöntemi	1	0,30%
Eğitim Sistemi	1	0,30%
Eğitim ve İstihdam	1	0,30%
E-Muhasebe	1	0,30%
Etik Davranışlar	1	0,30%
Finansal Bilgi	1	0,30%
Finansal Eğitim	1	0,30%
Finansal Okuryazarlık	1	0,30%
Finansal Okuryazarlık Düzeyi	1	0,30%
Finansal Raporlama Standartları	1	0,30%
II. Öğretimde Başarı	1	0,30%
İstihdam	1	0,30%
İş Dünyası	1	0,30%
İşletmelerde Finans Bölümü	1	0,30%
Kalite	1	0,30%
Kariyer	1	0,30%
Kariyer Geliştirme	1	0,30%
Kariyer Planlaması	1	0,30%
Ki-Kare Analizi	1	0,30%
Kişilik	1	0,30%
KOBİ	1	0,30%
Makyavelizm	1	0,30%
Meslek Algılaması	1	0,30%
Meslek Lisesi	1	0,30%
Mesleki Beklentiler	1	0,30%
Mesleki Eğitim Müfredatı	1	0,30%
Mesleki Etik Algısı	1	0,30%
Mesleki Standart	1	0,30%
Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri	1	0,30%
Mesleki ve Teknik Eğitim	1	0,30%
METEB	1	0,30%
Motivasyon ve Beklenti	1	0,30%
Muhasebe Alanında Çalışma Niyeti	1	0,30%
Muhasebe Bölümü Tercihi	1	0,30%
Muhasebe Ders Algısı	1	0,30%
Muhasebe Dersleri	1	0,30%
Muhasebe Eğitimine Etki Eden Faktörler	1	0,30%
Muhasebe Eğitiminin Kalitesi	1	0,30%
Muhasebe Mesleğine Bakış	1	0,30%
Muhasebe Meslek Eğitimi	1	0,30%
Muhasebe Meslek Elemanı	1	0,30%

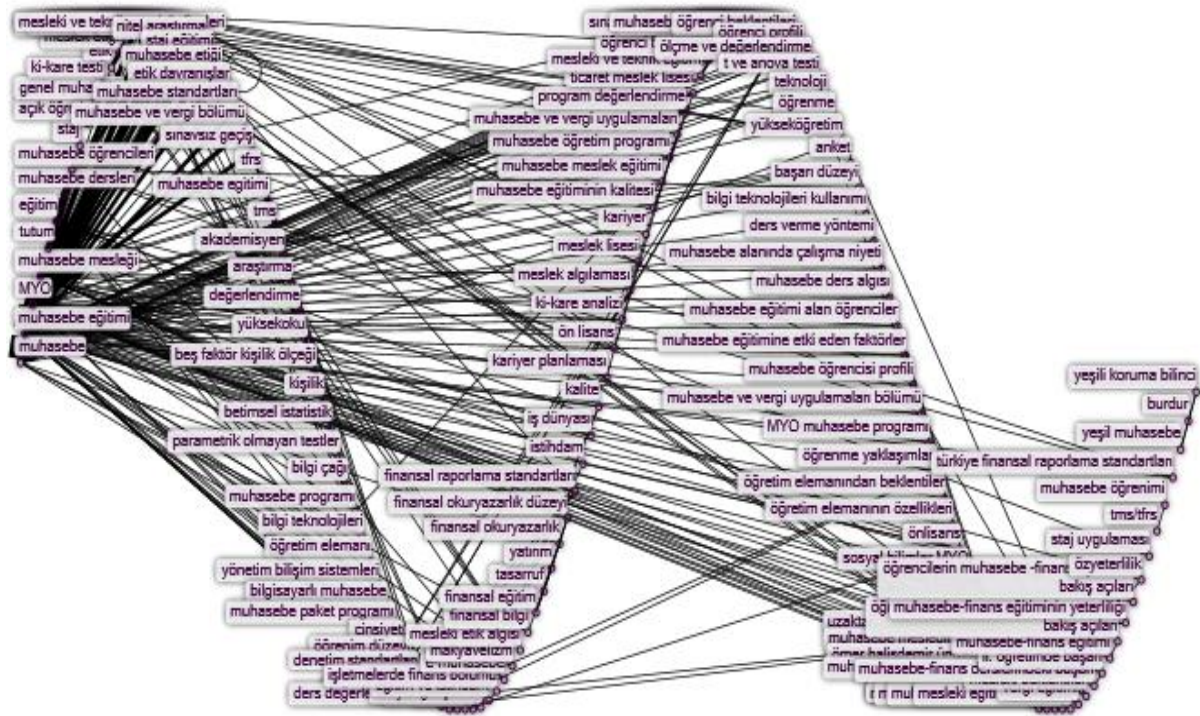
Anahtar Kelime	Sayı	%
Muhasebe Meslek Mensubu	1	0,30%
Muhasebe Meslek Mensupları	1	0,30%
Muhasebe Öğrencisi Profili	1	0,30%
Muhasebe Öğrenimi	1	0,30%
Muhasebe Öğretim Programı	1	0,30%
Muhasebe Paket Programı	1	0,30%
Muhasebe Standartları Algısı	1	0,30%
Muhasebe ve Finans Eğitimi	1	0,30%
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	1	0,30%
Muhasebeci	1	0,30%
Muhasebe-Finans Derslerindeki Başarı	1	0,30%
Muhasebe-Finans Eğitimi	1	0,30%
Muhasebe-Finans Eğitiminin Yeterliliği	1	0,30%
MYO Muhasebe Programı	1	0,30%
Öğrenci Başarıları	1	0,30%
Öğrenci Beklentileri	1	0,30%
Öğrencilerin Muhasebe-Finans Eğitimine Bakış Açıları	1	0,30%
Öğrenim Düzeyi	1	0,30%
Öğrenme	1	0,30%
Öğrenme Yaklaşımları	1	0,30%
Öğretim	1	0,30%
Öğretim Elemanı	1	0,30%
Öğretim Elemanından Beklentiler	1	0,30%
Öğretim Elemanının Özellikleri	1	0,30%
Ölçme ve Değerlendirme	1	0,30%
Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	0,30%
Ön Lisans Eğitimi	1	0,30%
Özyeterlilik	1	0,30%
Parametrik Olmayan Testler	1	0,30%
Program Değerlendirme	1	0,30%
Sınavsız Geçiş Sistemi	1	0,30%
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	1	0,30%
Staj Eğitimi	1	0,30%
Staj Uygulaması	1	0,30%
T Testi	1	0,30%
T ve Anova Testi	1	0,30%
Tasarruf	1	0,30%
Teknoloji	1	0,30%
TMS/TFRS	1	0,30%
Türkiye	1	0,30%
Türkiye Finansal Raporlama Standartları	1	0,30%
Uzaktan Eğitim	1	0,30%
Uzaktan Muhasebe Eğitimi	1	0,30%
Vergi Eğitimi	1	0,30%
Yatırım	1	0,30%
Yeşil Muhasebe	1	0,30%

Anahtar Kelime	Sayı	%
Yeşili Koruma Bilinci	1	0,30%
Yönetim Bilişim Sistemleri	1	0,30%
Yüksek Öğretim Kurumları	1	0,30%

Anahtar Kelime	Sayı	%
Yükseköğretim	1	0,30%
Yüzeysel Öğrenme	1	0,30%

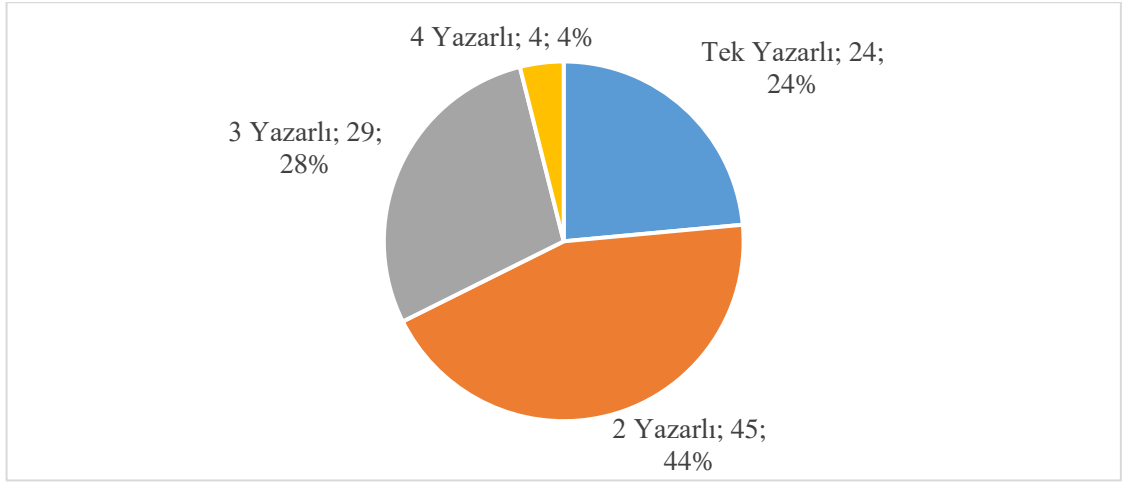
Şekil 2’de anahtar kelimeler arası ilişki ağı ortaya konulmuştur. Bu analiz anahtar kelimeler arasındaki ilişki yoğunluğunu belirlemek için NodeXL programı aracılığıyla yapılmıştır. Anahtar kelimeler çalışmada belirtilen sırasına göre ikili kombinasyonlar haline getirelerek kullanım sıklıklarına göre programa tanımlanmıştır. Anahtar kelimeler arasındaki ilişki çizgisel olarak tanımlanmış ve çizginin kalınlığı aralarındaki ilişkinin yoğunluğunu belirtir. Buna göre en fazla birlikte kullanılan anahtar kelime grupları sayı itibarıyla şöyledir:

- Muhasebe – Muhasebe Eğitimi (15)
- Muhasebe Eğitimi – MYO (11)
- MYO – Muhasebe Eğitimi (8)
- Muhasebe Eğitimi – Muhasebe Mesleği (7)
- Muhasebe Mesleği – Muhasebe Eğitimi (5)

Şekil 2: Anahtar Kelimeler Arası İlişki Ağı

İlgili makaleler 51 farklı kurumda çalışan 180 yazar tarafından hazırlanmıştır. Şekil 3’te yazar sayısına göre makale dağılımı ele alınmıştır. En fazla çalışma sırasıyla iki yazarlı (45), üç yazarlı (29), tek yazarlı (24) ve dört yazarlı (4) olarak yapılmıştır. Bu noktada birlikte yapılan çalışmaların daha ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Şekil 3: Yazar Sayısına Göre Makale Dağılımı

Ele alınan dönemde yayımlanan tüm makaleler arasında dört makale ile en verimli yazarlar Gençtürk M. ve Çarıkçı O. olarak tespit edilmiştir. 31 yazarın ikişer makalesi, geriye kalan 147 yazarın ise tek bir makalesi yayımlanmıştır. İki ve daha fazla yayını olan 33 yazar kurumları ile birlikte Tablo 3'de ele alınmıştır.

Tablo 3: Yazarlar ve Yayın Sayıları

Yazar	Sayı	Kurum
Mehmet Gençtürk	4	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Oğuzhan Çarıkçı	4	Süleyman Demirel Üniversitesi
Ahmet Gökgöz	2	Yalova Üniversitesi
Ahmet Yanık	2	Kocaeli Üniversitesi
Ayşe Kır	2	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Ayşegül Çiğer	2	Akdeniz Üniversitesi
Ayşegül Güngör	2	Nişantaşı Üniversitesi
Berna Demir	2	Bilecik Üniversitesi
Bülent Kınay	2	Akdeniz Üniversitesi
Emin Yürekli	2	Pamukkale Üniversitesi
Ensar Ağırman	2	Atatürk Üniversitesi
Ferah Yıldız	2	Adıyaman Üniversitesi
Gönül İpek Alkan	2	Dokuz Eylül Üniversitesi
Haluk Duman	2	Aksaray Üniversitesi
Hüseyin Ali Kutlu	2	Kafkas Üniversitesi
Mahmut Yardımcıoğlu	2	Selçuk Üniversitesi
Meral Erol Fidan	2	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Metin Atmaca	2	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Muhammet Özcan	2	Atatürk Üniversitesi
Mustafa Ay	2	Selçuk Üniversitesi
Nilgün Koç	2	Akdeniz Üniversitesi
Nurettin Koca	2	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Osman Akın	2	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Osman Tuğay	2	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Reşat Karcıoğlu	2	Atatürk Üniversitesi
Seçkin Gönen	2	Dokuz Eylül Üniversitesi

Yazar	Sayı	Kurum
Selin Coşkun	2	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sema Ülkü	2	Düzce Üniversitesi
Serkan Özdemir	2	Pamukkale Üniversitesi
Seyhan Öztürk	2	Kafkas Üniversitesi
Şerife Subaşı	2	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Tuğçe Uzun Kocamış	2	İstanbul Üniversitesi
Yusuf Akpınar	2	Adıyaman Üniversitesi

Lotka (1926) Yasası, “yazıları ile belli bir literatüre katkıları bulunan yazarların, söz-konusu katkıyı kaç yazı ile sağladıklarını belirleme olanağını sunmaktadır” (Yılmaz, 2006: 62). Bu yasaya göre bir alanda, yazarların bir makale ile %60’ının, iki makale ile %15’inin, üç makale ile de %7’sinin katkıda bulunması gerektiğini öngörmektedir. Lotka Yasası’na göre araştırma kapsamındaki makalelerin yazar sayılarına göre dağılımı değerlendirildiğinde toplam yazarlardan bir makalesi bulunan yazarlar %81,67, iki makalesi bulunanlar %17,22, dört makalesi bulunan yazar ise %1,11’dir. Bu sonuçlara göre Lotka Yasası’na yaklaşık olarak sadece iki makale ile katkıda bulunan yazarlar uymaktadır.

Price (1971, 1976) Yasası, “belli bir disiplindeki yazıların yarısının, o alanda yazı yazan yazarların toplam sayısının kareköküne eşit yazarlarca üretileceğini ileri sürmektedir” (Yılmaz, 2008: 1). Bu yasaya göre toplam yazar sayısının karekökü kadar yazar, toplam yazının yarısını üretecektir. İlgili makaleler 180 yazar tarafından hazırlanmıştır ve yazar sayısının karekökü 13,41’dir. En verimli 13,50¹ yazarın toplam yayın sayısı 31’dir. Bu yasaya göre 13,50 yazarın toplam 51 makaleyi yazmış olması beklenmektedir fakat sonuçlar bu yasa ile örtüşmemektedir. Bunun nedeni yazarların makale sayılarına göre dağılımının Lotka Yasası’na uymamasıdır.

Araştırma kapsamında incelenen makalelerin yazarları 50 farklı kurum bünyesinde faaliyet göstermektedir. Yazarların kurum bazında dağılımı Tablo 4’te ele alınmıştır. Kurum bazında değerlendirildiğinde en fazla katkı 13 yazar ile Süleyman Demirel Üniversitesi mensupları tarafından yapılmıştır. Bunu 11 yazar ile Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi; 10 yazar ile de Adıyaman Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi mensupları takip etmektedir.

Tablo 4: Yazarların Kurum Bazında Dağılımı

Kurum	Yazar Sayısı	%
Süleyman Demirel Üniversitesi	13	7,22%
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	11	6,11%
Selçuk Üniversitesi	11	6,11%
Adıyaman Üniversitesi	10	5,56%
Akdeniz Üniversitesi	10	5,56%
Atatürk Üniversitesi	7	3,89%
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	6	3,33%
Yalova Üniversitesi	6	3,33%
Afyon Kocatepe Üniversitesi	5	2,78%
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	5	2,78%
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	5	2,78%
Uşak Üniversitesi	5	2,78%
Aksaray Üniversitesi	4	2,22%

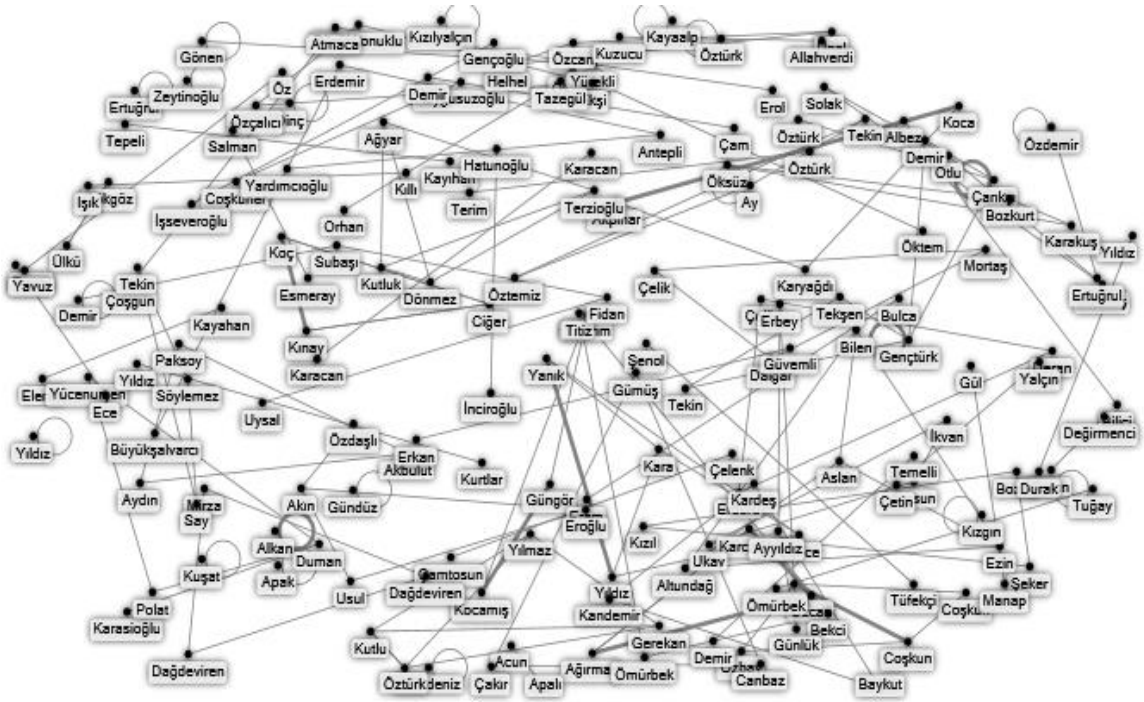
¹ Yazarların yayın sayılarına göre sıralama yapıldığında 14. yazarın iki yayınının bulunmasından dolayı bu sayıda bir yuvarlamaya gidilmemiştir.

Kurum	Yazar Sayısı	%
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	4	2,22%
İstanbul Üniversitesi	4	2,22%
Kafkas Üniversitesi	4	2,22%
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	4	2,22%
Kocaeli Üniversitesi	4	2,22%
Pamukkale Üniversitesi	4	2,22%
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	3	1,67%
Çankırı Karatekin Üniversitesi	3	1,67%
Harran Üniversitesi	3	1,67%
İnönü Üniversitesi	3	1,67%
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	3	1,67%
Marmara Üniversitesi	3	1,67%
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	3	1,67%
Ömer Halisdemir Üniversitesi	3	1,67%
Trakya Üniversitesi	3	1,67%
Bartın Üniversitesi	2	1,11%
Dicle Üniversitesi	2	1,11%
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	1,11%
Gaziantep Üniversitesi	2	1,11%
Kayseri Üniversitesi	2	1,11%
Kurum Belirtmeyen	2	1,11%
Mersin Üniversitesi	2	1,11%
Uludağ Üniversitesi	2	1,11%
Adnan Menderes Üniversitesi	1	0,56%
Beykent Üniversitesi	1	0,56%
Bitlis Eren Üniversitesi	1	0,56%
Dumlupınar Üniversitesi	1	0,56%
Düzce Üniversitesi	1	0,56%
Erciyes Üniversitesi	1	0,56%
Gazi Üniversitesi	1	0,56%
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	0,56%
Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi	1	0,56%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	0,56%
Kırklareli Üniversitesi	1	0,56%
Milli Eğitim Bakanlığı	1	0,56%
Mustafa Kemal Üniversitesi	1	0,56%
Niğantaşı Üniversitesi	1	0,56%
Ufuk Üniversitesi	1	0,56%

Yazarlar arasındaki sosyal ağ ise Şekil 4'te ele alınmıştır. Bu analiz yazarlar arasındaki sosyal ağı belirlemek için NodeXL programı aracılığıyla yapılmıştır. Yazarlar çalışmada belirtilen isim sırasına göre ikili kombinasyonlar haline getirelerek birlikte çalışma sıklığına göre programa tanımlanmıştır. Yazarlar arasındaki ilişki çizgisel olarak tanımlanmış ve çizginin kalınlığı aralarındaki ilişkinin yoğunluğunu belirtir. Şekilde yer alan daireler ise yazarın kendi başına yapmış olduğu çalışmasını temsil etmektedir. Yazarlar arasındaki ilişkilerin yoğunluğu bakımından yazarların büyük çoğunluğu bir defaya mahsus olarak birlikte çalışma yürütmüşlerdir. Kalın çizgiler yazarların iki defa işbirliği içinde bulduklarının göstermektedir. İki çalışması olan bu yazarlar ise (birlikte veya tek çalışmalarına göre);

- Ahmet Yanık - Ferah Yıldız
- Ayşegül Güngör - Tuğçe Uzun Kocamış

- Bülent Kınay - Nilgün Koç
- Ensar Ağırman - Muhammet Özcan
- Gönül İpek Alkan
- Mehmet Gençtürk
- Nurettin Koca - Yusuf Akpınar
- Oğuzhan Çarıkçı
- Reşat Karcıoğlu - Muhammet Özcan
- Selin Coşkun - Ayşe Kır

Şekil 4: Yazarlar Arası Sosyal Ağ

Sosyal ağ incelendiğinde genel anlamda yazarlar arasında işbirliğinin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Bunun bir diğer nedeni de yazarların genellikle tek bir çalışmasının bulunmasıdır. Yazarlar genellikle aynı kuruma mensupturlar.

4. SONUÇ

Çalışma kapsamında Türkiye’de ön lisans muhasebe eğitimi ve ön lisans muhasebe öğrencilerini konu alan 2004-2020 yılları arasında yayımlanmış 102 makalenin; yayın yılı, yayımlandığı dergiler, anahtar kelimelerin kavram yoğunluğu, yazar sayısı, yazarların makale sayıları (Lotka ve Price Yasalarına göre makale sayılarının dağılımı), yazarların kurumları, yazarlar arası sosyal ağ ilişkilerine göre bibliyometrik analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Makale sayıları bakımından yıllar itibarıyla dalgalanma olmakla birlikte genel olarak bir artış eğilimi söz konusudur. En fazla makale 2017(15) yılında; en az makale ise 2004(2) ve 2005(2) yıllarında yayımlanmıştır. Makalelerin yayımlandığı dergiler bakımından Muhasebe ve Finansman Dergisi ön lisans muhasebe eğitimi konu alan çalışmaların yayımlandığı kilit dergi konumundadır. Bunu Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi ve Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergileri takip etmektedir. Geriye kalan diğer dergilerin büyük

çoğunluğunda yalnızca bir makale yayınlanmıştır. Ön lisans muhasebe eğitime yönelik çalışmaların kümelendiği kilit dergilerin artması gerekmektedir.

Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimeler bakımından en fazla sırasıyla “Muhasebe Eğitimi”, “Meslek Yüksekokulu”, “Muhasebe” ve “Muhasebe Mesleği” kullanılmıştır. 150 farklı anahtar kelimenin 112’si yalnızca bir kez kullanılmıştır. Bu noktada anahtar kelime seçiminde bir standardizasyonun olmadığını söylemek mümkündür.

Yazar sayıları bakımından çok yazarlı çalışmalar %76 gibi önemli bir ağırlığa sahiptir. Yazarların makale sayıları bakımından ilgili dönemde dört makale yayınlayan iki yazar, iki makale yayınlayan 31 yazar ve tek bir makale yayınlayan 147 yazar bulunmaktadır. Bu noktada yazarların konuya ilişkin ilgilerinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Bunun doğal bir sonucu olarak yazarların makale sayılarının dağılımı Lotka ve Price yasalarına genel olarak uyum göstermediği tespit edilmiştir. Yazarların konuya ilişkin yayınlarının artmasıyla hem literatür zenginleşecek hem de bu yasalara uyum zamanla artacaktır.

Yazarların kurum bazında dağılımı değerlendirildiğinde Batı Akdeniz bölgesinde bulunan üniversitelerin (Süleyman Demirel, Burdur Mehmet Akif Ersoy ve Akdeniz) mensupları yazarların %19’luk kısmını teşkil etmektedir. Yazarlar arası sosyal ağ incelendiğinde yazarların büyük bir çoğunluğunun yalnızca bir makalesinin bulunmasından dolayı yazarlar arası işbirliğinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında çok yazarlı makalelerde yazarların genellikle aynı kurumda çalıştıkları gözlemlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Akgün, Melek - Karataş, Bekir (2017), “Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisinde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2000-2016),” *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 17 (52), ss. 19-34.
- Alkan, Gönül (2014), “Türkiye’de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012),” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (61), ss. 41–52.
- Altunay, Mehmet Akif - Bayraktıoğlu, Süleyman (2020), *Yardımcı Muhasebe Elemanı Mesleğini Belgelendirilmesi ve Eğitimi: Ön Lisans Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programları Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Apak, Sudi - Erol, Mikail - Öztürk, Seçil (2016), “Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisinde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi,” *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (11), ss. 111–124.
- Arıcı, Nuray Demirel - Aktaş, Rabia - Karğın, Sibel (2016), “Muhasebe Alanında Yapılan Çalışmaların Araştırma Yöntemleri Açısından Analizi: Türkiye Örneği (2011-2015),” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18 (4), ss. 919–43.
- CABİM (2021), “Bibliyometrik Analiz Sıkça Sorulan Sorular –,” *Cahit Arf Bilgi Merkezi*.
- Çarıkçı, Oğuzhan - Yaman, Bahar (2019), “Muhasebe-Finans Öğrencileri Üzerine Yapılan Araştırmaların Bibliyometrik Analizi,” *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (19), ss. 359–81.
- Cavlak, Hakan - Cebeci, Yasin - Güneş, Necati - Tan, Ömer (2021), “Muhasebe Eğitimi İle İlgili Lisansüstü Tezlerin Analizi (1991-2019),” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 89, ss. 75–100.

- Doğan, Özlem - Altınkaynak, Fırat (2019), “Muhasebe ve Finans Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İçerik Analizi,” *İşletme Bilimi Dergisi*, 7 (1), ss.131–150.
- Dönmez, Adnan - Ağyar, Evren - Ersoy, Ayten (2010), “Uluslararası Dört Muhasebe Eğitimi Dergisi Üzerine Bir Literatür Taraması ve Analizi (2000-2008),” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 12 (1), ss. 25–48.
- Durmuş, Muhammed Emin - Kaya, Süleyman (2018), “Türkiye’de Vakıflar Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi (1984-2016),” *Vakıflar Dergisi*, (49), ss. 131–146.
- Güleç, Ömer Faruk - Öztürk, Erkan (2019), “Muhasebe Alanında Türkiye’deki Tezlerle Uluslararası Alan Endekslerinde Taranan Dergilerde Yayınlanan Makalelerin Karşılaştırılması,” *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 12 (2), ss. 215–236.
- Gündüz, Meral (2018), “Türkiye’de 2014-2016 Yılları Arasında Akademik Dergilerde Muhasebe Alanında Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi,” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (1), ss. 236–257.
- Hotamışlı, Mustafa - Erem, Işıl (2014), “Muhasebe ve Finansman Dergisi’nde Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi,” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (63), ss. 1–20.
- Keseroğlu, Hasan - Mengülerek, İlkin (2008), *Türkiye Muhasebecilik Bibliyografyası : Makaleler : 1886-2008*, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
- Keseroğlu, Hasan - Mengülerek, İlkin (2009), *Türkiye Muhasebecilik Bibliyografyası : Kitaplar : 1729-2007*, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
- Koç, Berke - Yüncü, Alican Berk (2020), “Muhasebe Alanında 2004-2018 Yılları Arasında Hazırlanmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi,” *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (62), ss. 63–75.
- Kurt, Ganite - Uçma, Tuğba (2011), “Türkiye’deki Muhasebe Araştırmaları Yazını,” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 13 (4), ss. 69–95.
- Lotka, Alfred J. (1926), “The frequency distribution of scientific productivity,” *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16 (12), pp. 317–323.
- Önce, Saime - Başar, Banu (2010), “Türkiye’deki Akademik Araştırma Dergilerinde Muhasebe Alanında Yazılmış Makalelerin Analizi: 2000-2008,” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45), ss. 55–68.
- Özbek, Cevdet Yiğit - Badem, Ahmet Cemkut (2018), “Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi’nde Yayınlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2008-2017),” *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11 (2), ss. 216–247.
- Price, Derek De Solla (1976), “A general theory of bibliometric and other cumulative advantage processes,” *Journal of the American Society for Information Science*, 27 (5), pp. 292–306.
- Price, Derek J. Solla de (1971), “Some remarks on elitism in information and the invisible college phenomenon in science,” *Journal of the American Society for Information Science*, 22 (2), pp. 74–75.

- Sakin, Turgay (2008), "A Content analysis of papers published in the Journal of School of Business Administration: Accounting and finance (1972 -2007)," *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 37 (1), ss. 13–21.
- Şen, İlker Kıymetli - Hatunoğlu, Zeynep - Terzi, Serkan (2017), "Muhasebe Araştırmalarında Muhasebe Eğitiminin Yeri Ve Önemi: Muhasebe Dergileri Üzerinde Bibliyometrik Bir Araştırma," *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19 (1), ss. 247–291.
- Şentürk, Fatih - Fındık, Hakkı (2015), "Türkiye'deki Akademik Araştırma Dergilerinde 2005-2014 Döneminde Muhasebe Alanında Yazılmış Makalelerin Literatür Taraması ve İçerik Analizi," *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (2), ss. 413–436.
- Temelli, Fatma - Karcıoğlu, Reşat (2018), "Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisinde Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi: 2010-2017 Dönemi," *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11 (2), ss. 248–268.
- Tosunoğlu, Büşra - Cengiz, Selim - Anadolu, Zafer (2019), "Muhasebe Eğitimi Konusunda Ulusal ve Uluslararası Dergiler Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma," *Global Journal of Economics and Business Studies*, 7 (14), ss. 18–24.
- Yereli, Ayşe Necef - Kayalı, Cevdet - Özdoğan, Burak - Gacar, Anıl - Ata, Fatma İzmirli (2010), "Uluslararası Muhasebe Eğitimi Literatüründen Bir Kesit: 1997-2008 Dönemi," *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10 (3), ss. 885–910.
- Yeşil, Tolga - Akyüz, Fatma (2018), "Muhasebe Alanındaki Ulusal Doktora Tezlerinin Bibliyometrik Analizi," *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, ss. 440–472.
- Yılmaz, Murat (2006), "Lotka Yasası ve Türkiye'de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Literatürü," *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (1), ss. 61–69.
- Yılmaz, Murat (2008), "Price Yasası ve Türkiye'de Fikri Mülkiyet Hakları Literatürü," *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, (1), ss. 23–38.

ISSN: 2146-3042

DOI: 10.25095/mufad.843155

Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Dereceleri İle Firma Karlılığı Arasındaki İlişki: BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) Bankacılık Ve Sanayi Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Karşılaştırmalı Analizi*

Ali ALAGÖZ **

Hüseyin Enes ERKOÇAK***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul, Kurumsal Yönetim (XKURY) Endeksinde yer alan, Bankacılık ve İmalat Sanayi sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin, kurumsal yönetim ilkelerine uyum dereceleri ile şirket karlılıkları arasındaki ilişkileri ölçmektir. Her iki sektör için elde edilen sonuçlar, karşılaştırmalı analize tabi tutularak, tespitlerde bulunulacaktır. Araştırma 2010-2019 yılları arasındaki 10 yıllık süreyi kapsamaktadır. İlgili dönemlerde, bankalara ve sanayi firmalarına ait 3' er aylık finansal veriler, panel veri analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Ampirik sonuçlar, sanayi sektöründe uygulanan kurumsal yönetim ilkelerinin, bankacılık sektörüne göre, karlılık oranları üzerinde daha anlamlı sonuçlar verdiğini ve istatistiksel olarak daha güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal yönetim, firma karlılığı, panel veri analizi.

JEL Sınıflandırması: G30, M10.

The Relationship Between Corporate Governance Principles Compliance Degrees and Company Profitability: BIST Corporate Governance Index (XKURY) Comparative Analysis of Companies Operating in The Banking and Industrial Sector

ABSTRACT

The aim of this study is to measure the relationship between corporate governance principles and company profitability of companies operating in the Banking and Manufacturing Industry sector, included in the Borsa İstanbul Corporate Governance (XKURY) Index. The results obtained for both sectors will be subjected to comparative analysis and determinations will be made. The research covers the 10-year period between 2010-2019. In the relevant periods, 3-month financial data of banks and industrial companies have been tested using the panel data analysis method. Empirical results show that corporate governance principles applied in the industrial sector give more meaningful results on profitability rates compared to the banking sector and there is a statistically stronger relationship.

Keywords: Corporate Governance, Company Profitability, Panel Data Analysis.

Jel Classification: G30, M10.

* Makale Gönderim Tarihi: 25.12.2020, Makale Kabul Tarihi: 16.03.2021 , Makale Türü: Nicel Araştırma

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aalagoz@selcuk.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-3873-1936.

*** Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, erkocakenes@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-7648-2793.

1. GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, diğer sektörlerde olduğu gibi, finansal sistemin temelini oluşturan Türk bankacılık sektörünü de derinden etkilemiştir. Meydana gelen krizlerin üstesinden gelebilmek ve kalıcı bir çözüm üretebilmek için 2001 yılında uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur. Uygulanan bu program ile, ekonomik büyüme stratejileri, yapısal yenilenmeler, faiz ve kambiyo politikaları gibi bankacılık sistemlerinde yeni reformlar hayata geçirilmiştir. Türk bankacılık sektörü bu yasal düzenlemeler sayesinde sağlam bir zeminde büyümektedir. Hisseleri borsa da işlem gören bankalar, bir yandan uyguladığı finans politikaları sayesinde karlılığını artırarak, daha yüksek temettü ödemesi ve daha yüksek sermaye kazancı sağlamak suretiyle, mevcut hissedarlarını tatmin etmek istemekte, diğer yandan ise; sermaye yapısını güçlendirmek için hissedar olarak yeni yatırımcıları çekmeyi arzulamaktadır. Yatırımcılar ise; borsada işlem gören bankaların sermayelerine ortak olmak istediklerinde, bankaların, mevcut finansal durumunun yanında, geçmiş dönem finansal başarılarını, sermaye yapısını, yatırım planlarını, ortaklık yapılarını ve yönetimdeki kişilerin etkinlikleri gibi hususlarını da değerlendirmektedirler. Bu nedenle, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin, güçlü bir finansal yapının yanında, yeterli ölçüde güvenilirliğe de sahip olmaları gerekmektedir.

Yatırımcılara karşı şirket imajının olumlu olabilmesi için, bankaların; yatırımcılara ve hissedarlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmesi, adil davranması, şeffaf olması, aldığı kararlar ve uyguladığı politikalar karşısında hesap verebilmesi gerekmektedir. Bu noktada; diğer sektörlerde faaliyetlerini sürdüren firmalarda olduğu gibi bankacılık sektöründe yer alan şirketlerinde kurumsal yönetim ilkelerini benimsemesi ve sağlıklı bir şekilde uygulaması önem arz etmektedir. Bankaların, yatırımcıların güveninin kazanılması ve sürdürülebilir finansal büyümenin sağlanması için son yıllarda, kurumsal yönetim ilkelerine daha fazla uyum gösterme çabası içerisine girdikleri görülmektedir. Kurumsal yönetim uygulamalarının, bankalara getireceği ek maliyet ve iş yüküne rağmen, şirket karlılığına olumlu katkı sağlaması beklenmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini etkilemeleri açısından, finansal sistemin temeli olan bankacılık sektörünün önemi kadar, imalat sanayinin de kalkınmadaki katma değeri yadsınamaz bir gerçektir.

İmalat sanayi; ülkelerin, üretim güçlerini artırabilmeleri ve refah seviyelerini yükseltebilmeleri için, en fazla önem verdikleri sektörlerin başında gelmektedir. OECD tarafından 2001 yılında yayınlanan rapora göre; imalat sanayi, sektörel bazda, endüstri alanındaki üretkenlik ve verimlilik artışının temel unsuru ve yön vericisi olarak nitelendirilmiştir. Raporda, ülkelerin, üretim gücüne olan katkısı, sağladığı istihdam hacmi, yerli ve yabancı yatırımlar açısından da ekonomiyi en iyi temsil eden sektörlerin başında geldiği belirtilmiştir. Ayrıca; imalat sektörünün, diğer sektörlerin büyümesine ve gelişmesine de öncülük etmesi sebebiyle, ekonomik büyümenin lokomotifi olduğu kabul edilmektedir (Tunç, 2007: 64).

Bu çerçevede, çalışmanın amacı; Borsa İstanbul, Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan, Bankacılık ve İmalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin, kurumsal yönetim ilkeleri ile şirket karlılığı arasındaki ilişkileri inceleyerek, her iki sektörü karşılaştırmalı analize tabi tutmaktır.

2. KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ VE ENDEKSİ

Son yıllarda ulusal ve küresel bazda yaşanan finansal krizler ve işletmelerin muhasebe raporlarını manipüle etmesinden kaynaklanan firma skandalları, yatırımcıların, firmalara olan güvenlerini azaltmıştır. Bu nedenle, işletmeler açısından; yatırımcı güveninin yeniden kazanılabilmesi için, kurumsal yönetim kavramı ortaya çıkmıştır.

Kurumsal yönetim; şirket yönetimleri ile şirketlerin uyguladığı finansal politikalar arasındaki uyumsuzlıklardan meydana gelen ve şirket performansını olumsuz etkileyen sorunların, çözülmesini destekleyen bir mekanizmadır (Sloan, 2001:341-342). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tanımına göre, kurumsal yönetim; şirket yönetimi, yönetim kurulu ve şirketin hissedarları arasındaki ilişkileri kapsamakta ve şirketin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Davies, 2006: 3). Başka bir ifadeyle, kurumsal yönetim; işletmelere, çeşitli enstrümanlar aracılığıyla fon sağlayan yatırımcıların, yatırımları karşılığında, kazanç sağlayabilmeleri için, şirketler tarafından uyulması gereken kural, yöntem ve uygulamalardır (Shleifer ve Vishny 1997).

Şirket performansının geliştirilmesi ve şirket yönetimiyle, hissedarlar arasındaki uyumun sağlanması hususlarını esas alan kurumsal yönetimin temel amaçları şu şekildedir (Sönmez ve Toksoy, 2011:58).

•Şirket yöneticilerinin kullandıkları yetki ve sorumlulukların, kendi çıkarları doğrultusunda kötüye kullanılmasını engellemek,

•Yönetimde şeffaflığı sağlamak,

•Hissedar ve yöneticilerin karşılıklı yükümlülüklerini belirlemek,

•Yerli ve yabancı yatırımcıların güvenliğini sağlamak,

•Eşitlik ilkesi uyarınca azınlık hisselerine sahip hissedarların haklarını korumak,

•Şirket yönetim kurulunun sorumluluklarını belirlemek,

•Vekalet maliyetlerini düşürmek,

•Şirket performansını, dolayısıyla şirketin büyüme ve karlılığını sürdürmektir.

Kurumsal yönetim ilkelerinin şirketlere sağlayacağı faydalardan bazıları; likiditenin yüksek olması, krizlerin kolay atlatılması, finansman fırsatlarının bol olması ve düşük sermaye maliyeti olarak sıralanabilir. Kurumsal yönetim uygulamalarının sağladığı bu fırsatlar sayesinde, şirketler sermaye piyasalarına daha kolay girebilmektedir (Dağlı vd, 2010:19). Ayrıca, şirketlerde kurumsal yönetim kalitesinin yüksek olması, şirket faaliyetlerini, dolayısıyla hisse senedi değerlerini de yükseltebilmektedir (Gürbüz ve Ergincan, 2004:1).

Kurumsal yönetim uygulamalarının etkili uygulanmasının şirketlere sağlayacağı faydaların yanında, ülke ekonomilerine de önemli ölçüde katkıları bulunmaktadır. Bunlar; ülke imajının artması, dolayısıyla; yabancı yatırımların ve yabancı sermayenin yükselmesi, sermaye piyasalarının gelişmesi, sermaye piyasalarındaki rekabetin artması, ülke açısından makroekonomik gelişme kaynaklı krizlerin daha düşük kayıplarla atlatılması ve sürdürülebilir finansal derinliğin sağlanması olarak sıralanabilir (Yenice ve Dölen, 2013:200).

Kurumsal yönetimi oluşturan ilkeler temel olarak; hesap verebilirlik, şeffaflık, eşitlik ve sorumluluk ilkeleridir.

Şekil 1. Kurumsal Yönetim İlkeleri

Hesap Verebilirlik İlkesi: Pay sahiplerinin bazı hakları kurumsal yönetim ilkeleri açısından korunmalıdır. Bu haklar, arasında; genel kurul toplantılarına katılma ve oy kullanma, düzenli olarak şirket hakkında açıklayıcı bilgilere ulaşma, şirketin faaliyetlerinden elde ettiği kar’ dan pay alma, rüçhan hakkı, şirket ile ilgili alınacak önemli kararlarda söz alabilme ve bilgilendirilme, gibi haklar bulunmaktadır (Topaç, 2002: 17).

Şeffaflık İlkesi: : Kamuyu aydınlatma ilkesi olarak ta isimlendirilebilir. Şeffaflık ilkesi temel olarak, şirketin mevcut finansal yapısı ve durumunun, kurumsal yönetim uygulamaları ile bilgilerin kamuoyuna aktarılmasıdır. Şeffaflık ilkesi, şirket hisselerinin çoğunluğuna sahip olan hissedarlar ile diğer pay sahipleri arasındaki asimetrik bilgi sorununu çözmek için uygulanan önemli bir kurumsal yönetim ilkesidir. Hisselerin çoğunluğuna sahip olan hissedarlar, şirketin finansal politikalarına ve mali bilgilerine daha kolay ulaşmakta ve bu bilgileri azınlık paylara sahip ortaklar ile paylaşmayabilmektedir. Bu nedenle; bilgilerin şeffaflık ilkesi uyarınca kamuoyuna açıklanması hissedarlar arasındaki bu asimetrik bilgi sorununu çözecektir (Ertuna ve Tükel, 2008:10-11).

Eşitlik İlkesi: Eşitlik ilkesi, yöneticilerinin; şirket faaliyetlerini yerine getirirken almış oldukları kararları, tüm hissedarlarına karşı eşit ve aynı zamanda paylaşılmasıdır. Ayrıca, şirket tarafından, hissedar grupları arasında herhangi bir tarafa menfaat sağlayacak şekilde bilgi aktarımı vesilesiyle, hak ihlali olması durumunda, hissedarların bu ihlal karşısında tazmin gücü bulunması gerekmektedir (Uyar, 2004:8).

Sorumluluk İlkesi: Sorumluluk ilkesi, şirket yönetim kurulunun ve yöneticilerin aldıkları karar ve eylemler ile yaptıkları tüm faaliyetlerin şirket içi düzenlemelere, mevzuata ve toplumsal etiklere uygunluğunu ifade etmektedir.

Sorumluluk ilkesi gereğince, yöneticilerin şirket faaliyetleriyle ilgili alınan karar süreçlerinde, tüm hissedarların menfaatlerini ön planda tutmaları ve hissedarlarla işbirliği içerisinde olmaları gerekmektedir. Ayrıca, yöneticilerin; hissedarlar, çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler gibi ilişkili bulunanların menfaatlerini azami derecede yerine getirebilme endişesini taşıması gerekmektedir (Paslı, 2008:57).

Kurumsal yönetim uygulamaları ile ilgili, gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan pek çok ülkede, son dönemlerde mevzuat düzenlemelerine başlanılmıştır. Bu düzenlemeler, İngiltere de 1992 de Cadbury ve 1995 te Greenbury kodları ile, Amerika da ise 2002 senesinde Sarbanes Oxley yasası ile faaliyete girmiştir. Son olarak, bu ilkelerin dünya genelinde yaygınlaşması amacıyla, 2004 yılında OECD raporu yayınlanmıştır. Kurumsal yönetim performans derecelendirmeleri, Japonya, Kore, Tayvan, Filipinler gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise, faaliyete giren kurumsal yönetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir (Chang ve diğerleri 2015). Türkiye de ise Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından 2003 te yayınlanan ilkeler doğrultusunda, kurumsal yönetim ilkelerini uygulayan şirketlerin performanslarını ölçmek için, 2007 de Borsa İstanbul, Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) kurulmuştur. BIST çatısı altında hesaplanan Kurumsal Yönetim Endeksi, hisseleri bu endekste işlem gören ve kurumsal yönetim ilkelerine ait derece notu alan halka açık şirketlerden oluşmaktadır. Kurumsal Yönetim Endeksinin amacı; bu endekste işlem gören ve kurumsal yönetim uyum notu 10 üzerinden en az 7 ve her bir ana başlık için 6,5 olan şirketlere ait fiyat ve getiri performanslarının ölçülmesidir. Uyum notları, SPK tarafından belirlenen derecelendirme kuruluşları tarafından, şirketlerin; kurumsal yönetim ilkelerine uyumlarına ilişkin yapılacak değerlendirmeler sonucuna göre verilmektedir. Bu endekste işlem görmek isteyen şirketler de yine, SPK tarafından lisanslandırılan kuruluşlarca derecelendirilerek Borsa İstanbul'a bildirilir. Derecelendirme kuruluşları, şirketleri derecelendirirken, pay sahipleri (%25), kamuyu aydınlatma ve şeffaflık (%25), menfaat sahipleri (%15) ve yönetim kurulu (%35), olmak üzere dört ana başlık üzerinden değerlendirmekte ve derecelendirmeleri belirlenen oranlara göre gerçekleştirmektedir (TKYD).

2.1. Bankacılık Sektörü ve Kurumsal Yönetim

Finansal sistemin temeli olan bankacılık sektörü, finansal yapısı itibariyle, diğer sektörlere nazaran çok daha farklı özellikler barındırmaktadır. Bankacılık dışındaki piyasalarda alış veriş yapan kişiler, paralarını, hemen o anda bir ürün veya hizmete sahip olabilmek için harcamaktadırlar. Ancak, bankacılık sektöründe işlem gerçekleştiren yatırımcılar, mevduatlarını gelecek bir zamanda kazanç elde edebilmek için bankalara yatırmaktadırlar. Yine ürün ve hizmet piyasalarındaki müşteriler; satın aldıkları bir ürün

bozursa veya beklenti ve taleplerine cevap veremiyorsa bu durumun anında farkına varırken, bankalara yatırılan paranın, nasıl değerlendirileceği gözlenemeyebilir ve müşteriler mevduatları karşılığında, kar beklerken, zararlarla karşılaşabilir (Caprio, Levine, 2002:11). Finansal piyasalarda yerine getirdiği görevler itibarıyla bankacılık sektörü, ülke ekonomileri ve finansal piyasalar açısından hayati öneme sahiptir. Özellikle kısa vadeli fon sağlayanlar ile fon talep edenleri buluşturan bankalar, mevduat toplama, kredi kullandırma, toplanan sermayeyi tabana yayma ve risk çeşitlendirme gibi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ancak, gerçekleştirdiği faaliyetler sonucu ülke kalkınmasına önemli katkıda bulunan bu sektör, işlemleri nedeniyle barındırdığı sistematik riskler sayesinde, ekonomik kriz üretecek kadar önemli bir potansiyele de sahiptir (Arıkan, 2008: 50). Bu nedenle; diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması büyük önem arz etmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ekonomiye sahip ülkelerde, kurumsal yönetimin bankacılık sektöründeki önemini daha da arttıran çeşitli etkenler mevcuttur. Bunlardan birisi; bankacılık sektörünün, gelişmekte olan ekonomilerde, finansal sistemin ve ekonomik büyümenin temelini oluşturmasıdır. Diğer bir etken, gelişmekte olan ekonomiler de finansal piyasalar düşük gelişmişlik düzeyine sahip olduğu için, işletmeler için finansman kaynağı bankalardır. Başka bir etken, bu ülkelerde faaliyet gösteren bankalar, hem; ödeme araçlarını kullandırmakta, hem de; ekonomideki tasarruflar için merkezi depo görevini üstlenmektedir. Son bir etken ise; gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde özelleştirme ve çeşitli yasal düzenlemelerle sağlanan liberilizasyonun, kurumsal yönetimin önemini arttırdığı düşünülmektedir. Çünkü bu durum, banka yöneticilerin, kurumlarını yönetirken daha özgür davranış sergilemelerine izin vermektedir (Arun ve Turner, 2004:372).

Bankalar; kurumsal yönetim uygulamalarına ilişkin düzenlemeler de Basel Bankacılık Komitesi tarafından belirlenen kural ve ilkeleri temel almaktadırlar. Basel Bankacılık Komitesi, bankalarda kurumsal yönetimi; gerçekleştirilen faaliyetlerin yönetim kurulu ve üst yönetimlerce, idare edildiği bir yapı olarak tanımlamakta ve kurumsal yönetim yapısından, banka yönetim kurulu ve üst yönetimin sorumlu olduğunu belirtmektedir. Kurumsal yönetim yapısı, en başta bankanın hissedarları olmak üzere, bankaya kaynak sağlayan mevduat sahipleri, kreditorler ve banka çalışanlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle; Basel komitesi; bankalarda, rüşvet ve yozlaşmanın önlenmesi, hissedar haklarının korunması, yöneticiler, çalışanlar ve hissedarların haklarının düzenlenmesi gibi teşvik edici tedbirleri önermektedir. Basel Bankacılık Komitesine göre; kurumsal yönetim yapısı aşağıdaki yaklaşımları etkilemektedir (BIS, 2006:4).

- Kurumsal hedeflerin belirlenmesi,
- Günlük faaliyetlerin yürütülmesi,
- Pay sahiplerine karşı olan hesap verme sorumluluğunun yerine getirilmesi ve diğer yatırımcıların menfaatlerinin gözetilmesi,
- Mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması,

2.2. İmalat Sanayi Sektörü ve Kurumsal Yönetim

İmalat sanayi, sanayi sektöründe faaliyet gösteren en önemli ve dinamik sektördür. İmalat sanayi, neredeyse tüm ülkelerde, yarattığı üretim miktarı ve sağladığı istihdam açısından en büyük paya sahiptir. Üç önemli alt birimi bulunan imalat sanayi sektörünün ilk bölümü; gıda, dokuma, tütün, hazır giyim, mobilya, gibi tüketim mallarından oluşmaktadır. Diğer bir bölümü; kağıt, plastik, petrol ürünleri, kimya, çimento, seramik, demir, cam, çelik ve metaller gibi ara mallardan oluşmaktadır. Son bölümü ise; madeni eşya, elektrikli makinalar, kara yolu taşıtları, demiryolu taşıtları, gemi ve uçak imalatı gibi, yatırım mallarından oluşmaktadır (Karluk, 2002:65).

Türkiye’de başlıca tüm sanayi kolları, imalat sanayi ve alt sektörleri olup imalat sanayi,

- Dayanıklı tüketim malları olan; gıda, dokuma, kimya, giyim eşyası, makine teçhizat gibi birçok ürünün üretildiği sanayi koludur.
- İmalat sanayi esas itibarıyla sanayinin temeli sayılır,
- İmalat sanayi, diğer sanayi kollarına göre daha yüksek istihdam oranına sahiptir,
- İhraç edilen ürünlerin başında imalat sanayi ürünleri gelmekte olup, ülke ekonomisi için büyük önem arz etmektedir (Koç vd. 2018:20).

İmalat sanayi, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin en temel göstergesidir. Ülke ekonomileri geliştikçe, farklı sektörlerin ekonomi içindeki payları da değişime maruz kalmaktadır. Önceki dönemlerde, tarım gibi doğal kaynaklara dayalı sektörler ekonomi içinde önemli bir paya sahipken, ülkeler gelişim gösterdikçe, bu pay yerini imalat sektörüne bırakmaktadır (TÜSİAD, 2008:37). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik büyüklüğün temel göstergesi olan gayri safi yurt içi hasılanın önemli bir kısmını teşkil eden imalat sanayi sektörü, ülke ekonomileri için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle; bankacılık sektöründe ve diğer sektörlerde olduğu gibi imalat sanayi sektöründe de kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması büyük önem arz etmektedir.

3. LİTERATÜR

Ulusal ve uluslararası literatürde, bankacılık sektöründeki kurumsal yönetim uygulamaları ile şirket performansı arasındaki ilişkileri tespit etmek için birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Tanrıöven vd (2006), çalışmalarında; İMKB de işlem gören ticari bankalarda kurumsal yönetimin firma performansına etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada, bankaların sahiplik yapısı ve kontrolünün banka performans ölçümünde kullanılan oranlarla ilişkisi Varyans analizi tekniği ile incelenmiştir. Bulgular, aile ve holding bankacılığı arasında önemli farklılık olmadığı, ancak; dağınık sermayeli ve kontrolü olan bankaların diğer bankalardan farklılaştığı yönündedir. Ghayad (2008), çalışmasında; Bahreyn’de faaliyet gösteren İslami bankaların performansının finansal rasyolar gibi sadece sayısal değişkenlerden değil, aynı zamanda

yönetimle ilgili değişkenlerden de etkilendiğini tespit etmiştir. Aebi vd. (2008), çalışmalarında ABD bankalarını, finansal kriz döneminde incelemiş, banka performansları ile bazı kurumsal yönetim değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı, bazıları ile de anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Cornett vd. (2009), çalışmalarında; Amerika’ da faaliyet gösteren en büyük bankalarda kurumsal yönetim uygulamalarının kazanç yönetimine etkisi araştırılmıştır. Bulgulara göre; bankaların net temettü oranı, borç/öz sermaye oranı, fiyat-kazanç oranı, yabancı ortak oranları ile Tobin Q değeri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aygün vd (2010), çalışmalarında; İMKB işlem gören 12 bankanın 2006-2008 yılları arasındaki kurumsal yönetim uygulamalarıyla banka performansı arasındaki ilişkiyi Regresyon ve Korelasyon analizi yöntemi kullanarak test etmiştir. Regresyon sonuçlarına göre; yönetim kurulu büyüklüğü ile piyasa değeri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu, yönetim kurulunun büyüklüğü ile karlılık arasında ise; anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Grove vd. (2011), Amerika’ da ki 236 bankanın 2005-2008 yılları arasında ve 2008 finansal krizinde, çeşitli kurumsal yönetim uygulamalarının bankaların finansal performanslarına etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Arouri vd. (2011), çalışmalarında; Körfez ülkelerinde yer alan 27 bankayı 2008 yılı için analiz etmişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre; banka performansı ile sahiplik yapısı arasında güçlü bir ilişki olduğu, ancak; diğer kurumsal yönetim ilkeleriyle banka performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Akhyar vd. (2011), çalışmalarında Malezya da yer alan bankaların kurumsal yönetim uygulamalarının banka etkinlikleri üzerindeki etkisini panel veri analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Yapılan ekonometrik analiz bulgularına göre; kurumsal yönetim ile banka etkililiği arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca; özellikle bağımsız ve küçük olarak oluşturulan yönetim kurullarının banka etkinliklerini olumlu etkiledikleri tespit edilmiştir. Beycan (2013) çalışmasında, Borsa İstanbul da işlem gören, 20 bankayı panel veri analizi uygulayarak incelemiştir. Bulgulara göre; halka açıklık oranı, yönetim kurulu üye sayısı ve toplantı sayısı ile aktif karlılık arasında pozitif, en büyük üç hissedarın payı ile aktif karlılık arasında negatif, Özsermaye karlılığı ile bağımsız üye sayısı arasında pozitif, varlık kalitesi ile yönetim kurulu üye sayısı, bağımsız üye sayısı, en büyük üç hissedarın payı ile pozitif, yönetim kurulu toplantı sayısı ile negatif bir ilişki tespit etmiştir. Peni ve Vahamaa (2012), çalışmalarında; 2005-2008 yılları arasında Amerika’da faaliyet gösteren 62 bankanın verilerini kullanarak, 2008 finansal krizini dikkate aldıkları araştırmaya göre; kurumsal yönetim uygulamaları ile banka performansları arasında hem olumlu, hem de olumsuz etkileri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Onakoya vd. (2012), çalışmalarında; Nijerya Borsası’nda 2005-2009 yılları arasında işlem gören 6 adet bankanın verileriyle zaman serileri yöntemiyle incelemişlerdir. Sonuç olarak; kurumsal yönetim uygulamalarının zayıflamasının, bankaların performansını da düşürdüğünü tespit edilmiştir. Dinçer ve Dinçer (2013), çalışmalarında; BIST’ te işlem gören bankalarda, kurumsal yönetim uygulamaları ile firma performansı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Bulgulara göre; kurumsallaşma derecesi yüksek olan bankaların hisse senedi fiyatlarının ise düşük risk düzeyi sebebiyle düşük olduğu, kurumsallaşma derecesi düşük olan bankaların hisse senedi fiyatlarının ise, daha yüksek olan risk düzeyi nedeniyle yüksek olduğu tespit edilmiştir. Fanta vd. (2013) çalışmalarında; 2005-2011 yılları arasında Etiyopya da faaliyet gösteren ticari bankalar üzerinde yaptığı araştırmaya göre; kurumsal yönetim düzeyinin banka performansını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bulgulara göre; yönetim kurulu büyüklüğü ve yönetimde denetim kurulunun bulunmasıyla banka performansı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu, banka büyüklüğü ve kurumsal

yönetim ölçüsü olarak sermaye yeterlilik oranının ise banka performansı üzerinde pozitif etkisinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Kandır (2013), çalışmasında; BIST kurumsal yönetim endeksinde işlem gören 6 bankanın, 2011 yılı kurumsal yönetim derecelendirme notunun, hisse senedi getirileri üzerindeki etkisini Event Study (Olay çalışması) yöntemini kullanarak 5 günlük olay penceresinde incelemiştir. Çalışma bulgularında, kurumsal yönetim derecelendirme notunun, hisse senedi getirilerine önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kula ve Baykut (2013), çalışmalarında; mevduat bankalarının, Kurumsal Yönetim Endeksi'nde yer almalarının finansal performanslarına olan etkisini, panel veri analizi yöntemiyle test etmişlerdir. Çalışmada BIST' te işlem gören ve 5' i Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan, toplam 14 ticari bankanın 2007-2012 arasındaki verileri kullanılmıştır. Bulgular; kurumsal yönetim endeksinde yer almak ile piyasa değeri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı yönündedir. Ayrıca; bahse konu bankaların, piyasa değeri ile mevduat büyüklüğü arasında negatif bir ilişki olduğu ve piyasa değeriyle, aktif karlılığı ve özsermaye büyüklüğü arasında ise pozitif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Shungu vd. (2014), çalışmalarında; Zimbabve' de faaliyet gösteren ticari bankaların 2009-2012 yılları arasındaki dönemlerde, bazı kurumsal yönetim ilkeleriyle, banka performansı arasında anlamlı ve pozitif; bazı kurumsal yönetim ilkeleriyle, banka performansları arasında ise anlamlı, fakat; negatif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bukair ve Rahman (2015), çalışmalarında; Körfez ülkelerinde faaliyet gösteren 40 İslami bankanın 2008-2011 yılları arasındaki kurumsal yönetim ilkeleriyle performansları arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, farklı kurumsal yönetim ilkeleriyle banka performansları arasında farklı sonuçlar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar; yönetim kurulu büyüklüğüyle banka performansı arasında olumsuz bir ilişki olduğu, CEO ve yönetim kurulu başkanın farklı kişiler olmasının banka performansını etkilemediği ve yönetim kurulu başkanının üst yönetimden bağımsız olmasının banka performansını olumlu etkilediği şeklindedir. Naushad ve Malik (2015), çalışmalarında; Körfez ülkelerinde faaliyet gösteren 24 bankanın 2012-2013 verilerini incelemiştir. Araştırma bulguları, kurumsal yönetim uygulamalarının, bankaların finansal performanslarını önemli ölçüde etkilediği şeklindedir. Manini ve Abdillahi (2015), çalışmalarında; 2014 yılında Kenya'da faaliyet gösteren bankaları incelemiştir. Sonuç olarak, tüm kurumsal yönetim uygulamalarının önemli olmamasına karşın, etkili kurumsal yönetim uygulamaları ile bankaların finansal performanslarının iyileştirilebileceği tespit edilmiştir. Lee ve Isa (2015), çalışmalarında; Malezya da faaliyet gösteren bankaların 2003-2011 yılları arasında; kurumsal yönetim uygulamaları ile banka performansları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada yönetim kurulu üyelerine verilen ücret ile banka performansı arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca; ücretlendirme ile yönetim kurulundaki bağımsız üye oranı arasında pozitif, fakat; yönetim kurulu büyüklüğü ile negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gümüş vd. (2015) çalışmalarında; Türkiye ve Kazakistan'da faaliyet gösteren bankaların, finansal performans ve kurumsal yönetim uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ahmed vd. (2016), çalışmalarında; Bangladeş teki İslami bankaların 2009-2014 dönemi için yaptıkları araştırmaya göre; kurumsal yönetim ve kurumsal yönetim ilkeleri ile banka performansı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlayamamışlardır. Kusuma ve Ayurmardani (2016), çalışmalarında 2010- 2014 dönemlerinde, Endonezya da faaliyet gösteren İslami bankaların kurumsal yönetim etkinliği ile banka performansı arasında önemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nawaz (2017), çalışmasında; dünya genelinde, 67 İslami bankanın 2006-2009 döneminde, kurumsal yönetim uygulamalarının, banka performansını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, çalışmada; CEO ve yönetim kurulu başkanının aynı kişi olmasının banka

performansını olumlu etkilediği, danışma kurulunun büyüklüğünün ise banka performansını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Literatürde, imalat sanayi sektöründeki kurumsal yönetim uygulamaları ile şirket performansı arasındaki ilişkileri tespit etmek için de pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları ise, aşağıdaki gibidir.

Januszewski vd. (1999), 1986-1994 yılları arasındaki verilerin analiz edildiği çalışmalarında Almanya'daki 400 imalat firması ile toplam faktör verimliliği üzerine ampirik bir analiz yapmışlardır. Araştırmalarında, Almanya'daki verimlilik artışının son yıllarda neden AB ülkelerinden, özellikle de Amerikan firmalarından daha yavaş olduğunu incelemişlerdir. Bulgular; bu olayın ana nedenlerinden birisinin zayıf kurumsal yönetim olduğu yönündedir. Ayrıca, bulgularda; Alman imalat firmalarının rekabet düzeylerinin tespiti için sahiplik yapısı ve kurumsal yönetim etkilerinin daha fazla araştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Yıldırım (2007), BIST' de işlem gören 44 imalat şirketinin 2002-2006 yılları arasındaki verileriyle, mülkiyet ve yönetim kontrol yapılarının özelliklerinin firmaların performanslarına etkisini araştırmıştır. Bulgularda; mülkiyet ve kontrol yapısı değişkenlerinden olan en büyük hissedarın pay oranı, toplam kontrol oranı, en büyük üç hissedarın pay oranı, genel kurula katılım oranı ve genel kurula hâkimiyet oranı değişkenlerinin, aktif kârlılığı, satışların kârlılığı ve özsermaye kârlılığı ile negatif bir ilişki, pazar değeri ve Tobin Q değeri ile pozitif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Yıldırım ve Demireli (2009), çalışmalarında, BIST imalat firmalarının sahiplik ve kontrol yapısını değişkenlerini ile firma performans arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Çalışmanın veri setinde, sermaye ve kontrol yapısı ile ilgili olarak en büyük pay sahibinin payı ile en büyük pay sahibinin genel kurula hâkimiyeti değişkenleri ile firma performansını ölçmek için ROA, ROS, ROE ve Tobin's Q değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonucu; en büyük pay sahibinin payı ile ROA, ROS, ROE arasında negatif bir ilişki olduğu ve Tobin's Q ile ölçülen firma değeri arasında ise, pozitif bir ilişki olduğu şeklindedir. Lin vd. (2009), çalışmalarında; Çin de faaliyet gösteren 461 imalat firmasının 1999-2002 yılları arasında verilerini kullanarak, kurumsal yönetim ile şirket üretkenliği arasında nasıl ve ne ölçüde bir ilişki olduğu, iki aşamalı Veri Zarfı Analizi Yöntemi kullanılarak incelemişlerdir. Bulgulara göre; siyasi müdahalelerin firma performanslarını düşürdüğüne dair güçlü kanıtlara ulaşılmıştır. Al-Haddad vd. (2011), çalışmalarında; Amman borsasında işlem gören imalat firmaları üzerindeki kurumsal yönetimin etkilerini incelemişlerdir. Sonuç olarak, kurumsal yönetim uygulamalarıyla firma performansı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonucu da, hisse başına kâr ve aktif kârlılık değişkenleri altında incelenen karlılık ile kurumsal yönetim arasındaki pozitif ilişki desteklemektedir. Ayrıca, araştırma bulguları; likidite ve şirketin büyüklüğünün de kurumsal yönetimi pozitif etkilediğini göstermektedir. Memiş ve Çetenak (2012), çalışmalarında; BIST imalat sanayi de işlem gören 118 adet firmanın 2004-2009 yılları arasında ki verilerini düzeltilmiş Jones modeliyle analiz ederek kazanç yönetimi uygulamalarının yönetim yapılarının kurumsallık derecelerinden etkilenip etkilenmediğini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, BIST kurumsal yönetim endeksi, ortaklık konsantrasyonu ve CEO'ların yönetim kurulu başkanlarından bağımsız olmaları ile kazanç yönetimi uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediğini göstermektedir. Zelka (2013), çalışmasında; BIST - XKURY endeksinde işlem gören firmalardan sadece üretim sektöründe faaliyet gösteren 126 işletmenin 2005-2011

yılları arasındaki verileri kullanarak kurumsal yönetim uygulamaları ile firma performansları arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak özsermaye karlılığı ve Tobin's Q değerleri, bağımsız değişken olarak ise kurumsal yönetim ilkeleri araştırmaya dahi edilmiştir. Elde edilen bulgular; kurumsal yönetimin firma karlılığı üzerinde anlamlı olmadığı yönündedir. Turan ve Bayyurt (2013), çalışmalarında; imalat sektöründe işlem gören şirketlerin 2008-2011 yılları arasındaki verileriyle, kurumsal yönetim ile firma karlılığı arasındaki ilişkileri panel veri analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Bağımsız üye sayısının firma performansı ile pozitif, en büyük ortağın payı ve halka açıklık oranı ile firma performansı arasında negatif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Acaravcı vd. (2015), 2005-2011 yılları arasında BİST İmalat Sektöründe işlem gören 126 firmanın yıllık verileri kullanıldığı çalışmalarında, kurumsal yönetim ile firma performansı arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kayalı ve Doğan (2018), BIST üretim sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2012-2016 yılları arasındaki verileri kullanılarak, kurumsal yönetim derecelendirme notu ile finansal performansları arasındaki ilişki Altman, Springate ve Fulmer Skor modelleriyle analiz etmişlerdir. Bulgular, firmaların kurumsal yönetim notlarıyla, finansal başarıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir.

4. METODOLOJİ VE VERİ

4.1. Veri Seti

Araştırma 2010-2019 arasındaki 10 yıllık süreyi kapsamaktadır. Araştırmaya konu olan firmalar 10 yıllık süre zarfında 3'er aylık çeyrek dönemler itibarıyla toplam 40 dönemde verileri yayınlanan, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY)'de yer alan Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren 4 firmadan (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Şekerbank, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.) ve İmalat Sanayi Sektöründe faaliyet gösteren 4 firmadan (Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş., Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş., Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş. ile Arçelik A.Ş.) oluşmaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler bağımlı ve bağımsız veriler olmak üzere iki gruptur. Bağımlı değişken olarak; Kamuoyu Aydınlatma Platformu (KAP) ta yer alan, firmalara ait finansal tablolardan elde edilen, firmaların karlılık etkinliklerini ölçmek için; Hisse Başına Kar (HBK), Aktif Karlılığı (ROA), Özsermaye Karlılığı (ROE) ve Faaliyet Karlılığı Oranı (FKO) değişkenleri kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise; çalışmada yer alan 8 firmanın Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği web sitesinden temin edilen, Kurumsal Yönetim Derecelendirme Puanı, Hesap Verilebilirlik Puanı, Eşitlik Puanı, Şeffaflık Puanı ve Sorumluluk Puanı verilerinden oluşmaktadır.

4.2. Yöntem

Ekonometrik uygulamalarda, genel olarak, zaman serisi verileri ve yatay kesit verileri kullanılarak sonuca ulaşılmaktadır. Zaman serilerinin analiz edildiği çalışmalarda, değişkenlerin belirli bir zamandaki değerleri dikkate alınırken, yatay kesit verilerinin kullanıldığı çalışmalarda ise; tek bir zaman noktasındaki farklı değişkenler karşılaştırılmaktadır. Zaman serileriyle, yatay kesitlerin birlikte kullanıldığı çalışmalar ise "Panel Veri Analizi" olarak isimlendirilmektedir (Wooldridge, 2009:54). Panel veri analizlerinde yatay kesit ve zaman serisi verilerinin kullanılması ile gözlem sayısı

çoğalmakta, bu durum ise; serbestlik derecesinin artmasını ve açıklayıcı değişkenler arasındaki yüksek derecede doğrusal ilişki bulunma olasılığını azaltmaktadır. Panel veri analizinin, diğer regresyon modellerine karşı başka üstünlükleri de bulunmaktadır. Sadece yatay kesit verilerinin kullanıldığı çalışmalar; yalnızca, birimler arasındaki farklılıkları açıklarken, panel veri analizi ile incelenen çalışmalar ise hem birimler hem de bir birimde zaman içinde meydana gelen değişimleri açıklayabilmektedir. Ayrıca; panel veri analizi, yatay kesit veya zaman serileri ile daha karmaşık modellerin kurulmasını, test edilmesini ve tahmin sonuçlarında; önemli sapmalara yol açan değişkenlerin sorun olmaktan çıkmasını sağlamaktadır. Böylece, elde edilen sonuçlar için, daha kesin ve kapsamlı tahmin ve yorumlar yapılabilmektedir (Çalışkan, 2009:124).

Araştırma da kullanılan veri seti, zaman ve yatay kesit verilerini birlikte içerdiğinden, çalışmada ekonometrik yöntem olarak panel veri analizi uygulanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ekonometrik ilişkileri analiz etmek için kullanılan temel panel veri regresyon modeli basit bir biçimde aşağıdaki gibidir (Greene, 2002:285).

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \epsilon_{it} \quad i=1,2,\dots,N \quad t=1,2,\dots,T$$

Yukarıdaki denklemde i alt simgesi; yatay kesit boyutu, t alt simgesi; zaman serisi boyutunu, y_{it} ; bağımlı değişkenleri, X_{1it} bağımsız değişkenleri, α_i sabit kesişim katsayısını ve ϵ_{it} ise; hata terimini göstermektedir.

Arellano-Bond (1991) tarafından geliştirilen Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) sonuçlarının geçerliliği 2 farklı test ile gerçekleştirilebilir. Bunlardan ilki Sargan testi diğeri ise 1. ve 2. sıra otokorelasyon testidir (İskenderoğlu, Karadeniz ve Atioğlu, 2012: 291-311). Sargan testi, Dinamik Panel Veri (GMM) modelindeki değişkenlerin tam ve doğru olarak kullanılıp kullanılmadığını gösteren testtir. Arellano-Bond (1991) tarafından önerilen 1. ve 2. derece otokorelasyon testi olan Arellano-Bond (AB) testi ise birinci fark modelinin kalıntıları için “ikinci dereceden otokorelasyon yoktur” temel hipotezini sınamak ile aynı şeyi ifade etmektedir. Elde edilecek sonuçlara göre, 2. derece otokorelasyonun istatistiksel olarak anlamsız olması beklenmekte ve ikinci dereceden otokorelasyonu olmayan modeller uygun modeller olarak nitelendirilmektedir. (Tatoğlu, 2012:99-101). Ayrıca, Dinamik Panel Veri Modeli çalışmalarında model tahminlerinin doğru gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ise Wald testi ile ölçülmektedir (Roodman, 2006:1-44).

4.3. Araştırmanın Modeli

Çalışmada Bankacılık sektörü ve Sanayi sektörü üzerine ayrı ayrı uygulanan Panel veri analizinde kullanılan modeller ve modellerde yer alan değişkenlerin belirlenmesinde literatürden yararlanılmıştır. Literatürdeki çalışmalar ışığında her iki sektörde faaliyet gösteren firmaların kurumsal yönetim ilkelerine uyum dereceleri ile karlılık oranları arasındaki ekonometrik ilişkileri belirleyebilmek için oluşturulan modeller şu şekildedir:

Model 1. Aktif Karlılığı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki

$$ROA_{it-1} = \alpha_{it} + \beta_1 KY_{1t} + \beta_2 KY_{2t} + \beta_3 KY_{3t} + \beta_4 KY_{4t} + \beta_5 KY_{5t} + \mu_{it} + \epsilon_{it}$$

Model 2. Özsermaye Karlılığı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki

$$ROE_{it-1} = \alpha_{it} + \beta_1 KY_1 + \beta_2 KY_2 + \beta_3 KY_3 + \beta_4 KY_4 + \beta_5 KY_5 + \mu_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 3. Hisse Başına Kar ile Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki

$$HBK_{it-1} = \alpha_{it} + \beta_1 KY_1 + \beta_2 KY_2 + \beta_3 KY_3 + \beta_4 KY_4 + \beta_5 KY_5 + \mu_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 4. Fiyat Kazanç Oranı ile Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki

$$FKO_{it-1} = \alpha_{it} + \beta_1 KY_1 + \beta_2 KY_2 + \beta_3 KY_3 + \beta_4 KY_4 + \beta_5 KY_5 + \mu_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model de bağımlı değişken olarak firmalara ait karlılık oranları kullanılmış olup, bağımlı değişkenler aşağıda açıklanmaktadır.

Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerden biri Aktif Karlılığı (ROA) dır. ROA verileri, KAP ta yer alan firmalara ait finansal tablolardan elde edilerek oran analizi ile hesaplanmıştır.

$$\text{Aktif Karlılık Oranı} = \text{Net Kar} / \text{Toplam Aktif}$$

Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerden biri, Özsermaye Karlılığı (ROE) dir. ROE verileri, KAP ta yer alan firmalara ait finansal tablolardan elde edilerek oran analizi ile hesaplanmıştır.

$$\text{Özsermaye Karlılığı} = \text{Net Kar} / \text{Özsermaye}$$

Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerden biri Hisse Başına Kar (HBK) dır. HBK verileri, KAP ta yer alan firmalara ait finansal tablolardan elde edilmiştir.

Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerden bir diğeri ise; Fiyat Kazanç Oranı (FKO)' dır. FKO verileri, KAP ta yer alan firmalara ait finansal tablolardan elde edilerek oran analizi ile hesaplanmıştır.

$$\text{Fiyat Kazanç Oranı} = \text{Net Kar} / \text{Faaliyet Karı}$$

Model de kullanılan bağımlı değişkenlerin tümünün gecikmeli değerleri alınarak, analize dahil edilmiştir.

Araştırmada kullanılan, firmalara ait kurumsal yönetim ilkelerine uyum dereceleri olan ve Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) web sitesinden temin edilen bağımsız değişkenler ise aşağıda açıklanmaktadır.

KY₁= Kurumsal Yönetim Derecelendirme Puanı KY₂= Hesap Verilebilirlik Puanı

KY₃= Şeffaflık Puanı KY₄= Eşitlik Puanı KY₅= Sorumluluk Puanı

5. BULGULAR

Modellerin çalışması sonucunda ortaya çıkan sonuçlar sırasıyla; Bankacılık ve Sanayi Sektörü için ayrı ayrı, tanımlayıcı istatistiklerin yorumlanması, değişkenler arası ilişkilerin yorumlanması ve model uygulamasına ait ana regresyon sonuçları olmak üzere üç ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

5.1. Bankacılık Sektörü Tanımlayıcı İstatistikler

Modeldeki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 1' de verilmektedir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	GÖZLEM SAYISI	ORTALAMA	STANDART SAPMA	MİN. DEĞER	MAX. DEĞER
ROA	160	0.008	0.008	-0.024	0.041
ROE	160	0.083	0.116	-0.398	1.153
HBK	160	0.076	0.119	-0.675	0.42
FKO	160	0.682	3.164	-0.407	39.058
KY1	160	9.057	0.397	8.14	9.62
KY2	160	8.997	0.570	7.46	9.78
KY3	160	9.249	0.318	8.57	9.79
KY4	160	9.368	0.549	8.04	9.95
KY5	160	8.690	0.607	7.62	9.5

Tablo 1' de özetlenen tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre, en yüksek standart sapmaya sahip olan değişkenin, bağımlı değişken olan Fiyat Kazanç Oranı (FKO), en düşük standart sapmanın elde edildiği değişkenin ise, yine bağımlı değişken olan Aktif Karlılık Oranı (ROA) olduğu görülmektedir.

5.2. Bankacılık Sektörü Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Yorumlanması

Modeldeki bağımlı değişkenleri açıklayan değişkenler arasındaki korelasyon matrisi Tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki İlişki

	ROA	ROE	HBK	FKO	KY1	KY2	KY3	KY4	KY5
ROA	10000								
ROE	0.6440	10000							
HBK	0.5620	0.4558	10000						
FKO	0.3380	0.3060	0.1416	10000					
KY1	-0.1028	-0.2851	-0.2205	-0.1017	10000				
KY2	-0.1940	-0.3278	-0.3134	-0.0923	0.9210	10000			
KY3	0.1638	-0.0648	0.1021	-0.0356	0.6529	0.3903	10000		
KY4	-0.2097	-0.2837	-0.3442	-0.1505	0.8178	0.7452	0.5526	10000	
KY5	-0.1966	-0.2414	-0.1250	-0.0335	0.8689	0.8270	0.4341	0.4816	10000

Tablo 2 incelendiğinde model de bağımlı değişkenlerden olan ROA ve HBK ile bağımsız değişkenlerden KY1,KY2,KY4 ve KY5 ile arasında negatif ilişki, KY3 ile arasında ise pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bağımlı değişkenlerden ROE ve FKO ile tüm bağımsız değişkenler arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

5.3. Bankacılık Sektörü Model Uygulamasına Ait Ana Regresyon Sonuçları

2010-2019 yılları arasında Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Dereceleri ile Karlılık Oranları arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi için oluşturulan modellerin panel veri analizi ile test edilmesiyle elde edilen sonuçlar Tablo 3’ te gösterilmiştir.

Tablo 3. Bankacılık Sektörü Panel Veri Sonuçları

	MODEL 1 (ROA) GMM	MODEL 2 (ROE) GMM	MODEL 3 (HBK) GMM	MODEL 4 (FKO) GMM
ROA	0.082 (0.291)			
ROE		0.043 (0.613)		
HBK			0.302 (0.001)	
FKO				0.040 (0.625)
KY ₁	-0.030 (0.030)**	-0.314 (0.196)	-0.549 (0.756)	-11.531 (0.122)
KY ₂	0.001 (0.731)	0.012 (0.852)	-0.0502 (0.306)	2.354 (0.253)
KY ₃	-0.0010 (0.823)	-0.0384 (0.633)	-0.131 (0.027)**	2.304 (0.350)
KY ₄	0.0046 (0.222)	0.0286 (0.655)	0.0266 (0.570)	0.030 (0.876)
KY ₅	0.007 (0.076)*	0.079 (0.254)	0.0456** (0.362)	3.247 (0.128)
Grup Sayısı	4	4	4	4
Gözlem Sayısı	152	152	152	152
Wald χ^2 (prob)	0.0000	0.0008	0.0000	0.6040
Sargan χ^2	156.85 (0.1711)	90.22 (0.9997)	169.01 (0.0478)	145.74 (0.3749)
AR(1) için Arellano-Bond Testi(p değeri)	-6.7064 (0.0000)	-7.5612 (0.0000)	-6.5007 (0.0000)	-8.3544 (0.0000)
AR(2) için Arellano-Bond Testi(p değeri)	-1.8791 (0.0602)	-0.9389 (0.3478)	-0.2705 (0.7868)	0.5981 (0.5497)
*, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler p- anlamlılık değerleridir.				

Çalışmada kullanılan 1, 2, 3 ve 4 nolu modellerin analizinde dinamik panel tahmin yöntemlerinden biri olan ve Arellano-Bond (1991) tarafından geliştirilen Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemi kullanılmıştır. Modellerin analizinde GMM yöntemi ile birlikte, modelde kullanılan değişkenlerin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığını gösteren Wald testi, modelde kullanılan araç değişkenlerinin geçerli olup olmadığını gösteren Sargan testi ve modelde otokorelasyon sorunu olup olmadığını gösteren Arellano-Bond (AB) testi kullanılmıştır.

Tablo 3' e bakıldığında Wald testi sonucuna göre, açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamada anlamlı olduğu, Sargan testi sonucunda, kullanılan araç değişkenlerinin geçerli olduğu yani modellerin uygun olduğu ve Arellano-Bond'un otokorelasyon testi sonucunda ise, birinci dereceden negatif otokorelasyon olduğu, fakat beklendiği gibi ikinci dereceden otokorelasyon'un olmadığı görülmektedir.

Ekonometrik modellerin çalışmasıyla birlikte bağımlı değişkeni açıklayan 4 farklı model için aşağıdaki denklemler elde edilmiştir.

$$ROA_{it-1} = 0.082 - 0.0309KY_1 + 0.001KY_2 - 0.001KY_3 + 0.004KY_4 + 0.007 KY_5$$

$$ROE_{it-1} = 0.043 - 0.314KY_1 + 0.012KY_2 - 0.038 KY_3 + 0.028 KY_4 + 0.079 KY_5$$

$$HBK_{it-1} = 0.030 - 0.054KY_1 - 0.050KY_2 - 0.131 KY_3 + 0.026 KY_4 + 0.045 KY_5$$

$$FKO_{it-1} = 0.040 - 11.531KY_1 + 2.354KY_2 + 2.304 KY_3 + 0.301 KY_4 + 3.247KY_5$$

Modellerin çalıştırılması sonucunda, ROA ile KY5 arasında istatistiksel olarak % 10 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki, HBK ile KY5 arasında benzer şekilde istatistiksel olarak % 5 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki elde edilmiştir. ROA ile KY1 arasında istatistiksel olarak %5 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki ve HBK ile KY3 arasında ise benzer şekilde % 5 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki elde edilmiştir. Bunun yanında ROE ve FKO ile verileri kullanılan bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Puanları arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir.

Panel veri analiz sonuçlarına göre, bankaların kurumsal yönetim ilkelerinden olan Sorumluluk Puanlarındaki (KY5) artışın, bankaların Aktif Karlılıklarını (ROA) ve Hisse Başına Karlılıklarını (HBK) artırdığı görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, Ghayad (2008), Cornett vd. (2009), Grove vd. (2011), Akhyar vd. (2011), Peni ve Vahamaa (2012), Onakoya vd. (2012), Fanta vd. (2013), Shungu vd. (2014), Naushed ve Malik (2015), Manini ve Abdillahi (2015), Gümüş vd. (2015), Kusuma ve Ayurmardani (2016), Nawaz (2017), bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin kurumsal yönetim ilkeleriyle firma karlılığı arasında elde ettikleri anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiyi destekler niteliktedir.

Ancak; analiz sonuçlarında, bankaların Kurumsal Yönetim Puanlarındaki (KY1) artışın, Aktif Karlılıklarını (ROA) azalttığı, yine aynı şekilde Kurumsal Yönetim İlkelerinden Şeffaflık Puanlarındaki (KY3) artışın da, bankaların Hisse Başına Kar (HBK) oranlarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgular ise, Aebi (2008), Peni ve Vahamaa (2012), Shungu vd. (2014), tarafından; bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerde,

kurumsal yönetim ilkelerine uyum dereceleriyle, firma karlılıkları arasında negatif yönlü elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

5.4. Sanayi Sektörü Tanımlayıcı İstatistikler

Modeldeki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4' te verilmektedir.

Tablo 4. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	GÖZLEM SAYISI	ORTALAMA	STANDART SAPMA	MİN. DEĞER	MAX. DEĞER
ROA	160	0.062	0.120	-0.036	1.46
ROE	160	0.171	0.155	-0.657	0.551
HBK	160	0.474	0.599	-0.358	2.96
FKO	160	0.697	2.563	-29.29	11.24
KY1	160	9.063	0.349	8.3	9.58
KY2	160	8.77	0.532	8	9.54
KY3	160	9.32	0.222	8.95	9.87
KY4	160	9.71	0.206	9.24	9.95
KY5	160	8.59	0.969	6.42	9.47

Tablo 4' te özetlenen tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre, en yüksek standart sapmaya sahip olan değişkenin, bağımlı değişken olan Fiyat Kazanç Oranı (FKO), en düşük standart sapmanın elde edildiği değişkenin ise, yine bağımlı değişken olan Aktif Karlılık Oranı (ROA) olduğu görülmektedir.

5.5. Sanayi Sektörü Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Yorumlanması

Modeldeki bağımlı değişkenleri açıklayan değişkenler arasındaki korelasyon matrisi Tablo 5' te gösterilmiştir.

Tablo 5. Değişkenler Arasındaki İlişki

	ROA	ROE	HBK	FKO	KY1	KY2	KY3	KY4	KY5
ROA	10000								
ROE	0.3548	10000							
HBK	0.0016	0.2635	10000						
FKO	0.0685	0.4047	0.2210	10000					
KY1	-0.2298	-0.0422	0.3091	-0.0386	10000				
KY2	-0.2684	-0.2365	0.1294	-0.0802	0.6174	10000			
KY3	-0.1551	-0.0562	0.3997	0.0061	0.7917	0.4609	10000		
KY4	-0.0634	0.0759	0.3280	-0.0172	0.7513	0.1428	0.7231	10000	
KY5	-0.1452	0.0480	0.2857	-0.0099	0.8869	0.2545	0.6546	0.8140	10000

Tablo 5 incelendiğinde model de bağımlı değişkenlerden olan ROA ile bağımsız değişkenler arasında negatif bir ilişki, ROE ile bağımsız değişkenlerden KY1, KY2 ve KY3 arasında negatif, KY4 ve KY5 ile arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bağımlı değişkenlerden HBK ile bağımsız değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğu, bağımlı değişkenlerden FKO ile bağımsız değişkenlerden KY1, KY2, KY4 ve KY5 arasında negatif ve KY3 ile arasında ise pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

5.6. Sanayi Sektörü Model Uygulamasına Ait Ana Regresyon Sonuçları

2010-2019 yılları arasında Sanayi sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Dereceleri ile Karlılık Oranları arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi için oluşturulan modellerin panel veri analizi ile test edilmesiyle elde edilen sonuçlar Tablo 6' da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sanayi Sektörü Panel Veri Sonuçları

	MODEL 1 (ROA) GMM	MODEL 2 (ROE) GMM	MODEL 3 (HBK) GMM	MODEL 4 (FKO) GMM
ROA	-0.014 (0.862)			
ROE		0.250 (0.002)***		
HBK			0.262 (0.003)***	
FKO				-0.0936 (0.262)
KY1	-0.247 (0.115)	0.062 (0.742)	0.397 (0.470)	1.992 (0.566)
KY2	0.112 (0.094)*	0.093 (0.250)	0.430 (0.073)*	2.498 (0.10)*
KY3	-0.060 (0.595)	-0.025 (0.853)	-0.313 (0.435)	-2.960 (0.251)
KY4	0.104 (0.282)	-0.078 (0.507)	0.608 (0.081)*	-1.242 (0.580)
KY5	0.005 (0.891)	-0.038 (0.450)	-0.212 (0.129)	-0.795 (0.377)
Grup Sayısı	4	4	4	4
Gözlem Sayısı	152	152	152	152
Wald χ^2 (prob)	0.0033	0.0144	0.0000	0.4221
Sargan χ^2	122.98 (0.8604)	150.97 (0.2676)	152.46 (0.2405)	142.46 (0.4496)
AR(1) için Arellano-Bond Testi (p değeri)	-7.9699 (0.0000)	-6.5175 (0.0000)	-6.7913 (0.0000)	-8.7528 (0.0000)
AR(2) için Arellano-Bond Testi (p değeri)	-0.8645 (0.3873)	0.2653 (0.7907)	-0.0810 (0.9354)	-0.7331 (0.4634)

*, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 seviyesinde istatistiksel anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler p- anlamlılık değerleridir.

Çalışmada kullanılan 1, 2, 3 ve 4 nolu modellerin analizinde dinamik panel tahmin yöntemlerinden biri olan ve Arellano-Bond (1991) tarafından geliştirilen Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yöntemi kullanılmıştır. Modellerin analizinde GMM yöntemi ile birlikte, modelde kullanılan değişkenlerin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığını gösteren Wald testi, modelde kullanılan araç değişkenlerinin geçerli olup olmadığını gösteren Sargan testi ve modelde otokorelasyon sorunu olup olmadığını gösteren Arellano-Bond (AB) testi kullanılmıştır.

Tablo 6'ya bakıldığında Wald testi sonucuna göre, açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamada anlamlı olduğu, Sargan testi sonucunda, kullanılan araç değişkenlerinin geçerli olduğu yani modellerin uygun olduğu ve Arellano-Bond'un otokorelasyon testi sonucunda ise, birinci dereceden negatif otokorelasyon olduğu, fakat beklendiği gibi ikinci dereceden otokorelasyon'un olmadığı görülmektedir.

Ekonometrik modellerin çalışmasıyla birlikte bağımlı değişkeni açıklayan 4 farklı model için aşağıdaki denklemler elde edilmiştir.

$$ROA_{it-1} = -0.014 - 0.247KY_1 + 0.112KY_2 - 0.060KY_3 + 0.104KY_4 + 0.005 KY_5$$

$$ROE_{it-1} = 0.250 + 0.062KY_1 + 0.093KY_2 - 0.025 KY_3 - 0.078 KY_4 - 0.036 KY_5$$

$$HBK_{it-1} = 0.262 + 0.397KY_1 + 0.430KY_2 - 0.313 KY_3 + 0.608 KY_4 - 0.212 KY_5$$

$$FKO_{it-1} = -0.093 + 1.992KY_1 + 2.498KY_2 - 2.960 KY_3 - 1.242 KY_4 - 0.795KY_5$$

Modellerin çalıştırılması sonucunda, ROA ile KY2 arasında istatistiksel olarak % 10 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki, HBK ile KY2 ve KY4 arasında benzer şekilde istatistiksel olarak % 10 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki elde edilmiştir. Yine bağımlı değişkenlerden FKO ile KY2 arasında ise, benzer şekilde istatistiksel olarak % 10 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bunun yanında ROE nin bağımlı değişken olarak kullanıldığı modelde ise; ROE ile Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmaların Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Puanları arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir.

Panel veri analiz sonuçlarına göre, sanayi firmalarının kurumsal yönetim ilkelerinden olan Hesap Verilebilirlik Puanlarındaki (KY2) artışın, sanayi firmalarının Aktif Karlılıklarını (ROA), Hisse Başına Karlılıklarını (HBK) ve Fiyat Kazanç Oranlarını (FKO) artırdığı görülmektedir. Aynı şekilde, kurumsal yönetim ilkelerinden olan Eşitlik Puanlarındaki (KY4) artışın da, firmaların Hisse Başına Kar (HBK) Oranlarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu bulgular, Haddad vd. (2011), Acaravcı vd. (2015), Kayalı ve Doğan (2018), sanayi sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin kurumsal yönetim ilkeleriyle firma karlılığı arasında elde ettikleri anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiyi destekler niteliktedir.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ulusal ve uluslararası piyasalarda meydana gelen finansal krizler, küresel rekabet ortamlarında varlıklarını sürdürebilmek için ticari faaliyet gösteren firmalar açısından olumsuz sonuçlar doğurabilen unsurlardır. Bu kriz dönemlerinde ve sıkıntılı ekonomik süreçlerde, firmaların; etkili bir rekabet gücü sergileyebilmelerinin temel unsurlarından biri; kurumsal yönetim ilkelerine uyum düzeyleridir. Günümüzde önemi giderek artan, kurumsal yönetim uygulamaları; yöneticilere, daha sağlam bir zeminde, daha sağlıklı ve başarılı bir yönetim sağlamakla birlikte, gerçek dışı yayınlanan finansal veriler gibi, manipülasyonlar sonucu meydana gelen şirket skandalları neticesinde, zedelenen yatırımcı güveninin de yeniden inşa edilmesine olanak sağlamaktadır.

Son yıllarda, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmalar tarafından artarak uygulamaya konulan kurumsal yönetim, ülkemizde, 2007 yılında Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) olarak Borsa İstanbul çatısı altında hesaplanmaya başlanmıştır. Türkiye de halen bu endekste 51 şirket işlem görmektedir. Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan şirketlerin, belirli periyotlarda yayınlanan kurumsal yönetim ilkelerine ait başarı puanları, yatırımcılar açısından, alacakları yatırım kararlarında yol gösterici olması beklenmektedir. Dolayısıyla, kurumsal yönetim endeksine dahil olan şirketlerde, finansal karlılık oranlarının artacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın amacı; BIST (XKURY) endeksinde işlem gören, bankacılık ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara ait kurumsal yönetim puanları ile firma karlılıkları arasındaki ilişkileri ayrı ayrı ölçmek ve kıyaslamaktır. Araştırma, 2010-2019 yılları arasındaki 10 yıllık süreyi kapsamaktadır. İlgili dönemlerde, Kamuoyu Aydınlatma Platformu (KAP) ve Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)' den elde edilen, bankalara ve sanayi firmalarına ait 3' er aylık finansal veriler, panel veri analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir.

Bankacılık sektöründe uygulanan panel veri analizi ile kurumsal yönetim ilkelerinden olan Sorumluluk Puanlarındaki artışın, bankaların Aktif Karlılıklarını ve Hisse Başına Karlılıklarını artırdığı, ancak; Kurumsal Yönetim Puanlarındaki artışın, Aktif Karlılıklarını azalttığı, yine aynı şekilde Kurumsal Yönetim İlkelerinden Şeffaflık Puanlarındaki artışın da, bankaların Hisse Başına Kar oranlarını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sanayi sektöründe uygulanan panel veri analizi ile ise; kurumsal yönetim ilkelerinden olan Hesap Verilebilirlik Puanlarındaki artışın, sanayi firmalarının Aktif Karlılıklarını, Hisse Başına Karlılıklarını ve Fiyat Kazanç Oranlarını artırdığı görülmektedir. Aynı şekilde, kurumsal yönetim ilkelerinden olan Eşitlik Puanlarındaki artışın da, firmaların Hisse Başına Kar oranlarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ampirik sonuçlar, sanayi sektöründe uygulanan kurumsal yönetim ilkelerinin, bankacılık sektörüne göre, karlılık oranları üzerinde daha anlamlı sonuçlar verdiğini ve istatistiksel olarak daha güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin; kurumsal yönetim uygulamalarından ziyade, ülkemiz içerisinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile uluslararası kredi

derecelendirme kuruluşları gibi kurumlar tarafından çok ciddi düzenlemelere tabi tutulmaları ve bu doğrultuda yönetilmediklerinde ciddi yaptırımlara maruz kalmaları ile açıklanabilir.

KAYNAKLAR

- Acaravcı Kakilli, Songül - Kandır, Serkan Y - Zelka, Ahmet (2015), “Kurumsal Yönetimin BIST Şirketlerinin Performanslarına Etkisinin Araştırılması”, Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2015, 8(1), ss.171-183.
- Aebi, Vincent - Sabato, Gabriele – Markus, Schmid (2012), “Risk Management, Corporate Governance, and Bank Performance”, *Journal of Banking & Finance*, 36(1), pp. 3213-3226.
- Ahmed, Sarwar U. - Ullah, Wali - Ahmed, Samiul Parvez - Rahman, Ashikur (2016), “An Empirical Study on Corporate Governance and Islamic Bank Performance: A Case Study of Bangladesh”, *Journal of Finance & Banking Studies*, 5(4), pp. 103-116.
- Akhyar, Muhammed - Majdi, Rashid - Kameel, Meera, - Sheila, Nu Nu Htay (2011), “A panel data analysis on the relationship between corporate governance and bank efficiency. Paper presented in the Global Accounting Finance and Economics Conference”, Monash University, Melbourne Australia.
- Al-Haddad, Waseem – Alzurgan, Saleh T. - Al – Sufy Fares J. (2011), “The Effect Of Corporate Governance on The Performance of Jordanian Industrial Companies: An Empirical Study on Amman Stock Exchange”, *International Journal Of Humanities And Social Science*,1(4), pp.55-69.
- Arıkan, Naci (2008), “ABD Finans Piyasasında Yaşanan Son Kriz Ve ABD Yönetiminin Krizden Çıkma Planları”, *Vergi Dünyası Dergisi*, 28 (326).
- Arouri, Houdi - Hossain, Mohammed - Muttakin, M. Badrul (2011), “Ownership Structure, Corporate Governance and Bank Performance: Evidence From GCC Countries”, *Corporate Ownership and Control*, 8(4), pp. 365-372.
- Arun, Thankom - Turner, John J.D. (2014), “Corporate Governance of Banks in Developing Economies: Concepts and Issues”, *Corporate Governance*, 12(3), pp.371.
- Aygün, Mehmet - İç, Süleyman (2010), “Genel Müdürün Aynı Zamanda Yönetim Kurulu Üyesi Olması Firma Performansını Etkiler mi?”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 47.
- Bank for International Settlements (2006), "Enhancing Corporate Governance For Banking Organisations", Basel Committee on Banking Supervision, February 2006.

- Beycan, Mehmet (2013), “Kurumsal Yönetim ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Doktora Tezi, İzmir.
- Bukair, A. Awadh - Rahman, Azhar Abdul (2015), “Bank Performance and Board of Directors Attributes by Islamic Banks”, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 8(3), pp. 291-309.
- Caprio, Gerard - Levine, Ross (2002), “Corporate Governance of Banks: Concepts and International Observations”, Global Corporate Governance Forum Research Network Meeting.
- Chang, Chen Shan - Yu, Shang Wu - Hung, Cheng Huang (2015), “Firm Risk and Performance: the Role of Corporate Governance”, Review of Manageria Science, 9(1), pp.141-173.
- Cornet, Marcio M - McNutt, Jamie - Tehranian, Hassan (2009), “Corporate Governance and Earnings Management at Larfe U.S. Bank Holding Companies”, Journal of Corporate Finance, 15, pp.412-430.
- Çalışkan, Zafer (2009), “OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamaları: Panel Veri Analizi”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 34, ss.117-137.
- Dağlı, Hüseyin – Ayaydın, Hasan - Eyüboğlu, Kemal (2010), “Kurumsal yönetim endeksi performans değerlendirmesi: Türkiye örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 48.
- Davies, Adrian (2006), “Best Practice in Corporate Governance Building Reputation and Sustainable Success, USA and UK: Gower Publishing Company.
- Dinçer, Banu - Dinçer, Caner (2013), “Corporate Governance and Market Value: Evidence From Turkish Banks”, International Journal Of Academic Research in Business and Social Sciences, 3(1), ss. 241-249.
- Ertuna, Bengi - Tükel, Ali (2008), "Şirketlerin Kamuyu Aydınlatma Düzeyleri: Ortaklık Yapısı ve Kurumsal Yönetimin Etkileri", İMKB Dergisi, 10(40), ss.7-37.
- Fanta, Ashenafi - Kemal, Kelifa - Waka, Yodit Kassa (2013), “Corporate Governance and impact on Bank Performance”, Journal of Finance and Accounting, 1(1), pp. 19-26.
- Ghayad, Racha (2008), Corporate Governance and The Global Performance of Islamic Banks Humanomics, 24(3), pp. 207-216.
- Greene, William H. (2002), *Econometric analysis*, New York: Prentice Hall.
- Grove, Hugh - Patelli, Lorenzo - Victoravich, Lisa M - Xu, Pisun (2011), “Corporate Governance and Performance in the Wake of the Financial Crisis: Evidence from US Commercial Banks”, Corporate Governance: An International Review, 19(5), pp. 418-436.

- Gümüş, Gülizar Kurt - Gümüş, Yusuf - Altunal, Işık (2017), “Bankacılık Sektöründe Kurumsal Yönetim ve Finansal Performans İlişkisi: Türkiye ve Kazakistan Örneği”, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), ss. 104-121.
- Gürbüz, Osman - Erginçan, Yakup (2004), “Kurumsal Yönetim Türkiye'deki Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler”, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- İskenderoğlu, Ömer - Karadeniz, Erdinç - Atioğlu, Eyüp (2012), “Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(1), ss.291–311.
- Januszewski, Silke - Köke, Jens - Winter, Joachim (1999), "Product Market Competition, Corporate Governance and Firm Performance: An Empirical Analysis for Germany", ZEW Discussion Papers, pp. 63-99.
- Kandır, Serkan Yılmaz (2013), “Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu Açıklamalarının Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, Bankacılar Dergisi, 85, ss.21-31.
- Karlık, S. Rıdvan (2002), “Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim”, Yapısal ve Sosyal Değişim, 7, İstanbul.
- Kayalı, Nilgün - Doğan, İrem (2018), “Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notu İle İşletmelerin Finansal Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, ss.111-123.
- Koç, Erdem - Şenel, Mahmut Can – Kaya, Kadir (2018), “Türkiye de Sanayi Sektörünün Genel Durumu, Sanayi Ciro Endeksi”, Mühendis ve Makine, 59(697), ss. 17-34.
- Kula, Veysel - Baykut Ender (2013), “Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Almanın Mevduat Bankalarının Performansına Etkisi: BIST Örneği”, Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), ss.121-136.
- Kusuma, Hadri - Ayumardani, Ariza (2016), “The Corporate Governance Efficiency and Islamic Performance: An Indonesian Evidence”, Polish Journal of Management Studies, 13(11), pp.111-120.
- Lee, Siew Peng - Isa, Mansur (2015), “Directors’ Remuneration, Governance and Performance: The Case of Malaysian Banks”. Managerial Finance, 41(1), pp.26-44.
- Lin Chen - Ma, Yue - Su, Dongwei (2009), “Corporate Governance and Firm Efficiency: Evidence from China’s Publicly Listed Firms”, Managerial and Decision Economics, 30 (3), pp.193–209.

- Manini, Muganda Munir - Abdillahi, U. Ali (2015), “Corporate Governance Mechanisms and Financial Performance of Commercial Banks in Kenya”, *Journal of Business and Management*, 17(3), pp. 25-40.
- Memiş, M. Ünsal - Çetenak, E. Hüseyin (2012), “Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), ss.205-224.
- Naushad, Mohammad - Malik, Syed Abdul (2015), “Corporate Governance and Bank Performance: A Study of Selected Banks in GCC Region”, *Asian Social Science*, 11(9), pp. 226-234.
- Nawaz, Tasawar (2017), “Momentum Investment Strategies, Corporate Governance and Firm Performance: An Analysis of Islamic Banks”, *Corporate Governance*, 17(2), pp.192-211.
- Onakoya, Adegbeni - Ofoegbu, Donald - Fasanya, Ismail - Ismail, O. (2012), "Corporate Governance and Bank Performance: A Pooled Study of Selected Banks in Nigeria", *European Scientific Journal*, 8(28), pp. 155-164.
- Paslı, Ali (2008), “Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi”, İstanbul, Beta Yayınları.
- Peni, Emilia - Vähämaa, Sami (2012), “Did Good Corporate Governance Improve Bank Performance during the Financial Crisis?” *Journal of Financial Services Research*, 41(1), pp. 19-35.
- Roodman, David (2006), “How to Do xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata”, *Center For Global Development Working Paper No: 103*, 1–44.
- Shleifer, Andrei - Vishny, Robert W. (1997), "A Survey of Corporate Governance", *The Journal of Finance*, 52, (2), pp. 737 -783.
- Shungu, Progress - Ngirande, Hlanganipai - Ndlovu, Godfrey (2014), “Impact of Corporate Governance on the Performance of Commercial Banks in Zimbabwe”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(15), pp. 93-105.
- Sloan, Richard G. (2001), “Financial accounting and corporate governance: a discussion”, *The Journal of Finance*, 32.
- Sönmez, Asuman - Toksoy, Andaç (2011), “Kurumsal Yönetim İlkelerinin Türkiye’deki Aile Şirketlerinde Uygulanabilirliği”, *Maliye Finans Yazıları*, 92, ss.51-90.
- Tanrıöven, Cihan - Başçı, Savaş - Küçükkaplan, İlhan (2006), “Kurumsal yönetim açısından sahiplik ve kontrol yapısı ile üst düzey yönetici durumunun İMKB de faaliyet gösteren bankalarda incelenmesi”, *İşletme İktisat Finans Dergisi*, 241, ss. 87-104.

- Tatoğlu, Ferda Yerdelen (2012), “İleri Panel Veri Analizi”, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, ss. 99–101.
- Topaç, Erhan (2002), “Kurumsal Yönetim İlkelerinin Sermaye Piyasalarının Gelişmesindeki Önemi ve Türkiye Uygulamaları”, İMKB-Sermaye Piyasalarında Kurumsal Yönetim İlkeleri Konferansı, İstanbul.
- Tunç, Tülin (2007), “Üretkenlik-İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama”, Mersin Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turan, Ülkü - Bayyurt, Nizamettin (2013), “Kurumsal Yönetim, Mülkiyet Yapısı ve Performans”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 50 (585).
- Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD), tkyd.org. Erişim: 12.07.2020 TÜSİAD, ‘Türkiye Sanayii’ ne Sektörel Bakış’, İstanbul, 2008
- Uyar, Süleyman (2004), “Kurumsal Şeffaflığın Sağlanması Kurumsal Anlayışının Önemi, Mali”, Çözüm Dergisi 66, İSMMMO Yayınları, İstanbul.
- Woldridge Jeffrey M. (2009), Introductory Econometrics A Modern Approach, 4nd ed. USA: South-Western Cengage Learning.
- Yenice, Sedat - Dölen, Tuğba (2013), “İMKB’de İşlem Gören Firmaların Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyumunun Firma Değeri Üzerindeki Etkisi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9(19).
- Yıldırım, Mehmet (2007), “Türkiye’de Kurumsal Yönetim ve Şirketlerin Finansal Performansları Üzerine Etkileri”, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zelka, Ahmet (2014), “Kurumsal Yönetimin Firma Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye Uygulaması”, Mustafa Kemal Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yabancı Yatırımların Pay Piyasa Getirisine Etkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*

Erol KÖYÜ**

Mustafa Mesut KAYALI***

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte serbest ticaretin benimsenmesi, özellikle tasarrufları yetersiz olan gelişmekte olan ülkeler için yabancı yatırımların önemini arttırmıştır. Yüksek getiri potansiyeline sahip ve cazip fırsatları bünyesinde barındıran gelişmekte olan ülkeler, tasarruf açıklarını giderebilmek, ekonomik olarak büyüebilmek, finansal piyasalarını geliştirebilmek ve belki de en önemlisini gelişimlerini tamamlayabilmek için yabancı kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultuda bu çalışmada, 2000-2018 döneminde BRICS-T ülkeleri olarak da ifade edilen, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ülkelerine ve Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarının pay piyasa getirisine etkisi, panel veri analiz yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda; portföy yatırımları ile pay piyasa getirisi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki tespit edilirken, doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasa getirisi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Yatırımlar, Finansal Piyasalar, Panel Veri Analizi.

JEL Sınıflandırması: C23, C82, D53.

The Effect of Foreign Direct Investment and Portfolio Investment on Stock Market Returns: An Econometric Analysis on BRICS-T Countries

ABSTRACT

The adoption of free trade, combined with globalization, has increased the importance of foreign investment, especially for developing countries with insufficient savings. Developing countries with high yield potential and attractive opportunities need foreign resources to address their savings deficits, grow economically, develop their financial markets and, perhaps most importantly, complete their development. In this study, the effect of foreign direct investments and portfolio investments on stock market return in Brazil, Russia, India, China, South Africa and Turkey, also referred to as BRICS-T countries in the period 2000-2018 has been examined by panel regression analysis. As a result of the analysis, a significant and positive relationship between portfolio investments and stock market return has been determined, while a significant relationship between foreign direct investment and stock market return has not been determined.

Keywords: Foreign Investments, Financial Markets, Panel Data Analysis.

Jel Classification: C23, C82, D53.

* **Makale Gönderim Tarihi:** 09.02.2021, **Makale Kabul Tarihi:** 29.05.2021 , **Makale Türü:** Nicel Araştırma
Bu makale, 'Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Portföy Yatırımlarının Pay Piyasa Getirisine Etkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz' başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Arş. Gör., Şırnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, erol.koycu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8166-2185.

*** Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mesutkayali@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9508-6270.

1. GİRİŞ

1980’li yıllardan itibaren dünyanın büyük bölümünde ekonomik kısıtlamaların kaldırıldığı, sermaye hareketlerinin serbestleştiği ve serbest ticaret anlaşmalarının imzalandığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle; 1980’li yıllar küreselleşme kavramının önem kazandığı yıllar olarak ifade edilmektedir. Küreselleşme ile birlikte gelişmiş ülkelerdeki ihtiyaç fazlası yabancı sermaye akımlarının, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelere hareketi hızlanmıştır. Yabancı sermaye akımlarının hızlanması ile birlikte hem ihtiyaç fazlası fon değerlendirilmiş olmakta hem de gelişmekte olan ülkelere fon sağlanmış olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin gerek kendi gelişimlerini sürdürebilmeleri gerekse dünyadaki gelişim ve değişimlerle rekabet edebilmeleri için karşılaştıkları önemli engellerden biri; sermaye yetersizliği sorunudur. Bu ülkelerde tasarrufların yetersizliği, yatırımların istenen düzeyde olmaması ve dış ticarete karşılaşılan açıklar gibi belli başlı problemler, bu ülkeleri yabancı tasarruflara yönlendirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ihtiyaç duydukları bu tasarrufların finansmanı için dışarıdan yabancı sermaye akımı çekmeye çalışmaktadırlar. Bu tür yabancı sermaye akımları hedef ülkede doğrudan yabancı yatırımlar ve/veya portföy yatırımları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Portföy yatırımları; hedef ülkede hisse ve tahvil piyasalarına yapılan yatırımları ifade etmektedir ve aynı zamanda literatürde sıcak para olarak da adlandırılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar ise; bir firmanın üretimini, kurulu olduğu kendi ülkesi dışındaki diğer ülkelere yayarak daha az maliyetli üretim yapmak amacıyla, hedef ülkelerde yeni üretim tesislerinin kurulması, mevcut üretim tesislerinin satın alınması veya mevcut yatırımlara ortak olunması şeklinde tanımlanabilir (Felek, 2016: 6).

Bu çalışmanın amacı; 2000-2018 dönemi için yabancı yatırımlar olarak da adlandırılan doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarının, gelişmekte olan ülkeler topluluğu olarak ifade edilen BRICS ülkelerinin pay piyasa getirisine etkisini incelemektir. Ayrıca çalışmanın Türkiye’de yapıyor olmasından dolayı, çalışma kapsamı BRICS-T olarak genişletilmiştir. Bu amaç doğrultusunda mevcut çalışmada ilk olarak literatürde yer alan benzer çalışmalar araştırılmış ve literatür taraması başlığı altında sunulmuştur. Sonraki aşamada, metodoloji ve veri seti bölümünde, mevcut çalışmada kullanılacak yöntem ve formülizasyon bilgisine değinilmiş ve devamında çalışmanın bağımlı-bağımsız değişkenlerinden ve veri setinden bahsedilmiştir. Çalışmanın yöntem ve veri setinin açıklanmasından sonra, uygulanacak testlere geçilmiş ve elde edilen bulgular anlaşılır bir biçimde olmasına özen gösterilerek, ampirik bulgular başlığı altında sunulmuştur. Mevcut çalışmanın son bölümü olan sonuç ve öneriler kısmında ise, çalışmada elde edilen sonuçlara ve ilgili taraflar için önerilere yer verilmiştir.

Literatürde yer alan ilgili diğer çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların çoğunlukla yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmanın, yabancı yatırımlar ile pay piyasa getirisini BRICS-T ülkeleri özelinde ele alması bakımından literatüre katkı sunacağı ve alan yazınına özgünlük katacağı düşünülmektedir. Ayrıca literatürde, BRICS-T ülkeleri özelinde yabancı yatırımların pay piyasa getirisine etkisi daha önce incelenmediği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın, öncü çalışmalardan biri

olmakla birlikte, literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmasından dolayı önem taşıdığı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları ile ilgili literatür çalışmaları incelendiğinde, çalışmalarının genellikle benzer konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Genel kabul görmüş sonuç ise, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme başta olmak üzere hedef ülkeye birçok avantaj sağladığı, bununla birlikte portföy yatırımlarının ise çalışmada kullanılan değişkenlere ve veri setine bağlı olarak farklı şekillerde hedef ülkeye etkisinin olduğu yönündedir. Bahsi geçen literatür çalışmaları, aşağıdaki tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Literatür Tablosu

Yazar	Yıl	Kapsam	Amaç	Bulgular
Das	2000	1990-1998 dönemi, gelişmekte olan ekonomiler	Portföy yatırımlarının olumlu ve olumsuz yönleri	Portföy yatırımları finansal piyasalarda volatilitiyi arttırmakta ve ülkelerin finansal piyasaları arasındaki bulaşıcı etkiye katkı sağlamaktadır.
Errunza	2001	1981-1996 döneminde gelişmekte olan ülkeler	Portföy yatırımlarının olumlu ve olumsuz yönleri	Portföy yatırımları finansal piyasaların gelişimi için büyük öneme sahiptir. Yapısal reformlarla portföy yatırımları çekilebilir.
Kim ve Wei	2002	1996-1998 dönemi Güney Kore pay piyasası	Yabancı yatırımcıların davranışlarının analizi	Yabancı yatırımcıları daha şeffaf bir şekilde bilgilendirerek, portföy yatırımları arttırılabilir.
Hermes ve Lensink	2003	1970-1995 dönemi için 67 ülke	Doğrudan yabancı yatırımlar ile finansal piyasalar arasındaki ilişki	Finansal piyasaların gelişmesi, hem doğrudan yabancı yatırımlara hem de ekonomik büyümeye olumlu ve pozitif yönde bir etkisi vardır.
Weiss ve Nikitin	2004	1993-1997 döneminde Çek Cumhuriyeti pay piyasası	Yapılan portföy yatırımlarının analizi	Portföy yatırımcılarına daha fazla bilgi açıklanması, hem yatırımcıların isabetli karar almasını sağlayacak hem de portföy yatırımlarını arttıracaktır.
Somuncu ve Karan	2005	2001-2004 dönemi için İstanbul pay piyasası	2001 krizinde ve kriz sonrasında portföy yatırımlarının seyri	Hem kriz döneminde hem de kriz sonrası dönemde yerli ve yabancı yatırımcılar, yatırımlarında ihtiyatlı davranmışlardır. Bununla birlikte kriz döneminde ve sonrasında yabancı portföy yatırımları artarak devam etmiştir.

Guerin	2006	1999 dönemi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler	Coğrafi özelliklerin yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi	Coğrafi özellikler hem doğrudan yabancı yatırımlara hem de portföy yatırımlarına olumlu bir etkisi vardır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkeler daha fazla yabancı yatırım çekmektedir.
Poshakwale ve Thapa	2007	2001-2007 döneminde Amerika, İngiltere ve Hindistan pay piyasası	Portföy yatırımlarının pay piyasa getirilerine etkisi	Hindistan pay piyasası Amerika ve İngiltere pay piyasalarından etkilenmektedir ve portföy yatırımları hem uzun hem de kısa vadede Hindistan pay piyasasını olumlu etkilemektedir.
Adam ve Tweneboah	2008	1991-2006 dönemi için Gana pay piyasası	Doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasası arasındaki ilişki	Doğrudan yabancı yatırımlar uzun vadede pay piyasasını pozitif yönde etkilemektedir.
Vita ve Kyaw	2009	1985-2020 dönemi 126 gelişmekte olan ülke	Yabancı yatırımların hedef ülkelere faydaları	Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları, ülkelerin ekonomik olarak büyümelerini pozitif yönde etkilemektedir.
Al-Halalmeh ve Sayah	2010	2006-2009 döneminde Amman pay piyasası	Doğrudan yabancı yatırımların pay piyasasına etkisi	Doğrudan yabancı yatırımlar, pay piyasasını olumlu yönde etkilemektedir.
Aranyarat	2011	2001-2009 dönem aralığı Tayland ülkesi döviz piyasası	Yabancı yatırımların döviz piyasasına etkisi	Döviz kurunun seyri doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımlarını etkilemektedir.
Ananyochukwu	2012	1990-2009 dönemi Nijerya pay piyasası	Portföy yatırımlarının pay piyasa getirisine etkisi	Portföy yatırımlarının pay piyasa getirisi üzerinde önemli ve pozitif yönde bir etkisi vardır.
Gupta vd.	2013	2001-2012 döneminde Hindistan pay piyasası	Yabancı yatırımların pay piyasa volatilitesine etkisi	Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarının artması, pay piyasası volatilitesini arttırmaktadır. Yabancı yatırımlar ile pay piyasa arasında güçlü korelasyon vardır.
Halale	2014	2003-2013 dönemi için Hindistan pay piyasası	Portföy yatırımlarının pay piyasa getirisine etkisi	Portföy yatırımları, pay piyasa getirisini olumlu yönde etkilemektedir.
Bhatia ve Kishor	2015	2005-2015 döneminde BRICS ülkeleri pay piyasaları	Portföy yatırımları ile pay piyasası arasındaki ilişki	Portföy yatırımları, Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika ülkeleri pay piyasalarını olumlu etkilerken, Rusya ve Çin ülkeleri pay piyasalarını sınırlı pozitif etkilemektedir.
Idenyi vd.	2016	1984-2015 dönemi Nijerya pay piyasası	Doğrudan yabancı yatırımların pay piyasası gelişimine etkisi	Doğrudan yabancı yatırımların, pay piyasası gelişimine bir etkisi yoktur.

Raghavan ve Selvam	2017	2014-2016 dönemi aralığında Hindistan piyasası	Portföy yatırımlarının pay piyasasına etkisi	Portföy yatırımları ile birlikte piyasalarda bir yükseliş olduğu dolayısıyla portföy yatırımları hem piyasaları hem de yatırımcı karlarını olumlu yönde etkilemektedir.
Iriobe vd.	2018	2007-2017 dönemi Nijerya piyasası	Portföy yatırımları ile pay piyasası arasındaki ilişki	Portföy yatırımları, pay piyasasını pozitif yönde etkilemektedir.
Ege vd.	2019	2005-2016 dönemi ülkeleri	E7 Yabancı yatırımların pay piyasa getirisine etkisi	E7 ülkeleri pay piyasa getirileri ile portföy yatırımları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilirken, E7 ülkeleri pay piyasa getirileri ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir ilişki tespit edilememiştir.
Islam vd.	2020	1999-2017 dönemi 79 ülke	Doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal piyasaların gelişimi arasındaki ilişki	Ülkelerin finansal piyasalarının gelişimi, doğrudan yabancı yatırımları çekmektedir.

Yukarıda yer alan literatür çalışmalarından da görüleceği üzere, portföy yatırımları genel olarak finansal piyasaları olumlu yönde etkilerken, doğrudan yabancı yatırımların finansal piyasalara etkisi çalışmadan çalışmaya değişiklik göstermektedir. Finansal piyasalara yatırım yapan gerçek veya tüzel yatırımcılar için finansal piyasaların getirileri önemli bir konudur. Bu doğrultuda, yabancı yatırımların pay piyasa getirisine etkisinin incelenmesi, yatırımcılara faydalı bilgiler sunacaktır.

3. METODOLOJİ, VERİ SETİ VE HİPOTEZLER

Bu çalışmada, doğrudan yabancı yatırımlar ile portföy yatırımlarının BRICS-T ülkeleri pay piyasa getirilerine etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda, 2000-2018 dönemine ilişkin yıllık bazda doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları verileri Dünya Bankası resmi sitesinden (www.worldbank.org, 2020) alınmıştır. Aynı dönem BRICS-T ülkeleri pay piyasası kapanış değerleri ise www.investing.com veri tabanından sağlanmıştır. Pay piyasaları kapanış değerleri üzerinden, aşağıdaki formül yardımıyla piyasa getirileri hesaplanmıştır.

$$R_t = \ln \left(\frac{P_t}{P_{t-1}} \right) \quad (1)$$

Sonraki aşamada araştırmada kullanılan değişkenler doğrultusunda panel regresyon modeli oluşturulmuştur. Bu model, yatay kesit verilerinden ve zaman serisi verilerinden türetilmiştir. Çalışmada kapsam olarak BRICS-T gibi belirli bir topluluğu ifade eden ülkeler grubunun seçilmesi ve kısıt olarak ise 2000-2018 döneminin seçilmesi nedeniyle regresyon modelinde sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Bu model aşağıda verilmiştir;

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \epsilon_{it} + \lambda_{it} \quad (2)$$

Yukarıdaki verilen modelin oluşturulmasında bağımlı değişken olarak pay piyasası getirisi esas alınmıştır. Bağımsız değişken olarak ise doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları esas alınmıştır. Modelde; Y her bir ülke (i) ve yıllık dönemler (t) için pay piyasa

getirisini, X_1 : doğrudan yabancı yatırımlar, X_2 : portföy yatırımlarını ifade ederken, β açıklayıcı değişkenlerin eğim katsayısını ve ϵ_{it} ise hata terimini ifade etmektedir.

Metodoloji açıklamasından sonra, çalışmanın veri setinden de bahsedecek olursak, ilk olarak BRICS-T ülkelerinin önemli pay piyasaları investing.com sitesinden seçilmiştir. Bunlar;

Tablo 2. BRICS-T Ülkeleri Pay Piyasaları

Ülke	Pay Piyasası
Brezilya	Bovespa Index
Rusya	Imoex
Hindistan	Nifty-50 Index
Çin Halk Cumhuriyeti	Shangai Composite Index
Güney Afrika	Jalsh Index
Türkiye	Bist-100

Not: www.investing.com, 02.03.2020.

Çalışmanın bağımlı bağımsız değişkenleri ile, bu değişkenlerin hesaplanmasında kullanılan yöntem aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlar

Değişken	Tanım	Açıklama
Bağımlı Değişken	PAYGETYUZ Pay Piyasa Getirisi	(İlgili dönemin kapanış fiyatı – Bir önceki dönemin kapanış fiyatı) / Bir önceki dönemin kapanış fiyatı [Yüzdesel Değişim]
Bağımsız Değişken	DOGYAT Doğrudan Yabancı Yatırımlar	(İlgili dönemin yatırım tutarı – Bir önceki dönemin yatırım tutarı) / Bir önceki dönemin yatırım tutarı [Yüzdesel Değişim]
	PORTYAT Portföy Yatırımları	(İlgili dönemin yatırım tutarı – Bir önceki dönemin yatırım tutarı) / Bir önceki dönemin yatırım tutarı [Yüzdesel Değişim]

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, mevcut çalışmanın bağımlı değişkeni ‘PAYGETYUZ’ olarak ifade edilirken, bağımsız değişkenlerden ilki olan doğrudan yabancı yatırımlar ‘DOGYAT’, bir diğer bağımsız değişken olan portföy yatırımları ise ‘PORTYAT’ olarak ifade edilmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere, ilk olarak pay piyasası kapanış değerleri üzerinden pay piyasası logaritmik getirileri hesaplanmış, sonraki aşamada çalışmanın tutarlı sonuçlar vermesi için tüm değişkenlerin yüzdesel getirileri hesaplanarak, bir veri seti oluşturulmuştur. Çalışmaya elde edilen bulgular kısmı ile devam edilmiştir.

Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler dikkate alınarak, iki farklı hipotez oluşturulmuştur. Bu hipotezler;

Hipotez 1 için;

H₀: Doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasası getirisi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasası getirisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2 için;

H₀: Portföy yatırımları ile pay piyasası getirisi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Portföy yatırımları ile pay piyasası getirisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. AMPİRİK BULGULAR

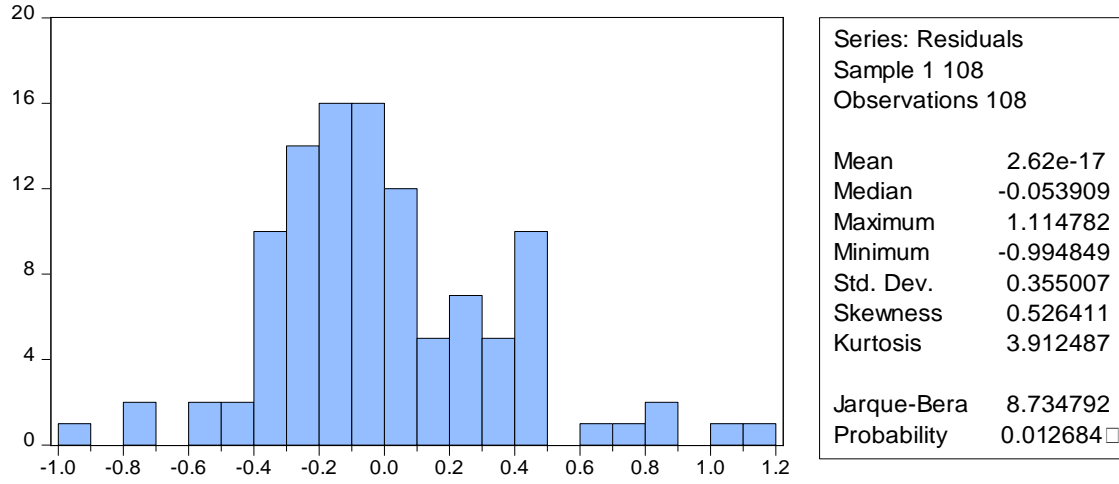
Çalışmanın bu bölümünde analiz test sonuçları sunulacaktır. Çalışmada kullanılan değişkenler hakkında daha ayrıntılı bilgiye sahip olmak için ilk olarak tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

	PAYGETYUZ	DOGYAT	PORTYAT
Ortalama	0.167676	0.167324	-0.446511
Medyan	0.107806	0.095037	-0.472588
Maksimum	1.284779	2.601795	7.036002
Minimum	-0.675188	-0.904434	-7.483900
Standart Sapma	0.374362	0.600602	1.816358
Çarpıklık	0.556941	1.525120	-0.045892
Basıklık	3.449643	6.548564	8.110379
Jarque-Bera	6.493102	98.53319	117.5598
Olasılık	0.038908	0.000000	0.000000
Gözlem	108	108	108

Tablo incelendiğinde bağımlı değişken olan PAYGETYUZ değişkenine ait ortalama değer 0.167 olduğu, bağımsız değişkenler olan DOGYAT ve PORTYAT değişkenlerinin ortalamasının ise sırasıyla 0.167 ve -0.446 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, 2000-2018 dönemi arasında BRICS-T ülkelerinde ortalama getiri %16, ortalama doğrudan yabancı yatırım %16 ve ortalama portföy yatırımlarının -%44 olduğu söylenebilir. Bunun dışında standart sapma verileri incelendiğinde; portföy yatırımlarında 1.816358 katsayı değeri ile oynaklığın daha fazla olduğu ve bunu sırasıyla 0.600602 katsayı değeri ile doğrudan yabancı yatırımlar ve 0.374362 katsayı değeri ile pay piyasa getirisinin izlediği söylenebilir. Normal dağılım göstergesi olan çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde tüm değişkenlerin normal dağılmadıkları söylenebilir. Jarque-Bera olasılık değeri bu durumu destekler niteliktedir. Çünkü Jarque-Bera testinin yokluk hipotezi; ‘H₀: Seriler normal dağılmaktadır’

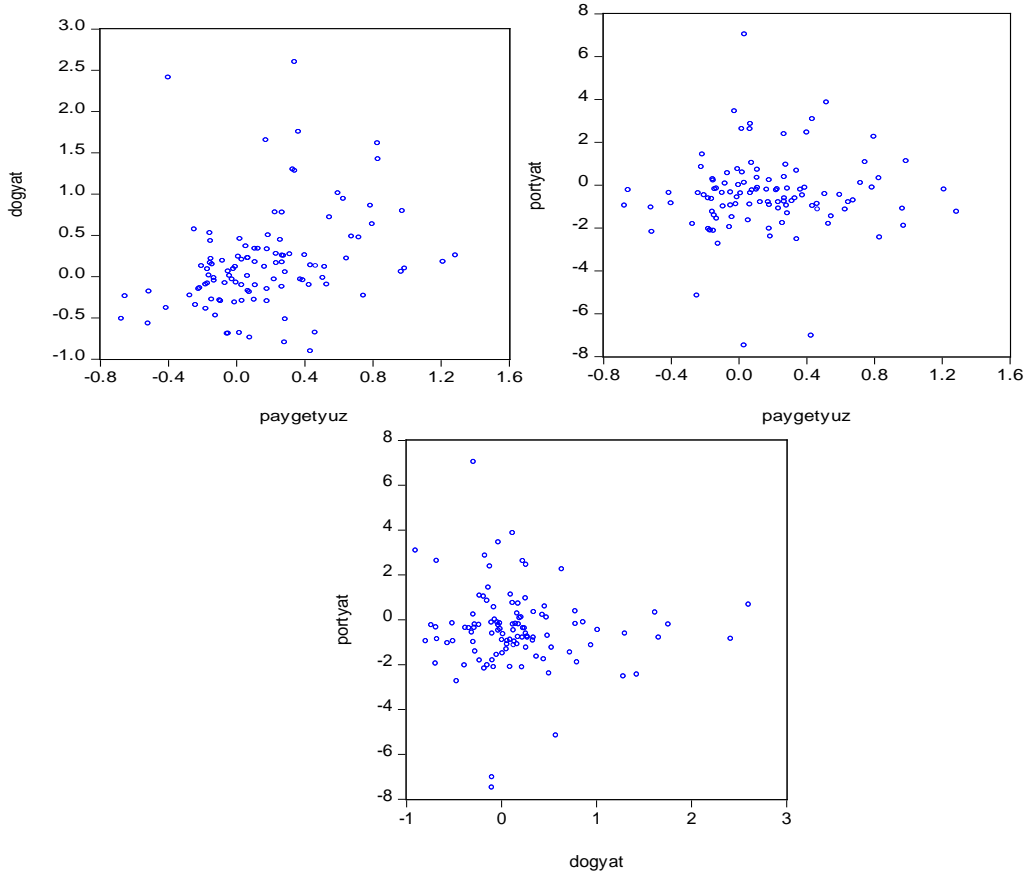
tezini savunmaktadır. Analiz sonucunda Jargue-Bera olasılık değerlerimiz kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu için hipotez reddedilmektedir yani seriler normal dağılmamaktadır. Sonraki aşamada model bazında normal dağılım varsayımı Histogram grafiği ile incelenmiş, sonuçlar aşağıda sunulmuştur;

Şekil 1. Histogram Grafiği

Model bazında normal dağılım varsayımı için oluşturulan Histogram grafiği incelendiğinde, Jarque-Bera olasılık değeri, kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu için temel hipotezin burada da reddedildiği ve normal dağılımın olmadığı görülmektedir.

Panel veri regresyon analizi çalışmalarında güvenilir sonuçlar elde edilebilmesi için temel varsayım; çoklu doğrusal bağlantı (dışsallık) ve içsellik sorunlarının olmamasıdır. Çoklu doğrusal bağlantı sorunu, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek korelasyon (%70 ve üzeri) ilişkisi sonucu ortaya çıkmaktayken, içsellik sorunu ise bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki yüksek korelasyon (%70 ve üzeri) ilişkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çoklu doğrusal bağlantı sorunu serpilme diyagramı ile gözlenmekte, korelasyon analizi ve VIF testi ile tespit edilebilmektedir. Çoklu doğrusal bağlantı sorununu gözlemlemek için yapılan serpilme diyagramı aşağıda verilmiştir;

Şekil 2. Serpilme Diyagramı

Grafiklerde değişkenler kendi içerisinde karşılaştırılmıştır. Şekillerde yer alan sonuçlar incelendiğinde verilerin dağınık bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla pozitif ya da negatif bir dağılım seyri görülmemektedir. Şekillerin tümü için doğrusal ilişki yoktur yorumu yapılabilir. Serpilme diyagramından sonra, değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına bakılmıştır.

Tablo 5. Korelasyon Analizi

Correlation t-Statistic Olasılık	PAYGETYUZ	DOGYAT	PORTYAT
PAYGETYUZ	1.000000 ----- -----		
DOGYAT	0.396557 4.447450 0.0000	1.000000 ----- -----	
PORTYAT	0.103363 1.069913 0.2871	-0.038942 -0.401234 0.6891	1.000000 ----- -----

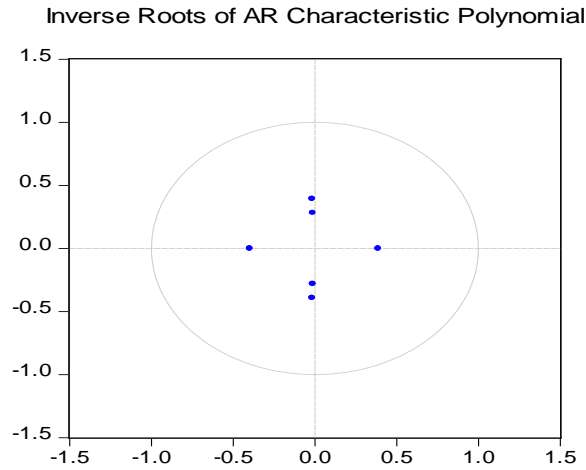
Korelasyon analizinde, serilerin normal dağılmamasından dolayı spearman korelasyon testi uygulanmıştır. Yukarıda yer alan analiz sonuçları incelendiğinde, bağımsız değişkenler

arasındaki korelasyon katsayısının -%3 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu oran, serpilme diyagramında tespit edilen çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur tezini destekler niteliktedir. Korelasyon analizinde tespit edilecek bir diğer varsayım ise içsellik sorunudur. Bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi incelendiğinde, en yüksek korelasyon katsayısının doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasa getirisi arasında olduğu, oranının da yaklaşık %39 gibi bir değer aldığı görülmektedir. Buradan hareketle, mevcut çalışmada içsellik sorununun da olmadığı söylenebilir. Dışsallık sorunu tespiti için bir diğer varsayımsal test VIF (Variance Inflation Factor) testidir.

Tablo 6. VIF Testi

Değişkenler	Katsayı Varyansı	Uncentered VIF	Centered VIF
DOGYAT	0.003344	1.083855	1.005114
PORTYAT	0.000366	1.066422	1.005114
C	0.001344	1.130137	NA

Varyans şişirme testi olarak da ifade edilen VIF testine göre, merkezi VIF değeri (Centered VIF) 10 ve üzerinde ise kuvvetli bağımlılığın olduğu, merkezi VIF değeri 5 ve üzerinde ise kuvvetli bağımlılığın daha hassas olduğu kabul edilebilir (Ege ve Bayrakdaroğlu, 2008: 377). Mevcut çalışma test sonuçlarına göre ise en yüksek merkezi VIF değerinin 1.005 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, bir önceki analiz olan spearman korelasyon testini ve serpilme diyagramı sonuçlarını doğrular niteliktedir. Sonuç olarak bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı yorumu yapılabilir. Çalışmanın sonraki aşamasında değişkenlerin dışsal değişkenler olup olmadığını tespit etmek için, AR karakteristik polinomun ters kök analizine geçilmiştir.

Şekil 3. AR Karakteristik Polinomun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu

AR karakteristik polinomun ters kök analizinde kökler çember içerisinde yer alıyorsa bağımsız değişkenler için dışsal değişken değildir yorumu yapılabilir. Yani diğer bir ifadeyle; değişkenler konuyla ilgisiz değişkenler değildir yorumu yapılabilir. Yukarıda tablo

incelendiğinde de görülecektir, modelde elde edilen köklerin tamamı çember içerisindedir. Dolayısıyla bağımsız değişkenlerin dışsal değişken olmadığı söylenebilir.

Değişken analizlerinden sonra, yatay kesit bağımlılığı ve birim kök testleri için en uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi aşamasına geçilmiştir. Gecikme uzunluğunun belirlenmediği durumlarda, değişkenlerin uzunlukları daha yüksek değer alabilmekte bu da analizde aşırı parametreleşme sorunu yaratmaktadır (Bozdağlıoğlu ve Özpınar, 2011: 47). Gecikme uzunluğu test sonuçları aşağıda sunulmuştur;

Tablo 7. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-162.4710	NA	0.049891	5.515701	5.620418*	5.556661
1	-149.1662	24.83575	0.043247	5.372205	5.791074	5.536048*
2	-136.9036	21.66386*	0.038892*	5.263453*	5.996474	5.550178
3	-134.0928	4.684584	0.048101	5.469761	6.516934	5.879368
4	-131.6260	3.864782	0.060497	5.687532	7.048856	6.220021
5	-126.6930	7.234977	0.070588	5.823101	7.498576	6.478471
6	-124.8082	2.575931	0.092022	6.060273	8.049900	6.838526
7	-123.4420	1.730451	0.123502	6.314735	8.618514	7.215869
8	-116.7264	7.834957	0.140740	6.390879	9.008810	7.414896

* indicates lag order selected by the criterion

LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)

FPE: Final prediction error

AIC: Akaike information criterion

SC: Schwarz information criterion

HQ: Hannan-Quinn information criterion

Literatürde yapılan çalışmalarda, gecikme uzunluğunun belirlenmesi aşamasında en çok ‘Akaike Bilgi Kriteri (AIC)’ ve ‘Schwarz Bilgi Kriteri (SC)’ kullanıldığı görülmektedir. Mevcut çalışmada gecikme uzunluğunun belirlenmesinde akaike bilgi kriteri baz alınmıştır. Tabloda yer alan test sonuçları incelendiğinde, akaike bilgi kriterine göre en uygun gecikme uzunluğunun 2 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla mevcut çalışmanın gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir.

Uygun gecikme uzunluğunun tespitinden sonra, yatay kesit bağımlılığı analizine geçilmiştir. Elde edilen test sonuçları aşağıda sunulmuştur;

Tablo 8. Yatay Kesit Bağımlılığı

Değişken	CD Testleri	İstatistik	Olasılık	Gecikme (Lag)	
PAYGETYUZ	LM (Breusch,Pagan 1980)	35.230	0.002	BREZİLYA	(1)
	CDlm (Pesaran 2004)	3.694	0.000	RUSYA	(2)
	CD (Pesaran 2004)	-1.440	0.075	HİNDİSTAN	(2)
	LMadj (PUY, 2008)	0.279	0.390	ÇİN	(1)
				G. AFRİKA	(2)
				TÜRKİYE	(1)
DOGYAT	LM (Breusch,Pagan 1980)	35.722	0.002	BREZİLYA	(1)
	CDlm (Pesaran 2004)	3.783	0.000	RUSYA	(2)
	CD (Pesaran 2004)	-2.547	0.005	HİNDİSTAN	(1)
	LMadj (PUY, 2008)	0.837	0.201	ÇİN	(1)
				G. AFRİKA	(1)
				TÜRKİYE	(1)
PORTYAT	LM (Breusch,Pagan 1980)	26.797	0.030	BREZİLYA	(1)
	CDlm (Pesaran 2004)	2.154	0.016	RUSYA	(2)
	CD (Pesaran 2004)	-2.704	0.003	HİNDİSTAN	(1)
	LMadj (PUY, 2008)	0.776	0.219	ÇİN	(1)
				G. AFRİKA	(1)
				TÜRKİYE	(1)

Not: Ülkelerin karşısında parantez içerisinde gösterilen değerler gecikme uzunluklarını ifade etmektedir.

Yatay kesit bağımlılığında asıl saptanmak istenen, değişkenlerin herhangi birinde meydana gelecek herhangi bir şok diğer değişkenleri etkileyip etkilemediğidir. Yapılan analizler sonucunda elde edilecek olasılık değeri 0.05'ten küçük olduğu durumlarda, yokluk hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilmekte ve paneli oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğuna karar verilmektedir (Göçer vd., 2012: 456). Çalışmanın t boyutu n boyutundan büyük olduğu için yukarıdaki testlerden LMadj (PUY, 2008) testinin dikkate alınması gerekmektedir. LMadj (PUY, 2008) analiz sonuçları incelendiğinde; test olasılık sonuçlarının tüm değişkenler için kritik değer olan 0.05 değerinden büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sıfır hipotezi reddedilememektedir. Yani değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur, ülkelerin herhangi birinde meydana gelen bir şok diğer ülkeleri etkilemiyor yorumu yapılabilir. Yatay kesit bağımlılığı analizden sonra, birim kök testlerine geçilmiştir. Çalışmada yatay kesit bağımlılığı olmamasından dolayı, birinci nesil birim kök testleri uygulanmıştır.

Tablo 9. LLC (2001) Panel Birim Kök Test Sonuçları

	Sabit			İsta.	Olas-değer
	İsta.	Olas-değer			
PAYGETYUZ	-11.4979	0.0000	Birinci Fark		
DOGYAT	-6.45576	0.0000			
PORTYAT	-5.45649	0.0000			
Sabit ve Trend					
	İsta.	Olas-değer		İsta.	Olas-değer
PAYGETYUZ	-8.62845	0.0000	Birinci Fark		
DOGYAT	-4.25291	0.0000			
PORTYAT	-2.40099	0.0082			

Not 1: LLC testinde uzun dönem tutarlı hata varyansı hesaplanırken "Kernel" tahmincisi olarak Barlett yöntemi kullanılmış ve bant genişliği "bandwith" Newey-West yöntemine göre seçilmiştir. LLC tesinde, maksimum gecikme uzunluğu 2 olarak alınmış ve optimal gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir.

Not 2: ***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Panel veri analizlerinde tutarlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek için serilerin durağan olması gerekmektedir. Çalışmada durağanlık sınaması ilk olarak LLC Panel Birim Kök testi ile sınanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait veriler tam ve eksiksiz olduğu için ‘Balanced Örnekleme’ seçilmiştir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi hem sabit modelde hem de sabit ve trend modelinde olasılık değerleri kritik değer olan 0,05 değerinin altındadır. Yani tüm serilerin durağan oldukları, birim köke sahip olmadıkları yani I(0) olduğu tespit edilmiştir.

Mevcut çalışmada tutarlı ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek adına, bir diğer birinci nesil birim kök testi olan IPS (2003) Panel Birim Kök test sınaması da uygulanmıştır. Test sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 10. IPS (2003) Panel Birim Kök Test Sonuçları

	Sabit			Sabit ve Trend		
	İsta.	Olas-değer		İsta.	Olas-değer	
PAYGET	-9.50241	0.0000	Birinci Fark	PAYGET	-7.12944	0.0000
DOGYAT	-5.60789	0.0000		DOGYAT	-4.78548	0.0000
PORTYAT	-5.57522	0.0000		PORTYAT	-3.86922	0.0001

Not 1: IPS testinde uzun dönem tutarlı hata varyansı hesaplanırken “Kernel” tahmincisi olarak Barlett yöntemi kullanılmış ve bant genişliği “bandwith” Newey-West yöntemine göre seçilmiştir. IPS tesinde, maksimum gecikme uzunluğu 2 olarak alınmış ve optimal gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir.

Not 2: ***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tabloda yer alan sonuçlar incelendiğinde, bir önceki test olan LLC (2001) Panel Birim Kök testi sonuçlarını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Hem sabit hem de sabit ve trend model için serilerin durağan olduğu yani I(0) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut çalışmanın bundan sonraki aşamasında, elde edilen bulgular doğrultusunda model tahminlemesi yapılacaktır. Fakat öncesinde tahmin yönteminin belirlenmesi gerekmektedir. Literatürde model tahminlemesi için Klasik Model, Sabit Etkiler Modeli ve Rassal Etkiler Modellerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu modellerden hangisinin kullanılacağı F, LM ve Honda Testleri analiz sonuçları kapsamında yorumlanacaktır. Elde edilen test sonuçları aşağıda sunulmuştur;

Tablo 11. F, LM ve Honda Tahmin Modeli Belirleme Test Sonuçları

	Test	İstatistik	Olasılık Değeri
PAYGET	F-grup	0.494130	0.779777
	F-zaman	7.141609	0.000000
	F-iki yönlü	5.619236	0.000000
	LM-grup	2.077553	0.149480
	LM-zaman	57.85269	2.82E-14
	LM-iki yönlü	59.93024	9.69E-14
	Honda-grup	-1.441372	0.925260
	Honda-zaman	7.606095	1.41E-14
	Honda-iki yönlü	4.359118	6.53E-06

Yukarıdaki analizde 3 çeşit test kullanılmıştır. Bu testlerden F testi; Havuzlanmış Model ile Sabit Etkiler Modeli arasında seçim yapmamızı sağlamakta olup, LM ve Honda testleri ise Havuzlanmış Model ile Rassal Etkiler Modeli arasında seçim yapmamıza imkân tanımaktadır. Çalışmanın t boyutunun n boyutundan büyük olduğu düşünülürse, buna ilaveten çalışmada ele alınan kapsam, belirli bir topluluğu (BRICS-T) ifade ettiği, çalışmanın veri setinin de belirli bir dönem aralığında ele alındığı göz önünde bulundurulursa, zaman etkisinin olduğu tek yönlü Sabit Etkiler Modeli ile tahminleme yapmanın daha tutarlı olacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim, yukarıdaki tabloda yer alan analiz sonuçları da bu durumu destekler niteliktedir. F testinin zaman boyutu olasılık değeri, kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu görülmektedir.

F testi ile tahminleme yapılmasına karar verildikten sonra, son varsayımsal sınaama testleri olan otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarına bakılmıştır. Değişen varyans testi Breusch-Pagan-Godfrey LM testi ile sınıırken, otokorelasyon problemi ise Baltagi ve Li (1991) ve Born ve Bretuing (2016) testleri ile sınıanmıştır. Tüm bunlara ilaveten, otokorelasyon probleminin ısrarcılığını tespit etmek için Durbin-Watson testi de ayrıca sınıanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur;

Tablo 12. Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Sabit Etkiler Modeli İçin		
Değişen Varyans		
Breusch-Pagan-Godfrey LM	12.88664	0.024465
Ardışık Bağımlılık (Otokorelasyon)		
Baltagi ve Li (1991) LMp	9.843918	0.001704
Born ve Breitung (2016) LMp	14.06505	0.000177
Durbin-Watson	2.467214	

Tek yönlü Sabit Etkiler Modeli ile hesaplanmış değişen varyans ve otokorelasyon analiz sonuçları yukarıdaki tabloda incelendiğinde; Breusch-Pagan-Godfrey LM (Lagrange Multiplier Testing) testinin olasılık değeri (0.02) kritik değerden (0.05) küçüktür. Buradan hareketle sıfır hipotezi (H_0 : değişen varyans yoktur) reddedilmektedir. Yani yapılan panel veri analizinde değişen varyans söz konusudur. Otokorelasyon test sonuçlarına bakıldığında; hem Baltagi ve Li (1991) testi olasılık değeri hem de Born ve Breitung (2016) testi olasılık değeri kritik değer olan 0.05'in altındadır ve sıfır hipotezi reddedilir. Yani diğer bir ifadeyle, yapılan panel veri analizinde otokorelasyon sorunu vardır. Son olarak Durbin-Watson test sonuçlarına da bakacak olursak, test değerinin 2.467214 gibi bir değer aldığı görülmektedir. Literatürde yapılan çalışmalarda, Durbin-Watson katsayısının 2-2,5 üzerinde olması Sabit Etkiler Modeli için otokorelasyon probleminin ısrarcı/önemli olduğu, 2'den küçük bir değer alması durumunda ise ısrarcı/önemli olmadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla Durbin-Watson testine göre otokorelasyon sorununun varlığından bahsedilebilir.

Değişen varyans ve otokorelasyon sınamalarından sonra, zaman etkisinin olduğu tek yönlü Sabit Etkiler Modeli ile değişen varyans, otokorelasyon sorunlarını ve panel standart hataları çözen White Period dirençli tahmincisi ile tahminleme yapılmıştır.

Tablo 13. Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık
DOGYAT	0.062526	0.052133	1.199361	0.2338
PORTYAT	0.016106	0.007942	2.028102	0.0458
C	0.164406	0.010719	15.33835	0.0000
Effects Specification				
R²	0.638765		Ort. Bağımlı Değ.	0.167676
Düzeltilmiş R²	0.534312		Stan. Sap. Bağ. Değ.	0.374362
S.H. of Regresyon	0.255469		Akaike Bilgi Kri.	0.308244
Resid Kare Ort.	5.416962		Schwarz Bilgi Kri.	0.929108
Log Likelihood	8.354827		Hannan-Quinn Bil.	0.559982
F-istatistik	6.115317		Durbin-Watson İst.	2.075911
Olasılık (F-istatistik)	0.000000			

Yukarıdaki tabloda yer alan tahmin sonuçları incelendiğinde; modelin bütüncül olarak anlamlılığını gösteren F-istatistik olasılık değerinin, kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu görülmektedir. Buradan hareketle model anlamlı ve geçerlidir yorumu yapılabilir. Bir diğer önemli gösterge, modelin açıklama gücü olan R²'dir. Fakat analizde birden fazla bağımsız

değişkenler yer aldığı için düzeltilmiş R2 oranına bakmamız gerekecektir. R2 oranının 0.63, değişkenler dahil edilince düzeltilmiş R2 oranının ise 0.53 olduğu görülmektedir. Yani doğrudan yabancı yatırımlar ile portföy yatırımlarının, BRICS-T ülkeleri pay piyasa getirisindeki değişimlerin 0.53'ünü açıklamaktadır. Tabloda yer alan bir diğer önemli gösterge değişkenlerin birbiri ile olan ilişkilerde ne tür tepkiler verdiğidir. Bağımsız değişken olan DOGYAT'ın olasılık değerinin istatistiki olarak anlamlı sonuçlar vermemesinden dolayı bu değişken hakkında bir yorum yapılamamakla birlikte, bir diğer bağımsız değişken olan PORTYAT'ta bir birimlik artış pay piyasa getirisinde 0.0161 birimlik artışa yol açmaktadır. Dolayısıyla portföy yatırımları ile pay piyasası getirisi arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, PORTYAT değişkeninin olasılık değerinin (0.04) kritik değer olan 0.05'ten küçük olduğu, %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlardan hareketle, yukarıda hipotezler kısmında kurulmuş iki hipotezden Hipotez 1 için H0 hipotezi DOGYAT olasılık değeri kritik değerden büyük olduğu için reddedilememiştir. Yani doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasa getirisi arasında anlamlı bir istatistiki ilişki yoktur. Fakat Hipotez 2 için H0 hipotezi PORTYAT olasılık değeri kritik değerden küçük olduğu için reddedilmiştir. Yani portföy yatırımları ile pay piyasa getirisi arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edildiği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada BRICS-T ülkelerine yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ile portföy yatırımlarının, ülkelerin pay piyasası getirilerine etkisini incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 2000-2018 dönem aralığından yıllık bazda ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları ile yine yıllık bazda ülkelerin pay piyasalarına ait yılın son işlem günü kapanış fiyatları alınarak bir veri seti oluşturulmuş ve panel veri analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımların pay piyasa getirisini etkisini daha anlaşılır ifade etmek adına, bağımsız değişkenler baz alınarak iki farklı hipotez oluşturulmuştur. Bu hipotezlerden ilki olan Hipotez 1 için H0 hipotezi; doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasası arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ifade ederken, Hipotez 2 için H0 hipotezi; portföy yatırımları ile pay piyasası arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda sırasıyla; çoklu doğrusal bağlantı ve içsellik testleri, gecikme uzunluğu testi, yatay kesit bağımlılığı, durağanlık testleri ve değişen varyans ve otokorelasyon testleri uygulanmıştır.

Yapılan testler sonucunda, çalışmada çoklu doğrusal bağlantı sorununun ve içsellik problemlerinin olmadığı, gecikme uzunluğunun 2 olarak belirlendiği, değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı, serilerin seviyede durağan olduğu ve modelde değişen varyans ve otokorelasyon sorunun olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Zaman etkisinin olduğu tek yönlü sabit etkiler modeli ile değişen varyans, otokorelasyon sorunlarını ve panel standart hataları dikkate alıp çözen White Period dirençli tahmincisi ile yapılan tahminleme sonucunda ise doğrudan yabancı yatırımlar ile pay piyasası arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamış fakat portföy yatırımlarının pay piyasasını pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar; Errunza (2001), Weiss ve Nikitin (2004), Poshakwale ve Thapa (2007), Gupta vd. (2013), Bhatia ve Kishor (2015), Raghavan ve Selvam (2017), Iriobe vd. (2018) ve Ege vd. (2019) çalışmalarlarıyla benzerlik göstermektedir.

Bu çalışma, doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarının BRICS-T ülkeleri pay piyasa getirilerine etkisini incelemesi bakımından literatürde yapılan öncü çalışmalardandır. Doğrudan yabancı yatırımların daha çok ülke ekonomilerini ilgilendiren uzun vadeli bir yatırım türü olmasından dolayı finansal piyasalara direk bir etkisi beklenmemektedir. Fakat portföy yatırımlarının ise likit bir yatırım olması ve doğrudan finansal piyasalara yapılan bir yatırım türü olmasından dolayı pay piyasalarını pozitif yönde etkilemesi beklenen bir durumdur.

Bu çalışma kapsamında; pay piyasalarının gelişmesi için ülkelerin şeffaf bir bürokrasi izlemeleri, hukuk devleti anlayışını benimsemeleri, maliye ve para politikalarının uyumlu bir şekilde birlikte hareket etmeleri ve ülkelerin kendi dinamikleri doğrultusunda portföy yatırımlarını çekmek için gerekli özendirici politikaları izlemeleri önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Adam, M. Adam - Tweneboah, George (2008), 'Foreign Direct Investment and Stock Market Development: Ghana Evidence', Munich Personal Repec Archive, 11261, pp. 1-13.
- Al-Halalmeh, Mohammad - Sayah, Abedalstar M. (2010), 'Impact of Foreign Direct Investment on Share Market Value in Amman Exchange Market', American Journal of Economics And Business Administration, 2(1), pp. 35-38.
- Anayochukwu, Ozurumda Benedict (2012), 'The Impact of Stock Market Returns of Foreign Portfolio Investment in Nigeria', IOSR Journal of Business and Management, 2(4), pp. 10-19.
- Aranyarat, Chonnikarn (2011), 'The Effect of Exchange Rate Volatility on Foreign Direct Investment and Portfolio Flows to Thailand', Chulalongkorn University Library, pp. 1-30.
- Bhatia, Ankita - Kishor, Naval (2015), 'Linkages of Foreign Portfolio Investments and Stock Market Indices: Evidence from BRICS Nations', Journal of Poverty Investment and Development, 19, pp. 1-21.
- Bozdağlıoğlu, E. Yasemin - Özpınar, Ömer (2011), 'Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'nin İhracat Performansına Etkilerinin VAR Yöntemi ile Tahmini', Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(3), ss. 39-63.
- Das, Dilip K. (2000), 'Portfolio Investment in Emerging Market Economies: Trends, Dimensions And Issues', Journal of Asset Management, 1, pp. 172-195.
- Ege, İlhan - Bayrakdaroğlu, Ali (2008), 'Sermaye Yapısının Cari Değer ve Verimlilik Üzerine Etkisi: Türk Sigortacılık Sektöründe Bir Uygulama', Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(2), ss. 379-395.
- Ege, İlhan - Şahin, Serkan - Topaloğlu, Emre Esat (2019), 'The effect of Foreign Direct and Portfolio Investments on Stock Market Returns in E7 Countries. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 83, pp. 263-178.

- Errunza, Vihang (2001), 'Foreign Portfolio Equity Investments Financial Liberalization and Economic Development', *Review of International Economics*, 9(4), pp. 703-726.
- Felek, Şencan (2016), Türkiye'de AB Doğrudan Yatırımları, Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Analizi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Göçer, İsmet - Mercan, Mehmet - Hotunluoğlu, Hakan (2012), 'Seçilmiş OECD Ülkelerinde Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Çoklu Yapısal Kırımlı Panel Veri Analizi', *Maliye Dergisi*, 163, ss. 449-467.
- Guerin, Selen Sarısoy (2006), 'The Role of Geography in Financial and Economic Integration: A Comparative Analysis of Foreign Direct Investment Trade and Portfolio Investment Flows', *Journal Compilation*, 29(2), pp. 189-209.
- Gupta, Shaveta – Kalra, Neha - Bagga, Rajesh (2013), 'Impact of Foreign Investments on Stock Market Volatility: An Evidence from Indian Stock Market', *Effective Management*, pp. 1-13.
- Halale, Mahesh (2014), 'Influence of Foreign Portfolio Investment on Stock Market Indicators', *International Journal of Management*, 5(10), pp. 1-11.
- Hermes, Niels - Lensink, Robert (2003), 'Foreign Direct Investment Financial Development and Economic Growth', *The Journal of Development Studies*, 40(1), pp. 142-163.
- Idenyi, Odo Stephen - Ifeyinwa, Anoka Charity - Obinna, Nwachukwu Johnson - Promise, E. Agbi (2016), 'Impact of Foreign Direct Investment on Stock Market Growth in Nigeria', *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, 1(2), pp. 1-14.
- Iriobe, Grace O. - Obamuyi, Tomola Marshal - Abayomi, Muftau A. (2018), 'Effect of Foreign Portfolio Investment in Bond Stocks on The Performance of the Nigerian Stock Market', *Archives of Business Research*, 6(12), pp. 164-172.
- Islam, Mollah Aminul - Khan, Muhammed Asif - Popp, Jozsef - Sroka, Wlodzimiers - Olah, Judith (2020), 'Financial Development and Foreign Direct Investment – The Moderating Role of Quality Institutions', *Sustainability*, 12, pp. 1-22.
- Kim, Woochan - Wei, Shang Jin (2002), 'Foreign Portfolio Investors Before and During A Crisis', *Journal of International Economics*, 56, pp. 77-96.
- Poshakwale, Sunil - Thapa, Chandra (2007), 'Impact of Foreign Portfolio Investments on Market Comovements: Evidence from The Emerging Indian Stock Market', *Emerging Market Group ESRC Seminar on International Equity Markets Comovements and Contagion*, 10, pp. 1-26.
- Raghavan, S - Selvam, Marudhamuthu (2017), 'Determinants of Foreign Portfolio Investment and Their Effects on the Indian Stock Market', *International Journal of Management*, 8(3), pp. 105-115.

Somuncu, Kartal - Karan, Mehmet Baha (2005), ‘The Impact of International Portfolio Investments on Istanbul Stock Exchange Market’, Sayıştay Dergisi, 77, pp. 149-167.

Vita, Glauco De - Kyaw, Khine S. (2009), ‘Growth Effects of FDI and Portfolio Investment Flows to Developing Countries: A Disaggregated Analysis By Income Levels’, Applied Economics Letters, 16, pp. 277-283.

Weiss, Andrew - Nikitin, Georgiy A. (2004), ‘Foreign Portfolio Investment Improves Performance: Evidence From The Czech Republic’, Topics in Economic Analysis & Policy, 4(1), pp. 1-47.

www.investing.com, (02.03.2020).

www.worldbank.org, (01.03.2020).

Temel Ekonomik Göstergelerin İşletme Maliyet Ve Giderlerine Etkisinin İncelenmesi: BIST Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*

Burak KAYIHAN**

Mehmet Ali EKİNCİ ***

ÖZET

Bu çalışma, enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranlarından oluşan temel ekonomik göstergelerin işletmelerin maliyet ve gider kalemleri arasında yer alan; satışların maliyeti, pazarlama satış dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri, esas faaliyetlerden diğer giderler ve finansman giderlerine olan etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Borsa İstanbul'da işlem gören işletmelerin finansal tablolarından elde edilmiştir. Araştırma örnekleme Borsa İstanbul Tekstil Endeksinde yer alan 20 işletmeden oluşmaktadır. Verileri analize uygun olan 14 işletme değerlendirmeye alınmıştır. Temel ekonomik göstergelerin işletmelerin maliyet ve gider kalemlerini nasıl etkilediği panel veri analizi yöntemiyle oluşturulan modeller üzerinden saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre temel ekonomik göstergelerden döviz kurunun finansman giderleri hariç tüm maliyet ve gider kalemlerini etkilediği tespit edilmiştir. Enflasyon oranının gider kalemlerinden sadece esas faaliyetlerden diğer giderleri, faiz oranının ise gider kalemlerinden finansman giderlerini etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Temel Ekonomik Göstergeler, Maliyet ve Gider Kalemleri, Borsa İstanbul Tekstil Endeksi.

JEL Sınıflandırması: E31, E40, J30.

Investigation of the Effects of Basic Economic Indicators on Operating Costs and Expenses: A Practice in Bist Textile, Wearing Apparel and Leather Sector

ABSTRACT

This study has been conducted to reveal the impact of main economic indicators consist of the inflation rate, exchange rate, and interest rates on the cost of sales, marketing, sales and distribution expenses, general administrative expenses, other expenses from operating activities, and financial expenses which are among the cost and expense items of the enterprises. The data used in the study were obtained from the financial statements of the enterprises traded in Borsa Istanbul. The research sample consists of 20 enterprises that are listed in the Borsa Istanbul Textile Index. 14 enterprises whose data are available for the analysis are evaluated. How the basic economic indicators affect the cost and expense items of the enterprises was determined through the models created by the panel data analysis method. Findings of the research show that the exchange rate, one of the main economic indicators, affects all cost and expense items except financial expenses. Among the expense items of the enterprises, it has been determined that the inflation rate affects only other expenses from operating activities and the interest rate affects the financial expenses.

Keywords: Basic Economic Indicators, Cost and Expense Items, BIST Textile, Leather Indices.

Jel Classification: E31, E40, J30.

* Makale Gönderim Tarihi: 16.11.2020, Makale Kabul Tarihi: 24.03.2021, Makale Türü: Nicel Araştırmalar

** Arş. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, burakkayihan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4188-3295.

*** Öğr. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu, mekinci@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4280-5563.

1. GİRİŞ

İşletmelerin ana hedefi pazar payları ile birlikte kârlılıklarını arttırmaktır. Kârlılık ise işletmelerin maliyetleri ve giderleri ile doğrudan bağlantılıdır. Maliyetler ve giderler işletmelerin sadece iç dinamiklerine bağlı olmayıp bununla birlikte ülkenin makroekonomik değişkenlerine de bağlıdır. Ekonomik göstergeler; faiz oranı, Dolar kuru, Euro kuru, enflasyon oranı, tüketici fiyat endeksi, petrol fiyatları, dış ticaret dengesi, istihdam düzeyi ve sanayi üretim endeksi, dış ticaret rakamları ve altın fiyatları vb. şeklinde sıralanabilir. Bu ekonomik göstergelerden finansal piyasaların da etkilendiği, literatürde yapılmış birçok çalışmada test edilmiştir.

Birçok çalışmada kullanılabilen ekonomik göstergeler, çalışmaların amacına göre farklılık göstermekte ve genel itibari ile dört gruba ayrılmaktadır. Birinci grup; sanayi üretim endeksi ve istihdam düzeyi gibi genel ekonomik koşullardan oluşmaktadır. İkinci grup; faiz oranları ve para politikasına yönelik göstergelerden oluşmaktadır. Üçüncü grup; enflasyon oranı, dış ticaret rakamları ve petrol fiyatları gibi göstergelerden oluşmaktadır. Dördüncü grup ise, döviz kuru ve yabancı yatırımlar gibi uluslararası faaliyetleri içeren ekonomik göstergeler üzerine yoğunlaşmaktadır. Genel itibariyle makroekonomik faktörler incelenmekte ve birçok değişken analize dâhil etmektedir. Bazı çalışmalarda ise belirli değişken veya değişken grupları üzerinde odaklanıldığı görülmektedir (Şekeroğlu vd., 2018: 222).

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; genel itibari ile ekonomik göstergelerin finansal piyasalara ve hisse senedi fiyatlarına etkisi üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Dolayısı ile ekonomik göstergelerin işletme kârlılığı ile doğrudan bağlantılı olan maliyet ve gider kalemlerine etkisi üzerine odaklanmak literatüre katkı sağlayacaktır.

Ekonomik göstergelerden enflasyon, işletme mali tablolarından gelir tablosunda yer alan gider ve maliyet kalemlerini etkilemektedir. Enflasyondan etkilenen en önemli kalem, satışların maliyetidir. Dönem başındaki satışların maliyeti ile dönem sonuna doğru satışların maliyeti satın alma gücü bakımından eşdeğer para birimi ile ifade edilmemektedir (Gökçen, 2004: 18). Yüksek enflasyon ortamında da fiyatlar genel seviyesi devamlı olarak arttığından, işletmeler faaliyet hacimlerini koruyabilmek için daha fazla işletme sermayesine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, enflasyon dönemlerinde işletmeler, borçlanma yolunu daha çok tercih etmekte ve maliyetleri artmaktadır. Bu durum, ağır finansman giderlerine, sürekli artan maliyetlere ve ürün fiyat artışlarına neden olmaktadır (Tunçsiper ve Köroğlu, 2006: 49).

Enflasyonun davranışını ise açık ekonomilerde döviz kurundan kaynaklı dalgalanmalar etkileyebilmektedir. Döviz kuru, gerek geleneksel dış ticaret yapısı ve üretim fonksiyonunun girdi kompozisyonunu, gerek ödemeler dengesinin yapısı ve finansal sistemin gelişme derecesine göre ekonomiyi etkileyen önemli bir parçadır (Yıldırım vd., 2019: 18). Dolayısıyla üretim fonksiyonunun girdi kompozisyonu olan işletme maliyetlerini etkilediği ve enflasyon ile döviz kurunun birbirinden etkilendiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, döviz kurunun da işletme maliyet ve giderleri açısından önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Kur dalgalanmalarındaki artış ticari faaliyetleri daraltmaktadır. Çünkü aramalı ve hammadde ithal eden yatırımcılar kur dalgalanmalarının arttığı dönemlerde, gelecekte bu

artışın devam etmesi halinde üretim maliyetlerinin artıracığı düşüncesiyle aramalı ve hammadde alımını azaltarak üretim hacmini düşürürler. Ancak ihracat odaklı üretim yapan işletmeler, döviz kurundaki dalgalanmaların arttığı dönemlerde kurdaki artışın devamlılığı halinde ihraç ettikleri malların fiyatlarının yabancı müşteriler açısından daha da ucuzlayacağı anlamına geleceğinden ihracatta artış beklentisine girmektedir. Fakat malın teslimi sonunda ödemelerin yapıldığı durumlarda, vade döneminde ödemenin hangi kurdan yapılacağı hususu taraflar arasında sorun teşkil edebilir. Dolayısıyla kur dalgalanmalarında meydana gelen artış gerek ithal gerek ihracat yapan işletmeler için geleceğin öngörülmesini ve uzun dönemli planların yapılmasını zorlaştırmaktadır (Ayhan, 2019: 631-632). Açıklamalardan anlaşıldığı gibi, ithal hammadde, aramalı yarı mamul ve sermaye mallarının fiyatları, işletmelerin maliyet yapısını doğrudan etkilemesi nedeniyle yaşanan döviz kuru dalgalanmalarının işletme maliyet ve giderlerini etkilediği söylenebilir (Göktaş, 2019: 30-31).

Ekonomi literatüründe enflasyon, döviz kuru ve faiz oranlarının birbirini etkileyen temel ekonomik göstergeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, faizinde işletme maliyetleri açısından önemli bir etken olduğu söylenebilir. Çünkü faiz, işletme maliyetleri arasında finansman maliyetleri bakımından dikkate değer bir unsurdur.

İşletmeler genel itibariyle katlandıkları maliyet ve giderleri detaylı olarak inceleme ve bunları azaltma eğilimindedir. İşletme maliyetlerini etkileyen pek çok özel durum olabileceği gibi genel çerçevede temel ekonomik göstergelerin de etkileyebileceği yukarıda yapılan açıklamalardan görülmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı; temel ekonomik göstergelerin işletme maliyet ve giderlerine etkisini incelemektir.

Daha önce ifade edildiği gibi, piyasalar üzerinde etkili olduğu kabul gören temel ekonomik göstergelerin; enflasyon, faiz oranı ve döviz kuru olması nedeniyle çalışmada; bu göstergeler ele alınmıştır. Buna paralel olarak hisse senetleri Borsa İstanbul (BİST) Tekstil Endeksi'nde işlem gören işletmelerin maliyet ve gider kalemlerinden; satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri, esas faaliyetlerden diğer giderler ve finansman giderlerine ait veriler analize tabi tutulmuştur.

Literatür taramasında temel ekonomik göstergelerin işletme maliyet ve giderlerine etkisi üzerine yapılan bir çalışmaya rastlanılmadığından diğer çalışmalardan farklı olarak ilgili ekonomik göstergelerin işletmelerin maliyet ve gider kalemlerine olan etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece ele alınan bu konudaki tespit edilen sonuçların daha sonra yapılacak benzer nitelikteki çalışmalara yarar sağlayacağı söylenebilir.

Bu çalışmada BİST'de faaliyet gösteren Tekstil işletmelerinin 2015-2019 yılları arası çeyrek dönem verilerinden maliyet ve gider kalemleri ile bu dönemlere ait temel ekonomik göstergeler panel veri analizi yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve bu göstergelerin işletme maliyet ve giderlerine etkisi incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünden sonra ikinci bölümünde temel ekonomik göstergelerden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmaya yön veren literatüre yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmada kullanılan veriler, sınırlılıklar, araştırmanın yöntemi ve bulgulara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise analiz sonuçlarıyla ilgili genel değerlendirme yapılmıştır.

2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

İktisat biliminde yapılan çalışmaların niteliğine göre ekonomik göstergeler; döviz kuru, faiz oranı, enflasyon oranı, tüketici fiyat endeksi, üretici fiyat endeksi, sanayi üretim endeksi, gayri safi milli hâsıla, gayri safi yurt içi hâsıla, istihdam düzeyi, petrol fiyatları, altın fiyatları, dış ticaret rakamları, cari açık gibi başlıklar altında açıklanmaktadır. Literatürde işletmelere ait bazı verilerin ve ekonomik göstergelerin değişken olarak ele alındığı çalışmalarda genellikle ekonomik gösterge olarak faiz oranı, döviz kuru ve enflasyonun ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla, gerek işletmeleri daha fazla etkilediği düşünülerek, gerek daha önce yapılan açıklamalardan hareketle döviz kuru, faiz oranı ve enflasyon makroekonomik temel göstergeler olarak sınıflandırılabilir.

Enflasyon, ekonomi bakımından bir ülkede fiyatlar genel seviyesinin sürekli bir biçimde yükselmesidir. Başka bir ifadeyle enflasyon, bir ülkede genel fiyat düzeyinin artması, buna bağlı olarak paranın satın alma gücünün azalması ve tüm mal, hizmet ve üretim faktörlerinde fiyat ve maliyetlerin birlikte yükselmesi olayıdır (Özkara, 1989: 2). Enflasyon bütün ülke ekonomileri için önemli sorunlardan birisidir. Bu sorun yüzyıllardır toplum, birey ve işletmeleri farklı biçimlerde etkilemektedir (Tunçsiper ve Köroğlu, 2006: 43). İşletmelerin mali tablo bilgilerini anlamsızlaştırarak doğru bir biçimde ekonomik gerçeklerini yansıtmalarına engel olabilmekte ve maliyet ve giderlerini yükseltebilmektedir (Özkara, 1989: 7).

Döviz kuru ise, bir ülkenin yerel para biriminin yabancı para birimi cinsinden değeri olarak ifade edilmektedir. Döviz, bir taraftan her türlü yatırımcı açısından önemli bir yatırım aracı iken, diğer taraftan uluslararası ticaretin en önemli belirleyicilerinden birisidir (Özçalık ve Özçalık, 2020: 1). Döviz kurunda meydana gelen değişimlerden işletmelerin mali tablo kalemleri, yani varlık, kaynak, gelir ve giderleri etkilenmektedir. Devamlı olarak döviz kurlarında meydana gelen oynaklıklar, işletmelerin bu değişime hazırlıklı olmasını ve önlem almalarını da zorlaştırabilir. Dolayısıyla döviz kurundaki istikrarsızlık ortamı, dövizle işlem yapan işletme, kurum ve kişilerin zarara uğrama riskini arttırmaktadır (Yıldıran, 2004: 342).

Faiz ise, borç verilen paranın maliyeti olarak ifade edilmektedir. Kısaca; ödünç verilen paranın, ödünç verme kirası olarak da tanımlanabilir. Faiz en temel haliyle nominal faiz ve reel faiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Nominal faiz, enflasyon oranından arındırılmamış, reel faiz ise fiyat artışlarından arındırılmış faizdir. Faiz oranını belirleyen unsurlar; para arzındaki değişimler, para talebindeki değişimler, enflasyon, döviz kuru, kamu iç borçlanması ve para politikası olarak sıralanmaktadır. Faiz çeşitleri ise, piyasada borç ve alacaklara uygulanan faiz oranları, borcun ve alacağın yapısı, vade ve türe göre değişmektedir. En yaygın karşılaşılan faiz oranları; banka faizi (mevduat ve kredi), devlet faizi (merkez bankası), tahvil ve bono faizi (kamu iç ve dış borçlanma) ve gösterge faizidir (<https://www.yatirimkredi.com>, 29.10.2020).

Faiz oranları gerçek ve tüzel kişileri gerek yatırım gerekse borçlanma açısından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Yükselen faiz oranları birlikte banka kredileri yatırımcıları negatif etkileyerek yüksek faiz oranlarında borç almaya yöneltecek ve maliyetli bir yatırım söz konusu olacaktır (Demir ve Sever, 2008: 175). Dolayısı ile işletme açısından değerlendirildiğinde faizin borçlanma maliyetlerini etkilediği söylenebilir.

Yapılan açıklamalardan anlaşıldığı gibi, işletmelerin enflasyon, faiz oranı ve döviz kuru gibi temel ekonomik göstergelerden etkilendiği söylenebilir. Bu kapsamda Dayı (2020: 62), enflasyonun firma kârlılığı üzerine etkisi isimli yaptığı bir çalışmada; enflasyondaki artışla birlikte işletmelerin satışlarındaki maliyetlerin artacağını, bu durumun ürün fiyatlarına yansıtacağını ve ürün fiyatlarını olması gerekenden daha fazla artması halinde ise enflasyonun daha fazla artabileceğini ifade etmiş ve bu hususu desteklemiştir. Bir başka çalışmada Dayı (2019: 357), futbol kulüplerinde finansal risk analizi yapmış ve futbol kulüplerinin borçlanmasıyla döviz kuru arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

Ayrıca faiz oranı, enflasyon ve döviz kurunun birbirlerini etkileyen temel ekonomik göstergeler olduğu söylenebilir. Çünkü, Göktaş (2019: 29), TÜFE'nin uzun vadede pozitif ve negatif kur sepeti ile birlikte hareket ettiğini, Aksu ve Emsen (2018: 69), enflasyonun kısa dönemde nominal kurdaki değişimlere daha duyarlı olduğunu ve faiz oranlarının dış ticaret riskinin yansıtması olarak kurlardan önemli derecede etkilendiği vurgulayarak, kurların da faiz oranlarından kuvvetli bir şekilde etkilendiğini, Kaplan ve Yapraklı (2014: 111), döviz kurunun enflasyondan negatif olarak etkilendiğini, Kartal vd. (2018: 226), Dolar kuru ile enflasyon arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ifade ederek bu hususu desteklemiştir.

3. YAZIN TARAMASI

Alan yazın incelemesi yapıldığında yapılan çalışmaların ortak noktasının genellikle hisse senedi fiyatları üzerinde etkili olduğu düşünülen ekonomik faktörlerin tespitine yönelik olduğu görülmektedir (Özçalık ve Özçalık, 2020: 375). Bu kapsamda daha öncede ifade edildiği gibi literatür taramasında temel ekonomik göstergelerin işletme maliyet ve giderlerine etkisini araştıran bir çalışmaya rastlanılmadığından çalışmanın bu bölümünde işletmeler üzerinde ekonomik göstergeler ile yapılmış, araştırma konusuna yakın olduğu düşünülen, çalışmaya yön veren ve bir takım analiz yöntemlerinin kullanılarak sonuçların elde edildiği temel çalışmalara özet olarak yer verilmiştir.

Müslümov ve Kayacan (2002), yaptıkları çalışmada ekonomik değişkenlerin reel sektörün getiri ve riski üzerinde yaptığı etkiyi Türkiye'de KOBİ'ler üzerinde çoklu regresyon analizi yöntemi uygulayarak araştırmışlardır. Sonuç olarak KOBİ'lerin getirisinin döviz kuru değişimlerinden etkilendiğini, beklenen enflasyondaki artışın KOBİ'lerde risk artışı olarak algılandığını ve reel döviz kurunun KOBİ'lerin finansal kaldıraç oranını etkileyen bir faktör olduğunu bulmuşlardır.

Albeni ve Demir (2005), yaptıkları çalışmada makroekonomik göstergelerin mali sektör hisse senedi fiyatlarına etkisini çok değişkenli doğrusal regresyon modeli ile araştırmışlardır. Sonuç olarak mali sektör hisse senedi fiyatlarını etkileyen makro ekonomik faktörleri; mevduat faiz oranı, cumhuriyet altını, uluslararası portföy yatırımları ve Alman Markı olarak saptamışlardır.

Zengin (2009), yaptığı tez çalışmasında seçilmiş makroekonomik göstergeler ile İMKB-100 endeksi arasındaki ilişkiyi çoklu doğrusal regresyon yöntemiyle araştırmıştır. Sonuç olarak döviz kuru, faiz oranı ve enflasyon oranı ile İMKB endeksi arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Ayaydın ve Dağlı (2012), yaptıkları çalışmada gelişen piyasalarda hisse senedi getirisini etkileyen makroekonomik değişkenleri panel veri analizi yöntemi ile araştırmışlardır. Sonuç olarak hisse senedi getirisinin; S&P 500 endeksinden pozitif etkilendiğini; döviz kurundan, 1997- 1998 Doğu Asya krizinden ve 2008 küresel finansal krizinden negatif etkilendiğini ve gelişen piyasalar örneklemlerinde hisse senedi getirisinin mevduat faiz oranından etkilenmediğini bulmuşlardır.

Albayrak, Öztürk ve Tüylüoğlu (2012), yaptıkları çalışmada makroekonomik değişkenler ile sermaye hareketlerinin İMKB-100 endeksi üzerindeki etkisini Prais Winston Regresyon analizi ile araştırmışlardır. Sonuç olarak ABD Doları, altın fiyatları ve yabancı portföy yatırımlarının İMKB-100 endeksi üzerinde açık ve önemli bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Kaya, Çömlekçi ve Kara (2013), yaptıkları çalışmada hisse senedi getirilerini etkileyen makroekonomik değişkenleri çoklu regresyon modeli en küçük kareler tahmin yöntemi ile araştırmışlardır. Sonuç olarak hisse senedi getirileri ile para arzı arasında pozitif yönlü, döviz kuru ile negatif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Sarıtaş, Uyar ve Gökçe (2016), yaptıkları çalışmada banka kârlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki dinamik panel veri modeli ile araştırmışlardır. Sonuç olarak bankacılık sektörünün kârlılığını hem makroekonomik hem de mikroekonomik değişkenlerin belirlediği sonucuna ulaşmışlardır.

Durmuş, Yılmaz ve Şahin (2019), yaptıkları çalışmada BİST örneği üzerinde makroekonomik göstergelerin endeks getirileri üzerindeki etkiyi VAR modeli ile araştırmışlardır. Sonuç olarak makroekonomik değişkenlerin, endeks getirilerini açıklama oranları ile pozitif ve negatif etkileme dönemlerinin genel olarak aynı olduğunu bulmuşlardır.

Şekeroğlu, Uçan ve Acar (2019), yaptıkları çalışmada enflasyon ve dış ticaret açığının borsa endeks getirileri üzerindeki etkiyi Johansen ve Gregory & Hansen eşbütünleşme testleriyle araştırmışlardır. Sonuç olarak değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını saptamışlardır.

Özçalık ve Özçalık (2020), yaptıkları çalışmada BİST' te bir uygulama ile Turizm endeksinde döviz kuru etkisini VAR modeli ile araştırmışlardır. Sonuç olarak Dolar ve Euro kuru ile BİST turizm endeksleri arasında nedensellik ilişkisi olduğu, ancak uzun dönemli olmadığı ve endeksi etkileyen en önemli unsurun dolar olduğunu bulmuşlardır.

Yılmaz ve Arslan (2020), yaptıkları çalışmada makroekonomik göstergelerin sermaye yapısı üzerindeki etkiyi imalat dışı sektörler üzerinde regresyon analizi yöntemiyle araştırmışlardır. Sonuç olarak döviz kurundaki değişimlerin sektörlerin sermaye yapıları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, bazı sektörlerde faiz oranındaki değişimlerin sermaye yapıları üzerinde negatif yönde anlamlı etkiye neden olduğu ve analize konu olan hiçbir sektörde TÜFE'nin sermaye yapısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını tespit etmişlerdir.

4. UYGULAMA

Uygulama bölümünde çalışmada kullanılan veri seti, yöntem ve modeller ile oluşturulan hipotezlere ve tespit edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Çalışmanın Veri Seti

Çalışmamızda; temel ekonomik göstergelerin işletme maliyet ve giderlerine olan etkisi ülkemizin ihracat kalemleri arasında büyük öneme sahip olan tekstil işletmelerinde incelenmiştir. Bu doğrultuda hisse senetleri Borsa İstanbul Tekstil Endeksinde işlem gören işletmeler, oluşturulan modellerde kullanılmak üzere seçilmiştir. İncelenen raporlarda, tekstil sektörünün temel ekonomik göstergelerden özellikle döviz kurundan etkilenen ihracat açısından tüm sektörler içerisinde 2019 yılı için yaklaşık %14'lük bir payla (Hazır Giyim %9,8, Tekstil ve Hammaddeleri %4,4) ön plana çıktığı görülmektedir. (Akdeniz İhracatçıları Birliği Raporu, <https://www.akib.org.tr/files/documents/2020/Rapor/2019%20YILLIK%20KONFEKS%20C4%B0YON%20C4%B0HRACAT%20RAPORU.pdf> Erişim Tarihi: 08.01.2021).

Çalışmamızda tekstil endeksindeki işletmelerin 2015-2019 yılları arasındaki finansal tabloları kullanılmıştır. Çünkü Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayınlanan ekonomik veriler incelendiğinde temel ekonomik göstergelerden özellikle enflasyonun çalışmanın yapıldığı dönem aralığında döviz kuruna bağlı olarak önemli oranda arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca söz konusu dönem aralığında döviz kurundaki büyük tırmanışı önlemek adına alınan önlemlerden biri olan politika faiz oranının artırılması nedeniyle işletmelerin finansman giderlerinin de arttığı görülmektedir. Ülkemizin enflasyon, döviz kuru, faiz oranı sarmalında olması tüm sektörlerde olduğu gibi tekstil sektöründe de borçlanmayı arttırabilir.

Çalışmamızda temel ekonomik göstergelerdeki değişimlerin işletmelerin maliyet ve gider kalemlerine olan etkisi ortaya koyulmuştur. Bu etkinin güçlü bir şekilde tespit edilebilmesi amacıyla Borsa İstanbul Tekstil Endeksinde yer alan işletmeler 2015-2019 yıllarındaki 5 yıla ait çeyrek dönemlik finansal tabloları itibariyle analize dâhil edilerek gözlem sayısının artırılması yoluna gidilmiştir.

2019 yılı sonu itibariyle hisse senetleri Borsa İstanbul Tekstil Endeksinde işlem gören 20 adet işletme bulunmaktadır. Faaliyet alanı tüm tekstil ürünleriyle ilgili olan işletmeler çalışma kapsamına alınmıştır. Bu çerçevede faaliyet alanı sadece deri giyim eşyası olan Derimod, Derlüks ve Desa; araç lastiği imalatında kullanılan bez ürünleri üreten Kordsa; köpük üretimi yapan Mega çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Ayrıca çalışmamızda uygulama 2015-2019 yıllarındaki çeyrek dönem mali verileri kullanılarak yapıldığı için, altı aylık dönemler halinde verilerini yayınlayan Rodrigo da çalışma kapsamına alınmamıştır. Geriye kalan 14 adet işletmenin verileriyle modeller, hipotezler kurulup analiz aşamasına geçilmiştir. İşletmelere ait bilgiler Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada Yer Alan BİST Tekstil Endeksi İşletmeleri

Sıra	İşletme Adı
1	Akın Tekstil
2	Arslan Tekstil
3	Bilici
4	Birlik
5	Bossa
6	Dagi
7	Hateks
8	Karsu
9	Lüks Kadife
10	Menderes
11	Söktaş
12	Sönmez
13	Yataş
14	Yünsa

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin Kamu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP) sağlanan ve Türkiye Muhasebe Standartları'na uygun olarak hazırladığı finansal tablolar incelendiğinde maliyet ve gider kalemlerinden; satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri, esas faaliyetlerden diğer giderler ve finansman giderleri çalışmamızda oluşturulan modellerde kullanılmıştır. Diğer kalemlerden araştırma ve geliştirme giderleri ile yatırım faaliyetlerinden giderler, çalışmada yer alan işletmelerin hepsinde olmadığı veya olan işletmelerde de her yıl düzenli olarak gerçekleşmediği için analize dâhil edilmemiştir.

Çalışmamızda kullanılan ekonomik göstergelerle ilgili veriler 2015-2019 yılları arasındaki çeyrek dönemler itibariyle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ile çeşitli ekonomi internet sitelerinden elde edilmiştir.

4.2. Çalışmanın Yöntemi Ve Modelleri

Çalışmamızda modellerde yer alan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Satışların Maliyeti (TL)	280	53.875.654,5	60.100.519,5	197.788	434.834.547
Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (TL)	280	6.861.791,3	12.494.880,4	43.457	83.029.019
Genel Yönetim Giderleri (TL)	280	3.395.239,4	2.891.897,2	91.635	16.482.775
Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler (TL)	280	5.296.543,08	7.448.878,1	1.201	63.607.345
Finansal Giderler (TL)	280	21.430.409,67	11.976.880,13	2.533	244.037.281,9
Enflasyon Oranı	280	0,11738	0,0482	0,072	0,2452
Faiz Oranı	280	0,12095	0,02909	0,0821	0,1786
Döviz Kuru (Dolar-TL)	280	3,974	1,1743	2,4578	5,872365

Tutar olarak tanımlayıcı istatistikleri verilen maliyet ve gider kalemleriyle ilgili olan bağımlı değişkenlerde minimum ve maksimum değerler anlamında büyük farklar söz konusudur. Hâlihazırda tutar olarak analize giremeyecek olan bu değişkenlerin doğal logaritması alınarak analize sokulması, minimum ve maksimum değerler arasındaki geniş aralığı da daralttığı söylenebilir. Çalışmanın zaman aralığında Dolar/TL bazında dolar kuru 2,45 TL ile 5,87 TL arasında değerler alırken, enflasyon oranı %7,2 ile % 24,5; faiz oranı ise %8,2 ile %17,8 arasında olduğu saptanmıştır.

Çalışmamızda, değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Panel veri analizi çerçevesinde ilgili testler yapılarak değişkenlerle ilgili veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmamızda kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere göre oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir:

Satışların maliyeti işletmelerin satmak için aldıkları ticari malların maliyeti veya ürettikleri malların maliyetidir. Oluşturulan modelde ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranının satışların maliyetine olan etkisi araştırılmıştır. Satışların Maliyet için oluşturulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln SM_{it} = \alpha_0 + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 DÖV_{it} + \beta_3 FAİZ_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Pazarlama satış ve dağıtım giderleri işletmelerin mallarını satmak amacıyla yaptıkları reklam ücretleri, pazarlama personeliyle ilgili ücretleri ve malın dağıtımıyla ilgili ücretleri kapsayan giderlerdir. Oluşturulan modelde ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranının pazarlama satış ve dağıtım giderlerine olan etkisi araştırılmıştır. Pazarlama satış ve dağıtım giderleri için oluşturulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln PSDG_{it} = \alpha_0 + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 DÖV_{it} + \beta_3 FAİZ_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Genel yönetim giderleri işletmelerin yönetici pozisyonunda çalışan personel ücretleri, işletme büroları ile ilgili yapılan giderler ve diğer yönetim faaliyetleriyle ilgili ücretleri kapsayan giderlerdir. Oluşturulan modelde ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranının genel yönetim giderlerine olan etkisi araştırılmıştır Genel yönetim giderleri için oluşturulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln GYG_{it} = \alpha_0 + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 DÖV_{it} + \beta_3 FAİZ_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

İşletmelerin faaliyetleri dolayısıyla sahip olduğu ticari borçları raporlanan para biriminden farklı olabilir. Yani Türk Lirası ile raporlama yapan bir şirketin döviz borçları olabilir. Dönem içerisinde oluşan kur değişikliklerine göre bu borçlarda artma ya da azalma gerçekleşebilir. Bu kalemlerde oluşan değişimler sonucu oluşan giderler esas faaliyetlerden diğer giderler kalemlerinde sınıflandırılır. Bu kur değişimi ile oluşan giderlerin dışında, vadeli mal alışından oluşan faiz giderleri de bu kapsamda sınıflandırılır (<https://fintables.com>, 04.11.2020). Oluşturulan modelde ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranının esas faaliyetlerden diğer giderlere olan etkisi araştırılmıştır. Esas faaliyetlerden diğer giderler için oluşturulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln\text{EFDG}_{it} = \alpha_0 + \beta_1\text{ENF}_{it} + \beta_2\text{DÖV}_{it} + \beta_3\text{FAİZ}_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Finansman giderleri işletmelerin yaptıkları faiz ödemelerini kapsayan giderlerdir. Oluşturulan modelde ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranının finansman giderlerine olan etkisi araştırılmıştır. Finansman giderleri için oluşturulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln\text{FING}_{it} = \alpha_0 + \beta_1\text{ENF}_{it} + \beta_2\text{DÖV}_{it} + \beta_3\text{FAİZ}_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Çalışmada maliyet ve gider kalemleri ile ilgili değişkenler, doğal logaritmaları alınarak analize dâhil edilmiştir. Çünkü çalışmamızdaki ekonomik göstergeler, oran ve tutar bazında küçük değerlerden oluştuğu için büyük tutarlarda meydana gelen maliyet ve gider kalemleri ile ilgili değişkenlerin analize hazır hale getirilmesi gerekmektedir.

4.3. Çalışmanın Hipotezleri ve Bulguları

Çalışmamızda 2015-2019 yılları arasındaki çeyrek dönemler dikkate alınarak 20 dönem üzerinden BİST Tekstil Endeksinde yer alan işletmeler için meydana getirilen dengeli panel veri setinden bağımsız değişkenlerin katsayılarını tahmin etmek için Stata 14 programı kullanılmıştır.

Testler

1) Klasik modelin olup olmadığını öğrenmek için olabilirlik oranı testi (Her Bağımlı Değişken İçin) LR Testi- Birim etki, LR Testi- Zaman Etki uygulanır.

Testin hipotezleri; birim etkisi için;

H_0 Birim etkisi yoktur

H_1 Birim etkisi vardır

Zaman etkisi için;

H_0 Zaman etkisi yoktur

H_1 Zaman etkisi vardır

Tablo 3. Test Sonuçları I

Bağımlı Değişken	LR Testi (Birim Etki)	LR Testi (Zaman Etki)	Hausmann Testi
Satışların Maliyeti	577.86 Prob = 0.0000	0.00 Prob = 1.000	Prob = 1.000
Pazarlama Giderleri	726.20 Prob = 0.0000	0.00 Prob = 1.000	Prob = 1.000
Genel Yönetim Gider	491.88 Prob = 0.0000	0.00 Prob = 1.000	Prob = 1.000
Esas Faal. Diğ. Gid.	263.01 Prob = 0.0000	0.00 Prob = 1.000	Prob = 1.000

Finansman Gid.	361.99 Prob = 0.0000	0.00 Prob = 1.000	Prob = 1.000
----------------	-------------------------	----------------------	--------------

Her bir bağımlı değişken için uygulanan LR Testi (Birim Etki) sonuçlarında Prob değeri 0,05'den küçük olduğu için H_0 red, H_1 kabul edilir ve birim etkisi vardır.

Her bir bağımlı değişken için uygulanan LR Testi (Zaman Etki) sonuçlarında Prob değeri 0,05'den büyük olduğu için H_0 reddedilememektedir, H_1 reddedilir ve zaman etkisi yoktur.

Tüm test modelleri birim etkiye sahip olduğu için katsayı tahmininde klasik model kullanmak uygun değildir. Bu nedenle sabit ve tesadüfi etkiler arasında hangisi olduğunu karar vermek için her bir bağımlı değişken için Hausman Spesifikasyon Testi (1978) kullanılacak. Hipotezler ise aşağıdaki gibidir:

H_0 Parametreler arasındaki fark sistematik değildir

H_1 Parametreler arasındaki fark sistemattir.

Her bir bağımlı değişken için Prob değeri 1.000 yani 0,05'ten büyük olduğu için H_0 reddedilemediğinden sabit etkiler tahmincisinin tutarsız olduğuna ve tesadüfi etkiler tahmincisinin geçerli olduğuna karar verilmektedir.

Panel veri modellerinin etkin tahmin edilebilmesi için otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyon olmadığı varsayılmaktadır. Ancak bunlardan birinin veya birkaçının varlığı söz konusu olduğunda, tahmincinin etkinlik özelliklerinin kaybedilmesine ve standart hataların sapmalı tahmin edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle modelde otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyonun varlığı test edilmelidir. Test sonuçlarına göre varsayımdan herhangi bir sapma olması durumunda, düzeltme işlemleri uygulanmalıdır (Güriş, 2018: 7-8). Bunun için otokorelasyonun varlığını belirlemek için Yerel En İyi Değişmez (LBI) ve Durbin Watson (DW) testleri; sabit etkiler modelinde değişen varyansın(heteroskedasitenin) varlığını belirlemek için uyarlanmış Wald ayrıca tesadüfi etkiler için Levene, Brown ve Forsythe testleri; birimler arası korelasyonun varlığını belirlemek için Breusch Pagan (LM), Pesaran, Friedman ve Frees testleri uygulanabilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2016: 220-234). Buna göre meydana getirilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

Otokorelasyon için temel hipotez;

H_0 Otokorelasyon yoktur.

H_1 Otokorelasyon vardır.

Değişen varyans/heteroskedasite için temel hipotez;

H_0 Değişen varyans/ heteroskedasite yoktur.

H_1 Değişen varyans/ heteroskedasite vardır.

Birimler arası korelasyon için temel hipotez;

H_0 Birimler arası korelasyon yoktur.

H_1 Birimler arası korelasyon vardır.

Tablo 4. Test Sonuçları II

Testler	Satışların Maliyeti	PSDG	GYG	EFDG	FİNG
Otokorelasyon	DW: 0.59 LBI: 0.69	DW: 1.03 LBI: 1.13	DW: 1.66 LBI: 1.87	DW: 1.69 LBI: 1.78	DW: 1.27 LBI: 1.39
Değişen Varyans/Heteroskedasite	W ₀ Prob : 0.00 W ₅₀ Prob : 0.00 W ₁₀ Prob : 0.00	W ₀ Prob : 0.00 W ₅₀ Prob : 0.00 W ₁₀ Prob : 0.00	W ₀ Prob : 0.00 W ₅₀ Prob : 0.00 W ₁₀ Prob : 0.00	W ₀ Prob : 0.00 W ₅₀ Prob : 0.00 W ₁₀ Prob : 0.00	W ₀ Prob : 0.00 W ₅₀ Prob : 0.00 W ₁₀ Prob : 0.00
Birimler Arası Korelasyon	alpha: 0,10 : 0,1294 alpha: 0,05 : 0,1695 alpha: 0,01 : 0,2468	alpha: 0,10 : 0,1294 alpha: 0,05 : 0,1695 alpha: 0,01 : 0,2468	alpha: 0,10 : 0,1294 alpha: 0,05 : 0,1695 alpha: 0,01 : 0,2468	alpha: 0,10 : 0,1294 alpha: 0,05 : 0,1695 alpha: 0,01 : 0,2468	alpha: 0,10 : 0,1294 alpha: 0,05 : 0,1695 alpha: 0,01 : 0,2468

Her bir bağımsız değişken için uygulanan Durbin-Watson ve Baltagi-Wu LBI testleriyle hata terimlerinde otokorelasyon olmaması varsayımı test edilmiştir. Her bir bağımlı değişken için DW ve LBI değerleri 2'den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Yani bağımlı değişkenler için kurulan tüm modellerde otokorelasyon vardır.

Her bir bağımsız değişken için uygulanan Levene, Brown ve Forsythe testiyle (W_0 , W_{50} , W_{10}) (13, 266) serbestlik dereceli 14 birim için kalıntıların ortalaması ve standart sapmaları karşılaştırılmıştır. “Değişen varyans/ heteroskedasite yoktur” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmektedir. Yani bağımlı değişkenler için kurulan tüm modellerde heteroskedasite vardır.

Birimler arası korelasyona bakmak için kullanılan Frees test istatistiğinin 3 farklı güven düzeyinde (%90, % 95 ve % 99) sonuçların kritik değerden büyük çıkmasından dolayı “Birimler arası korelasyon yoktur” şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmiştir.

5 farklı bağımlı değişken için yapılan temel varsayım testlerine göre tüm bağımlı değişkenler için otokorelasyon, heteroskedasite ve birimler arası korelasyon mevcut olduğundan dolayı dirençli tahminci tesadüfi etkiler için Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılmıştır.

Tablo 5. Ekonomik Göstergelerin Satışların Maliyeti Değişkenine Olan Etkileri

Satışların Maliyeti Değişkeni	Katsayılar	t istatistiği	P > t
ENF	-0.69	-0.11	0.914
DÖV	0.98	11.85	0.000
FAİZ	-0.80	-0.89	0.385
Sabit Katsayı	7.17	46.60	0.000
Wald İstatistiği		188.66	
R ²		0.027	
Prob		0.0000	
Gözlem Sayısı		280	

Modelimiz % 95 güven düzeyinde anlamlıdır (Prob Değeri: 0.0000). Satışların maliyeti değişkeni, temel ekonomik göstergelerden enflasyon ve faizle negatif yönlü bir ilişki içerisindedir. Enflasyon oranında gerçekleşen %1’lik artış satışların maliyetini % 0,69 azaltmaktadır. Faiz oranında gerçekleşen %1’lik artış satışların maliyetini % 0,80 azaltmaktadır. Modelin tümü anlamlı olmasına rağmen değişkenlere tek tek baktığımızda enflasyon oranı ve faiz oranının P değerleri 0,05’ten büyük olması nedeniyle ($P_{enf} = 0.914$ ve $P_{faiz} = 0.385$) bu değişkenler istatistiki olarak anlamsızdır. Bu değişkenlerin istatistiki olarak anlamsız olmasından ötürü modelin açıklayıcı gücü ($R^2 = 0,027$) düşük düzeydedir. Bu durumda kurulan modelde sadece sabit katsayı ve döviz kuru değişkeni istatistiki olarak anlamlıdır. Döviz kuru ile satışların maliyeti arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Döviz kurunda meydana gelen %1’lik bir artış satışların maliyetini % 0,98 arttırmaktadır. Elde edilen bulgulara göre anlamlı değişkenlerden oluşturulan modelimiz aşağıda belirtilmiştir:

$$\ln SM_{it} = 7,17 + 0,98DÖV_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Tablo 6. Ekonomik Göstergelerin Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri Değişkenine Olan Etkileri

PSDG Değişkeni	Katsayılar	t istatistiği	P > t
ENF	-0.53	-1.06	0.304
DÖV	0.089	9.13	0.000
FAİZ	0.52	0.51	0.619
Sabit Katsayı	6.01	31.94	0.000
Wald İstatistiği		289.33	
R ²		0.020	
Prob		0.0000	
Gözlem Sayısı		280	

Modelimiz % 95 güven düzeyinde anlamlıdır (Prob Değeri: 0.0000). Pazarlama satış ve dağıtım giderleri değişkeni, temel ekonomik göstergelerden enflasyonla negatif, faizle pozitif yönlü bir ilişki içerisindedir. Enflasyon oranında gerçekleşen %1'lik artış pazarlama satış ve dağıtım giderlerini % 0,53 azaltmaktadır. Faiz oranında gerçekleşen %1'lik artış satışların maliyetini % 0,52 artırmaktadır. Modelin tümü anlamlı olmasına rağmen değişkenlere tek tek baktığımızda enflasyon oranı ve faiz oranının P değerleri 0,05'ten büyük olduğu için ($P_{enf} = 0.304$ ve $P_{faiz} = 0.619$) bu değişkenler istatistiki olarak anlamsızdır. Bu değişkenlerin istatistiki olarak anlamsız olmasından ötürü modelin açıklayıcı gücü ($R^2 = 0.020$) düşük düzeydedir. Bu durumda kurulan modelde sadece sabit katsayı ve döviz kuru göstergesi anlamlıdır. Döviz kuru ile pazarlama satış ve dağıtım giderleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Döviz kurunda meydana gelen %1'lik bir artış pazarlama satış ve dağıtım giderlerini % 0,089 arttırmaktadır. Elde edilen bulgulara göre anlamlı değişkenlerden oluşturulan modelimiz aşağıda belirtilmiştir:

$$\ln PSDG_{it} = 6,01 + 0,089DÖV_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Tablo 7. Ekonomik Göstergelerin Genel Yönetim Giderleri Değişkenine Olan Etkileri

Genel Yönetim Giderleri Değişkeni	Katsayılar	t istatistiği	P > t
ENF	0.05	0.13	0.901
DÖV	0.04	4.00	0.001
FAİZ	-0.92	-0.98	0.340
Sabit Katsayı	6.26	52.42	0.000
Wald İstatistiği		22.37	
R ²		0.0086	
Prob		0.0001	
Gözlem Sayısı		280	

Modelimiz % 95 güven düzeyinde anlamlıdır (Prob Değeri: 0.0001). Genel yönetim giderleri değişkeni, temel ekonomik göstergelerden enflasyonla pozitif faizle ise negatif yönlü bir ilişki içerisindedir. Enflasyon oranında gerçekleşen %1'lik artış genel yönetim giderlerini % 0,05 arttırmaktadır. Faiz oranında gerçekleşen %1'lik artış ise genel yönetim giderlerini % 0,92 azaltmaktadır. Modelin tümü anlamlı olmasına rağmen değişkenlere tek tek baktığımızda enflasyon oranı ve faiz oranının P değerleri 0,05'ten büyük olduğu için ($P_{enf} = 0.901$ ve $P_{faiz} = 0.340$) bu değişkenler istatistiki olarak anlamsızdır. Bu değişkenlerin istatistiki olarak

anlamsız olmasından ötürü modelin açıklayıcı gücü ($R^2 = 0,0086$) düşük düzeydedir. Bu durumda kurulan modelde sadece sabit katsayı ve döviz kuru göstergesi anlamlıdır. Döviz kuru ile genel yönetim giderleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Döviz kurunda meydana gelen %1'lik bir artış genel yönetim giderlerini % 0,04 arttırmaktadır. Elde edilen bulgulara göre anlamlı değişkenlerden oluşturulan modelimiz aşağıda belirtilmiştir:

$$\ln GYG_{it} = 6,26 + 0,04DÖV_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Tablo 8. Ekonomik Göstergelerin Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler Değişkenine Olan Etkileri

EFDG Değişkeni	Katsayılar	t istatistiği	P > t
ENF	3.77	3.85	0.001
DÖV	0.085	3.54	0.002
FAİZ	-0.59	-0.28	0.784
Sabit Katsayı	5.60	26.26	0.000
Wald İstatistiği		199.85	
R ²		0.1016	
Prob		0.0000	
Gözlem Sayısı		280	

Modelimiz % 95 güven düzeyinde anlamlıdır (Prob Değeri: 0.0000). Esas faaliyetlerden diğer giderler değişkeni, temel ekonomik göstergelerden faizle negatif yönlü bir ilişki içerisindedir. Faiz oranında gerçekleşen %1'lik artış esas faaliyetlerden diğer giderlerini % 0,59 azaltmaktadır. Modelin tümü anlamlı olmasına rağmen değişkenlere tek tek baktığımızda faiz oranının P değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($P_{faiz} = 0.784$) bu değişken istatistiki olarak anlamsızdır. Bu durumda kurulan modelde sabit katsayı, enflasyon ve döviz kuru göstergeleri anlamlıdır. Enflasyon oranı ve döviz kuru ile esas faaliyetlerden diğer giderler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Enflasyon oranında oluşan %1'lik artış esas faaliyetlerden diğer giderleri %3,77 arttırırken, döviz kurunda meydana gelen %1'lik bir artış ise esas faaliyetlerden diğer giderleri % 0,085 arttırmaktadır. Modelin açıklayıcı gücünün değeri (R^2) 0,1016'dır. Elde edilen bulgulara göre anlamlı değişkenlerden oluşturulan modelimiz aşağıda belirtilmiştir:

$$\ln EFDG_{it} = 5,60 + 3,77ENF_{it} + 0,085DÖV_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

Tablo 9. Ekonomik Göstergelerin Finansman Giderleri Değişkenine Olan Etkileri

Finansman Giderleri Değişkeni	Katsayılar	t istatistiği	P > t
ENF	1.98	1.72	0.102
DÖV	0.0007	0.02	0.982
FAİZ	4.58	1.95	0.066
Sabit Katsayı	5.83	20.26	0.000
Wald İstatistiği		52.18	
R ²		0.0691	
Prob		0.0000	
Gözlem Sayısı		280	

Modelimiz % 95 güven düzeyinde anlamlıdır (Prob Değeri: 0.0000). Finansman giderleri değişkeni, temel ekonomik göstergelerden enflasyon, döviz kuru ve faizle pozitif yönlü bir ilişki içerisindedir. Enflasyon oranında gerçekleşen %1'lik artış finansman giderlerini % 1,98 arttırmaktadır. Döviz kurunda oluşan %1'lik artış finansman giderlerini % 0,0007 arttırırken faiz oranında meydana gelen %1'lik artış finansman giderlerini %4,58 arttırmaktadır. Modelin tümü anlamlı olmasına rağmen değişkenlere tek tek baktığımızda temel ekonomik gösterge değişkenlerinin P değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($P_{enf} = 0.102$, $P_{döv} = 0.982$ ve $P_{faiz} = 0.066$) bu değişkenler istatistiki olarak anlamsızdır. Bu durumda kurulan modelde sadece sabit katsayı anlamlıdır. Ancak Faiz oranı değişkeni, % 90 anlamlılık düzeyine göre bakıldığında anlamlı hale gelebilmekte ve modele eklenebilmektedir, buna göre 0,0691 açıklayıcı güce (R^2) sahip modelimiz aşağıda belirtilmiştir:

$$\ln FİNG_{it} = 5,83 + 4,58FAİZ_{it}$$

$$i = 1, \dots, 14 \text{ ve } t = 1, \dots, 20$$

5. SONUÇ

Çalışmamızda temel ekonomik göstergelerden enflasyon oranı, döviz kuru ve faiz oranı bağımsız değişken; maliyet kalemlerinden satışların maliyeti, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri, esas faaliyetlerden diğer giderler ve finansman giderleri bağımlı değişken olarak dikkate alınarak bir araştırma modeli oluşturulmuştur. Bu model, 2015-2019 yılları arasındaki beş yılı kapsayan çeyrek dönem verileri esas alınarak, Borsa İstanbul (BİST)'de tekstil endeksinde işlem gören 14 işletmeye uygulanmıştır. Panel veri analizi yöntemi kullanılarak yapılan analizler sonucunda temel ekonomik göstergelerden döviz kurunun finansman giderleri hariç tüm maliyet ve gider kalemlerini etkilediği tespit edilmiştir. Enflasyon oranının gider kalemlerinden sadece esas faaliyetlerden diğer giderleri, faiz oranının ise finansman giderlerini etkilediği saptanmıştır. Çalışmamızda yapılan istatistiki testlerde enflasyon oranının satışların maliyetini etkilemesi gibi genel olarak beklenen sonuçlar saptanmamıştır. Nihayetinde çalışmamızdaki bulgular BİST Tekstil Endeksi'nde yer alan 20 işletmeden analize uygun olan 14 tanesinin verilerinin test edilmesi sonucu tespit edilmiş olup, BİST'de yer almayan tekstil işletmeleri bazında veya BİST'de yer alan farklı sektörlerdeki işletmeler bazında genel beklentiyle aynı doğrultuda sonuçlara ulaşılabilir.

Temel ekonomik göstergelerden döviz kuru ile maliyet kalemlerinden satışların maliyeti, gider kalemlerinden ise pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri ve esas faaliyetlerden diğer giderler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Döviz kurunda meydana gelen %1'lik bir artış satışların maliyetini % 0,98, pazarlama satış ve dağıtım giderlerini % 0,089, genel yönetim giderlerini % 0,04, esas faaliyetlerden diğer giderleri ise % 0,085 arttırmaktadır. Bu sonuçlara göre araştırmada yer alan işletmeler çerçevesinde maliyet kalemlerini ekonomik göstergelerden en çok döviz kurunun etkilediği söylenebilir. Değişkenler arasındaki pozitif ilişki göz önüne alınacak olursa çalışmamızda döviz kuru olarak baz alınan ABD dolarındaki artışların maliyet kalemlerini arttırması Tekstil Endeksinde yer alan işletmeler açısından beklenen bir durumdur. Saptanan sonuçlarda döviz kurunun maliyet kalemlerinden en çok satışların maliyetini etkilediği gözükmektedir. Bunu da tekstil sektörü için kullanılan hammaddelerden ithal edilenlerin döviz kuruna olan bağımlılığının maliyet kalemlerinden özellikle satışların maliyetini etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Literatüre bakıldığında döviz kurunun işletmeler açısından gelir sağlayan getiri kalemleriyle negatif bir ilişkiye sahipken çalışmamızda işletmeler açısından gidere sebep olan maliyet kalemleriyle pozitif bir ilişkiye sahip olması birbirlerini destekleyen sonuçlardır.

Temel ekonomik göstergelerden enflasyon oranı ile gider kalemlerinden esas faaliyetlerden diğer giderler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Enflasyon oranında oluşan %1'lik artış esas faaliyetlerden diğer giderleri %3,77 arttırmaktadır. Esas faaliyetlerden diğer giderleri meydana getiren ana etken daha önce değinilen kur veya vade farklılıklarından (standartlara göre hazırlanan gelir tablosunda finansman gideri olarak sınıflanır) oluşmaktadır. Bu farklılıkların üstüne ülkemizdeki ekonomik durumun baskıladığı enflasyon oranlarının artmasının hali hazırda kur ve vade farkı nedeniyle ortaya çıkmış olan esas faaliyetlerden diğer giderleri arttırabileceği yorumu yapılabilir. Literatürle bir karşılaştırma yapıldığında Yılmaz ve Arslan'ın 2020'de yaptıkları çalışmada enflasyon oranının sermaye yapısı ile anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamasına benzer şekilde çalışmamızda enflasyon oranı değişkeninin maliyet ve gider kalemleri değişkenlerinin çoğuyla anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı saptanmıştır. Enflasyon oranı ile ilgili anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiş tek gider kalemi değişkeni esas faaliyetlerden diğer giderlerdir. Bu tespitin, Müslümov ve Kayacan'ın 2002 yılında yaptıkları çalışmadaki enflasyon oranındaki artışın KOBİ'lerde risk artışı olarak algılandığı tespitini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Çünkü esas faaliyetlerden diğer giderler, işletmelerin giderleri açısından risk unsuru olan kur ve vade farklarından meydana gelmektedir. Bu doğrultuda döviz kuru ile faize neden olan vade farkları sebebiyle oluşan risk ortamı enflasyonu tetikleyici bir etken olabilir.

Temel ekonomik göstergelerden faiz oranı ile gider kalemlerinden finansman giderleri arasında % 90 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü bir ilişki vardır. Faiz oranında meydana gelen %1'lik artış finansman giderlerini %4,58 arttırmaktadır. Bu sonuca göre çalışmamız kapsamında olan tekstil endeksindeki işletmelerde özellikle kullanacakları krediler açısından düşünülecek olursa faiz oranlarındaki artışların yine faize bağlı olarak ortaya çıkan finansman giderlerini arttırabileceği değerlendirilmesi yapılabilir. Literatüre bakıldığında Ayaydın ve Dağlı 2012 yılında yaptıkları çalışmada hisse senedi getirisinin mevduat faiz oranından etkilenmediğini saptamışlardır. İşletmelere gelir sağlayan getiri anlamında tespit edilmeyen ilişkinin çalışmamızda işletmelerde gidere neden olan maliyet kalemleri değişkenlerinin çoğunda da tespit edilememesi birbirlerini destekler nitelikte sonuçlar olduğu söylenebilir.

Literatürde çalışmamızın konusuna kısmen yakın olan çalışmalar incelendiğinde genel olarak temel ekonomik göstergelerin, hisse senedi getirileri veya endeks getirilerine olan etkileri üzerine odaklandığı görülmüştür. Geçekleştirilen literatür taramasında temel ekonomik göstergelerin direkt olarak işletme maliyet ve giderleriyle ilişkisi anlamında bir çalışma görülemediği saptanmıştır. Bu doğrultuda çalışmamız diğer çalışmalardan farklı olarak temel ekonomik göstergelerin işletmelerin maliyet ve gider kalemleriyle ilgili olan değişkenlerle ilişkisini saptamaya çalışmıştır. Çalışmamız Borsa İstanbul Tekstil Endeksinde yer alan işletmeler çerçevesinde yapılmıştır. Temel ekonomik göstergelerin farklı sektörlerde de maliyet ve giderlere olan etkisi araştırılarak diğer işletmeler açısından bir durum değerlendirmesi yapılabilir ve literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Aksu, Hayati- Emsen, Ömer Selçuk (2019), “Enflasyon, Faiz ve Döviz Kuru İlişkileri: Türkiye İçin ARDL Analizleri İle Asimetrik Eş-Bütünleşme Araştırması”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 33, Sayı 1, Ocak, ss.69-90.
- Albayrak, Ali Sait- Öztürk, Nurettin- Tüylüoğlu, Şevket (2012), “Makroekonomik Değişkenler ile Sermaye Hareketlerinin İMKB-100 Endeksi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Güz, ss. 1-22.
- Albeni, Mesut- Demir, Yusuf (2005), “Makroekonomik Göstergelerin Mali Sektör Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisi (İMKB Uygulamalı)”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, Bahar, ss. 1-18.
- Ayaydın, Hasan- Dağlı, Hüseyin (2012), “Gelişen Piyasalarda Hisse Senedi Getirisini Etkileyen Makroekonomik Değişkenler Üzerine Bir İnceleme: Panel Veri Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 3-4, ss. 45-66.
- Ayhan, Fatih (2019), “Türkiye Ekonomisinde Döviz Kuru Oynaklığının Dış Ticaret Üzerindeki Etkisinin Analizi” Business And Economics Research Journal, Cilt: 10, Sayı: 3, ss. 629-647.
- Dayı, Faruk (2019), “Futbol Kulüplerinde Finansal Risk Analizi”, Maliye ve Finans Yazıları, Sayı: 11, ss. 357-386.
- Dayı, Faruk (2020), “The Effect Of Inflation On Firm Profitability: An Application In Retail Sector of Borsa Istanbul”, Vizyoner Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 26, ss. 62-72.
- Demir, Murat- Sever, Ersan (2008), “Kamu İç Borçlanmasının Büyüme, Faiz Ve Enflasyon Oranı Üzerindeki Etkileri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 25, ss. 170-196.
- Durmuş, Savaş- Yılmaz, Tuncer- Şahin, Dilek (2019), “Makro Ekonomik Göstergelerin Endeks Getirileri Üzerindeki Etkisi: Bist Örneği”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 16, Mart, ss. 870-886.
- Gökçen, Gürbüz (2004), “Enflasyonun Mali Tablolar Analizine Etkileri”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 69, ss. 14-25.
- Göktaş, Pınar (2019), “Türkiye'de Döviz Kurunun Tüketici Fiyatları Üzerindeki Asimetrik Geçiş Etkileri” Sosyoekonomi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 42, ss. 29-50.
- Güriş, Selahattin (2018), “Panel Veri Modelleri,” Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi, Ed. Selahattin Güriş, Der Yayınları, İstanbul, ss. 3-39.

- Kaplan, Fatih- Yapraklı, Sevda (2014), “Ekonomik Kırılganlık Endeksi Göstergelerinin Döviz Kuru Üzerindeki Etkileri: Kırılgan 12 Ülke Üzerine Panel Veri Analizi”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3, ss.111-121.
- Kartal, Mustafa Tevfik- Depren, Serpil Kılıç-Depren, Özer (2018), “Türkiye’de Döviz Kurlarını Etkileyen Makroekonomik Göstergelerin Belirlenmesi: Mars Yöntemi İle Bir İnceleme”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, ss. 209-229.
- Kaya, Vahdet- Çömlekçi, İstemi- Kara, Oğuz (2013), “Hisse Senedi Getirilerini Etkileyen Makroekonomik Değişkenler 2002-2012 Türkiye Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 35, ss. 167-176.
- Müslümov, Alövsat- Kayacan, Murad. (2002). Ekonomik Değişkenlerin Reel Sektörün Getiri Riski Üzerinde Etkisi: Türkiye’de KOBİ’ler Örneği. 21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 3 - 4 Ocak 2002. Gazimagusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Özçalık, Melih- Özçalık, Sevinç Güler (2020), “Turizm Endeksinde Döviz Kuru Etkisi: Bist’te Bir Uygulama”, Ekonomi Politika Ve Finans Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı: 2, ss. 374-388.
- Özkara, Mehmet (1989), Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri Ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Sarıtaş, Hakan- Kangallı Uyar, Sinem Güler- Gökçe, Altan (2016), “Banka Karlılığı İle Finansal Oranlar Ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli İle Analizi: Türkiye Araştırması” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, Nisan, ss. 87-108.
- Şekeroğlu, Gamze- Uçan, Okyay- Acar, Melek (2019), “Enflasyon Ve Dış Ticaret Açığının Borsa Endeks Getirileri Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul 100 Endeksinde Bir Uygulama” Muhasebe Ve Finansman Dergisi, Sayı: 82, ss. 221-234.
- Tunçsiper, Bedriye- Köroğlu, Özlem (2006), “Enflasyonun Otomotiv Sektöründeki İşletmeler Üzerindeki Etkisi: Balıkesir İli Örneği”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 15, ss. 43-63.
- Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2016), Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı, 3.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Yıldırım, Mustafa (2004), “İhracat Yapan İşletmelerin Kur Riski Yönetiminde Yeni Mali Yöntemleri Kullanım Sıklığı Üzerine Bir İnceleme” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, ss. 341-352.
- Yıldırım, Kemal- Yıldırım, Selim- Kostakoğlu, Sultan Fatih- Dinç, Mehmet- Akkuş, Ömer (2019), “Türkiye’de Döviz Kurunun Enflasyona Etkisi”, Sakarya İktisat Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 17-33.

Yılmaz, Erdal-Aslan Tunay (2020), ‘‘Makroekonomik Göstergelerin Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi: İmalat Dışı Sektörler Üzerinde Bir Araştırma’’, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Cilt:85, Sayı: 1, ss.187-208.

Zengin, Nüman (2009), Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler İle İMKB–100 Endeksi Arasındaki İlişkilerin Analizi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

<https://www.yatirimkredi.com/faiz-nedir-faiz-cesitleri-nelerdir.html>, (29.10.2020).

<https://fintables.com/akademi/temel-analiz-101-gelir-tablosu-analizi>, (04.11.2020).

<https://www.akib.org.tr/files/documents/2020/Rapor/2019%20YILLIK%20KONFEKS%C4%B0YON%20%C4%B0HRACAT%20RAPORU.pdf>, (08.01.2021)

The Role of Sales Growth in Determining the Effect of Operating Leverage on Financial Performance: The Case of Turkey*

İsmail KALASH**
Abdulkadir BİLEN***

ABSTRACT

This article analyses the impact of sales growth on the association between operating leverage and financial performance. Using a sample of 200 firms listed on Istanbul Stock Exchange over the period from 2008 to 2017, we find that operating leverage has a negative effect on profitability, and that the negative effect of operating leverage is stronger (weaker) for firms with low (high) sales growth. It implies that sales growth mitigates the negative impact of operating leverage on profitability. These results confirm that firms with high operating leverage should increase sales level to enhance their financial performance.

Keywords: Operating Leverage, Sales Growth, Profitability, Istanbul Stock Exchange.

Jel Classification: G31, G32.

Faaliyet Kaldırıcının Finansal Performans Üzerindeki Etkisini Belirlemede Satış Büyümesinin Rolü: Türkiye Örneği

ÖZET

Bu çalışma, satış büyümesinin faaliyet kaldırıcı ile finansal performans arasındaki ilişki üzerinde etkisini analiz etmektedir. Borsa İstanbul'da (BİST) 2008-2017 yılları arasında işlem gören 200 firma verilerini kullanarak, faaliyet kaldırıcının karlılık üzerindeki etkisinin negatif olduğu ortaya çıkmıştır. Dahası, düşük (yüksek) satışlar büyümesine sahip olan firmalar için faaliyet kaldırıcının olumsuz etkisinin daha güçlü (daha zayıf) olduğu gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre, satışlar büyümesinin faaliyet kaldırıcının karlılık üzerindeki olumsuz etkisini azalttığı anlaşılabilir. Yüksek faaliyet kaldırıcısına sahip firmaların finansal performansını artırmak için satış düzeyleri yükseltilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Faaliyet Kaldırıcı, Satış Büyümesi, Karlılık, Borsa İstanbul (BİST).

JEL Sınıflandırması: G31, G32.

* **Makale Gönderim Tarihi:** 17.12.2020, **Makale Kabul Tarihi:** 05.05.2021, **Makale Türü:** Nicel Araştırma
This study is derived from the PhD thesis "The Effect of Firms' Financial and Operating Leverage on Profitability: An Empirical Study in Istanbul Stock Exchange", conducted in Dicle University, Institute of Social Sciences, Department of Business Administration.

¹ Bu çalışma, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda yapılan "Firmaların Sahip Olduğu Finansal Ve Faaliyet Kaldırıcının Karlılığa Etkisi: Borsa İstanbul'da Ampirik Bir Çalışma" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, Türkiye, ismailkalash2@gmail.com. ORCID: 0000-0002-0674-0136.

*** Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, abilen@dicle.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2619-9391.

1. INTRODUCTION

Maximizing a firm's financial performance is one of the most important objectives that a firm aims to achieve. Operating and financial leverage play crucial role in this context. Firms can improve their competitiveness and market share by reducing the unit cost through operating leverage. Operating leverage could also affect the operational risk of a firm.

Operating leverage refers to the ratio of fixed costs over variable costs in the firm's cost structure. In other words, operating leverage is the relation between fixed and variable costs. A firm that operates with higher fixed costs and lower variable costs has higher break-even point (the minimum level of sales to cover fixed costs and achieve profits) and higher operating leverage (Grau and Reig, 2020: 2). Operating leverage may positively or negatively affect firm's financial performance. If the fixed costs increase, the growth in sales could reduce the cost of a unit sold and increase profits with a higher rate, and thus, the increases in operating leverage will lead to improvements in profitability. On the other hand, in the case of higher fixed costs (i.e. higher operating leverage), the decreases in sales will increase the cost of a unit and lower firm's profits with a higher rate. Therefore, sales growth could have important impact on the operating leverage-financial performance relationship. In good times, operating leverage is positively associated with profitability (Chen et al., 2019: 4).

Prior empirical studies show mixed results about the relation between operating leverage and financial performance. For example, Chen et al. (2019) find that operating leverage has positive effect on profitability, whereas Zabolotnyy and Wasilewski (2018) show a negative relationship between operating leverage and profitability. Moreover, Dagogo (2014) and Khan et al. (2017) document insignificant relationship. The reasons for these contradictory findings may be due to previous studies being performed in different institutional and economic environments. In addition, the majority of prior studies investigated the direct impact of operating leverage on financial performance without conditioning this impact on sales growth and economic conditions. The role of sales growth has received less attention in this context. To fill this gap, this study aims at investigating the effect of sales growth on the relationship between operating leverage and financial performance. To address this issue, we examine a sample of 200 listed Turkish firms for the period 2008-2017 by using ordinary least squares (OLS) regressions. This study contributes to the finance literature by investigating the role of operating leverage in determining financial performance. Furthermore, unlike previous studies that examined only the direct effect of operating leverage on financial performance, we condition this effect on sales growth and investigate whether sales growth exerts a significant impact on the relationship between operating leverage and financial performance. To the authors' knowledge, no studies have explored this issue.

2. LITERATURE REVIEW

Previous empirical literature has mainly concentrated on the effect of operating leverage on firm risk and financial performance. Firms with high operating leverage are riskier due to the higher volatility of profits. In the case of high fixed costs within cost structure, firm's profits will be very sensitive to changes in sales. A small decrease (increase) in sales will lead to a larger percentage decrease (increase) in profits (Kartal et al., 2013: 70). Therefore, operating leverage exacerbates the variability of cash flows (Johnstone, 2020).

Several studies have showed a positive relationship between operating leverage and firm risk. For example, Mandelker and Rhee (1984), Mensah (1992) and Er and Kaya (2012) showed that beta coefficient (systematic risk) is higher for firms with high operating leverage. Lord (1996) and Lee and Park (2014) found that operating leverage has positive impact on total and systematic risk. Houmes et al. (2012) documented a positive association between operating leverage and equity betas. On the other hand, Huffman (1989) showed a negative relation between operating leverage and beta coefficient.

Prior studies related to the effect of operating leverage on financial performance are limited and also have reached inconclusive results. Medeiros et al. (2006) examined the effect of operating leverage on the stock returns of firms listed on the Brazilian Stock Market during 2001-2004. They found that operating leverage positively affects stock returns. García-Feijóo and Jorgensen (2010) also found that operating leverage is positively associated with stock returns and systematic risk. Chen and Li (2018) investigated the effect that operating leverage (the ratio of fixed costs to the market value of assets) exerts on stock returns. They showed that operating leverage positively predicts stock returns. Similarly, García-Feijóo and Jansen (2020) provide evidence that operating leverage is positively associated with monthly stock returns in a sample of firms in 20 developed countries.

Dagogo (2014) studied the impact of operating leverage on the risk and profitability of Nigerian emerging firms. The results of this study indicated that operating leverage has insignificant effect on operating profitability and operating risk. Khan et al. (2017) analyzed the effect of operating leverage on the profitability of 129 service firms in Pakistan during the period 2009-2014. They found that operating leverage has insignificant effect on return on asset and return on equity. In contrast, Zabolotnyy and Wasilewski (2018) indicated that operating leverage negatively affects profitability. Dayi (2019) analyzed the operating leverage of 20 airlines from different countries during the period 2010-2016. The results showed that operating leverage has positive impact on revenues, indicating that firms with high operating leverage tend to have high revenues. Chen et al. (2019) showed that operating profitability is positively affected by operating leverage. Chen et al. (2019) argue that in good times, increases in operating leverage can lead to improvements in profitability because a firm's quasi-fixed and fixed costs do not increase at the same rate as its sales. High operating leverage (fixed costs) brings high profits in good times (e.g. in times of high sales growth) because of the low unit variable costs. However, in bad times, increases in fixed costs will cause a large loss (Johnstone, 2020: 284). According to these arguments, we propose that in the case of high sales growth, operating leverage will have higher positive (or lower negative) impact on firm's profitability. Thus, we hypothesize the following:

H1: There is a relationship between operating leverage and profitability.

H2: The positive (negative) effect of operating leverage on profitability is stronger (weaker) for firms with high sales growth.

3. DATA AND METHODOLOGY

3.1. Sample Selection

To examine the effect of operating leverage on firm's profitability and the role of sales growth in this effect, this study uses the data of 200 non-financial firms listed on Istanbul Stock Exchange during the period 2008-2017. The sample consists of 52 service and 148 industrial firms. Financial data are collected from the website "www.kap.org.tr". The total unbalanced panel data of this study consists of 1398 firm-year observations.

3.2. Variables

3.2.1. Financial Performance (Profitability)

Prior studies have implemented several ratios to measure firm's profitability, for example, return on assets (Doğan, 2013; Vätavu, 2015; Karadeniz and Kaplan, 2016; Chandra et al., 2019), return on equity (Salim and Yadav, 2012; Vätavu, 2015; Le and Phan, 2017) and the ratio of operating profitability to total assets (Kebewar, 2013; Karadeniz and Kaplan, 2016; Detthamrong et al. 2017). This study uses the aforementioned ratios to proxy for profitability. However, these ratios do not consider the cash flow in measuring a firm's financial performance. Previous studies did not take into account the cash flow-based performance measures. To capture how efficiently a firm uses its assets in generating operating cash flows, we also use the ratio of operating cash flows to total assets (OCF).

3.2.2. Operating Leverage (OL)

To measure the degree of operating leverage, we use the percentage change in earnings before interest and taxes over the percentage change in sales (Horne and Wachowicz, 2008: 423). We take the absolute value of this ratio to measure the sensitivity of earnings before interest and taxes (EBIT) to sales. Firms with high ratio have higher fixed costs. However, Zhao et al (2016) argue that the normal values of the OL ratio are those greater than one. Thus, they exclude the observations where $OL \leq 1$. We also use this method as an additional analysis.

3.2.3. Control Variables

In regression models that investigate the effect of operating leverage on profitability, we control for firm size (Size), investment opportunities (INO), sales growth (SG), tangibility (Tang) and financial leverage (Lev). Larger firms can more easily access capital markets to accumulate funds (Dawar, 2014: 7), have competitive advantage (Wahba, 2013: 9) and have lower bankruptcy costs compared to small firms (Zeitun and Tian, 2007: 45). Therefore, firm size could positively affect firm performance. We control for investment opportunities by using the change in total assets for one year (Fama and French, 2002). Investment opportunities and sales growth can also contribute to better performance (Le and Phan, 2017: 716). Tangibility, which refers to the ratio of tangible assets to total assets, may have positive effect on firm performance because tangible assets serve as collateral and alleviate the agency conflicts between debtholders and shareholders (Titman and Wessel, 1988: 3). Thus, tangible assets reduce the agency costs of debt and enable a firm to borrow at lower costs, leading to

better performance (Chandra et al, 2019: 6). Financial leverage can also exert significant effect on firm performance. However, the empirical findings of previous studies provide inconsistent results about the role of leverage on financial performance, indicating the ambiguity of this role. Increases in leverage could reduce financial performance because of the increased costs associated with high levels of debt. These costs include the agency costs of debt and bankruptcy costs. A firm’s financial performance will decrease if the marginal costs of debt exceed the marginal benefits (Bilen and Kalash, 2020: 260-261). Table 1 shows the definitions of variables.

Table 1. Definition of Variables

Variable	Definition
Return on Assets (ROA)	Net Profits / Total Assets
Return on Equity (ROE)	Net Profits / Equity
Operating Profits (OP)	Earnings Before Interest and Taxes / total assets
Operating Cash Flows (OCF)	Operating Cash Flows / Total Assets
Operating Leverage (OL)	$(\Delta \text{ Earnings Before Interest and Taxes}) / \Delta \text{ sales}$
Firm size (Size)	The natural logarithm of total assets.
Investment Opportunities (INO)	The change in total assets for one year.
Sales Growth (SG)	$(\text{Sales } t - \text{Sales } t-1) / (\text{Sales } t-1)$
Financial Leverage (Lev)	Total liabilities / Total assets
Tangibility (Tang)	Tangible assets / Total assets

3.3. Research Models

In order to investigate the effect of operating leverage on profitability, panel data analysis is used by estimating the following pooled ordinary least squares (pooled OLS) regression models:

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1(OL_{it}) + \beta_2(Size_{it}) + \beta_3(INO_{it}) + \beta_4(SG_{it}) + \beta_5(Lev_{it}) + \beta_6(Tang_{it}) + \beta_7(SG_Dum_{it}) + \beta_8(OL_SG_{it}) + [Year\ Dummies] + [Industry\ Dummies] + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$OP_{it} = \beta_0 + \beta_1(OL_{it}) + \beta_2(Size_{it}) + \beta_3(INO_{it}) + \beta_4(SG_{it}) + \beta_5(Lev_{it}) + \beta_6(Tang_{it}) + \beta_7(SG_Dum_{it}) + \beta_8(OL_SG_{it}) + [Year\ Dummies] + [Industry\ Dummies] + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1(OL_{it}) + \beta_2(Size_{it}) + \beta_3(INO_{it}) + \beta_4(SG_{it}) + \beta_5(Lev_{it}) + \beta_6(Tang_{it}) + \beta_7(SG_Dum_{it}) + \beta_8(OL_SG_{it}) + [Year\ Dummies] + [Industry\ Dummies] + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

$$OCF_{it} = \beta_0 + \beta_1(OL_{it}) + \beta_2(Size_{it}) + \beta_3(INO_{it}) + \beta_4(SG_{it}) + \beta_5(Lev_{it}) + \beta_6(Tang_{it}) + \beta_7(SG_Dum_{it}) + \beta_8(OL_SG_{it}) + [Year\ Dummies] + [Industry\ Dummies] + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Where:

SG_Dum is a dummy variable takes a value of one when SG is greater than the median value and zero otherwise.

OL_SG is an interaction term between the degree of operating leverage and sales growth, computed as $(OL * SG_Dum)$. The interaction term is used to examine the

moderating effect of sales growth on the operating leverage-financial performance relationship.

We also include industry and time dummies in regression models to control for industry-specific characteristics and time effects.

4. EMPIRICAL RESULTS AND DISCUSSION

4.1. Descriptive Statistics, Correlation Matrix and Univariate Tests

The descriptive statistics for variables used in this study are presented in table 2. We see that OL has a mean of 6.3, indicating that a 1% change in sales leads to 6% change in operating profits (earnings before interest and taxes). The mean values of profitability measures (ROA, OP, ROE, OCF) are 0.043, 0.075, 0.076 and 0.06 respectively. The mean of financial leverage is 0.488. Tangible assets amount to 33.8% of the total assets. Sales growth has a mean of 0.197.

Table 2. Descriptive Statistics

	Mean	Median	Minimum	Maximum	Std. Deviation	N
OL	6.342	2.988	0.006	50.793	8.356	1398
Size	19.837	19.658	14.871	24.952	1.628	1398
INO	0.105	0.109	-2.229	0.960	0.196	1398
SG	0.197	0.139	-1.000	9.930	0.631	1398
Lev	0.488	0.487	0.006	2.527	0.255	1398
Tang	0.338	0.334	0.000	0.930	0.191	1398
ROA	0.043	0.037	-0.511	0.995	0.097	1398
ROE	0.076	0.069	-0.417	0.563	0.092	1398
OP	0.075	0.084	-0.937	0.880	0.197	1374
OCF	0.060	0.052	-0.694	1.955	0.127	1398

Table 3 shows the non-parametric Spearman rank correlation coefficients among variables. We find that operating leverage is negatively and significantly correlated with profitability measures (ROA: $r = -0.163$ $p < 0.01$; OP: $r = -0.179$ $p < 0.01$; ROE: $r = -0.177$ $p < 0.01$). However, the correlation between OL and OCF is negative but insignificant. Moreover, sales growth, investment opportunities and firm size are positively related to profitability, whereas financial leverage has negative correlation. We also see that the correlation coefficients between the explanatory variables are modest, indicating the absence of multicollinearity problem. To further check the multicollinearity issue, we use the Variance Inflation Factor (VIF) test. We find that the tested values of VIF are all less than 5, which confirms the absence of multicollinearity problem as VIF values lower than 10 are acceptable (Hair et al., 2014).

Table 3. Correlation Coefficients

	OL	Size	INO	SG	Lev	Tang	ROA	ROE	OP	OCF
OL	1.000									
Size	-0.048	1.000								
INO	-0.137**	0.128**	1.000							
SG	-0.300**	0.002	0.369**	1.000						
Lev	-0.034	0.236**	0.194**	0.108**	1.000					
Tang	0.088**	0.102**	-0.007	-0.050	-0.011	1.000				
ROA	-0.163**	0.210**	0.167**	0.170**	-0.423**	-0.198**	1.000			
ROE	-0.177**	0.259**	0.213**	0.192**	-0.129**	-0.252**	0.889**	1.000		
OP	-0.179**	0.234**	0.196**	0.211**	-0.186**	-0.170**	0.862**	0.796**	1.000	
OCF	-0.042	0.269	-0.063*	-0.034	-0.149**	0.096**	0.455**	0.407**	0.443**	1.000

* P < 0.05, ** P < 0.01.

Table 4 panel A presents the mean and median values of profitability measures according to the quartiles of OL. We find that firms with low OL (the first quartile Q1 of OL) have higher profitability compared to firms with high OL (the fourth quartile Q4). We employ T and Man-Whitney tests to examine whether the two groups (Q1 & Q4) have different profitability level. The results indicate that ROA, OP and ROE of the first quartile of OL are significantly higher than those of the fourth quartile, indicating that firms with high operating leverage have lower profitability.

In panel B of table 4, the firm-years are divided into two groups based on the median value of OL. Firm-years with high (low) operating leverage are those ranked in above (below) the median value. We then compare the profitability measures of the two groups. Consistent with the results of panel A, we find that firms with high OL (OL > median value) have lower profitability compared to firms with low OL (OL <= median value). The differences between the two groups regarding profitability measures are significant at 1% level. However, we see that the results of OCF are not significant.

Table 4. Univariate Tests

Panel A.	Q1 (Low OL) N=347	Q2 N=347	Q3 N=354	Q4 (High OL) N=350	T-Test (P value)	Mann- Whitney U Test (P value)
OL	0.632 (0.635)	1.97 (1.886)	4.956 (4.699)	17.744 (14.11)	(0.000)***	(0.000)***
ROA	0.055 (0.049)	0.057 (0.050)	0.044 (0.037)	0.017 (0.020)	(0.000)***	(0.000)***
OP	0.085 (0.082)	0.093 (0.081)	0.071 (0.063)	0.053 (0.045)	(0.000)***	(0.000)***
ROE	0.100 (0.103)	0.103 (0.098)	0.066 (0.079)	0.029 (0.046)	(0.000)***	(0.000)***
OCF	0.057 (0.052)	0.071 (0.063)	0.062 (0.060)	0.050 (0.040)	(0.5)	(0.208)
Panel B.	Low OL (OL <= Median Value)		High OL (OL > Median Value)		T-Test (P value)	Mann- Whitney U Test (P value)
OL	1.3 (1.2)		11.36 (8)		(0.000)***	(0.000)***

ROA	0.055 (0.048)	0.031 (0.028)	(0.000)***	(0.000)***
OP	0.089 (0.081)	0.063 (0.054)	(0.000)***	(0.000)***
ROE	0.100 (0.101)	0.049 (0.061)	(0.000)***	(0.000)***
OCF	0.064 (0.059)	0.056 (0.048)	(0.235)	(0.223)

* P < 0.05, ** P < 0.01. Figures without parentheses are mean values. Median values are in parentheses.

4.2. Regression Results

Table 5 presents the results of basic OLS regression models that estimate the effect of operating leverage on profitability. We find that operating leverage has negative and significant effect on ROA ($\beta = -0.001$, $p < 0.01$), OP ($\beta = -0.001$, $p < 0.01$), ROE ($\beta = -0.002$, $p < 0.01$) and OCF ($\beta = -0.001$, $p < 0.1$). The negative coefficients indicate that the increases in operating leverage lead to decreases in return on assets, operating profitability, return on equity and the ratio of operating cash flows to total assets. These results are in line with Zabolotnyy and Wasilewski (2018), but contrary to those of Dagogo (2014), Khan et al. (2017) and Chen et al. (2019).

Table 5. The Effect of Operating Leverage on Profitability

	Model 1 ROA	Model 2 OP	Model 3 ROE	Model 4 OCF
Constant	-0.143*** (0.000)	-0.105*** (0.000)	-0.320*** (0.000)	-0.211*** (0.000)
OL	-0.001*** (0.000)	-0.001*** (0.000)	-0.002*** (0.000)	-0.001* (0.053)
Size	0.015*** (0.000)	0.013*** (0.000)	0.025*** (0.000)	0.017*** (0.000)
INO	0.064*** (0.000)	0.054*** (0.000)	0.096*** (0.000)	-0.07*** (0.000)
SG	0.017*** (0.000)	0.004 (0.265)	-0.002 (0.792)	-0.001 (0.921)
Lev	-0.192*** (0.000)	-0.111*** (0.000)	-0.135*** (0.000)	-0.091*** (0.000)
Tang	-0.112*** (0.000)	-0.094*** (0.000)	-0.265*** (0.000)	0.002 (0.90)
Adjusted R ²	0.374	0.215	0.141	0.082
F	56.68*** (0.000)	26.49*** (0.000)	16.07*** (0.000)	9.37*** (0.000)
N	1398	1398	1374	1398
- This table presents the regression results for the effect of operating leverage on profitability measures. - N is the number of observations. - P values are reported in parentheses. - *, **, *** indicate significance at the 10%, 5%, 1% levels, respectively.				

To investigate the effect of sales growth on the relationship between operating leverage and profitability we include an interaction term [OL * (SG_Dum)] to capture the interactive effect of operating leverage and sales growth. In addition, we estimate the baseline models separately for two subsamples. The first subsample represents firm-years with low sales growth (SG<= median value), whereas the second subsample represents firm-years with high sales growth (SG> median value). Table 6 presents the results of interaction term and subsamples. In the first model in table 6, operating leverage has a significant negative effect on ROA ($\beta = -0.001$, $p < 0.01$), while the effect of interaction term [OL * (SG_Dum)] is positive and significant ($\beta = 0.001$, $p < 0.1$). This suggests that the negative effect of OL on ROA is mitigated by sales growth (i.e. weaker for firms with high sales growth). Models 2 and 3 in table 6 also confirm this result, where the negative effect of operating leverage on ROA is significant only for firms with low sales growth (Model2: $\beta = -0.002$, $p < 0.01$). On the other hand, this effect is not significant in firms with high sales growth as we see in model 3 ($\beta = -0.0003$, $p = 0.539$). The other models in table 6, where the dependent variable is OP (models 4, 5, 6), ROE (models 7, 8, 9) or OCF (models 10, 11, 12), show similar results.

Table 6. The Effect of Sales Growth on the Relationship between Operating Leverage and Profitability

	Dependent Variables					
	ROA			OP		
	Model 1	Model 2 (SG<= median value)	Model 3 (SG> median value)	Model 4	Model 5 (SG<= median value)	Model 6 (SG> median value)
Constant	-0.157*** (0.000)	-0.074** (0.035)	-0.135*** (0.001)	-0.132*** (0.000)	-0.072* (0.054)	-0.073* (0.088)
OL	-0.001*** (0.000)	-0.002*** (0.000)	-0.0003 (0.539)	-0.001*** (0.000)	-0.002*** (0.000)	-0.0001 (0.924)
Size	0.016*** (0.000)	0.011*** (0.000)	0.016*** (0.000)	0.014*** (0.000)	0.011*** (0.000)	0.012*** (0.000)
INO	0.059*** (0.000)	0.021 (0.108)	0.083*** (0.000)	0.047*** (0.000)	-0.019 (0.179)	0.104*** (0.000)
SG	0.013*** (0.000)	0.122*** (0.000)	0.005 (0.216)	-0.001 (0.699)	0.122*** (0.000)	-0.102*** (0.004)
Lev	-0.195*** (0.000)	-0.169*** (0.000)	-0.218*** (0.000)	-0.115*** (0.000)	-0.099*** (0.000)	-0.124*** (0.000)
Tang	-0.113*** (0.000)	-0.078*** (0.000)	-0.146*** (0.000)	-0.095*** (0.000)	-0.063*** (0.000)	-0.122*** (0.000)
SG_Dum	0.013** (0.032)			0.019*** (0.003)		
OL * (SG_Dum)	0.001* (0.074)			0.001** (0.023)		
Adjusted R ²	0.381	0.425	0.392	0.231	0.301	0.236
F	51.54*** (0.000)	35.54*** (0.000)	30.80*** (0.000)	25.63*** (0.000)	21.15*** (0.000)	15.28*** (0.000)
N	1398	703	695	1398	703	695
	Dependent Variables					
	ROE			OCF		
	Model 7	Model 8 (SG<= median value)	Model 9 (SG> median value)	Model 10	Model 11 (SG<= median value)	Model 12 (SG> median value)
Constant	-0.349*** (0.000)	-0.113 (0.213)	-0.358*** (0.000)	-0.222*** (0.000)	-0.119* (0.059)	-0.234*** (0.000)
OL	-0.003*** (0.000)	-0.003*** (0.000)	0.00003 (0.984)	-0.001 (0.179)	-0.001** (0.032)	-0.0005 (0.528)
Size	0.027*** (0.000)	0.016*** (0.000)	0.031*** (0.000)	0.017*** (0.000)	0.013*** (0.000)	0.017*** (0.000)
INO	0.085*** (0.001)	0.004 (0.919)	0.151*** (0.000)	-0.075*** (0.000)	-0.186*** (0.000)	0.035 (0.166)
SG	-0.01 (0.251)	0.170*** (0.000)	-0.023** (0.021)	-0.004 (0.494)	0.089*** (0.001)	-0.013** (0.035)

Lev	-0.140*** (0.000)	-0.113*** (0.000)	-0.0165*** (0.000)	-0.093*** (0.000)	-0.077*** (0.000)	-0.099*** (0.000)
Tang	-0.266*** (0.000)	-0.202*** (0.000)	-0.326*** (0.000)	0.002 (0.919)	0.009 (0.717)	0.004 (0.881)
SG_Dum	0.025* (0.0088)			0.014 (0.153)		
OL * (SG_Dum)	0.003* (0.075)			0.0002 (0.829)		
Adjusted R ²	0.148	0.139	0.172	0.083	0.142	0.092
F	15.06*** (0.000)	8.4*** (0.000)	10.45*** (0.000)	8.47*** (0.000)	8.73*** (0.000)	5.69*** (0.000)
N	1374	690	684	1398	703	695
- This table presents the regression results for the role of sales growth in determining the effect of operating leverage on profitability measures. - N is the number of observations. - P values are reported in parentheses. - *, **, *** indicate significance at the 10%, 5%, 1% levels, respectively.						

Generally, the results of tables 5 and 6 are consistent with the first and second hypotheses. Operating leverage has negative effect on profitability. In addition, this effect is significant only for firms with low sales growth. In other words, increases in the degree of operating leverage reduce the profitability of low-sales growth firms, whereas operating leverage has no significant effect on the profitability of high-sales growth firms. That is because firms should increase their sales to cover the increased fixed costs (i.e. high operating leverage), and consequently to generate profits. Thus, the decreases in sales and increases in fixed costs will decrease the margin per unit sold and reduce firm's profitability.

The results also show a significant negative impact of financial leverage on profitability, which is in line with the results of several studies (e.g. Kültür and Demirgüneş, 2007; Soumadi and Hayajneh, 2012; Olokoyo, 2013; Uluyol et al., 2014; Işık, 2017; Gharsalli, 2019). The negative impact indicates that firms with high debt have lower profitability, confirming the trade-off theory of corporate leverage which suggests that the increases in debt exacerbate the agency cost of debt (Myers, 1977) and bankruptcy costs (Fama and French, 2002), and consequently reduce firm's performance. Tangibility also exerts negative impact on profitability, which is compatible with the results of Zeitun and Tian (2007), Soumadi and Hayajneh (2012), Vätavu (2015) and Işık (2017), but contrary to those of Kebewar (2013) and Dawar (2014). The decreases in tangible assets lead to better profitability because firms with high ratio of intangible assets have more investment opportunities, more research and development intensity and more innovation (Kebewar, 2013). We also find a positive relationship between firm size and profitability, indicating that larger firms have better performance. This finding is consistent with the majority of previous studies. Similarly, investment opportunities have positive effect on profitability, which is compatible with the results of Soumadi and Hayajneh (2012) and Chandra et al (2019), but inconsistent with Kebewar (2013).

4.3. Robustness Check

In unreported findings, we also repeat the regression models by including only the OL values that are greater than one ($OL > 1$) as argued by Zhao et al (2016). The results we obtained by conducting this method are similar to those reported in tables 5 and 6.

To control for the effects of unobservable firm characteristics, we re-estimate the models of this study by using the firm fixed effects method. The results reached by using firm

fixed effects models are somewhat similar to those of pooled OLS. Although the results show insignificant coefficients on OL, we find positive and significant coefficients on the interaction term [OL * (SG_Dum)], which indicates that the relationship between operating leverage and financial performance is contingent on sales growth.

5. CONCLUSION

This study examines the relationship between operating leverage and profitability by using the data of 200 firms listed on Istanbul Stock Exchange during the period 2008-2017. We contribute to the finance literature by conditioning the operating leverage-profitability relationship on sales growth. Empirical literature related to operating leverage and its effect on profitability is limited and provides mixed and inconclusive results. This study fills this gap by examining the role of sales growth in determining the effect of operating leverage on financial performance. The results of this study provide new empirical evidence and contribute to some extent in explaining the contradiction in the results of previous studies.

The results of univariate tests showed that the profitability measures (return on assets, return on equity, the ratio of earnings before interest and taxes to total assets) of firms with high operating leverage are significantly lower than those of firms with low operating leverage. In addition, the regression results indicated that the increases in operating leverage reduce the return on assets, return on equity and operating profitability. Moreover, we find that the relationship between operating leverage and profitability is contingent on sales growth. In other words, the negative effect of operating leverage on profitability is alleviated by sales growth. The negative impact is significant only for firms with low sales growth, whereas operating leverage exerts an insignificant effect on the profitability of firms with high sales growth. These results confirm that firms with high operating leverage should increase sales level to enhance their profitability and overall performance. When operating leverage (the ratio of fixed costs over variable costs) increases, the growth in sales level enables a firm to cover the increased fixed costs and achieve better performance. This study concentrates only on the Turkish market. However, as the results associated with the impact of operating leverage on firm performance are still inconclusive, future studies can examine other markets and compare the results.

REFERENCES

- Bilen, Abdulkadir – Kalash, Ismail (2020), “The Effect of Firms’ Financial Leverage and Risk Levels on Profitability: An Empirical Investigation of Service Firms in Istanbul Stock Exchange”, *The World of Accounting Science*, 22(2), pp. 258-275.
- Chandra, Teddy – Junaedi, Achmad Tavip – Wijaya, Evelyn – Suharti, Suharti – Mimelientesa, Irman – Ng, Martha (2019), “The effect of capital structure on profitability and stock returns: Empirical analysis of firms listed in Kompas 100”, *Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, 12(2), pp. 74-89.
- Chen, Huafeng – Li, Pengfei (2018), “Another Look at Operating Leverage and Stock Returns”, available at: <https://ssrn.com/abstract=3156859>.

- Chen, Zhiyao - Harford, Jarrad – Kamara, Avraham (2019), “Operating Leverage, Profitability, and Capital Structure”, *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 54(1), pp. 369-392.
- Dagogo, Daibi W. (2014), “Degree of Operating Leverage, Contribution Margin and the Risk-Return Profile of Emerging Companies: Evidence from Nigeria”, *International Journal of Economics and Finance*, 6(12), pp. 148-156.
- Dawar, Varun (2014), “Agency theory, capital structure and firm performance: Some Indian evidence”, *Managerial Finance*, 40(12), pp. 1190-1206.
- Dayi, Faruk (2019), “The Effect of Operating Leverage Degree on Revenues: An Application in Airlines”, *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 21(3), pp. 923-941.
- Detthamrong, Umawadee – Chancharat, Nongnit – Vithessonthi, Chaiporn (2017), “Corporate governance, capital structure and firm performance: Evidence from Thailand”, *Research in International Business and Finance*, 42, pp. 689-709.
- Doğan, Mesut (2013), “Relations Between the Profitability and Capital Structure of Insurance Companies: An Analysis Over Turkish Capital Market”, *The Journal of Accounting and Finance*, 57, pp. 121-136.
- Er, Hakan – Kaya, İbrahim (2012), “The Relationship Between Accounting Beta and CAPM: Evidence from Turkey”, *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 4(2), pp. 233-243.
- Fama, Eugene. F. – French, Kenneth, R. (2002), “Testing Trade-Off and Pecking Order Predictions about Dividends and Debt”, *Review of Financial Studies*, 15(1), pp. 1-33.
- García-Feijóo, Luis – Jansen, Benjamin A. (2020), “Operating Leverage and Stock Returns: International Evidence”, available at: <https://ssrn.com/abstract=3646542>.
- García-Feijóo, Luis – Jorgensen, Randy D. (2010), “Can Operating Leverage Be the Cause of the Value Premium?”, *Financial Management*, 39(3), pp. 1127-1153.
- Gharsalli, Mazen (2019), “High leverage and variance of SMEs performance”, *The Journal of Risk Finance*, 20(2), pp. 155-175.
- Grau, Alfredo – Reig, Araceli (2020), “Operating leverage and profitability of SMEs: agri-food industry in Europe”, *Small Bus Econ*, <https://doi.org/10.1007/s11187-019-00294-y>.
- Hair, Joseph F - Black, William C - Babin, Barry J - Anderson, Rolph E. (2014), *Multivariate Data Analysis*, Pearson Education Limited, USA.
- Horne, James C. Van – Wachowicz, John M. (2008), *Fundamentals of Financial Management*, Pearson Education Limited, England.

- Houmes, Robert E – MacArthur, John B – Stranahan, Harriet (2012), “The operating leverage impact on systematic risk within a context of choice: An analysis of the US trucking industry”, *Managerial Finance*, 38(12), pp. 1184 – 1202.
- Huffman, Stephen P. (1989), “The Impact of the Degrees of Operating and Financial Leverage on the Systematic Risk of Common Stocks: Another Look”, *Quarterly Journal of Business and Economics*, 28(1), pp. 83-100.
- Işık, Ozcan (2017), “Determinants of Profitability: Evidence from Real Sector Firms Listed in Borsa İstanbul”, *Business and Economics Research Journal*, 8(4), pp. 689-698.
- Johnstone, David (2020), “Fama’s Ratio and the Effect of Operating Leverage on the Cost of Capital Under CAPM”, *Journal of Accounting, Finance and Business Studies*, 56(2), pp. 268-287.
- Karadeniz, Erdinç – Kaplan, Fatih (2016), “The Effect of Capital Structure Decisions on Profitability: A Research on Borsa İstanbul Tourism Companies”, *Journal of Travel and Hospitality Management*, 13(3), pp. 38-55.
- Kartal, Ali – Gündüz, Erdin - Sevim, Adnan (2013), *Maliyet Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi, Turkey.
- Kebewar, Mazen (2013), “Does debt affect profitability? An empirical study of French trade sector”, available at <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00780310>.
- Khan, Masood Ahmad – Ishtiaq, Muhammad – Shamim, Anisa – Subhani, Samra (2017), “Evaluation of Firm Performance on The Basis of Leverage Factors: Evidence from Service Sector of Pakistan”, *International Conference on Management, Business & Technology (ICMBT-2017)*, 12-15 March, Lahore.
- Külter, Banu – Demirgüneş, Kartal (2007), “Perakendeci Firmalarda Karlılığı Etkileyen Değişkenler: Hisse Senetleri İMKB’de İşlem Gören Perakendeci Firmalar Üzerinde Ampirik Bir Çalışma”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), ss. 445-460.
- Le, Thi Phuong Vy – Phan, Thi Bich Nguyet (2017), “Capital structure and firm performance: Empirical evidence from a small transition country”, *Research in International Business and Finance*, 42, pp. 710-726.
- Lee, Soin – Park, Sang-Bum (2014), “A Study on the Association between Operating Leverage and Risk: The Case of the Airline Industry”, *International Journal of Economics and Finance*, 6(3), 120-125.
- Lord, Richard R. (1996), “The Impact of Operating and Financial Risk on Equity Risk”, *Journal of Economics and Finance*, 20(3), pp. 27-38.
- Medeiros, Otavio Ribeiro de – Lustosa, Paulo Roberto Barbosa – Dantas, Jose Alves (2006), “The Impact of the Degree of Operating Leverage on Stock Returns: An Empirical Study in the Brazilian Market”, available at: <https://ssrn.com/abstract=891846>.

- Mensah, Yaw M. (1992), "Adjusted Accounting Beta, Operating Leverage and Financial Leverage as Determinants of Market Beta: A synthesis and empirical evaluation", *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 2, pp. 187-203.
- Myers, Stewart. C. (1977), "Determinants of Corporate Borrowing", *Journal of Financial Economics* 5, pp. 147-175.
- Olokoyo, Felicia Omowunmi (2013), "Capital Structure and Corporate Performance of Nigerian Quoted Firms: A Panel Data Approach", *African Development Review*, 25(3), pp. 358–369.
- Rhee, S. Ghon – Mandelker, Gershon N. (1984), "The Impact of The Degree of Operating and Financial Leverage on Systematic Risk of Common Stock", *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 19(1), pp. 45-57.
- Salim, Mahfuzah – Yadav, Raj (2012), "Capital Structure and Firm Performance: Evidence from Malaysian Listed Companies", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 65, pp. 156 – 166.
- Soumadi, Mustafa M – Hayajneh, Osama Suhail (2012), "Capital Structure and Corporate Performance Empirical Study on The Public Jordanian Shareholdings Firms Listed in The Amman Stock Market", *European Scientific Journal*, pp. 173-189.
- Titman, Sherida - Wessels, Robert (1988), "The Determinants of Capital Structure Choice", *Journal of Finance*, 43(1), pp. 1-19.
- Vătavu, Sorana (2015), "The Impact of Capital Structure on Financial Performance in Romanian Listed Companies", *Emerging Markets Queries in Finance and Business*, 32, pp. 1314 – 1322.
- Wahba, Hayam (2014), "Capital Structure, Managerial Ownership and Firm Performance: Evidence from Egypt", *Journal of Management and Governance*, 18(4), pp. 1041-1061.
- Zabolotnyy, Serhiy – Wasilewski, Mirosław (2018), "Operating and Financial Leverage as Risk Measures in Agricultural Companies", *Problems of Agricultural Economics*, 1(354), pp. 113-128.
- Zeitun, Rami - Gary Gang, Tian (2007), "Capital Structure and Corporate Performance: Evidence from Jordan", *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 1(4), pp. 40-61.
- Zhao, Chunguang – Song, Hang – Chen, Wanyi (2016), "Can Social Responsibility Reduce Operational Risk: Empirical Analysis of Chinese Listed Companies", *Technological Forecasting & Social Change*, 112, pp. 145-154.